

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยย่อยที่ 1

เรื่อง การศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน
และแนวทางในการผลักดันให้มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ได้รับการบรรจุเข้าเป็นมาตรฐานระดับชาติ กรณีศึกษาประเทศไทย

(The current situation of community based tourism in
ASEAN, and Directions for Establishing a National CBT
Standard: Case Study from Thailand)

จัดทำโดย

นายชนรุธ มิ่งเมธาพร และคณะ

กรกฎาคม 2557

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยย่อยที่ 1

การศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน

และแนวทางในการผลักดันให้มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ได้รับการบรรจุเข้าเป็นมาตรฐานระดับชาติ กรณีศึกษาประเทศไทย

คณะผู้วิจัย

สังกัด

1. นายชนรุต มิ่งเมธาพร	สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. นายฤศดา อีราทิตยกุล	สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. นายวรพงษ์ ผูกู	สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ชุดโครงการวิจัย: การพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สำหรับภูมิภาคอาเซียนสู่ความเป็นสากล

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สวก.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย วช.-สวก. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการวิจัย เรื่อง “การศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน และแนวทางในการผลักดันให้มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการบรรจุเข้าเป็นมาตรฐานระดับชาติ กรณีศึกษาประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนในกลุ่มประเทศอาเซียนและความสนใจเรื่องการพัฒนา CBT ให้มีมาตรฐาน 2) เพื่อศึกษามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนรูปแบบต่าง ๆ และแนวทางในการผลักดันให้ CBT มีมาตรฐานและได้รับการบรรจุเป็นมาตรฐานการท่องเที่ยวระดับชาติ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายมาตรฐาน CBT ในกลุ่มประเทศอาเซียน 4) เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียนให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ขอบเขตในการศึกษาเกี่ยวข้องกับสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศสมาชิกอาเซียน 10 ประเทศ มีการเจาะลึกในประเทศไทยเพิ่มขึ้น เพื่อศึกษาแนวทางว่าในระดับประเทศ โดยเฉพาะประเทศไทย เรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถจัดทำเป็นมาตรฐานในระดับชาติได้หรือไม่ การเก็บรวบรวมข้อมูล มีทั้งการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้มีประสบการณ์ในระดับประเทศและระดับภูมิภาคเรื่องการท่องเที่ยว การทำงานวิจัยร่วมกับผู้ที่ทำงานเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเป็นที่ยอมรับในประเทศนั้น ๆ จำนวน 8 ประเทศ เพื่อเขียนกรณีศึกษานำเสนอในเวทีสัมมนาทางวิชาการ และเชิญภาคีที่เกี่ยวข้องร่วมแลกเปลี่ยน อันประกอบด้วย ผู้นำชุมชนท่องเที่ยว ผู้นำเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา หน่วยงานความช่วยเหลือระหว่างประเทศ และสื่อมวลชน จำนวน 200 คน

ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวเดินทางมายังอาเซียน ปี 2555 จำนวน 89.1 ล้านคน อัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 9.67 เมื่อเปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมา กลุ่มตลาดที่สำคัญของอาเซียน ได้แก่ ตลาดในเอเชียด้วยกัน 46.5% และทวีปเอเชียไม่รวมอาเซียน ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และอินเดีย จำนวน 27.7%จากยุโรป 12.1%

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศอาเซียนมีทั้งเกิดขึ้นมาจากการริเริ่มของหน่วยงานพัฒนาในประเทศ และได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนและความช่วยเหลือด้านการพัฒนาเรื่องการท่องเที่ยวจากหน่วยงานต่างประเทศ แต่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ ให้ประชาชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน หรือบรรเทาความยากจน

ประเทศไทยเป็นประเทศแรกในอาเซียนที่ริเริ่มเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในปี 2548 ต่อมาในปี 2549 ประเทศอินโดนีเซียและกัมพูชาได้ร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชนจากยุโรปที่ชื่อ ECEAT จัดทำมาตรฐาน CBT โดยการอุดหนุนของสหภาพยุโรป จากนั้นสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับสมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มูลนิธิใบไม้เขียว และ European Center for Eco and Agro Tourism (ECEAT) ขอทุนจากสหภาพยุโรป จัดทำมาตรฐานการท่องเที่ยว 5 มาตรฐาน โดยมีการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism –CBT) เป็น 1 ใน 5 มาตรฐาน แต่จากการวิจัยพบว่า ในแต่ละประเทศยังไม่สามารถผลักดัน CBT ให้เป็นมาตรฐานระดับชาติได้ เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐยังไม่เห็นความสำคัญ

เมื่ออาเซียนมีคณะกรรมการด้านการท่องเที่ยวและมีการผลักดันมาตรฐานการท่องเที่ยวให้เป็นมาตรฐานอาเซียน มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนก็เป็น 1 ใน 10 มาตรฐานท่องเที่ยวอาเซียน โดยที่กัมพูชาได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้าคณะเพื่อดำเนินเรื่องนี้ แต่องค์กรที่เคยผลักดันเรื่องนี้กลับไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วม

ในการประชุม Innovating CBT in ASEAN ที่ประชุมได้เสนอให้คณะกรรมการท่องเที่ยวอาเซียนสร้างการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ชุมชน หรือสถาบันการศึกษาในการพัฒนามาตรฐาน เพื่อให้มาตรฐานสามารถดำเนินการได้ในทางปฏิบัติและรับรู้กันอย่างกว้างขวาง

ภาครัฐของไทยให้ความสำคัญเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยว มีแนวทางในการพัฒนามาตรฐานเมืองค์ความรู้ระดับหนึ่ง ขาดการให้ความสำคัญเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้ไม่ได้จัดสรรบุคลากรและงบประมาณในเรื่องดังกล่าว

มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนสำหรับภูมิภาคอาเซียน (ASEAN Community-based Tourism Standard) เป็น 1 ใน 10 มาตรฐานการท่องเที่ยวอาเซียน ที่คณะกรรมการความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวอาเซียนเห็นความสำคัญ โดยมีประเทศกัมพูชาเป็นผู้มีบทบาทในการขับเคลื่อนเรื่องนี้ ซึ่งได้มีการตกลงกันเมื่อ 18 มกราคม 2556 โดยทางกัมพูชาได้ประโยชน์จากการที่เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชา (Cambodia Community Based Tourism Network – CCBEN) เคยยกย่องเรื่องนี้ไว้เมื่อปี พ.ศ. 2552 จึงนำมาเสนอต่อที่ประชุมอาเซียน

การพัฒนา CBT ให้มีคุณภาพต้องการกระบวนการที่ดีมีคุณภาพ ต้องการการมีส่วนร่วมการสนับสนุนอย่างจริงจังของหลายฝ่าย การมีส่วนร่วมและภาคีที่เกี่ยวข้องคือกุญแจสำคัญ ความท้าทาย คือ อาเซียนจะสามารถดึงภาคีที่เกี่ยวข้องมามีส่วนร่วมอย่างไร ในขั้นตอนการปรับปรุงมาตรฐาน CBT โอกาสดังกล่าวขึ้นอยู่กับผู้แทนคณะกรรมการความร่วมมืออาเซียนด้านการท่องเที่ยวของไทยจะร่วมผลักดัน หรือสร้างการมีส่วนร่วมกับภาคีต่าง ๆ ในการหาจุดร่วมและปรับให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละที่โดยอาจทำเป็นกรอบร่วมกัน และสร้างความร่วมมือเพื่อสร้างมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนสำหรับภูมิภาคอาเซียน และให้เป็น Brand ทางการตลาดร่วมกันได้ ดังนั้น “มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน” ที่เป็นผลจากการวิจัยครั้งนี้จึงสามารถนำไปพัฒนาต่อไปได้อย่างเป็นรูปธรรม.

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย เรื่อง “การศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน และแนวทางในการผลักดันให้มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการบรรจุเข้าเป็นมาตรฐานระดับชาติ กรณีศึกษาประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนในกลุ่มประเทศอาเซียนและความสนใจเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีมาตรฐาน 2) ศึกษามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนรูปแบบต่าง ๆ และแนวทางในการผลักดันให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีมาตรฐานและได้รับการบรรจุเข้าเป็นมาตรฐานการท่องเที่ยวระดับชาติ 3) ศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในกลุ่มประเทศอาเซียน 4) เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียนให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล โดยโครงการวิจัยนี้ได้ทำการการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้มีประสบการณ์ในระดับประเทศและระดับภูมิภาค เรื่องการท่องเที่ยว เชิงภาคีที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยผู้นำชุมชนท่องเที่ยว ผู้นำเครือข่ายการท่องเที่ยว โดยชุมชน ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา หน่วยงานความช่วยเหลือระหว่างประเทศ และสื่อมวลชน จำนวน 200 คน ร่วมแลกเปลี่ยนในเวทีสัมมนาระดับอาเซียน

ผลจากการศึกษา พบว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศอาเซียนมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือให้ประชาชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน หรือบรรเทาความยากจน ประเทศไทยเป็นประเทศแรกในอาเซียนที่ริเริ่มเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในปี 2548 ตามด้วยประเทศอินโดนีเซียและกัมพูชา มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในแต่ละประเทศยังไม่สามารถผลักดันให้เป็นมาตรฐานระดับชาติได้ เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐยังไม่เห็นความสำคัญ ภาครัฐของไทยโดยกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ยังขาดการให้ความสำคัญเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้ไม่ได้จัดสรรบุคลากรและงบประมาณ ในการทำงาน ในการประชุม Innovating CBT in ASEAN ที่ประชุมได้เสนอคณะทำงานท่องเที่ยวอาเซียน ในการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ชุมชน หรือสถาบันการศึกษาในการพัฒนามาตรฐานส่วนหน่วยงานที่ทำงานเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีการแลกเปลี่ยนกันหรือผลัดเปลี่ยนกันในการจัดสัมมนาในประเทศต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ปัจจุบัน มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกบรรจุเป็น 1 ใน 10 มาตรฐานท่องเที่ยวอาเซียนและมีความเป็นไปได้ในการได้รับการยอมรับในระดับสากล เนื่องจากใช้หลักเกณฑ์การท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนในระดับโลก (Global Sustainable Tourism Criteria - GSTC) ซึ่งเป็นที่ยอมรับในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นแนวทางในการพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ABSTRACT

The research project on “The current situation of community based tourism in ASEAN, and Directions for Establishing a National CBT Standard: Case Study from Thailand.” has been designed with the following objectives: 1) to study the CBT situation in Thailand and ASEAN countries, and explore the possibility to develop a CBT standard in the ASEAN region; 2) to investigate a wide ranges of tourism standard and the feasibility to include CBT Standard in the national agenda; 3) to create CBT network in ASEAN; 4) to promote ASEAN tourism standard to be recognized internationally. This research employed both documentary research and interview with CBT experts. To achieve this mission, 200 CBT stakeholders including community leaders, CBT networks, government organization, academic institutes, international funding agency, and the press had participated in the CBT conference.

The study revealed that CBT in ASEAN has been implemented with the similar aspiration, that is, to create the participatory dialogues for the local community and to be able to equally share the benefits in tourism. The local community also aims to use tourism as a tool for community development and to alleviate poverty. In 2005, Thailand was the first country to draft CBT standard, followed by Indonesia and Cambodia. CBT standard of each country cannot be developed as the national standard due largely to the lack of support from the government. To illustrate this lack of support, the department of tourism, ministry of tourism and sports of Thailand has not allocated a sufficient amount of human and financial resources to the development of CBT standard. The conference ‘Innovating CBT in ASEAN’, proposed the establishment of the ASEAN CBT commission whose tasks are to promote cooperation and involvement of all tourism stakeholders in the development of CBT standard. The CBT conference should be rotated to organize in all ASEAN countries. Currently CBT standard has been included as 1 in 10 ASEAN tourism standard. Having the GSTC framework as a guiding principle, the ASEAN CBT standard should soon be recognized at the international level.

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	า
บทคัดย่อ	ก
สารบัญ	ค
สารบัญตาราง	จ
สารบัญภาพ	ช
	ซ
บทที่ 1	บทนำ
	1
	1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ
	1
	1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย
	4
	1.3 ขอบเขตของการวิจัย
	4
	1.4 กระบวนการ/ขั้นตอนในการวิจัย
	4
	1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ
	5
	1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ
	5
บทที่ 2	การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
	6
	2.1 แนวคิดเรื่อง “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน” และการท่องเที่ยวโดยชุมชน
	6
	2.2 แนวคิดเรื่องการทำมาตรฐานและการรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยว
	7
	2.3 มาตรฐานการท่องเที่ยวในต่างประเทศและประเทศไทย
	10
	2.4 ทฤษฎี สมมติฐาน และ/หรือกรอบแนวคิดของการวิจัย
	19
บทที่ 3	วิธีดำเนินการวิจัย
	21
	3.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา
	21
	3.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
	22
	3.3 วิธีการดำเนินการวิจัยและกิจกรรม
	22
	3.4 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล
	23
	3.5 การตรวจสอบข้อมูล
	23

บทที่ 4	ผลการวิจัย	24
	4.1 สถานการณ์การท่องเที่ยวในอาเซียน	24
	4.2 การท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียน	25
	4.3 แนวทางในการผลักดันให้มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการบรรจุ เข้าเป็นมาตรฐานระดับชาติกรณศึกษาประเทศไทย	79
	4.4 มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในมุมมองของภาคที่เกี่ยวข้อง	84
	4.5 มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียน	85
บทที่ 5	บทสรุปและข้อเสนอแนะ	87
	1. สถานการณ์ท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศอาเซียน	87
	2. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในกลุ่มประเทศอาเซียน	87
	3. การผลักดันมาตรฐาน CBT เป็นมาตรฐานชาติ กรณศึกษาประเทศไทย	89
	4. มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทยในมุมมองของภาค ที่เกี่ยวข้อง	89
	5. มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียน	90
	6. แนวทางในการพัฒนา	90
	7. ข้อเสนอแนะต่องานวิจัยต่อไป	92
บรรณานุกรม		93
ภาคผนวก		100
	ภาคผนวก 1 แบบสอบถามผู้เชี่ยวชาญท่องเที่ยวในภูมิภาคอาเซียน	101
	ภาคผนวก 2 แนวทางการเขียนกรณศึกษา	105
	ภาคผนวก 3 บทคัดย่อกรณศึกษา	106
	ภาคผนวก 4 รายงานการสัมมนา CBT ASEAN	118

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	แสดงถึงการเติบโตเรื่องการท่องเที่ยวในอาเซียนจาก ปีพ.ศ. 2534-2544	25
ตารางที่ 2	แสดงการกระจายตัวของชุมชน CBT ในประเทศไทย	31
ตารางที่ 3	แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติในอินโดนีเซียในปี พ.ศ. 2551 – 2555	34
ตารางที่ 4	แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวภายในประเทศและต่างชาติที่เข้าพัก โฮมสเตย์ในมาเลเซียระหว่างปี พ.ศ. 2549-2551	66
ตารางที่ 5	แสดงมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน	81

สารบัญรูปภาพ

		หน้า
รูปที่ 1	กรอบแนวคิดการวิจัย	19
รูปที่ 2	กระบวนการและการรับรองมาตรฐาน	19
รูปที่ 3	นักท่องเที่ยวเข้ากัมพูชา ปี พ.ศ.2536-2555	50
รูปที่ 4	ขั้นตอนการจัดทำมาตรฐานการท่องเที่ยวไทย	79

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

ข้อตกลงทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศอาเซียนหรือประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) เพื่อสร้างความร่วมมือในกลุ่มประเทศอาเซียน 10 ประเทศในการเป็นตลาดและฐานการผลิตร่วมกัน สร้างขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจและการต่อรองทางการค้าในเวทีการค้าโลก ซึ่งมีข้อตกลงร่วมกันเพื่อผลักดันให้เป็นจริงในปี 2558 นั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นในฐานะหน่วยการผลิตสำคัญที่มีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และวัฒนธรรมที่ยังคงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นจะต้องรู้เท่าทันกับสถานการณ์ดังกล่าว เพื่อให้สามารถเตรียมความพร้อมในการตั้งรับปรับตัวและสร้างภูมิคุ้มกันได้ ซึ่งการปรับตัวและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง จะทำให้ชุมชนสามารถที่จะตั้งรับและพิทักษ์สิทธิของตนไม่ให้ข้อตกลงทางการค้าที่เกิดขึ้นใหม่สร้างผลกระทบอย่างรุนแรงต่อวิถีชีวิตวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ในขณะเดียวกันจะทำให้สามารถเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนในการแข่งขันในเวทีอาเซียนได้

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญของกลุ่มประเทศอาเซียน เพราะสร้างรายได้และนำเข้าเงินตราต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ในปี 2553 มีจำนวนนักท่องเที่ยวมากถึง 935 ล้านคนและมีรายได้จากการท่องเที่ยว จำนวน 919 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยองค์การการท่องเที่ยวโลกได้คาดการณ์ว่าในปี 2563 นักท่องเที่ยวจะเพิ่มขึ้น 1.6 พันล้านคน จากสถิติที่ผ่านมา ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกเป็นภูมิภาคที่มีการขยายตัวด้านการท่องเที่ยวสูงสุด โดยในช่วงปี 2543-2551 มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาเที่ยวในภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง (GMS) มากกว่า 14 ล้านคนต่อปี มีรายได้จากการท่องเที่ยวไม่ต่ำกว่า 23.8 พันล้านดอลลาร์สหรัฐซึ่งธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) คาดว่าจะมีนักท่องเที่ยวมาเยือน GMS ประมาณ 49.5 ล้านคน สำหรับประเทศไทย ในปี 2553 มีนักท่องเที่ยวต่างประเทศมาเยือนจำนวน 15.8 ล้านคน และมีรายได้เข้าประเทศจำนวน 5.9 แสนล้านบาท

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism – CBT) ได้รับการยอมรับว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและพัฒนาชุมชนทั้งในด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิตและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการทำงานร่วมกันตั้งแต่ผู้อาวุโส ผู้นำ ผู้หญิง ผู้ชาย และเยาวชนให้เข้ามามีบทบาททุกภาคส่วน สร้างความภาคภูมิใจให้คนในชุมชน นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังเป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูวัฒนธรรมให้ได้รับการบันทึก สืบทอด เผยแพร่ และสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน สร้างการรับรู้เรื่องความผูกพันระหว่างชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว ดังที่เห็นได้จากสถิติของชุมชนท่องเที่ยวบางแห่งที่ได้มีการเก็บรวบรวมสถิติไว้บ้าง อาทิ บ้านแม่กำปอง จ.เชียงใหม่ ซึ่งประสบความสำเร็จในการดำเนินการท่องเที่ยว ในปี 2553 ได้รับรายได้จากท่องเที่ยว 1.3 ล้านบาท ทั้งนี้ ไม่นับรวมรายได้จากการขายกาแฟและของที่ระลึก บ้านภู จ.มุกดาหาร ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นกลุ่มศึกษา-ดูงาน ในปี 2552 มีรายได้จากการท่องเที่ยวประมาณ 1.5 ล้านบาท เป็นต้น ซึ่งรายได้จากการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งยังเป็นสิ่งที่ชุมชนนำมาใช้ในการสร้างกองทุนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาชุมชนในด้านอื่น ๆ อีกด้วย

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ทำการสำรวจพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทยในเบื้องต้น พบว่า ชุมชนมากกว่า 150 แห่งที่ได้ดำเนินการเรื่องการท่องเที่ยวและมีแนวโน้มเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ในปี 2553 CBT เริ่มเป็นที่ยอมรับ และได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากการเติบโตด้าน Supply side (Product) ที่เติบโตสูง แต่ในขณะที่ด้าน Demand side (Tourist) ยังเติบโตไม่ทัน แม้ว่าจะงานวิจัยหลายชิ้นระบุว่าแนวโน้มนักท่องเที่ยวจะสนใจในการท่องเที่ยวสัมผัสวิถีชีวิตชุมชนเพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้น หลายประเทศในกลุ่มอาเซียนที่มีการส่งเสริมเรื่อง CBT ได้แก่ ลาว กัมพูชา เวียดนาม อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ พม่า ยังคงต้องเผชิญหน้ากับปัญหาด้านการตลาด ที่ CBT ยังขาดความสามารถในการแข่งขัน โดยเฉพาะการสร้างความเข้าใจคุณค่าของ CBT ที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวรูปแบบทั่วไป ซึ่งถือเป็นข้อจำกัดของ CBT สำหรับการแข่งขันในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ภาพการแข่งขันที่สำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว คือ คุณภาพของสินค้าในการให้บริการนักท่องเที่ยว ที่ผ่านมาหลายหน่วยงานได้มีความพยายามใช้มาตรฐานด้านต่าง ๆ เพื่อยกระดับคุณภาพของการท่องเที่ยว อาทิ สมาคมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเนเธอร์แลนด์ หรือเรียกชื่อย่อว่า ANVR (Algemene Nederlandse Vereniging van Reisbureaus) มีการผลักดันให้บริษัทคู่ค้าทั่วโลกใช้บริการของโรงแรมที่ต้องได้รับการรับรองมาตรฐานจาก Travel Life เป็นต้น ซึ่งถือเป็นรูปธรรมหนึ่งของความพยายามในการสร้างความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม การยกระดับคุณภาพการท่องเที่ยวของยุโรป ซึ่งมีการจัดตั้งสภาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Stewardship Council-STSC) ขึ้นเมื่อปี 2545 และได้มีการจัดทำหลักเกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระดับโลก (Global Sustainable Tourism Criteria - GSTC) ขึ้น ปัจจุบัน องค์การการท่องเที่ยวโลก (United Nations World Tourism Organization - UNWTO) พยายามผลักดันให้ประเทศสมาชิกนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวไปเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐาน ซึ่งประเทศไทยโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้นำมาเป็นแนวทางปฏิบัติผ่านแนวคิด 7 Greens (7 Greens Concept) รวมถึงนำมาใช้เป็นหลักในการพิจารณารางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (Thailand Tourism Awards) จึงปฏิเสธไม่ได้ว่า “มาตรฐาน” การท่องเที่ยวได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในตลาดท่องเที่ยวทั้งการยกระดับและการกีดกันทางการค้า

ด้วยสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) ซึ่งมีบทบาทในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวและประสานความร่วมมือภาคีต่าง ๆ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้ทำงานร่วมกับชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนได้เล็งเห็นสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว จึงได้ร่วมกับภาคีหลักในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่มีนโยบายเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ได้แก่ มูลนิธิใบไม้เขียว และสมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัยจัดทำโครงการ Corporate Social Responsibility and Market Access Partnerships(CSR-MAP Project) จัดทำมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการหลักในห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว ได้แก่ โรงแรมขนาดกลางและขนาดเล็ก ร้านอาหาร บริษัทนำเที่ยว มัคคุเทศก์ และชุมชนท่องเที่ยว ผ่านการสื่อสารกับผู้ประกอบการในยุโรป ซึ่งเป็นตลาดการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพตลาดหนึ่งของไทย โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสหภาพยุโรป (EU) เป็นระยะเวลา 18 เดือน เริ่มต้นเมื่อเดือนมีนาคม 2552 และสิ้นสุดเมื่อเดือนกันยายน 2553

กระบวนการจัดทำมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ใช้หลักเกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระดับโลก (Global Sustainable Tourism Criteria) หรือเรียกย่อ ๆ ว่า GSTC เป็นแนวทางการวัดมาตรฐานในเชิงเปรียบเทียบ โดยมีกรมการท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทดสอบมาตรฐานดังกล่าว แต่หลังสิ้นสุด

งบประมาณอุดหนุนจาก EU แล้วมาตรฐานทั้ง 5 ได้แก่ มาตรฐานโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อม มาตรฐานร้านอาหาร มาตรฐานบริษัทนำเที่ยว มาตรฐานมัคคุเทศก์นำเที่ยวเชิงนิเวศ และมาตรฐานการท่องเที่ยว โดยชุมชนยังไม่ได้รับการบรรจุเข้าไปในระบบมาตรฐานการท่องเที่ยวของกรมการท่องเที่ยว ทำให้การนำมาตรฐานการท่องเที่ยวไปดำเนินการต่อ ทั้งด้านการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน และการสร้างการยอมรับของตลาดเกี่ยวกับมาตรฐานหยุดชะงักลง แต่ในส่วนของการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชน และผู้ประกอบการ ยังคงมีการพัฒนาในโครงการต่าง ๆ เรื่อยมา อาทิ เส้นทางสีเขียว (Sustainable Tourism Routes) จำนวน 4 เส้นทาง ได้แก่ เชียงราย ลำปาง นครราชสีมา และสมุทรสงคราม-เพชรบุรี ผ่านการสนับสนุนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และการประสานงานของสมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย ในลักษณะเส้นทางนำร่อง การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของชุมชนท้องถิ่นที่ทำเรื่องการท่องเที่ยว โดยชุมชนให้มีมาตรฐานจะสามารถสร้างการยอมรับเรื่อง “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” หรือเรียกย่อ ๆ ว่า CBT ให้แก่ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งนักท่องเที่ยวอิสระ (Independent Traveller) ที่สามารถหาข้อมูลการท่องเที่ยวและเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง เป็นต้น

เมื่อพิจารณาในระดับภูมิภาค ปัจจุบัน ประเทศที่เป็นสมาชิกอาเซียน 7 ประเทศได้แก่ ไทย กัมพูชา ลาว เวียดนาม อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และพม่าได้มีการพัฒนาเรื่อง CBT เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม หลายประเทศ CBT มีแนวทางการดำเนินงานด้าน CBT ที่มีมาตรฐานแตกต่างกันหลายหลาย ทำให้ชุมชน CBT ในประเทศต่าง ๆ อาจจะยังไม่สามารถใช้ CBT เพื่อบรรลุถึงเป้าหมายของการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริง แต่การดำเนินกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวในหลายประเทศทำให้เกิดบทเรียนอันหลากหลายที่สามารถนำมาใช้ในการศึกษาค้นคว้าซึ่งกัน ซึ่งหากประเทศไทยได้มีการพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น นอกจากจะเป็นประโยชน์ในการสร้างคุณภาพการท่องเที่ยวในระดับภูมิภาคแล้ว ยังจะเป็นประโยชน์กับชุมชนรากหญ้าในกลุ่มประเทศอาเซียนในการใช้มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการทำการตลาดการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม (Responsible Tourism)

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงสำรวจและประเมินสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศเพื่อนบ้านเพื่อศึกษาแนวทางการร่วมมือในอนาคตในการขยายผลและสร้างการยอมรับเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในกลุ่มประเทศอาเซียนสู่ความเป็นสากล

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนในกลุ่มประเทศอาเซียนและความสนใจเรื่องการพัฒนา CBT ให้มีมาตรฐาน
2. เพื่อศึกษามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนรูปแบบต่าง ๆ และแนวทางในการผลักดันให้ CBT มีมาตรฐานและได้รับการบรรจุเป็นมาตรฐานการท่องเที่ยวระดับชาติ
3. เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในกลุ่มประเทศอาเซียน
4. เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียนให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล

1.3. ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย นโยบายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละประเทศ แนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เข้มแข็ง มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละประเทศ จังหวัดที่มีการพัฒนา และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. ขอบเขตด้านพื้นที่ ประกอบไปด้วย ประเทศไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ลาว เวียดนาม พม่า กัมพูชา ฟิลิปปินส์ บรูไนดารุสซาลาม ส่วนสิงคโปร์ไม่พบว่ามีนักท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - 3.1 บุคคลผู้มีประสบการณ์ทำงานเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนในกลุ่มประเทศอาเซียน
 - 3.2 ผู้ที่ทำงานเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนหรือมีบทบาทรับผิดชอบ หรือเป็นนักวิจัยในประเด็นดังกล่าวอย่างเป็นที่ยอมรับในประเทศของตน
 - 3.3 เจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบเรื่องการพัฒนามาตรฐาน และมุมมองของภาคเอกชนต่อเรื่องมาตรฐาน
 - 3.4 ภาคที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการพัฒนาเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. ระยะเวลา 1 ปี ระหว่าง 1 สิงหาคม 2555 ถึง 31 กรกฎาคม 2556

1.4 กระบวนการ/ขั้นตอนในการวิจัย

1. ศึกษาสถานการณ์ท่องเที่ยวโดยการ Mapping หน่วยงาน ชุมชน ในประเทศไทยและกลุ่มประเทศอาเซียน จากการค้นคว้าเอกสารและสำรวจทางอินเทอร์เน็ต
2. คัดเลือก Key Person ที่จะสัมภาษณ์โดยมีการวางกรอบการสัมภาษณ์
3. สัมภาษณ์ และขอเอกสารศึกษาเพิ่มเติม
4. นำผลการศึกษาเอกสารและผลการสัมภาษณ์มาประมวลกำหนดประเด็นที่จะจัดเวทีสัมมนา และเลือกองค์กรที่จะนำเสนอกรณีศึกษา
5. วางแนวทางการเขียนกรณีศึกษา
6. จัดตั้งคณะทำงานเพื่อทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการงานกรณีศึกษา และประสานงานให้ผู้นำเสนอกรณีศึกษานำเสนอภายในกรอบที่กำหนดไว้
7. จัดเวทีสัมมนาวิชาการนำเสนอกรณีศึกษา จัดเวทีอภิปราย ประชุมกลุ่มย่อย นำเสนอผลการประชุมกลุ่มย่อย แลกเปลี่ยนกลุ่มใหญ่

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านนโยบายการท่องเที่ยวเห็นความสำคัญในการพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. แนวทางการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในกลุ่มประเทศอาเซียน
3. เครือข่ายนักวิจัยเรื่อง CBT ในอาเซียน
4. ผู้ประกอบการทั้ง Tour Operator และ Tour Agent ในกลุ่มประเทศอาเซียนและกลุ่มประเทศคู่ค้าได้รับรู้เรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนและให้ข้อคิดเห็น

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

มาตรฐาน หมายถึง เอกสารที่จัดทำขึ้นจากการเห็นพ้องต้องกัน และได้รับความเห็นชอบจากองค์กร อันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป เอกสารดังกล่าววางกฎระเบียบแนวทางปฏิบัติหรือลักษณะเฉพาะแห่งกิจกรรม หรือ ผลที่เกิดขึ้นของกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อให้เป็นหลักเกณฑ์ใช้กันทั่วไปจนเป็นปกติวิสัย โดยมุ่งให้บรรลุถึงความสำเร็จ สูงสุดตามข้อกำหนดที่วางไว้ (องค์การระหว่างประเทศว่าด้วยการมาตรฐาน, มปป. : อินเทอร์เน็ต)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และ วัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการ จัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน (โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, 2540 อ้างถึงใน พจนานุกรม, 2546 : 14)

มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง หลักเกณฑ์และการตรวจสอบการดำเนินการของกลุ่ม/ องค์กรท่องเที่ยวโดยชุมชนของไทย ที่ประกอบไปด้วยหลักเกณฑ์ 5 ด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการอย่างยั่งยืน พัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจท้องถิ่น การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบริการและความปลอดภัย

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน และแนวทางในการผลักดันให้มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการบรรจุเข้าเป็นมาตรฐานระดับชาติ กรณีศึกษาประเทศไทย” มีการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้ทำการค้นคว้าเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 เรื่อง ได้แก่

1. แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. แนวคิดเรื่องมาตรฐาน และการรับรอง
3. กรณีศึกษามาตรฐาน และการรับรองในต่างประเทศและประเทศไทย

2.1 แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและการท่องเที่ยวโดยชุมชน

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอันเป็นฐานทรัพยากรที่สำคัญของการท่องเที่ยว ทำอย่างไรจึงจะให้การท่องเที่ยวสร้างความยั่งยืนให้แก่ฐานทรัพยากรและมีส่วนสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนท้องถิ่น องค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) ให้ความสำคัญและได้กำหนดหลักการของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนไว้ว่า “เป็นการท่องเที่ยวที่นำไปสู่การจัดการทรัพยากรทั้งหมด ด้วยวิถีทางที่ตอบสนองต่อความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียะ ในขณะเดียวกันก็คงไว้ซึ่งบูรณาภาพทางวัฒนธรรม กระบวนการทางนิเวศวิทยาที่จำเป็น ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบต่าง ๆ ที่เอื้อต่อชีวิตเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (WTO, 2531)

การประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลกที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อ 14 มิถุนายน 2535 ได้ตอกย้ำในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน และก่อให้เกิดกระแสสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ประการ กล่าวคือ

- 1) กระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก
- 2) กระแสของตลาดการท่องเที่ยว มีปริมาณนักท่องเที่ยว “แบบคุณภาพ” ที่ต้องการศึกษาเรียนรู้ หรือมีประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมอันเป็นประเด็นหลักของสังคมโลกเพิ่มขึ้น
- 3) กระแสการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในความหมายของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจากประชาชนระดับรากหญ้าเพื่อบรรลุซึ่งแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน (พจนา สวนศรี, 2541)

ความท้าทายของการนำแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสู่การปฏิบัติมีการดำเนินงานอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องทำให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวต่าง ๆ มากมาย อาทิ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agrotourism) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) การท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อสังคม (Responsible Tourism) รวมถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) ถือได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่คำนึงถึงความยั่งยืนของชุมชน และถือว่าชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในฐานะเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ

โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติได้ให้นิยาม “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” ไว้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทาง

โดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน (พจนานวนศรี, 2540)

จากแนวคิดของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้เห็นว่าทั้งสองแนวคิดให้ความสำคัญในเรื่องผลกระทบและการจัดการใน 5 ด้าน ได้แก่

- 1) สิ่งแวดล้อม : มีการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมดูแลและอนุรักษ์
- 2) วัฒนธรรม : คงเอกลักษณ์ รักษาคุณค่าทางประเพณี-วัฒนธรรม
- 3) เศรษฐกิจ : เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และบรรเทาความยากจน
- 4) การจัดการ : ให้ภาคีที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่น
- 5) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว : สร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยว

2.2 แนวคิดเรื่องการทำมาตรฐานและการรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมประเภทบริการ การพัฒนาและการกำหนดมาตรฐานจึงเป็นสิ่งสำคัญ องค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) เริ่มมีการกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ ตั้งแต่ปี 2533 จากนั้นในปี 2537 สภาการเดินทางและท่องเที่ยวแห่งโลก (WTTC) ได้พัฒนามาตรฐาน Green Globe ขึ้น เนื่องจากพบว่าผู้ประกอบการในตลาดท่องเที่ยวเริ่มมีกระแสเรื่องความตระหนักต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น (บุญหลิบพานิชชาติ, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544)

มาร์ธาฮันนี (2546) ให้นิยามเรื่องการรับรองมาตรฐานไว้ว่า “เป็นชุดกระบวนการที่ตรวจสอบหรือให้การรับรองเป็นลายลักษณ์อักษรว่า สินค้า ผลิตภัณฑ์ การบริการ กระบวนการ หรือระบบการจัดการ นั้น ๆ ได้ผ่านเกณฑ์มาตรฐานที่ได้ระบุไว้หรือรับรองว่ามีความยั่งยืนมีการมอบรางวัลหรือประกาศนียบัตรเพื่อรับรองไว้”

ฮาแลนด์และอาร์ส (2553:375-385) ระบุเกี่ยวกับการรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยวไว้ว่าโดยทั่วไปประกาศนียบัตรรับรองมาตรฐานถือเป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงคุณภาพสูงของผลิตภัณฑ์และดัชนีชี้วัดของผลิตภัณฑ์ที่บ่งบอกถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมเศรษฐกิจและสังคม

การรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยวยังเป็นระบบที่ขึ้นอยู่กับความสมัครใจ (Voluntary Standards) มากกว่าที่จะเป็นการรับรองมาตรฐานเชิงบังคับ (Compulsory Standards) ดังเช่นอุตสาหกรรมทั่วไป ระบบการวัดมาตรฐานให้ความสำคัญกับประเด็นทางด้านสิ่งแวดล้อม และเกณฑ์ทางด้านการจัดการมากกว่าประเด็นทางสังคมและเศรษฐกิจ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะรายการรับรองต่าง ๆ มีที่มาจากทางยุโรปซึ่งให้ความสนใจกับปัญหาทางสิ่งแวดล้อม แตกต่างจากประเทศกำลังพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับประเด็นทางด้านสังคมและเศรษฐกิจเป็นหลัก

ระบบการรับรองมาตรฐานจึงสามารถแบ่งออกเป็นสองลักษณะ เพื่อให้สอดคล้องกับพื้นที่ที่พัฒนาขึ้น และสอดคล้องกับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม โดยลักษณะการรับรองมาตรฐานในการท่องเที่ยวเริ่มต้นจากขั้นตอนที่องค์กรทางด้านการรับรองมาตรฐานได้วางมาตรฐานไว้ซึ่งอาจเป็นเกณฑ์ดัชนีชี้วัดหลายด้านที่สามารถครอบคลุมในทุก ๆ ด้านเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และมีองค์กรผู้ประเมินที่เป็นกลางและไม่เกี่ยวข้องใด ๆ กับองค์กรผู้รับการประเมิน เมื่อได้รับการประเมินผ่านเกณฑ์แล้วจะสามารถดำเนินการขอรับการให้มาตรฐาน

(Accreditation) ซึ่งสามารถนำไปสร้างการยอมรับและเพิ่มความได้เปรียบทางการตลาดตลอดจนเพิ่มคุณค่าด้านอื่น ๆ เช่น ความยั่งยืนทางธรรมชาติ

โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environment Programme - UNEP) ให้ลักษณะของการรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยวไว้ ดังนี้

- เป็นไปโดยสมัครใจ (voluntary)
- เป็นส่วนเสริมในการตลาด (Market driven)
- มีเกณฑ์และมาตรฐานที่ชัดเจน (well-defined criteria)
- มีกระบวนการตรวจสอบและประเมิน (process of auditing and assessment)
- มีการรับรององค์กรที่ผ่านประเมินโดยมีการใช้สัญลักษณ์หรือฉลากการรองรับ (logo/label awarded)
- มีการติดตามผลตามระยะเวลาที่เหมาะสมเพื่อตรวจสอบและประเมินว่าเป็นไปตามเกณฑ์หรือไม่ (monitoring)

ระบบการวัดมาตรฐาน แบ่งเป็น 2 ลักษณะ

- 1) **การวัดเชิงกระบวนการ (Process-based)** เป็นกระบวนการวัดที่ค่อนข้างเป็นเชิงเทคนิค โดยเน้นที่การกำหนดนโยบาย แผนหรือระเบียบปฏิบัติเพื่อสิ่งแวดล้อม เน้นการจัดสรรทรัพยากร (ทรัพยากรมนุษย์, ทุน เป็นต้น) เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และช่วยในการวิเคราะห์ทางสิ่งแวดล้อมกระทำโดยภาคธุรกิจ ข้อดีของการวัดเชิงกระบวนการ คือ ขาดการศึกษาศักยภาพการรองรับที่แท้จริงไม่เน้นผลสัมฤทธิ์ของการวัดตามเกณฑ์ แต่เน้นให้รางวัลความก้าวหน้าตามเกณฑ์ขององค์กรที่ได้ตั้งไว้ แนวทางนี้มักจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและยุ่งยากในการติดตามประเมินผล
- 2) **การวัดเชิงผลสัมฤทธิ์ (Performance-based)** องค์กรภายนอกเป็นผู้กำหนดเกณฑ์หรือดัชนี (benchmark) ที่สามารถนำมาใช้กับทุกองค์กรที่ต้องการรับรองการวัดเชิงผลสัมฤทธิ์ ให้ความสำคัญกับผลและรับรองความสำเร็จในการดำเนินการตามเกณฑ์ มิใช่ความตั้งใจหรือความก้าวหน้า การวัดลักษณะนี้ยังเพิ่มประเด็นทางสังคมวัฒนธรรมเข้ามาด้วย มีการติดตามประเมินผลที่ง่ายกว่าแนวทางแรก และมีค่าใช้จ่ายน้อยกว่า ข้อเสียคือ มีความยุ่งยากในการวัด

จากการศึกษาระบบการรับรองมาตรฐาน พบว่าการรับรองมาตรฐานเองจะยั่งยืนจริงหรือไม่ ยังมีความท้าทายและการถกเถียงในประเด็น ดังต่อไปนี้

- ความต้องการของผู้ที่จะเข้ารับการประเมินยังไม่ชัดเจนและเป็นไปตามความสมัครใจมากกว่า (Mahony, 2550)
- ระบบการรับรองส่วนใหญ่จะรองรับประเทศที่พัฒนาแล้ว มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี มีความพร้อมที่จะลดผลกระทบเชิงลบต่าง ๆ หรือเพื่อต้องการสร้างให้องค์กรมีความยั่งยืนขึ้นและได้รับการยอมรับขึ้นเท่านั้น (Font, 2545)
- ทุกองค์กรที่ทำการประเมินจะมีค่าสมาชิกและค่าใช้จ่ายสำหรับการเชิญเจ้าหน้าที่ลงพื้นที่

เพื่อตรวจสอบและมีแนวโน้มว่าองค์กรที่ทำการประเมินจำเป็นต้องหาหน่วยงานอิสระเข้ามาเป็นผู้ประเมินเพื่อความน่าเชื่อถือ ค่าใช้จ่ายก็จะสูงขึ้นเรื่อย ๆ และเมื่อมีค่าใช้จ่ายสูงขึ้น บริษัทท่องเที่ยวหรือองค์กรที่จะขอเข้ารับประเมินจะน้อยลง (Font, 2545)

- ความเป็นสากลหรือท้องถิ่น (Locally or globally) ควรให้เป็นการยอมรับในระดับสากล หรือตรวจสอบคล้อยและเป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่น กระบวนการรับรองมาตรฐานควรเปิดโอกาสให้รัฐและภาคีการท่องเที่ยวท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วม (Brinkerhoff, 1996; Medina, 2548)
- การรับรองมาตรฐานมีค่าใช้จ่ายสูงและยุ่งยากในเชิงเทคนิค อาจจะเริ่มต้นด้วยการผลักดันและความช่วยเหลือจากภาครัฐ แต่มีแนวโน้มที่จะล้มเหลวในระยะยาวเพราะภาครัฐอาจไม่สนับสนุนอย่างต่อเนื่อง (Bowman, 2554: 274)

จากแนวคิดเรื่องมาตรฐานและการรับรองทำให้เห็นว่า การรับรองมาตรฐานและการท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับกระบวนการตรวจสอบและการรับรองเชิงหลายลักษณะอีกชื่อว่าสินค้า ผลิตภัณฑ์ การบริการ หรือระบบการจัดการผ่านมาตรฐานอย่างใดอย่างหนึ่ง

สรุปได้ว่ามาตรฐานการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นมาตรฐานโดยสมัครใจและมีส่วนส่งเสริมการตลาดเพิ่มการได้เปรียบทางการตลาด มีการวัด 2 ลักษณะ คือ วัดเชิงกระบวนการและการวัดเชิงผลลัพธ์

การรับรองควรมีองค์กรอิสระเข้ามาดำเนินการ การเริ่มต้นรัฐควรเข้ามาช่วยเหลือโดยเปิดโอกาสให้ภาคีที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วม

2.3 มาตรฐานการท่องเที่ยวในต่างประเทศและประเทศไทย

1) Green Globe 21

เป็นระบบการรับรองมาตรฐานที่ได้รับการยอมรับทั่วไปในการท่องเที่ยวระหว่างประเทศโดยยืนอยู่บนพื้นฐานของระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO14001 ครอบคลุมทั้งองค์กรที่ดำเนินการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยว ภารกิจหลักของ Green Globe ได้แก่ การออกใบประกาศรับรององค์กรหรือแหล่งท่องเที่ยวสมาชิกที่ผ่านมาตรฐานตามเกณฑ์ โดยเปิดการรับรองแก่องค์กรท่องเที่ยวทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ หรือการให้ความช่วยเหลือชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเตรียมการรับรองโดย Green Globe แบ่งระดับการรับรองเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนแรกคือการรับเข้ามาเป็นสมาชิก (Affiliation)
ในขั้นตอนนี้เป็นการยอมรับองค์การว่ามีความสนใจยังไม่มีข้อผูกมัดหรือพันธกิจในการดำเนินการเพื่อเป็นไปตามเกณฑ์ของ GreenGlobe แต่อย่างใด
2. ขั้นตอนการเตรียมทดสอบ (Benchmarking)
เป็นขั้นตอนที่มีการเตรียมการให้ข้อมูลองค์กรในเรื่องสิ่งแวดล้อมและแนวทางปฏิบัติตามเกณฑ์เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย ในระดับนี้มีการทดสอบที่แสดงถึงแนวโน้มและพันธกิจ ระดับที่สองนี้สามารถใช้สัญลักษณ์ของกรีนโกลบเพื่อการตลาดได้
3. ขั้นรับรอง (Certifying)

ระดับที่สามนี้จำเป็นต้องผ่านการประเมินผลการดำเนินงานทางด้านสิ่งแวดล้อม การประเมินต้องดำเนินการโดยองค์กรอิสระ เมื่อองค์กรที่เข้ารับการประเมินมาถึงขั้นตอนนี้แล้วสามารถที่จะได้รับสัญลักษณ์ของ Green Globe 21 พร้อมด้วยเครื่องหมายบ่งบอกระดับ ต่อจากนั้นองค์กรจะต้องได้รับการประเมินประจำปีเพื่อรักษาสถานะที่จะใช้สัญลักษณ์ของ Green Globe ในทุก ๆ ปี (Eaglesetal. 2545; Griffin&Delacey, 2545; Green Globe 21 Certification Programme Website.)

สำหรับระบบของ Green Globe เป็นความพยายามครั้งสำคัญที่จะสร้างระบบรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยวระดับโลกที่ครอบคลุมถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งหมด ได้แก่ โรงแรม บริษัทท่องเที่ยว สนามบิน และชุมชน กระบวนการรับรองของ Green Globe ประกอบไปด้วยเกณฑ์มาตรฐาน 9 เกณฑ์ ประกอบด้วย

1. การปล่อยมลพิษ (green housegase missions)
2. การอนุรักษ์และการจัดการพลังงาน (energy conservation and management)
3. การใช้ทรัพยากรน้ำจืด (fresh water resourceuse)
4. คุณภาพอากาศของพื้นที่บริเวณโดยรอบ (ambientair quality)
5. การจัดการของเสีย (waste water management)
6. การลดขยะหรือของเสีย (waste minimization)
7. การอนุรักษ์และจัดการระบบนิเวศ (ecosystem conservation and management)
8. การวางแผนใช้ทรัพยากรและที่ดิน (environmental and land-useplanning)
9. ผลกระทบแก่ชุมชนท้องถิ่นและก่อให้เกิดการจ้างงานแก่ชุมชนท้องถิ่นมากที่สุด (Local Impact & Maximum local employment)

ความท้าทายของ Green Globe คือ การมุ่งหวังที่จะเป็นระบบวัดมาตรฐานทั้งในเชิงกระบวนการ (Process-based) และเชิงผลสัมฤทธิ์ (Performance-based) การจะมีธงสัญลักษณ์ของ Green Globe มาใช้จำเป็นต้องเป็นสมาชิก ต้องมีการจ่ายค่าสมาชิกภาพ จำนวน 100 เหรียญสหรัฐ ซึ่งระบบการประเมินของ Green Globe เป็นที่นิยมมาก แม้ว่าจะต้องมีการจ่ายค่าสมาชิกก็ตาม เพราะถือเป็นก้าวแรกที่จะเข้ามาสู่กระบวนการรับรอง และผู้ประกอบการต่างต้องการนำสัญลักษณ์ Green Globe มาใช้เพื่อการตลาด แต่เมื่อพิจารณาค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการรับรองในขั้นสูงขึ้นไป เช่น การจะนำสัญลักษณ์ชั้นพิเศษ (Prestigious) ของ Green Globe มาใช้ อาจต้องจ่าย ถึง 1000 เหรียญสหรัฐ สำหรับชุมชนอาจต้องจ่ายถึง 500 เหรียญ และต้องผ่านเกณฑ์ทั้ง 9 ประการข้างต้นจึงจะจัดอยู่ในทำเนียบพื้นที่ต้นแบบ (Bowman, 2554 : 274)

2) ระบบการรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและเชิงนิเวศของออสเตรเลีย (Nature and Ecotourism Accreditation Program – NEAP)

ระบบการรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและเชิงนิเวศของออสเตรเลีย (NEAP) ออกแบบเพื่อใช้ในการให้มาตรฐานผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวเฉพาะรายการท่องเที่ยว หรือที่พักแต่ละรายการเท่านั้น โดยเป็นระบบที่รวมเอากระบวนการรับรองทั้งแบบผลสัมฤทธิ์ (performance-based) และระบบรับรองเชิงกระบวนการ (Process-based) เข้าด้วยกัน วางอยู่บนพื้นฐานของเกณฑ์ 8 ประการ (Issaverdis, 2544) ได้แก่

1. เน้นพื้นที่ธรรมชาติ (Natural Area Focus)
2. การสื่อความหมาย (Interpretation)
3. ความยั่งยืนทางธรรมชาติ (Environmental Sustainability)

4. การส่งเสริมการอนุรักษ์ (Conservation Contribution)
5. ทำงานร่วมกับชุมชนท้องถิ่น (work with local communities)
6. มืองค์ประกอบด้านวัฒนธรรม (Cultural Component)
7. ความพึงพอใจของลูกค้า (Customer Satisfaction)
8. การตลาดที่รับผิดชอบ (Responsible Marketing)

โดยกระบวนการประเมินผู้รับการประเมินจะต้องประเมินตนเองด้วยการตอบคำถามว่า “มี” หรือ “ไม่มี” และตอบคำถามเชิงพรรณนา การผ่านการประเมินจะต้องผ่านเกณฑ์ 8 ข้อข้างต้น จึงจะสามารถขอรับตรารับรอง (Eco Certified Logo) และเมื่อมีการประเมินตนเองแล้วจำเป็นต้องมีการได้รับการรับรอง (verification) จากผู้เชี่ยวชาญอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งปัญหาและความยุ่งยากของการประเมินด้วยระบบนี้เกิดขึ้นในขั้นตอนการรับรองเพราะจำนวนผู้เชี่ยวชาญยังไม่เป็นระบบ รวมถึงปัญหาด้านการจัดสรรทุนสำหรับการรับรอง (Bowman, 2554: 274)

3) การรับรองมาตรฐานเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของคอสตาริกา (Certification for Sustainable Tourism – CST, Costa Rica)

สำนักงานท่องเที่ยวคอสตาริกาพัฒนาระบบการรับรองมาตรฐานเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขึ้นในช่วงกลางทศวรรษ 1990 (Bien, 2545) อาจถือได้ว่าเป็นการวางแผนการรับรองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเชิงผลสัมฤทธิ์ (Performance-based) โดยสมัครใจที่ผลักดันขึ้นมาโดยประเทศกำลังพัฒนา (Rivera, 2545) โดยนำมาใช้ประเมินและรับรองมาตรฐานโรงแรม คอสตาริกาถือว่าเป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาทรัพยากรเพื่อใช้ในการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างคุ้มค่า (Mercer, 2537) ระบบการรับรองมาตรฐานเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนี้ได้รับการพัฒนาขึ้นจากภาคีหลายภาคส่วนในการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ สถาบันการศึกษาชั้นนำ ตัวแทนจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและองค์กรสิ่งแวดล้อม (Rivera, 2545)

ระบบการรับรองของคอสตาริกามีแนวโน้มไปทางการรับรองเชิงสัมฤทธิ์ผลแบ่งเป็นเกณฑ์ 5 ระดับครอบคลุมเกือบทุกธุรกิจในการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ ระบบการรับรองนี้ให้ความสำคัญกับประเด็นความยั่งยืนมากเป็นพิเศษ โดยเฉพาะประเด็นทางด้านชีววิทยากายภาพ ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในองค์กร การบริการ การปฏิสัมพันธ์กับลูกค้า และประเด็นสุดท้ายเกี่ยวกับสังคมเศรษฐกิจ ระบบการรับรองของคอสตาริกายังให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมอีกด้วย

4) องค์กรการค้าที่เป็นธรรมและการท่องเที่ยวแห่งแอฟริกาใต้ (Fair Trade Tourism in South Africa – FTTSA)

องค์กรการค้าที่เป็นธรรมแห่งแอฟริกาใต้ (FTTSA) เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1960 (พ.ศ.2503) โดยเริ่มให้ความช่วยเหลือกลุ่มเกษตรกรรายย่อยในแอฟริกาใต้เพื่อให้ได้ความเป็นธรรมในการค้าขาย (Grosspietsch, 2548) และในช่วงทศวรรษ 1980 เกิดการรณรงค์จนสามารถผลักดันให้มีการติดฉลากสินค้าที่เป็นธรรม (Fair Trade) กับสินค้าในเนเธอร์แลนด์ โดยให้ความเป็นธรรมให้แก่ชุมชน ส่งผลกระทบที่ดีต่อการ

พัฒนาชุมชน ได้ค่าจ้างที่เป็นธรรม และมีสภาพแวดล้อมที่ดีในการทำงานมีการเคารพสิทธิมนุษยชนและให้ข้อมูลที่โปร่งใสต่อลูกค้า (Pluss, 2545)

การท่องเที่ยวที่เป็นธรรม (Fair Trade in Tourism - FTT) เกิดขึ้นท่ามกลางกระแสการท่องเที่ยวแบบเก่า องค์กรต่าง ๆ เช่น Tourism Concern ในประเทศอังกฤษ และ Arbeitskreis Tourismus & Entwicklung – ATKE ประเทศเยอรมัน ได้ร่วมกันสร้างเครือข่ายเพื่อผลักดันเครือข่าย Fair Trade in Tourism ขึ้นในปี 2542 ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นธรรมและมีจรรยาบรรณ ส่งเสริมบทบาทของชุมชนท้องถิ่น การใช้ทรัพยากรในการท่องเที่ยวอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์ต่อคนท้องถิ่น (Kalisch, 2543a, b: 2544) นอกเหนือจากดำเนินการตามพันธกิจของกลุ่มการค้าเพื่อความเป็นธรรมแล้ว FTTSA ยังให้การรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยที่ไม่แสวงหากำไร โดยเริ่มต้นดำเนินการในช่วงกลางปี 2544 ภายใต้ “สหภาพนานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติแห่งแอฟริกาใต้” (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources : IUCN-South Africa) โดยประเด็นที่ FTTSA ให้ความสนใจผลักดันมากที่สุดคือเรื่องการค้าและการท่องเที่ยวที่เป็นธรรม

FTT เป็นองค์กรแรก และองค์กรเดียวที่มีการรับรองมาตรฐานด้านการค้าการท่องเที่ยวที่เป็นธรรม โดยได้พัฒนาระบบการรับรองนี้ขึ้นมาเมื่อสิบปีที่แล้วในแอฟริกาและได้รับการยอมรับจากสภาการท่องเที่ยวยั่งยืนโลก (Global Sustainable Tourism Council) ในปี 2554 โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนแรกต้องทำการสมัครและตอบคำถามจากเว็บไซต์ของ FTT เพื่อตรวจสอบว่าผ่านเกณฑ์การเข้าเป็นสมาชิกของ FTT หรือไม่ หากผ่านได้รับสถานะภาพนั้นแล้ว จึงจะสมัครเป็นสมาชิกภาพพร้อมทั้งตอบคำถามที่มีรายละเอียดมากขึ้นและขั้นตอนสุดท้ายจำเป็นต้องมีการเสนอเอกสารรับรองและการจ่ายเงินค่าสมาชิก หลังจากนั้นแล้วเจ้าหน้าที่ของ FTTSA จะลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบเกณฑ์ต่างว่าเป็นไปตามเกณฑ์หรือไม่ และมีการรับรองหลังจากผ่านขั้นตอนทุกอย่างแล้วโดยมีเงื่อนไขว่าองค์กรที่รับการประเมินจะต้องมีรายงานความก้าวหน้าทุกปี ส่วนการลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบและประเมินจะดำเนินการทุกสามปี

5) มาตรฐานการท่องเที่ยวสากล(Global Sustainable Tourism Criteria – GSTC)

สภาการท่องเที่ยวสากล (Global Sustainable Tourism Council) ทำหน้าที่เหมือนองค์กรพี่เลี้ยง ผลักดันให้เกิดการดำเนินการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็นด้วยวิธีการรับรองมาตรฐาน หรือส่งเสริมให้เกิดองค์กรที่สามารถรับรองมาตรฐาน การฝึกอบรม การให้การศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน หัวใจของสภาการท่องเที่ยวสากลคือ การออกเกณฑ์การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสากล สภาการท่องเที่ยวสากลเป็นองค์กรที่มุ่งกำหนดแนวทางกว้าง ๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและดัชนีการท่องเที่ยว เพื่อให้องค์กรประเมินอื่น ๆ ได้นำไปใช้ สภาการท่องเที่ยวสากลได้กำหนดเกณฑ์การพิจารณามาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว ออกเป็น 4 ด้าน (2554) ดังนี้

- 1) การจัดการที่มีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน
- 2) ผลประโยชน์สูงสุดด้านสังคมและเศรษฐกิจต่อชุมชนท้องถิ่น และเกิดผลกระทบเชิงลบที่น้อยที่สุด
- 3) ผลประโยชน์สูงสุดต่อมรดกทางวัฒนธรรมและเกิดผลกระทบเชิงลบที่น้อยที่สุด
- 4) ผลประโยชน์สูงสุดต่อสิ่งแวดล้อมและเกิดผลกระทบเชิงลบที่น้อยที่สุด

สภาการท่องเที่ยวสากล เป็นสภาความร่วมมือที่ตั้งเอาองค์ระดบนานาชาติ อาทิ UNEP, UNWTO, UN Foundation และสมาคมการท่องเที่ยวระดับภูมิภาคเข้ามาเป็นคณะกรรมการ ทำให้หลักเกณฑ์ที่สภาการท่องเที่ยวสากลกำหนดขึ้นได้นำไปขยายผลในประเทศต่าง ๆ ผ่านการทำงานขององค์กร และสถาบันการท่องเที่ยว ภาคธุรกิจเอกชน มากกว่า 100 องค์กร (รายงานประจำปีของ GSTC, 2553)

6) รางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ในสถานการณ์ปัจจุบันพบว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลกมีการแข่งขันสูง โดยเฉพาะการแข่งขันด้านคุณภาพ การบริหารจัดการและเป็นการบริหารจัดการอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนเชิงเศรษฐกิจ ย่อมมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริมคุณภาพของสินค้าการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ อย่างเป็นมาตรฐานสากล

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในฐานะหน่วยงานหลักของประเทศที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศได้เห็นความสำคัญในการส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวเพื่อไปนำสู่ความเป็นมาตรฐานสากล และการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน จึงได้จัดทำโครงการประกวดรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (Thailand Tourism Awards) ตั้งแต่ปี พ.ศ.2539 จัดเป็นประจำทุก 2 ปี ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยถือว่าผลงานจากโครงการเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์และส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งเป็นมาตรการเชิงบวกที่ช่วยส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในเชิงคุณภาพเทียบได้กับรางวัลนานาชาติ และได้กลายเป็นเครื่องหมายรับประกันคุณภาพสินค้าทางการท่องเที่ยว (Tourism Accreditation) ที่สร้างความน่าเชื่อถือ และได้รับการยอมรับจากนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศ และต่างประเทศ และจะทำให้เกิดการส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยให้ยั่งยืน โดยรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยได้นำหลักคิดในการบริหารจัดการสินค้าการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ และการประยุกต์ใช้ Social Web และการนวัตกรรมด้านตลาดท่องเที่ยว รวมทั้งกรอบหลักเกณฑ์การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของ WTO มาเป็นกรอบในการจัดทำหลักเกณฑ์การตรวจพิจารณาผลงานและตัดสินรางวัล (ม.ป.ป. : อินเทอร์เน็ต)

7) มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (2551 : 1-2) ได้กล่าวว่า จากนโยบายรัฐบาลที่มุ่งเน้นบทบาทการพัฒนาชุมชน และได้ออกกฎหมายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นหลายฉบับ เป็นแรงผลักดันให้องค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนา จึงทำให้เกิดกิจกรรมท่องเที่ยวหลากหลายในชุมชน สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (ชื่อเดิม) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในฐานะหน่วยงานหลักในการกำหนดมาตรฐานการบริการท่องเที่ยวของไทย จึงได้พิจารณาจัดทำตัวชี้วัดมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย (Homestay Standard Thailand) ขึ้นในปี พ.ศ.2546 เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนจัดทำที่พักในรูปแบบที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Homestay) ซึ่งการเข้าพักในลักษณะดังกล่าวนักท่องเที่ยวจะต้องพักบ้านเดียวกันกับเจ้าบ้าน และมีกิจกรรมเพื่อการศึกษาธรรมชาติวิถีชีวิต วัฒนธรรมในท้องถิ่น โดยมีการจัดบริการสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควรแก่นักท่องเที่ยว เพื่อมุ่งส่งเสริมให้ชุมชนที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวจนสามารถพัฒนาเป็นชุมชนเข้มแข็ง เกณฑ์ในการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ มี 10 ด้าน ได้แก่ 1) ที่พัก 2) อาหาร 3) ความปลอดภัย 4)

อัยาศัยไมตรี 5) รายการนำเที่ยว 6) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 7) วัฒนธรรม 8) การสร้างคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชน 9) การบริหารจัดการองค์กร 10) การประชาสัมพันธ์

องค์ประกอบที่ทำให้มาตรฐานโฮมสเตย์ดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง มาจาก

1. เป็นนโยบายของรัฐ มีหน่วยงานรับผิดชอบหลักที่ชัดเจน ได้แก่ ฝ่ายงานพัฒนาบริการการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว
2. ได้รับการประกาศในพระราชกฤษฎีกาที่ให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งคณะกรรมการพิจารณารับรองมาตรฐาน คณะทำงาน และกรรมการผู้ตรวจประเมินมาตรฐานเห็นว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ต้องทำอย่างจริงจัง
3. มีงบประมาณอุดหนุนจากภาครัฐในการให้ความรู้กับชุมชนก่อนการประเมินมาตรฐาน
4. มีงบประมาณในการดำเนินการในการจัดประชุมคณะกรรมการพิจารณารับรองมาตรฐาน คณะทำงาน (จัดจ้าง) และกรรมการผู้ตรวจประเมิน
5. มีเครื่องมือในการประเมินที่ออกแบบอย่างเหมาะสมและง่ายในการประเมิน
6. มีการทำงานอย่างต่อเนื่อง
7. มีการกระตุ้นให้ชุมชนสมัครเข้ารับการประเมิน เนื่องจากมีการตั้งเป้าหมายเชิงปริมาณว่าในแต่ละปี ต้องมีการให้มาตรฐานอย่างน้อยจำนวนกี่ราย
8. มีการส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์หลังได้รับมาตรฐานแล้วจะได้บรรจุอยู่ในทำเนียบมาตรฐานโฮมสเตย์ มีสื่อลงไปถ่ายทำสารคดี และลงประชาสัมพันธ์ในเว็บไซต์ (CSR-MAP Report, 2553)

8) มาตรฐานใบไม้เขียว

มาตรฐานใบไม้เขียว เป็นมาตรฐานที่มอบให้แก่โรงแรมที่แสดงให้เห็นว่าเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ดำเนินการโดยมูลนิธิใบไม้เขียว องค์ประกอบที่สำคัญทำให้มาตรฐานใบไม้เขียวดำเนินงานด้านมาตรฐานได้อย่างต่อเนื่อง มาจาก

1. มีภาคีหลักที่มีความรู้ความสามารถและทรัพยากรขององค์กรในการสนับสนุนมาตรฐานใบไม้เขียวให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องได้ ได้แก่ 1) การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย 2) การประปานครหลวง 3) สมาคมพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม 4) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ 5) โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP)
2. มี USER หรือผู้ที่ได้ประโยชน์ได้แก่โรงแรมที่เป็นผู้ถูกประเมินเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการประเมิน และผู้จ่ายมีความสามารถในการจ่าย และเห็นประโยชน์ในการจ่าย กล่าวคือ
 - ปัจจุบันคู่ค้าทางยุโรปมีการบังคับให้คู่ค้ามีมาตรฐานรับรองที่มากขึ้นเรื่อย ๆ
 - กระบวนการประเมินมาตรฐานช่วยยกระดับคุณภาพของบุคคลากรและการบริหารจัดการ
 - ช่วยให้โรงแรมประหยัดค่าใช้จ่ายและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
 - กระแสความตื่นตัวของนักท่องเที่ยวหรือลูกค้าที่เป็นองค์กรด้านการจัดประชุมที่เริ่มให้ความสนใจเลือกพักหรือใช้บริการโรงแรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น
3. มีการทำงานอย่างต่อเนื่อง
4. มีเครื่องมือในการประเมินที่ออกแบบอย่างเหมาะสมกับบริบทไทย
5. กระบวนการประเมินไม่เร่งรีบ การดำเนินงานสอดคล้องกับความพร้อมของผู้ถูกประเมิน

6. มีกลยุทธ์ในการตั้งโรงแรมที่ยังไม่พร้อมในการประเมินมาตรฐานเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการที่ไม่ยากมากแต่มีคุณค่าต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม อาทิ โรงแรมปลอดบุหรี่ หรือโรงแรมเพื่อสุขภาพ
7. มีนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมและเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานภาครัฐเข้ามาเป็นผู้นำขององค์กรและทำงานอย่างต่อเนื่อง
8. มีทีมในการประเมินที่มีความเชี่ยวชาญหลากหลาย ให้หลักประกันได้ว่าการประเมินมีคุณภาพ และห่างจากข้อครหาเรื่องการคอร์รัปชัน (CSR-MAP Report, 2553)

หลักเกณฑ์ที่มาตรฐานใบไม้เขียวให้ความสำคัญในการประเมินมี 18 เรื่อง ด้วยกันโดยแบ่งเป็น 18 หมวด ดังนี้ 1) นโยบายและการสื่อสาร 2) การพัฒนาบุคลากร 3) คณะกรรมการ 4) เป้าหมาย และแผนปฏิบัติการ 5) การจัดการของเสีย 6) ประสิทธิภาพและการใช้พลังงาน 7) ประสิทธิภาพการใช้น้ำ 8) ครุภัณฑ์และห้องอาหาร 9) ห้องซักรีด 10) การจัดซื้อ 11) คุณภาพอากาศภายในอาคาร มลพิษทางอากาศ และเสียง 12) น้ำ และคุณภาพน้ำ 13) สปา และการนวดเพื่อสุขภาพ 14) สถานที่ออกกำลังกาย สระว่ายน้ำ และกิจกรรมกลางแจ้ง 15) ความปลอดภัยในโรงแรม 16) ผลกระทบต่อระบบนิเวศ 17) การมีส่วนร่วมกับชุมชนและองค์กรท้องถิ่น 18) การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

ข้อจำกัดของ Green Leaf คือไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ประกอบการที่ต้องการให้มีการรับรองมาตรฐานใบไม้เขียวได้อย่างเต็มที่และรวดเร็ว เนื่องจากองค์กรผู้ประเมินเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนมีบุคลากรจำกัด ผู้เชี่ยวชาญที่เป็นทีมประเมินส่วนใหญ่จะเชิญมาจากหน่วยงานอื่น ไม่ได้เป็นพนักงานประจำขององค์กร

9) Corporate Social Responsibility and Market Access Partnerships for Thai Sustainable Tourism Supply Chains project (CSR-MAP)

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีการแข่งขันกันค่อนข้างสูงทั้งเรื่องราคาและคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องราคา จึงเป็นโจทย์ที่พันธมิตรด้านการท่องเที่ยวไทย ได้แก่ สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย มูลนิธิใบไม้เขียว สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ร่วมกันพัฒนาโครงการภายใต้ชื่อ Corporate Social Responsibility and Market Access Partnerships for Thai Sustainable Tourism Supply Chains project หรือมีชื่อย่อว่า CSR-MAP โดยได้เชิญ NGOs ทางฝั่งยุโรปที่มีประสบการณ์ในการทำงานกับภาคเอกชนทางยุโรป ชื่อ European Center for Eco and Agro Tourism (ECEAT) ขอบทุนจากสหภาพยุโรป (EU) โดยต้องการจะสร้างการยอมรับเรื่อง Supply Chain ที่มีมาตรฐานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและสร้างความร่วมมือกันของ Supply Chain เพื่อสร้างเส้นทางท่องเที่ยวที่แสดงให้เห็นว่าตลอดการเดินทาง (Route) นักท่องเที่ยวสามารถเลือกใช้บริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและคนท้องถิ่นได้โดยมุ่งเน้นการยกระดับเรื่องคุณภาพด้านการท่องเที่ยวและบริการ ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม มากกว่าเรื่องการลดต้นทุนเพื่อให้ราคาต่ำลง

โครงการ CSR-MAP มีวัตถุประสงค์เพื่อการยกระดับมาตรฐานโดยการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการและชุมชน โดยมีการจัด workshop เพื่อดูช่องว่างระหว่างมาตรฐานไทยและมาตรฐาน GSTC จัดกิจกรรม FAM trip (Familiarisation Trip) โดยเชิญผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวจากยุโรปมาให้ข้อคิดเห็นแก่เส้นทาง

และมาตรฐาน นอกจากนั้น ยังได้นำบทเรียนในโครงการ CHARM-REST¹ มาใช้เพื่อการประสานงานให้เกิดการลงนามความร่วมมือระหว่างสำนักพัฒนาการท่องเที่ยว (กรมการท่องเที่ยวปัจจุบัน) และโครงการ CSR-MAP ที่มีสมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย (Thai Ecotourism and Adventure Travel Association-TEATA) เป็นหัวหน้าโครงการ (Project leader) ในการตกลงร่วมกันเพื่อพัฒนามาตรฐานทั้ง 5 กลุ่มผู้ประกอบการ ได้แก่ โรงแรม ร้านอาหาร บริษัทนำเที่ยว มัคคุเทศก์นำเที่ยว และการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยก่อนที่โครงการจะสิ้นสุดได้มีเจ้าหน้าที่และผู้เชี่ยวชาญของกรมการท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการนำร่างมาตรฐานนั้น โดยเฉพาะของ CBT ไปพัฒนาต่อในเรื่องตัวชี้วัดและวิธีการประเมิน แต่เนื่องจากในขณะนั้นกรมการท่องเที่ยวมีการปรับเปลี่ยนผู้บริหารโครงการดังกล่าวจึงยังไม่ได้รับการผลักดันต่อเนื่อง และไม่ได้อยู่ในแผนการดำเนินงานและงบประมาณประจำปีของกรมการท่องเที่ยว

องค์ประกอบ 5 ด้านของมาตรฐาน CSR-MAP ได้แก่ 1) การบริหารจัดการอย่างยั่งยืน 2) พัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจท้องถิ่น 3) ส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม 4) ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม 5) บริการและความปลอดภัย

โครงการนี้เป็นตัวอย่างที่ดีของความร่วมมือของภาคีหลายภาคส่วนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้มาร่วมแลกเปลี่ยนและทำงานร่วมกัน โดยมีการลงนาม MOU ถึง 3 ฉบับ กล่าวคือ ความร่วมมือในการพัฒนามาตรฐานกับกรมการท่องเที่ยว ความร่วมมือด้านการส่งเสริมการตลาดกับ ททท. โดยทาง ททท. ได้สนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรม FAM Trip ในครั้งนี้ และการสร้างความร่วมมือกับสมาคมทางยุโรปในเรื่องการประชาสัมพันธ์ให้แก่สมาชิกสมาคมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเนเธอร์แลนด์ (ANVR) แต่การผลักดันเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังคงไม่มีการดำเนินการเพิ่มเติมแต่อย่างใด (CSR-MAP report, 2553)

10) เกณฑ์การรับรองแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือมีชื่อย่อว่า อพท.

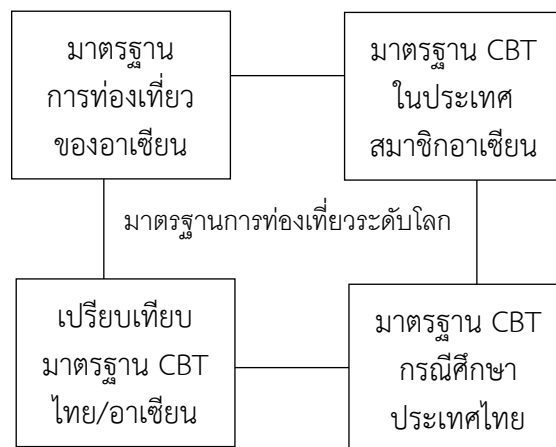
อพท.จัดตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มรายได้และกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนท้องถิ่น โดยให้มีการบริหารและพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวในเชิงบูรณาการ สามารถระดมบุคลากร งบประมาณ และเครื่องมือต่าง ๆ มาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีเอกภาพและแก้ไขปัญหาอย่างรวดเร็ว โดย อพท. ได้ทำ MOU กับสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในการพัฒนากลไกการทำงานร่วมกันในส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน และระบบการสนับสนุนชุมชนให้สามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน โดยใช้ร่างมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มีการพัฒนาระหว่าง CSR-MAP กับกรมการท่องเที่ยวมาปรับใช้ โดยที่ยังคงองค์ประกอบและสาระเดิม (ตาม MOU ระหว่าง CSR-MAP กับกรมการท่องเที่ยว ทางกรมการท่องเที่ยวจะจัดหาผู้เชี่ยวชาญเข้ามาดูร่างเกณฑ์มาตรฐาน CSR-MAP มีการจัดปรับตามหลักทางวิชาการและนำไปทดสอบกับชุมชน ซึ่งได้ทำตามแผนโดยการทดสอบในพื้นที่ชุมชน 2 แห่ง) ทาง อพท. ได้นำไปใช้ในการวางแผนการพัฒนาชุมชนนำร่อง 13 แห่งใน 6 พื้นที่พิเศษของ อพท. ได้แก่ พื้นที่รอบเชียงใหม่-ไนท์ซาฟารี เมืองเกาส์โซทัย-ศรีสัชชนาลัย เลย์ พัทยาและพื้นที่เชื่อมโยง เกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยง

¹ CHARM-REST คือความร่วมมือระหว่างโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง (Coastal Habitats and Resources Management Project) กับ โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (Responsible Ecological Social Tour Project) ในการใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง และใช้มาตรฐานเป็นเครื่องมือในการประเมินผลความสำเร็จของโครงการ

อย่างไรก็ตาม คำว่ามาตรฐานยังไม่สามารถใช้ได้ เนื่องจากไม่มีองค์กรหรือหน่วยงานมารองรับ ทำให้ อพท. ไม่สามารถจะเรียกการประเมินคุณภาพชุมชนนี้ว่า “มาตรฐาน” ได้ แต่ได้ใช้คำว่า “การรับรองแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน” แทน ซึ่งหากชุมชนมีการพัฒนาตนเองจากการประเมินก่อนการรับรองและหลังการพัฒนาตามแนวทางมาตรฐาน 5 ด้าน (การบริหารจัดการอย่างยั่งยืน, พัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจท้องถิ่น, ส่งเสริมวัฒนธรรม, ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม, บริการและความปลอดภัย) อพท. ก็จะพิจารณาให้รางวัลแหล่งท่องเที่ยวชุมชนยอดเยี่ยม หรือดีเด่นในแต่ละด้าน โดยที่ อพท. ได้แต่งตั้งคณะทำงานรับรองแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีความเชี่ยวชาญหลากหลายและจากองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นคณะทำงานและหวังว่าบุคคลเหล่านี้จะนำเอาบทเรียนต่าง ๆ ไปเชื่อมต่อและขยายผล (อพท., 2556)

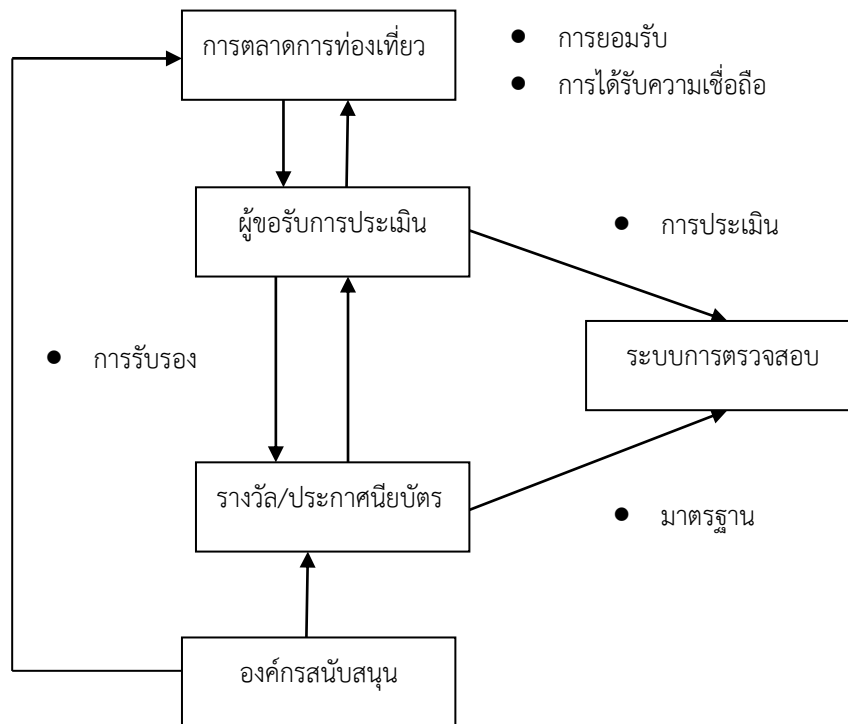
จากกรณีศึกษาดังกล่าว พบว่า มาตรฐานการท่องเที่ยวสากลเป็นกรอบมาตรฐานที่ได้รับการยอมรับและครอบคลุมทุกมิติทั้งด้านการจัดการที่ยั่งยืน การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน การส่งเสริมทางวัฒนธรรม การคำนึงถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งในประเทศไทยเห็นความสำคัญเรื่องมาตรฐานด้านบริการและความปลอดภัยซึ่งต่างจากมาตรฐานสากลหรือในมาตรฐานที่ของต่างประเทศที่กล่าวถึงข้างต้นไม่ได้ให้ความสำคัญ

2.4 ทฤษฎี สมมติฐาน และ/หรือกรอบแนวคิดของการวิจัย

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษากรอบมาตรฐานการท่องเที่ยวในระดับโลก นโยบายของภาครัฐด้านการท่องเที่ยวในระดับอาเซียน ตลอดจนสถานการณ์เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนและมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน และการศึกษาเจาะลึกเกี่ยวกับมาตรฐานการท่องเที่ยวและมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย จากนั้น จะนำผลการศึกษาเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนของไทย ประเทศสมาชิกในอาเซียน และมาตรฐานการท่องเที่ยวในระดับสากลมาเปรียบเทียบเพื่อดูความเป็นไปได้ในการสร้างการยอมรับในวงกว้างและช่องว่างระหว่างมาตรฐานไทย อาเซียน และมาตรฐานสากล

รูปที่ 2 กระบวนการและการรับรองมาตรฐาน (ปรับจาก Front, 2543)

จากการทบทวนวรรณกรรม และกระบวนการทางความคิดของมาตรฐานการท่องเที่ยว สรุปได้ว่า

มาตรฐาน คือ ชุดของกระบวนการตรวจสอบที่ประกอบไปด้วยหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และคุณสมบัติ ที่องค์กรผู้ประเมินให้การยอมรับ

มาตรฐานการท่องเที่ยวเป็นมาตรฐานแบบสมัครใจผู้ขอรับมาตรฐานจะต้องกรอกใบสมัครและทำโดยสมัครใจ

การประเมิน อาจทำโดยผู้ขอรับมาตรฐานหรือองค์กรที่ให้การรับรอง หรือผู้ประเมินจากองค์กรอิสระ

การรับรอง จะเกิดเมื่อผู้ขอรับการประเมินผ่านตามเงื่อนไขหลักการประเมิน และจะได้รับรางวัลหรือใบประกาศนียบัตร เพื่อแสดงว่าผ่านการประเมิน ส่วนใหญ่ผู้ประกอบการที่ขอรับการประเมินต้องการการรับรองเพื่อจะเอาเป็นเครื่องยืนยันคุณภาพกับตลาดท่องเที่ยว

การให้การยอมรับ เป็นเรื่องที่ตลาดหรือผู้บริโภคหรือผู้ใช้บริการจะให้การยอมรับว่าผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ได้รับมาตรฐานนั้นมีความน่าเชื่อถือหรือไม่ ซึ่งอาจมาจากการได้ทดลองใช้ผลิตภัณฑ์หรือบริการ หรืออาจมาจากการไว้วางใจในองค์กรที่ให้การรับรองและยอมรับผลิตภัณฑ์และบริการนั้นเข้ามาอยู่ในกลุ่มเป็นสมาชิกหรือเครือข่าย

ประโยชน์ที่เกิดขึ้น มาตรฐานหรือระบบการรับรองให้ประโยชน์กับผู้บริโภค ชุมชนท้องถิ่น และรัฐบาลในเรื่องคุณภาพของผลิตภัณฑ์ รวมถึงยังช่วยผู้ประกอบการในการสร้างการยอมรับแก่ตลาดการท่องเที่ยว ช่วยประหยัดพลังงาน งบประมาณ และลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน การที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีมาตรฐานจะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือ สร้างการยอมรับแก่ตลาดนักท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันการสร้าง ความเข้มแข็งให้กับชุมชนด้วยเนื่องจากต้องมีการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน และแนวทางในการผลักดันให้มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการบรรจุเข้าเป็นมาตรฐานระดับชาติ กรณีศึกษาประเทศไทย โดยมีประชากรเป้าหมาย วิธีการรวบรวมข้อมูล วิธีการดำเนินการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

ประชากรในการศึกษาวิจัยนี้ประกอบด้วย

3.1.1 บุคคลผู้ที่มีประสบการณ์ทำงานในกลุ่มประเทศอาเซียน จำนวน 6 คน โดยมีประสบการณ์ทำงานเรื่องการท่องเที่ยวในระดับชาติหรือระดับภูมิภาค ได้แก่

- 1) Mr.Stefanos Fotiou, a senior regional coordinator in Asia and the Pacific Regional Office of the United Nations Environment Programme (UNEP)
- 2) Mr.Don Taylor, a consultant with the Environmentally & Socially Responsible Tourism Capacity Development Program (ESRT)
- 3) Ms.Sok Sophea, PATA Cambodia
- 4) Mr.Douglas Hainsworth, a consultant with NZ in Laos and Vietnam
- 5) Dr.Chamhuri Siwar, Researcher at Institute for Environment and Development (LESTARI), University Kebangsaan Malaysia
- 6) Mr.Nyein Chan(SST), a Director of Supreme Services Team (SST), Myanmar

3.1.2 ผู้ที่ทำงานเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนหรือมีบทบาทรับผิดชอบ หรือเป็นนักวิจัยในประเทศดังกล่าวอย่างเป็นที่ยอมรับในประเทศของตน จำนวน 8 คน นำเสนอกรณีศึกษาการท่องเที่ยวโดยชุมชน 8 ประเทศ

3.1.3 เจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบเรื่องการพัฒนามาตรฐาน และมุมมองของภาคเอกชนต่อเรื่องมาตรฐานจำนวน 40 คน

3.1.4 ภาศที่ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการพัฒนาเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน เข้าร่วมงานสัมมนาวิชาการ “Innovating CBT in ASEAN” โดยแบ่งออก

- 1) ผู้นำชุมชนท่องเที่ยว จำนวน 20 คน
- 2) ผู้นำเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 10 คน
- 3) ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว จำนวน 20 คน
- 4) หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 20 คน
- 5) สถาบันการศึกษา จำนวน 20 คน
- 6) หน่วยงานระหว่างประเทศ จำนวน 5 คน

7) ผู้มีประสบการณ์ด้าน CBT มานำเสนอกรณีศึกษา จำนวน 8 คน

8) สื่อมวลชน จำนวน 5 คน

รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ทั้งหมด 70คน

3.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากแหล่งทุติยภูมิและแหล่งปฐมภูมิ ดังนี้

3.2.1 ข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ

ข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ ประกอบด้วยข้อมูลเรื่องสถานการณ์การท่องเที่ยวของโลก ภูมิภาคอาเซียน และเอเชียแปซิฟิก นโยบายการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนหรือการท่องเที่ยวที่ให้ประชาชนได้รับประโยชน์หรือมีส่วนร่วม แนวทางการพัฒนาสู่คุณภาพ มาตรฐานการท่องเที่ยว รายชื่อเมืองหลักหรือหมู่บ้านที่มีการพัฒนาเรื่องการท่องเที่ยว และสถิตินักท่องเที่ยว

3.2.2 ข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ

ข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ ประกอบด้วย ข้อมูลจากการสัมภาษณ์/ประเด็นคำถามสำหรับผู้มีประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวในระดับชาติหรือระดับภูมิภาค แนวทางการเขียนข้อมูลจากกรณีศึกษา วิธีการที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) การประชุมกลุ่ม (focus group) และการจัดสัมมนาวิชาการ

3.3 วิธีการดำเนินการวิจัยและกิจกรรม

- 3.3.1 การศึกษาสถานการณ์ท่องเที่ยว โดยมีการออกแบบกรอบการศึกษาเพื่อการ Mapping หน่วยงานชุมชน ในประเทศไทยและกลุ่มประเทศอาเซียน โดยมีการศึกษาค้นคว้าเอกสารและทางอินเทอร์เน็ต
- 3.3.2 คัดเลือก Key Person ที่จะสัมภาษณ์โดยมีการวางกรอบการสัมภาษณ์
- 3.3.3 สัมภาษณ์ และขอเอกสารศึกษาเพิ่มเติม
- 3.3.4 นำผลการศึกษาเอกสารและผลการสัมภาษณ์มาประมวลและกำหนดประเด็นที่จะจัดเวทีสัมมนาวิชาการ และเลือกองค์กรที่จะนำเสนอกรณีศึกษา
- 3.3.5 วางแนวทางการเขียนกรณีศึกษา
- 3.3.6 มีคณะทำงานเพื่อทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการงานกรณีศึกษา เพิ่มเติม สรุปลงให้เข้ากับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยและเป้าหมายหลักของการสัมมนา และประสานงานให้ผู้นำเสนอกรณีศึกษาสามารถนำเสนอภายใต้จำนวนหน้าและระยะเวลาที่กำหนด
- 3.3.7 จัดเวทีสัมมนาวิชาการนำเสนอกรณีศึกษา จัดเวทีอภิปราย ประชุมกลุ่มย่อย นำเสนอผลการประชุมกลุ่มย่อย แลกเปลี่ยนกลุ่มใหญ่

3.4 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยมีการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นระยะ ๆ เพื่อคัดกรองข้อมูลให้ตรงประเด็นที่ต้องการศึกษา เนื่องจากมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในสวนประเทศไทย ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการประกวดรางวัลหมู่บ้าน และประกวดรางวัลหรือสมัครรับการประเมินมาตรฐานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว จึงทำให้มีข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาจำนวนมาก สวนประเทศเพื่อนบ้านข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นการจัดทำโดยหน่วยงานที่ปรึกษา ซึ่งจะจัดทำเป็นเอกสารภาษาอังกฤษ เอกสารบางชิ้นมีการเผยแพร่ บางเอกสารไม่สามารถเผยแพร่ได้ นอกจากนั้น เอกสารจำนวนมากทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศมีการบันทึกไว้ด้วยภาษาท้องถิ่นของแต่ละประเทศ แนวทางการแก้ไข คือ การสัมภาษณ์ผู้มีประสบการณ์ในพื้นที่ และ/หรือผู้ที่ทำงานด้านการให้การศึกษามีกรอบ

กรอบในการวิเคราะห์จะใช้เอกสารที่มีการทบทวนวรรณกรรม และการเชิญผู้เชี่ยวชาญและเจ้าหน้าที่ของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ทำเรื่องนี้อย่างต่อเนื่องมาวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน นอกจากนี้ ยังมีการจัดเวทีเติมความรู้เรื่องการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการเขียนรายงานวิจัยให้น่าอ่านและน่าเชื่อถือ

3.5 การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูล โดยเฉพาะข้อมูลจากกรณีศึกษาต่างประเทศ คณะผู้วิจัยได้เชิญให้คนทำงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในแต่ละประเทศในอาเซียนเขียนกรณีศึกษาของแต่ละพื้นที่ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งในการตรวจสอบข้อมูลจากการดำเนินการวิจัยโดยการศึกษาจากเอกสารและอินเทอร์เน็ต การนำเสนอข้อมูลในเวทีสัมมนา Innovating CBT in ASEAN เป็นขั้นตอนเกือบสุดท้ายของงานวิจัย ทำให้มีการตรวจสอบในเนื้อหาสำคัญ อาทิ ความหมายของ CBT ในแต่ละประเทศ การก่อเกิด CBT และมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น

บทที่ 4

ผลการวิจัย

4.1 สถานการณ์การท่องเที่ยวในอาเซียน

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) ก่อตั้งขึ้นในวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2510 ประกอบด้วยสมาชิก 10 ประเทศ ได้แก่ ประเทศบรูไนดารุสซาลาม กัมพูชา อินโดนีเซีย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมาเลเซีย สหภาพพม่า ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย และเวียดนาม อาเซียนมีประชากร 607.7 ล้าน (ซึ่งถือเป็นร้อยละ 8 ของประชากรโลก) มีผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) 2,327.6 ล้านเหรียญสหรัฐ ซึ่งเป็นร้อยละ 5 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของโลก (Soemawilaga, 2012:2) อย่างไรก็ตามอาเซียนยังมีความแตกต่างกันในทางเศรษฐกิจอย่างมาก เช่น สิงคโปร์และบรูไนดารุสซาลามเป็นชาติที่ร่ำรวยมาก รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปีของประชากรสองประเทศนี้อยู่ที่ 51,000 เหรียญสหรัฐ (ประมาณ 1,530,000 บาท) ในขณะที่ประชากรของลาว กัมพูชา และพม่า มีรายได้ต่อหัวต่อปีอยู่ที่ 973 เหรียญสหรัฐ (ประมาณ 29,190 บาท) เท่านั้น (World Economic Forum, 2555: 1)

หลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีการเติบโตอย่างรวดเร็วและใหญ่ที่สุดในโลก แม้ว่าจะมีวิกฤติทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นบ้าง แต่การท่องเที่ยวก็ยังคงเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง ก่อนปี พ.ศ. 2500 จากที่เริ่มต้นด้วยจำนวนนักท่องเที่ยวเพียง 25 ล้านคน เพิ่มขึ้นเป็นพันล้านคนในอีกห้าทศวรรษต่อมา สำหรับรายได้จากการท่องเที่ยวตามสถิติขององค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO) อยู่ที่ 919 พันล้านเหรียญสหรัฐในปี พ.ศ. 2553 ในช่วงสองทศวรรษหลังการท่องเที่ยวได้เริ่มรุกเข้าไปยังประเทศกำลังพัฒนา หรือกลุ่มเศรษฐกิจใหม่ในเอเชียแปซิฟิก ซึ่งมีสัดส่วนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 31 ในปี พ.ศ. 2533 เป็นร้อยละ 47 ในยี่สิบปีต่อมา

ในปี พ.ศ. 2554 องค์การการท่องเที่ยวโลกคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ.2563 ประเทศกลุ่มเศรษฐกิจใหม่เหล่านี้จะมีสัดส่วนของนักท่องเที่ยวถึงร้อยละ 53 ของจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมด และการท่องเที่ยวของอาเซียนจะโตขึ้นร้อยละ 12 ต่อปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 ถึง 2553 จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น 36 ล้านคน เป็น 81 ล้านคน และในปี พ.ศ.2554 มีสัดส่วนของนักท่องเที่ยวจากร้อยละ 5.4 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 7.9 จากปี พ.ศ. 2543 ด้วยอัตราการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องนี้ทำให้กลุ่มประเทศอาเซียนต่างแสวงหาแนวทางที่จะใช้การท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มรายได้เข้าประเทศโดยหวังว่ารายได้จากการท่องเที่ยวจะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น

ตารางที่ 1 แสดงถึงการเติบโตของการท่องเที่ยวในอาเซียนจากปีพ.ศ. 2534-2554 (Soemawilaga, 2555)

ปี พ.ศ.	จำนวน นักท่องเที่ยว (ล้านคน)	ปี พ.ศ.	จำนวน นักท่องเที่ยว (ล้านคน)	ปี พ.ศ.	จำนวน นักท่องเที่ยว (ล้านคน)
2534	20.2	2541	29.7	2548	52.8
2535	21.8	2542	34.2	2549	56.0
2536	23.5	2543	39.1	2550	62.3
2537	25.3	2544	42.0	2551	65.4
2538	29.7	2545	43.8	2552	65.7
2539	31.2	2546	38.4	2553	73.8
2540	31.3	2547	49.1	2554	81.2

ตามสถิติของสภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลกอ้างว่าในปี พ.ศ. 2555 ผลผลิตมวลรวมในประเทศของภาคการท่องเที่ยวอาเซียนจะเติบโตถึง 255.9 พันล้านเหรียญสหรัฐ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 11.2 ของผลผลิตมวลรวมอาเซียน (WTTC, 2556) โดยเติบโตขึ้นอีกร้อยละ 6.8 ในปี พ.ศ. 2556 และจะโตขึ้นอีกร้อยละ 5.8 ต่อปีไปจนถึง ปี พ.ศ. 2566 ผลผลิตมวลรวมของอาเซียนจะเพิ่มขึ้นเป็น 479.7 พันล้านเหรียญสหรัฐ (Ibid.)

ตัวเลขเชิงการจ้างงานของสภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลกมีนัยสำคัญ คือ การท่องเที่ยวในอาเซียนก่อให้เกิดการจ้างงานโดยรวม 25.4 ล้านตำแหน่งในปี พ.ศ. 2555 ซึ่งคิดเป็น ร้อยละ 8.8 ของการจ้างงานทั้งหมดและจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.6 ต่อปี ส่วนปี พ.ศ.2566 การท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดการจ้างงานถึง 34.65 ล้านตำแหน่ง (ร้อยละ 9.9 ของการจ้างงานทั้งหมด)

4.2 การท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียน

4.2.1 ความเป็นมาของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียน

รัฐบาลส่วนใหญ่ถือเอาการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือดึงดูดเงินตราต่างประเทศ และเป็นเครื่องมือสำคัญในการกวีฤทธิทางเศรษฐกิจ ไม่เว้นแต่ประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียนที่ได้ผ่านประสบการณ์ในเรื่องนี้มาแล้วเช่นกัน อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวดังที่เข้าใจกันในรูปแบบดั้งเดิม คือ “การท่องเที่ยวแบบมวลชน (mass tourism)” มิได้นำมาซึ่งผลในทางบวกเพียงด้านเดียว แต่ยังสร้างผลกระทบเชิงลบอีกหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและการเกิดมลภาวะ และมีความซับซ้อนมากขึ้นในมิติทางสังคม คือ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม การกระจายรายได้ไม่เท่าเทียมกัน การคอร์รัปชัน และอาชญากรรม มีรายงานการวิจัยบางชิ้นเปรียบอ้างว่า “วิกฤติของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว คือ วิกฤติของการท่องเที่ยวแบบมวลชนนั่นเอง” (Palomino, 2546)

หลังจากที่มีการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับผลกระทบเชิงลบของการท่องเที่ยวอย่างมากมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 การท่องเที่ยวแบบมวลชนดั้งเดิมก็ได้รับการแทนที่ด้วยรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sebele, 2010; 136) โดยในช่วงสิบปีหลังจากนั้นองค์กรด้านการพัฒนาได้แสวงหาแนวทางการพัฒนาเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนได้รับการนำเสนอเป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งทิมวียัยได้ค้นพบข้อสรุปที่คล้ายคลึงกันจากการทบทวนวรรณกรรมว่าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้เปิดประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวว่าเป็นเรื่องสำคัญ ชุมชนท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบหลักในการรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับการผลักดันในรูปแบบ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism : CBT)” โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนการพัฒนาเป็นสำคัญ นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวยังได้กล่าวอีกว่า “การมีส่วนร่วมของชุมชนถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดที่จะทำให้การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาประเทศ” (Ibid.) โดยเฉพาะหลังจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาโลก (The World Commission on Environment and Development) ระบุประเด็นดังกล่าวในรายงาน Brundtland ในปี พ.ศ. 2530 การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงได้รับการผลักดันให้เข้าไปสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ เรื่อยมา (Ibid.)

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียนได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องและเริ่มเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง กล่าวคือ ในช่วงทศวรรษ 90 (2533) การท่องเที่ยวโดยชุมชนโครงการแรก ๆ ที่มีการพัฒนาด้านแนวคิดและดำเนินการ คือ ในประเทศฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และไทย โดยได้รับการสนับสนุนจาก NoVib ซึ่งเป็นองค์กรด้านการพัฒนาจากเนเธอร์แลนด์ (Hummel, 2555) ในช่วงแรก ๆ โครงการเน้นการปลูกจิตสำนึกเกี่ยวกับผลกระทบการท่องเที่ยว ด้านความยั่งยืนของการพัฒนาการท่องเที่ยว และบทบาทของชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยส่วนใหญ่เป็นส่วนหนึ่งของโครงการเพื่อการพัฒนาชนบท และเมื่อเวลาผ่านไปภาคีต่าง ๆ เริ่มมีความเข้าใจ เห็นประโยชน์ และยอมรับบทบาทการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการเป็นเครื่องมือการพัฒนาชุมชนมากขึ้น จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้หลายประเทศในอาเซียนเริ่มดำเนินรอยตาม

ในปลายทศวรรษ 90 (2533) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวโดยชุมชนเริ่มได้ดำเนินการขึ้นในหลายประเทศของอาเซียน เช่น ในลาวมีโครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้ำฮ่าเกิดขึ้นโดยการริเริ่มจากองค์กรพัฒนาระหว่างประเทศ อาทิ องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization : UNESCO) และทุนจากรัฐบาลนิวซีแลนด์ (NZ Aid) หรือองค์กรพัฒนาแห่งประเทศเนเธอร์แลนด์ (SNV Netherlands Development Organisation) ซึ่งใช้ชื่อย่อว่า SNV ที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนในลาวและเวียดนาม ในปี พ.ศ.2543 สหภาพนานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources : IUCN) เริ่มสนับสนุนชุมชนทำกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวในช่วงเวลาเดียวกันกับที่ SNV สนับสนุนการท่องเที่ยวในประเทศกัมพูชา (Hummel, 2555) นอกจากนี้ โครงการต่าง ๆ ได้เริ่มมีการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับประเด็นอื่น ๆ มากขึ้น เช่น การท่องเที่ยวเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ ฯลฯ ผลที่เกิดขึ้น คือ แนวทางการท่องเที่ยวเหล่านั้นสามารถช่วยบรรเทาความยากจนและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและยังสามารถเสริมให้ระบบการตลาดการท่องเที่ยวในภาคเอกชนรุกคืบไปด้วย (Hummel et al, 2555) อย่างไรก็ตาม ผลของการดำเนินงานมีทั้งผลสำเร็จและความล้มเหลว การท่องเที่ยวโดยชุมชนหลาย ๆ โครงการไม่สามารถหาตลาดนักท่องเที่ยวได้จนทำให้เกิดคำถามที่ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนคุ้มค่าในการลงทุนหรือไม่ (Goodwin, 2552)

4.2.2 สถานการณ์การท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียน

การวิจัยครั้งนี้ ได้มีการทบทวนวรรณกรรม การสัมภาษณ์ และการคัดเลือกผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนในกลุ่มประเทศอาเซียนเพื่อนำเสนอในรูปแบบกรณีศึกษาและนำเสนอในเวทีสัมมนา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวิจัย ซึ่งทีมวิจัยได้วางกรอบการศึกษาและเก็บข้อมูลในช่วงเวลาหนึ่งทศวรรษคือระหว่างปีพ.ศ.2545 – 2555 ทั้งหมด 8 ประเด็นได้แก่

- 1) สถานการณ์ท่องเที่ยวของแต่ละประเทศ
- 2) แนวคิดและความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละประเทศ
- 3) นโยบายรัฐต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 4) บทบาทของหน่วยงานต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 5) มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 6) กรณีศึกษาหรือพื้นที่ดำเนินการ
- 7) ตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 8) ความท้าทายและความต้องการในการพัฒนา

4.2.2.1 ประเทศไทย

1) สถานการณ์การท่องเที่ยวในประเทศไทย

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหลักประเภทหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศไทย ปี พ.ศ. 2556 มีนักท่องเที่ยวต่างชาติถึง 22.3 ล้านคน สร้างรายได้มากกว่า 1.18 ล้านล้านบาท (ททท., 2556) รวมถึงสถิติของสภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลกระบุว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวทั้งโดยตรงและโดยอ้อมเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 16.7 ในปี พ.ศ. 2556 ก่อให้เกิดการสร้างงานกว่า 4.8 ล้านตำแหน่ง คิดเป็นร้อยละ 12.4 ของการจ้างงานทั้งหมด (WTTC, 2556) นอกจากนั้น สภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลกยังได้คาดการณ์ว่าในอีก 10 ปีข้างหน้า (2566) ไทยจะมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นถึง 41.4 ล้านคน และจะเห็นได้ว่าในภาวะที่ประเทศไทยเกิดภาวะวิกฤต ไม่ว่าจะเป็นช่วงวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ภัยพิบัติเรื่อง “อะเมซิง ไทยแลนด์” ถูกนำมากระตุ้นการท่องเที่ยว รวมทั้งเมื่อเกิดภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในเอเชียเมื่อปี พ.ศ.2552 การท่องเที่ยวได้รับการนำเสนอให้เป็นวาระแห่งชาติ โดยมีการทุ่มงบประมาณว่า 30,000 ล้านบาท เพื่อการกระตุ้นการท่องเที่ยวภายในประเทศ รวมถึงปัจจุบันที่การท่องเที่ยวได้รับการบรรจุไว้ในแผนงานและยุทธศาสตร์แห่งชาติในปี พ.ศ. 2552-2555

แผนงานการพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2555-2559 โดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มุ่งหวังที่จะให้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่การแข่งขันในเวทีระดับสากล โดยการเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพและสร้างสรรค์ มีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม สร้างสมดุลแห่งการพัฒนาบนหลักการของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

2) แนวคิดและความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทยได้รับการส่งเสริมจากองค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ บริษัทที่ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว สมาคมการท่องเที่ยว รวมถึงธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร การท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทยจึงมีการทำงานในลักษณะพันธมิตร โดยเฉพาะความร่วมมือระหว่างชุมชนกับภาคเอกชนปัจจุบันมีชุมชนกว่า 100 แห่งที่ได้ดำเนินการเรื่องการท่องเที่ยว

ในลักษณะของการทำงานเป็นกลุ่ม ชมรม หรือสหกรณ์ (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2553) โดยเน้นการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ให้ความเพลิดเพลิน สร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านกับแขกผู้มาเยือน ซึ่งชุมชนที่ดำเนินงานด้านท่องเที่ยวมีความมุ่งหมายที่จะให้การท่องเที่ยวเป็นการสร้างรายได้เสริมและกระจายรายได้สู่ชุมชน พัฒนาคน พัฒนาชุมชน และเพื่อการดูแลสิ่งแวดล้อม

คนในชุมชนตามท้องถิ่นต่าง ๆ ในประเทศไทย ไม่ได้มีการจัดการการท่องเที่ยวแบบมืออาชีพ แต่อย่างไรก็ตาม พวกเขาได้รับการคาดหวังให้มีทักษะและความรู้ความเข้าใจในการจัดการการท่องเที่ยว ทักษะการบริการนักท่องเที่ยว การทำงานร่วมกับผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แม้ว่ากระบวนการเตรียมการในด้านเหล่านี้นี้อาจจะยังไม่ชัดเจนมากนัก แต่ได้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องการการทำงานแบบมีส่วนร่วม การสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่สมาชิกในชุมชน เรื่องการท่องเที่ยว และส่งเสริมศักยภาพให้แก่ชุมชนในด้านการวางแผนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การฝึกอบรมและการให้คำปรึกษาในเรื่องการต้อนรับ การบริหารจัดการกลุ่ม การตลาด การทำงานแบบพันธมิตรกับหน่วยงาน การติดตามประเมินผล และการพัฒนาเครือข่าย

“การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน” (พจนา สวนศรี, โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ 2546) เป็นนิยามที่มีการใช้และอ้างอิงอยู่ในปัจจุบัน

3) นโยบายรัฐต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในช่วงที่กระแสของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแพร่ขยายไปทั่วโลก ในปี พ.ศ. 2536 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้จัดทำแผนพัฒนาและอนุรักษ์การท่องเที่ยว โดยจัดตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษา เรื่อง Ecotourism ในระยะแรกคณะทำงานมีมติให้ใช้ภาษาไทยว่า "การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์" โดยมีความประสงค์ที่จะสื่อความหมายให้กับชาวไทยทุกระดับเข้าใจว่าการท่องเที่ยวรูปแบบนี้เป็นการจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากความตั้งใจที่จะมีนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศราชบัณฑิตยสถานได้กำหนดความหมายของคำว่า Ecotourism คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึงการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (อนุชา เล็กสกุลติก, 2541) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่านโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติของ ททท. เป็นจุดเริ่มต้นที่ใช้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

ปี พ.ศ. 2545 ได้มีการจัดตั้งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ซึ่งได้มีการแบ่งบทบาทการทำงานใหม่ โดยงานด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและบริการการท่องเที่ยว มาตราฐานการท่องเที่ยว งานทะเบียนมัคคุเทศก์และธุรกิจท่องเที่ยวอยู่ภายใต้การดำเนินการของกรมการท่องเที่ยว ในขณะที่ ททท. มีบทบาทในด้านการดำเนินงานด้านส่งเสริมการตลาด ต่อมาในปี พ.ศ. 2556 ได้มีการจัดตั้งองค์การพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นให้ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ภายใต้การประสานความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ได้รับการประกาศเป็นพื้นที่พิเศษ

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เริ่มได้รับความสนใจและบรรจุในนโยบายของรัฐ เมื่อปี พ.ศ. 2550 ทางกรมการท่องเที่ยวได้สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน การเพิ่มขีดความสามารถของผู้นำผ่านแผนการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 รวมถึงมีการวางแผนทางเรื่องการประกาศพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนและมีกฎหมายในการรับรองเพื่อให้ผู้ดำเนินการท่องเที่ยวต้องให้บริการตามที่ชุมชนกำหนดไว้ อาทิ ผู้นำเที่ยวท้องถิ่น เป็นต้น นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2552 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยยังได้จัดทำโครงการ 7 Greens โดยมี “ชุมชนสีเขียว” เป็น 1 ใน 7 ของ 7 Greens ทำให้มีพื้นที่ให้ชุมชนท่องเที่ยวได้เผยแพร่ในงาน (event) ของ 7 Greens รวมถึงการที่องค์การพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ได้จัดตั้งสำนักงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นในปี พ.ศ. 2554 ถือเป็นก้าวสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าหน่วยงานภาครัฐเริ่มเห็นความสำคัญในเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพิ่มขึ้นตามลำดับ

4) บทบาทของหน่วยงานต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากการวิจัยยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความเป็นวิชาการในปี พ.ศ.2553 พบว่ามีสถาบันการศึกษาจำนวน 18 แห่ง องค์กรพัฒนาเอกชน จำนวน 8 แห่ง หน่วยงานภาครัฐ 14 แห่ง และธุรกิจเอกชน 6 แห่ง ที่ทำงานในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากการสำรวจจำนวน 157 แห่ง (CBT มีมติ, 2554) พบว่าแต่ละองค์กรมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถแบ่งการส่งเสริมหรือการทำงานร่วมกับชุมชนได้ 3 ระดับ

1. การทำงานส่งเสริมความเข้มแข็งชุมชนในระดับพื้นฐาน ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) หรือผ่านการให้บริการชุมชนในลักษณะการพัฒนาเป็นโครงการผ่านสถาบันการศึกษา
2. การพัฒนาศักยภาพผู้นำและเครือข่าย ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.) การทำงานพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชน (CBT-I) การสนับสนุนกิจกรรมเป็นครั้งคราวของหน่วยงานภาครัฐ ภายใต้งบประมาณประจำปี พ.ศ.ของหน่วยงาน หรืองบฯ พัฒนาจังหวัด
3. การทำงานในลักษณะพันธมิตรทางธุรกิจกับชุมชน ผ่านการลงทุนร่วมกับชุมชน การทำงานกับศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Network Coordination Center ; CBT-N CC)

5) มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ริเริ่มจากโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (Responsible Ecological Social Tours Project – REST) เมื่อปี พ.ศ. 2548 เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการติดตามประเมินผลโดยชุมชน (รายงานประจำปี CHARM-REST, 2549) จากนั้น สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (The Thailand Community Based Tourism : CBT-I) ร่วมกับสมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย และมูลนิธิใบไม้เขียว นำมาพัฒนาต่อโดยได้รับทุนสนับสนุนจากสหภาพยุโรป ภายใต้ชื่อโครงการ Corporate Social Responsibility and Market Access Partnerships หรือเรียกชื่อย่อว่า CSR-MAP โดยทำมาตรฐานอื่น ๆ ในห่วงโซ่อุปทาน (supply chain) การท่องเที่ยวด้วย ได้แก่ ร้านอาหาร โรงแรมขนาดเล็ก มัคคุเทศก์ด้านนิเวศ และบริษัทนำเที่ยว (คู่มือ CSR-MAP, 2553) ซึ่งเป็นการทำงานร่วมมือกับองค์กรในยุโรปเพื่อกระตุ้นตลาดต่างประเทศและให้รัฐไทยเห็นความสำคัญของมาตรฐานและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนามาตรฐาน

การท่องเที่ยวไทยที่สอดคล้องมาตรฐานสากลโดยไม่ละเลยบริบทของไทยมีการลงนามความร่วมมือกับกรมการท่องเที่ยวในการพัฒนามาตรฐาน และททท. ในการจัด FAM (Familiarization Trip) เป็นการจัดพาผู้แทนบริษัทนำเที่ยวได้รู้จักกับเส้นทางและผู้ประกอบการย่อยทั้ง 5 กลุ่มในเส้นทางและแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยง

ในกระบวนการยกร่างมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการจัดทำอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างน้อย 30 แห่งทั่วประเทศ มีการทดลองใช้มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับชุมชน 5 แห่งที่ต่างบริบทกัน มีการให้ข้อคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญและกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง ให้บริษัทนำเที่ยวที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการสะท้อนความคิดเห็น เพื่อให้ข้อคิดเห็นกับฝ่ายยุโรปในเรื่องช่องว่างที่ยุโรปเห็นว่าสำคัญแต่ไม่ได้ระบุไว้ในมาตรฐานไทย และบางเรื่องที่มาตราฐานไทยเห็นว่าสำคัญแต่มาตรฐานสากล (GSTC) ไม่ได้ระบุไว้ (CSR-MAP Report, 2553)

หลังจากโครงการ CSR-MAP ยุติลง กรมการท่องเที่ยวไม่ได้ขับเคลื่อนต่อด้วยเหตุผลว่าไม่ได้ตั้งงบประมาณไว้ ไม่มีคนทำงานเฉพาะด้านนี้

ในปี พ.ศ. 2554 องค์กรพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ได้นำร่างมาตรฐานของ CSR-MAP ฉบับที่กรมการท่องเที่ยวได้ส่งผู้เชี่ยวชาญไปพัฒนาเครื่องมือในการประเมินไปพัฒนาต่อ แต่เนื่องจากเรื่องมาตรฐานเป็นงานที่จะต้อง มีหน่วยงานภาครัฐรับผิดชอบ ทางอพท. จึงไม่สามารถให้มาตรฐานกับชุมชนได้ จึงได้ดำเนินการปรับร่างมาตรฐานดังกล่าวให้เป็นเครื่องมือในการรับรองแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน และหากชุมชนมีการพัฒนาที่ดีขึ้นจากเดิมก็จะมี การให้รางวัลการพัฒนาชุมชนด้วยตนเองในแต่ละด้าน (สุเทพ เกื้อสงฆ์, 2556)

ร่างมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีการพัฒนาและอยู่ในแผนงานของ อพท. มีทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่

- 1) การบริหารจัดการอย่างยั่งยืน
- 2) การพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจท้องถิ่น
- 3) การส่งเสริมวัฒนธรรม
- 4) การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม
- 5) การบริการและความปลอดภัย

6) กรณีศึกษาหรือพื้นที่รูปธรรม

จากการสำรวจรายชื่อชุมชนและเครือข่ายที่ทำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนของศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ปี พ.ศ. 2556 พบว่า ปัจจุบัน มีชุมชนที่ทำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย จำนวน 191 ชุมชน รวม 59 จังหวัด ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงการกระจายตัวของชุมชน CBT ในประเทศไทย

ภาค	จำนวนหมู่บ้าน CBT
ภาคเหนือ (12 จังหวัด)	66
ภาคกลาง (18 จังหวัด)	40
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (16 จังหวัด)	33
ภาคใต้ (13 จังหวัด)	52
รวม 59 จังหวัด	191

ในปี พ.ศ.2553 ได้มีการจัดเวทีนำเสนอชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่

- 1) CBT มีส่วนสนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน ซึ่งบ้านห้วยแร้ง จ.ตราด เป็นหมู่บ้านต้นแบบ
- 2) CBT มีส่วนสนับสนุนการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งชุมชนบ้านภู จ.มุกดาหารเป็นหมู่บ้านต้นแบบ
- 3) CBT มีส่วนสนับสนุนการพัฒนาคน ชุมชนลีเล็ด จ.สุราษฎร์ธานี เป็นหมู่บ้านต้นแบบ
- 4) CBT มีส่วนสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนและคุณภาพชีวิตคนท้องถิ่น ซึ่งบ้านแม่กำปอง จ.เชียงใหม่เป็นหมู่บ้านต้นแบบ
- 5) CBT ในการทำงานกับพันธมิตรทางการตลาด บ้านผาหมอน จ.เชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านต้นแบบ (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ CBT กับการยกระดับสู่วิชาการ, 2554) นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2554 ทีมวิจัยชุดดังกล่าว ยังได้จัดเวทีสัมมนาและจัดพิมพ์หนังสือ CBT มีมิติซึ่งในเอกสารดังกล่าวได้ระบุว่าชุมชนดังกล่าวข้างต้นมีการทำงานครบทุกมิติทั้งด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาคน และพันธมิตรทางการตลาด

7) ตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากงานวิจัยตลาดที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I, 2552) พบว่า จุดอ่อนประการสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ ชุมชนในระดับหมู่บ้านขาดนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ตัวชี้วัดความสำเร็จ คือ ช่องทางการเข้าถึงนักท่องเที่ยว บางชุมชนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักนักท่องเที่ยวสามารถติดต่อกับชุมชนได้โดยตรง แต่หากเป็นนักท่องเที่ยวต่างประเทศซึ่งมีข้อจำกัดของภาษาและการเดินทาง ทำให้ชุมชนต้องพึ่งพาช่องทางอื่น อาทิ การทำงานกับบริษัททัวร์ในฐานะพันธมิตรทางธุรกิจ ในทางกลับกัน บางชุมชนที่อาศัยการทำงานในลักษณะพันธมิตรทางธุรกิจ ทำให้ไม่ต้องอาศัยการประชาสัมพันธ์และยังสามารถวางแผนการรองรับนักท่องเที่ยวได้ตามขีดความสามารถของตนเอง นอกจากนี้ ยังค้นพบว่า การมีกลไกการประสานงานระหว่างชุมชนกับบริษัททัวร์และนักท่องเที่ยวในกรณีศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ก็ช่วยชุมชนในการเข้าถึงและกลั่นกรองนักท่องเที่ยวและบริษัททัวร์ที่มีแนวคิดด้านการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมได้

ในปี พ.ศ. 2555 ศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้มีการเชิญชุมชน บริษัทนำเที่ยวที่สนใจทำงานกับชุมชนร่วมร่างข้อตกลงร่วมกัน 3 ฝ่าย ระหว่างชุมชน บริษัททัวร์ และศูนย์ประสานงาน โดยได้รับสนับสนุนจาก CBI ซึ่งเป็นองค์กรภายใต้การสนับสนุนของรัฐบาลประเทศเนเธอร์แลนด์ และเป็นส่วนหนึ่งจากข้อเสนอแนะหลังจากการอบรมเชิงปฏิบัติการแก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงที่ทาง อพท. และททท. มีส่วนในการสนับสนุน โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญได้แก่ การจัดทำกลไกการประสานงาน

ระหว่างชุมชนกับบริษัทนำเที่ยว เพื่อให้ชุมชนได้เข้าถึงตลาดและประสานงานกับบริษัททัวร์ที่สนใจเรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้สามารถทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

จากรายงานฉบับสมบูรณ์ "โครงการศึกษาศักยภาพและขนาดของตลาดนักท่องเที่ยวกลุ่มสุขภาพ กลุ่มกอล์ฟ กลุ่มฮันนีมูนและการแต่งงาน และกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดย GFK Marketwise Ltd ปี พ.ศ. 2556 พบสัดส่วนของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มาทำกิจกรรม ในกลุ่มตลาดเฉพาะเป็นวัตถุประสงค์หลัก จำแนกตามประเภทกิจกรรมในแต่ละกลุ่มตลาด (รวม 4 ไตรมาส) กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีสัดส่วนร้อยละ 33.38 โดยในกลุ่มนี้มีสัดส่วนจำนวนนักท่องเที่ยวเดินป่าร้อยละ 42.31 CBT ร้อยละ 33.82 และดำน้ำ ร้อยละ 16.72 โดยมีการประมาณขนาดและมูลค่าตลาดนักท่องเที่ยว ในภาพรวม พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวในกลุ่มเชิงนิเวศ มีถึง 5,344,534 คน โดยมีมูลค่าตลาด 54,680,540,000 บาท ถ้าเปรียบเทียบกับเป็นจำนวนนักท่องเที่ยว CBT แล้วจะมีจำนวน 1,807,521 คน และมี มูลค่าทางการตลาดถึง 18,492,958,600 บาท

8) ความท้าทายและความต้องการในการพัฒนา

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานด้าน CBT ยังคงพบอุปสรรคในหลาย ๆ ด้าน เป็นต้นว่าหลายชุมชนไม่มี นักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวในชุมชนอย่างต่อเนื่อง (CBT-I, 2553) หรือยังไม่มีข้อมูลที่ชี้ชัดว่ากลุ่มคนที่อยากจน ที่สุดในชุมชนได้รับประโยชน์อย่างไร (สุริยา, 2552) ปัญหาการจัดการของเสีย การสูญเสียอัตลักษณ์ วัฒนธรรมและค่านิยมที่เปลี่ยนไป รวมถึงการสูญเสียที่ดินให้กับนักลงทุนจากภายนอกเมื่อเรื่องการท่องเที่ยว โดยชุมชนเริ่มเป็นที่นิยม ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ต้องการมีการสำรวจ วิจัย และชี้ให้เห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อไป

4.2.2.2 อินโดนีเซีย

1) สถานการณ์การท่องเที่ยวในอินโดนีเซีย

อินโดนีเซีย เป็นประเทศที่ประกอบไปด้วยเกาะกว่า 17,500 เกาะ มีชนพื้นเมือง ความอุดมสมบูรณ์ ทางธรรมชาติ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นต้นทุนที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชน จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติในปี พ.ศ. 2555 สูงถึง 8,044,462 คน เพิ่มขึ้นร้อยละ 5 เมื่อ เปรียบเทียบกับปี พ.ศ.2554 ซึ่งมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติอยู่ที่ 7,649,731 (ดูตารางที่ 3 เพื่อยละเอียด เพิ่มเติม) การเติบโตทางการท่องเที่ยวที่สูงกว่าอัตราการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวโลกซึ่งเติบโตเพียง ร้อยละ 4 ตามสถิติขององค์การการท่องเที่ยวโลก

การเติบโตอย่างมากเช่นนี้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง สามารถเห็นได้จากไตรมาสแรกในปี พ.ศ.2556 อินโดนีเซียมีอัตราการเติบโตขึ้นอีกร้อยละ 6% หรือจำนวนนักท่องเที่ยวอยู่ที่ 2,018,059 คน จากในช่วงเวลา เดียวกันเมื่อปีที่แล้ว (กระทรวงการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์, 2556) ความสำเร็จนี้เกิดจาก ความพยายามในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยภาครัฐ คือ กระทรวงท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ร่วมกับ ภาาการท่องเที่ยว

ตารางที่ 3 จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติในอินโดนีเซียในปี พ.ศ. 2551 – 2555

ปี พ.ศ.	นักท่องเที่ยวต่างชาติ		จำนวน วันพัก	ค่าใช้จ่ายต่อหัว (US\$)		รายได้	
	จำนวน	% การ เติบโต		ต่อวัน	ต่อกลุ่ม	จำนวน (ล้านUS\$)	% การ เติบโต
2551	6,234,497	13.24	8.58	137.38	1,178.54	7,347.60	37.44
2552	6,323,730	1.43	7.69	129.57	995.93	6,297.99	(14.29)
2553	7,002,944	10.74	8.04	135.01	1,085.75	7,603.45	20.73
2554	7,649,731	9.24	7.84	142.69	1,118.26	8,554.39	12.51
2555	8,044,462	5.16	7.70	147.22	1,133.81	9,120.85	6.62

แหล่งข้อมูล: ศูนย์ข้อมูลและประชาสัมพันธ์ กระทรวงการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์, 2556 และ
สำนักงานสถิติ

2) นิยามการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การเริ่มต้นโครงการนำร่องของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนเริ่มในปีพ.ศ. 2545 ในสามชุมชนเป้าหมายที่เกาะบอร์เนียวคือ HuluPujungan, HuluBahau (Malinau) และ the Krayan Highlands (Nunukan) โดยการสนับสนุนด้านงบประมาณจากองค์การกองทุนสัตว์ป่าโลก (World Wide Fund For Nature : WWF) และรัฐท้องถิ่นโดยมีวัตถุประสงค์หลักในการสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชนและสามารถปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้ในขณะเดียวกัน ซึ่งการส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นได้ส่งผลกระทบทางบวกอย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบันต่อการคัดสรรประเภทของนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่ (<http://www.borneo-ecotourism.com/>)

3) นโยบายรัฐต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กระทรวงการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อินโดนีเซียได้รณรงค์การท่องเที่ยวภายใต้แนวคิด “มหัศจรรย์อินโดนีเซีย” ในปี พ.ศ. 2554 เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เห็นถึงความมหัศจรรย์ของธรรมชาติ วัฒนธรรม ผู้คน อาหาร และความคุ้มค่าของเงิน รัฐบาลอินโดนีเซียได้พัฒนาและออกแผนแม่บทพัฒนาการท่องเที่ยว (RIPPARNAS) ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวระดับชาติในปี พ.ศ. 2553-2558 เช่น ทะเลสาบโตบาในตอนเหนือของสุมาตรา เกาะโคโมโดในอีสต์นูซ่า ตรังการ่า แผนแม่บทการท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีการปฏิบัติสอดคล้องไปกับแผนแม่บทในการเร่งและขยายการเติบโตทางเศรษฐกิจของอินโดนีเซีย (MP3EI) ในปี พ.ศ. 2554-2568 ซึ่งระบุถึงความจำเป็นในการลงทุนจำนวน \$14 พันล้านเหรียญสหรัฐเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จ

4) บทบาทของหน่วยงานต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเริ่มต้นที่อินโดนีเซียตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 เมื่อกระทรวงการท่องเที่ยวดำเนินนโยบายการท่องเที่ยวประชาชน “PariwisataInti Rakyat (PIR)” แนวคิดการท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนชนบท ทั้งในฐานะเป็นผู้ดำเนินการและผู้รับประโยชน์จากกิจกรรม

การท่องเที่ยว แนวคิดนี้ส่วนใหญ่มุ่งสร้างความเข้มแข็งในชุมชนท้องถิ่นซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอินโดนีเซีย โครงการนี้เน้นพื้นที่ชนบทที่นำเสนอบรรยากาศของชนบทดั้งเดิมที่บริสุทธิ์ ทั้งในด้านวิถีชีวิตที่สะท้อนถึงภาพทางเศรษฐกิจและสังคม วัฒนธรรมสังคม ประเพณี ชีวิตประจำวัน สถาปัตยกรรม โครงสร้างพื้นที่ (spatial) และกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่โดดเด่น ทั้งหมดนี้เป็นศักยภาพที่จะต้องพัฒนาขึ้นให้เป็นองค์ประกอบของการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะมีความวิเศษประเสริฐที่ครอบคลุมเพียงใดก็ตาม แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังคงเริ่มพัฒนาไปอย่างช้าๆ เนื่องมาจากการขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม

ในขณะเดียวกัน องค์กรเอกชนได้นำแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาใช้ในการพัฒนา ดังเช่น องค์กร INDECON (Indonesia Ecotourism Network) ก่อตั้งขึ้นมาในปี พ.ศ. 2538 และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ MasyarakatEkowisata Indonesia-MEI) ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2539 เริ่มที่จะผลักดันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในฐานะเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้นและช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมไปในตัว INDECON และภาคีการท่องเที่ยวอื่นตกลงที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอินโดนีเซีย โดยเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ควรจะเน้นเฉพาะธรรมชาติ แต่ควรหันมาเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและพัฒนาระดับเศรษฐกิจในท้องถิ่นให้ดีขึ้น ดังนั้น ในอีกด้านหนึ่ง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงถือว่าเป็นยุคบุกเบิกที่นำไปสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนในอินโดนีเซีย

ตั้งแต่มีการใช้กฎหมายกระจายอำนาจ (Law No. 22/99) ในปี พ.ศ. 2543 ภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาหมู่บ้านมากขึ้น ซึ่งทำให้เป็นโอกาสสำหรับการพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมมากขึ้น แม้ว่าจะต้องใช้เวลาหลายปีแต่แนวคิดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมค่อย ๆ เริ่มได้รับการยอมรับโดยภาคีการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการประชุม “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสากล” ในปี พ.ศ. 2545 ซึ่งประเทศไทยได้มีส่วนช่วยกระตุ้นการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอินโดนีเซียได้เป็นอย่างดี

เมื่อพิจารณาถึงโครงการพัฒนาใหม่ ๆ เหล่านี้ กระทรวงการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของ อินโดนีเซีย จึงได้ออกนโยบายและโครงการเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น กฎหมายการท่องเที่ยว ลำดับที่ 10/2552 ว่าด้วยการท่องเที่ยวได้วางแนวทางให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนเป็นหนึ่งในหลักการการพัฒนาการท่องเที่ยวในอินโดนีเซีย ยกตัวอย่างเช่น มาตราที่ 17 ได้กำหนดให้ทั้งรัฐบาลแห่งชาติและท้องถิ่นปกป้องวิสาหกิจขนาดเล็ก ขนาดย่อมและขนาดกลาง และสหกรณ์การท่องเที่ยว เพื่อเอื้อให้เกิดการร่วมมือและสร้างนโยบายรองรับ ยิ่งไปกว่านั้น มาตราที่ 25 ยังกำหนดให้ธุรกิจการท่องเที่ยวจะต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ไปพร้อม ๆ กับวิสาหกิจหรือสหกรณ์ในชุมชนอย่างแท้จริง

ในปี พ.ศ. 2552 กระทรวงการท่องเที่ยวได้ก่อตั้งคณะกรรมการพิเศษขึ้นมาเพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ในปี พ.ศ. 2553 ได้มีการรณรงค์โครงการระดับชาติเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน (Program Nasional Pembangunan Pemberdayaan Masyarakat (PNPM) MandiriPariwisata. โครงการรณรงค์นี้ให้ทุนแก่แต่ละหมู่บ้าน เพื่อมุ่งที่จะพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยว 2,000 แห่งทั่วอินโดนีเซีย โครงการนี้ประสบความสำเร็จและมีความท้าทายอยู่มาก โดยเฉพาะเมื่อกระบวนการการท่องเที่ยวต้องประสบกับความเป็นพลวัตของกระบวนการทำงานในชุมชน ซึ่งชุมชนต้องเสนอโครงการหรือยื่นขอเรื่องเพื่อขอ

งบประมาณจากภาครัฐ อย่างไรก็ตาม ชุมชนมักจะไม่พร้อมที่จะยื่นแผนการท่องเที่ยวขึ้นโดยตรง (ทั้งในข้อจำกัดด้านเวลาและเนื้อหา) แม้ว่ากิจกรรมโครงการจะมีการคัดเลือกจากการประชุมของสภาชุมชน แต่การตัดสินใจมักจะขึ้นอยู่กับที่ประชุมจะเป็นคนกำหนดความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ในหลาย ๆ กรณีพบว่า มีการแทรกแซงจากภายนอก รวมถึงนโยบายส่วนใหญ่เน้นเฉพาะโครงการพัฒนาทางกายภาพระยะสั้น มากกว่าจะแก้ปัญหาระยะยาว

5) มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เพื่อที่จะแก้ปัญหาที่ได้กล่าวถึงข้างต้น รวมถึงเป็นการเรียนรู้ของโครงการริเริ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้ประสบความสำเร็จและพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวชุมชนอย่างมีคุณภาพ จำเป็นต้องมีแนวทางและมาตรฐานที่พัฒนาขึ้นมาใช้สำหรับการนี้ ในอินโดนีเซีย องค์กรหลายองค์กรได้พยายามพัฒนามาตรฐานที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน อย่างไรก็ตาม มาตรฐานดังกล่าวยังไม่ได้มีการยอมรับในระดับมาตรฐานแห่งชาติ

ในปี พ.ศ. 2551 ภายใต้โครงการทุนสนับสนุนจากสหภาพยุโรป “ชุมชนและธุรกิจระหว่างประเทศ” (EU-Asia Invest project, “Communities in International Business”) เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งประเทศอินโดนีเซีย (Indonesia Ecotourism Network – INDECON) พยายามที่จะส่งเสริมชุมชนพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งได้พัฒนาขึ้นมาในรูปแบบเกณฑ์และดัชนีวัดมาตรฐาน โดยแบ่งประเภทตามองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 3 ประการ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านสังคมวัฒนธรรมเกณฑ์เหล่านี้ขึ้นอยู่กับประเด็นสำคัญต่าง ๆ และวัตถุประสงค์ที่สำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน 3 ประการ ซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมกันในการสัมมนาเชิงปฏิบัติการแห่งชาติประกอบไปด้วย

1. มีการสร้างงานและลดภาวะความยากจน
2. ส่งเสริมธรรมชาติและอนุรักษ์ของวัฒนธรรม
3. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน ภาคเอกชนและภาครัฐในการร่วมกันพัฒนา CBT

INDECON ได้ดำเนินงานร่วมกับชุมชนต่าง ๆ ได้แก่ (i) รินจานีจากนุซาเตงการ่าตะวันตก (ii) จากฟลอเรสจากนุซาเตงการ่าตะวันออก (iii) ฮาลิมันชะวาตะวันตก, (iv) คันดิเรโจ ชะวากลาง (v) สุลาเวสีทางใต้; เช่นเดียวกันกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่ได้ดำเนินงานในพื้นที่เหล่านี้ ทั้งผู้ประกอบการท่องเที่ยว องค์กรภาครัฐ ส่วนท้องถิ่น และรัฐบาลอินโดนีเซีย ซึ่งแม้ว่าหน่วยงานต่าง ๆ จะมีระดับการพัฒนาที่แตกต่างกัน แต่ก็สามารถนำเกณฑ์วัดมาตรฐานเหล่านี้ไปใช้ได้เป็นอย่างดี

ในระดับภาครัฐ มาตรฐานการท่องเที่ยวได้รับการนำเสนอต่อคณะกรรมการพัฒนามาตรฐานกระทรวงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ภายใต้กรอบการทำงานของโครงการ มีการนำเอามาตรฐานมาใช้พัฒนาและปรับปรุงผลิตภัณฑ์จากภูมิภาค และทำการตลาดผ่านเครือข่ายการท่องเที่ยวสีเขียว

หลังจากนั้น มาตรฐานการท่องเที่ยวได้กระจายไปยังเครือข่ายต่าง ๆ ของ INDECON หลังจากนั้นสองปี พ.ศ.2553 มีการนำมาตรฐานไปใช้กับชุมชนท้องถิ่นได้มีการประเมินอย่างเป็นระบบ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ทำให้พบความท้าทายที่สำคัญและบทเรียนต่างๆ ที่พบในระหว่างการทำงาน

ความท้าทายประการหนึ่ง ได้แก่ ความหลากหลายของอินโดนีเซีย เป็นการยากมากที่จะพัฒนามาตรฐานที่สามารถนำไปใช้ได้กับทุก ๆ บริบทในอินโดนีเซีย เนื่องจากความหลากหลายของชุมชนกับระดับความเข้าใจที่แตกต่างกัน ระดับทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน และโครงสร้างทางสังคมที่ซับซ้อน เป็นต้น และหากจะต้องบรรจุเอาลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่มในแต่ละบริบทเข้าไปไว้ในมาตรฐานทั้งหมด ก็จะเป็นการยากที่จะพัฒนามาตรฐานเพื่อเหมาะสมกับเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่

บทเรียนที่ได้จากการจัดทำมาตรฐานมีดังต่อไปนี้

1. ความต้องการมาตรฐานการท่องเที่ยวชุมชนเป็นที่เข้าใจและยอมรับกันในหมู่นักวิชาการและนักพัฒนาการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม ยังไม่เป็นที่ตกลงกันเสียทีเดียวในเรื่องความเร่งด่วนในการต้องมีมาตรฐานและนำมาใช้ โดยเฉพาะในส่วนของชุมชนที่เกี่ยวข้อง ในอินโดนีเซียชุมชนส่วนใหญ่ยังคงมีวิถีชีวิตที่อาศัยเกษตรกรรม การปลูกพืช การประมง หรือสัมมาอาชีพอื่น ๆ โดยแม้ว่าการท่องเที่ยวมิใช่ประเด็นใหม่ในสังคมเหล่านี้ แต่ด้วยความเข้าใจของคนในชุมชนที่ว่านักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านระยะเวลาเพียงสั้น ๆ และความเข้าใจว่าการท่องเที่ยวทำให้ได้รับรายได้เล็กน้อยในระยะเวลาสั้นเท่านั้น จึงทำให้การรักษาระดับการบริการและการต้อนรับเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีประสบการณ์ที่คาดหวังไว้จึงดูเป็นเรื่องสำคัญน้อยที่สุด ฉะนั้น สิ่งที่ยากที่สุด คือ การเปลี่ยนทัศนคติของคนในชุมชนซึ่งอาจเป็นความท้าทายประการแรกในการพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวชุมชน
2. กระบวนการในการพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนบางครั้งจะละเลยผลที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนซึ่งอาจเกิดจากหลายสาเหตุ ตั้งแต่การจัดสรรทุน เช่น การเสริมสร้างศักยภาพ การปรับปรุงสาธารณูปโภค อุปกรณ์ต่าง ๆ และการปรับโครงสร้างองค์กร เช่น กลไกการจ่ายเงิน
3. มาตรฐานได้รับการพัฒนาขึ้นมาโดยผู้เชี่ยวชาญ หรือรัฐบาล โดยส่วนใหญ่ขาดการพิจารณาเรื่องศักยภาพของชุมชนในด้านการนำไปดำเนินการ กระบวนการพัฒนาแนวทางการปฏิบัติควรประกอบด้วยการศึกษาเกี่ยวกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ (ใครจะเป็นคนลงมือดำเนินการ) ภาคธุรกิจ (ส่วนใหญ่คือผู้ประกอบการท่องเที่ยว) และรัฐบาล (ผู้ซึ่งจะต้องรับรู้และให้การรับรอง) รวมถึงความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญทางเทคนิค นักสำรวจและผู้สังเกตการณ์เพื่อที่จะเข้าใจสถานการณ์ที่แท้จริงและอุปสรรคต่าง ๆ ที่ภาคการท่องเที่ยวต้องเผชิญ
4. มาตรฐานถูกนำไปใช้เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้ชุมชนปรับการบริการมากกว่าการใช้มาตรฐานเป็นเพียงตัววัดระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
5. ควรจะพัฒนาและนำมาตรฐานมาใช้ในการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นอันดับแรก ในฐานะเครื่องมือที่ให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อชุมชนโดยตรง หลังจากนั้น อาจต่อเนื่องไปยังภาคธุรกิจขั้นที่สอง (เช่น โฮมสเตย์ ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว การจัดการแหล่งท่องเที่ยว) และอาชีพอื่นที่เกี่ยวข้อง (เช่น มัคคุเทศก์ชุมชน เจ้าของโฮมสเตย์) โดยชุมชนท้องถิ่นจำเป็นต้องมีการส่งเสริมให้นำมาตรฐานมาใช้เช่นกัน หากเชื่อว่ามาตรฐานจะช่วยพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น และจะนำมาซึ่งรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น
6. พัฒนากลไกประเมินตนเอง เช่นสร้างระบบตารางแบบง่าย ๆ ให้ชุมชนได้นำไปใช้เมื่อต้องการประเมินมาตรฐานของชุมชนเอง

6) กรณีศึกษาหรือพื้นที่รูปธรรม

การนำเสนอกรณีศึกษาจากประเทศอินโดนีเซีย Ary S. Suhandi เขียนไว้ว่า INDECON ได้ขยายเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีการนำแนวทางใหม่ ๆ ที่หลากหลายมาใช้กับชุมชนที่มีบริบทแตกต่างกัน ซึ่งอาจช่วยทำให้เกิดการเร่งหรือทั้งเกิดชะลอการพัฒนา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 INDECON ได้พัฒนาต้นแบบตามบริบทของชุมชนต่าง ๆ เช่น ชุมชนตั้งกะหันบริเวณอุทยานแห่งชาติเขาลูเซอร (สุมาตราตอนเหนือ - อาเจห์) ณ ชุมชนแห่งนี้ การได้รับการยอมรับถึงแนวทางและการร่วมมือกันระหว่างอุทยานแห่งชาติกับชุมชนที่เคยเป็นคนตัดไม้ ซึ่งถือว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวในตั้งกะหันประสบความสำเร็จอย่างยิ่งเพราะนั่นหมายถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ยุติความขัดแย้งของคนในพื้นที่

7) ตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การประชาสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง หลากหลาย และมีสีสันจากสื่อแขนงต่าง ๆ ในตลาดต่างประเทศ ทำให้แนวโน้มลักษณะเดียวกันเกิดขึ้นกับตลาดภายในประเทศเช่นกัน ปรากฏการณ์นี้ส่งผลให้อุตสาหกรรมการบินภายในประเทศ โดยเฉพาะสายการบินต้นทุนต่ำ ซึ่งเพิ่งก่อตั้งขึ้นภายใน 15 ปีที่ผ่านมา เติบโตขึ้นมากกว่าร้อยละ 70 ของสายการบินที่มีอยู่ในอินโดนีเซีย โดยคาดว่าอีกไม่นานตลาดการท่องเที่ยวภายในประเทศจะต้องรองรับนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นถึง 124 ล้านคน (กระทรวงการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์, 2556) และจะมีส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ของการท่องเที่ยวทั่วโลก ปัจจัยดังกล่าวเป็นการกระตุ้นให้เกิดการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับหมู่บ้านของอินโดนีเซีย ยกตัวอย่างเช่น หมู่บ้านคันตีเรโจ (ดูตัวอย่างเพิ่มเติมในหนังสือ Innovating CBT in ASEAN)

8) ความท้าทายและความต้องการในการพัฒนา

มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการพัฒนาขึ้น แต่ด้วยปัจจัยของพื้นที่ที่กว้างใหญ่และมีความหลากหลายสูงมากของวัฒนธรรม จึงเป็นเรื่องที่ยากมากสำหรับการจะนำมาตรฐานเดียวไปดำเนินการในอินโดนีเซีย รวมถึงยังคงมีคำถามอยู่ว่า มาตรฐานจำเป็นจริงหรือไม่ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งหากจะต้องพัฒนามาตรฐานขึ้นมา ควรมีการออกแบบมาตรฐานในหลายระดับอย่างระมัดระวังเพื่อรองรับความแตกต่างหลากหลายของชุมชนการท่องเที่ยว ยิ่งไปกว่านั้น จำเป็นที่จะต้องมีการชี้แจงต่อชุมชนถึงความสำคัญของมาตรฐาน ควรมีการปรึกษารื้อกับชุมชนหลายครั้งในขั้นตอนการพัฒนา โดยเริ่มต้นจากการนำมาตรฐานมาใช้ส่งเสริมคุณภาพของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเนื่องจากเป็นปัจจัยที่ให้ผลทางการเงินได้เร็วที่สุด

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอินโดนีเซียต้องใช้ความพยายามอย่างสูง ประการแรก ต้องมีการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เข้าถึงภาคการท่องเที่ยวโดยชุมชนในวงกว้างขึ้น ประการที่สอง หลังจากมีการพัฒนามาตรฐานเรียบร้อยแล้ว จำเป็นต้องกระตุ้นให้เกิดการนำไปใช้ในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือทางด้านเทคนิค การประชาสัมพันธ์ การตลาด หรือการนำเสนอตัวอย่างความสำเร็จของชุมชนท้องถิ่น และท้ายที่สุด จำเป็นที่จะต้องเผยแพร่ความรู้ด้านมาตรฐานและให้ความช่วยเหลือทั้งแก่ประชาชน รัฐบาลท้องถิ่น รัฐบาลกลางในการผลักดันมาตรฐานเป็นกฎหมายหรือรองรับในทางกฎหมายต่อไป

4.2.2.3 ฟิลิปปีนส์

1) สถานการณ์การท่องเที่ยวในฟิลิปปินส์

การท่องเที่ยวของฟิลิปปินส์เริ่มต้นและกำเนิดขึ้นคล้ายคลึงกับประเทศกำลังพัฒนาประเทศอื่น ๆ ในอาเซียน กล่าวคือ มีแนวคิดให้การท่องเที่ยวเป็นตัวขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ โครงสร้างสาธารณูปโภค การพัฒนาท้องถิ่น ตลอดจนเพื่อเพิ่มอัตราการจ้างงานภายในประเทศ (The Philippines Tourism Plan, 2554) และด้วยแนวโน้มการเติบโตของโครงสร้างด้านต่าง ๆ ที่สูง การพัฒนาการท่องเที่ยวจึงถูกกำหนดให้เป็นนโยบายสำคัญระดับต้น ๆ ในปี พ.ศ. 2555 จำนวนนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศฟิลิปปินส์มีจำนวนมากถึง 4.3 ล้านคน ทำให้สภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลกคาดการณ์ว่าการท่องเที่ยวของฟิลิปปินส์จะเติบโตขึ้นอีกร้อยละ 6.4 รวมถึงมีการคาดการณ์ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวของฟิลิปปินส์จะเพิ่มขึ้นถึง 4.6 ล้านคนในปี พ.ศ.2556 (WTTC, 2556) ซึ่งจะก่อให้เกิดการจ้างงานกว่า 2.9 ล้านตำแหน่งหรือคิดเป็นร้อยละ 7.7 ของการจ้างงานทั้งหมด (WTTC, 2556) โดยสภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลกได้รายงานว่าการท่องเที่ยวฟิลิปปินส์ได้สร้างผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งหมดอยู่ที่ร้อยละ 7 ในปี พ.ศ. 2555 และน่าจะมีอัตราที่เพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 5.8 ในปี พ.ศ. 2556

2) นิยามการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ฟิลิปปินส์ใช้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยเรียกว่า Community-based Ecotourism Enterprise (CBEF) โดยมีแนวทางหลักให้ชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ควบคุมทิศทางและบริหารธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างประสบการณ์ที่ประทับใจแก่นักท่องเที่ยวการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมสู่ชุมชนการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนรวมทั้งบทบาทของผู้หญิง

(อ้างอิง <http://www.jica-ngo.ph/resources/ECOTOURISM%20MANUAL.pdf>)

3) นโยบายของรัฐต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จุดเริ่มต้นของการพัฒนาการท่องเที่ยวในฟิลิปปินส์ที่นำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การประกาศขึ้นทะเบียนพื้นที่จังหวัดปาละวัน (Palawan) เป็น "เขตพื้นที่อนุรักษ์ความหลากหลาย" ด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติในปี พ.ศ.2533 ทำให้ภาครัฐหันมาสนใจผลักดันประเด็นด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมากขึ้น โดยสำนักงานการท่องเที่ยวฟิลิปปินส์ได้เริ่มต้นทำการวางแผนแม่บทการท่องเที่ยวโดยได้รับความช่วยเหลือจากองค์การการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) และองค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO) ปี พ.ศ. 2534 มีการนำเสนอแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการประชุมสภาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ซึ่งทั้งภาครัฐและองค์กรเอกชนได้เริ่มจัดสัมมนาและประชุมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับภูมิภาค โดยได้รับความช่วยเหลือจากสหภาพยุโรปและโครงการอนุรักษ์พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ (National Integrated Protected Area Program (NIPAP), ในปี พ.ศ. 2542

ต่อจากนั้น รัฐสภาได้ออกพระราชบัญญัติ (EO) กำหนดให้มีสภาพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ National Ecotourism Development Council (NEDC) ทำให้เกิดแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แห่งชาติ (NES) ในปี พ.ศ. 2545 โดยสองทศวรรษที่ผ่านมา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการการวางแผนยุทธศาสตร์ที่เน้นการอนุรักษ์ การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น รวมถึงก่อให้เกิดวิสาหกิจชุมชนกลุ่มใหม่ (Philippines National Ecotourism Development Council, 2545: 9)

จากปีเดียวกัน แผนการพัฒนายาละตะวันตก (West Visaya) ได้ชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวและเกษตรกรรมเป็นกลไกหลักที่ควรได้รับการผลักดันให้เกิดการพัฒนา ทำให้หน่วยงานท้องถิ่นของรัฐ (LGUs) หลายแห่งได้บรรจุประเด็นการพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ในวาระสำคัญ นอกจากนี้ ยังได้มีการเสริมสร้างศักยภาพของหน่วยงานรัฐตามแผนสนับสนุนหน่วยงานท้องถิ่นของรัฐ (Local Government Support Program -LGSP) ดังเช่นโครงการ "การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว" (Tourism Development and Promotion Program) ที่ได้ดำเนินการในปี พ.ศ. 2546 โดยมีเป้าหมายที่จะเพิ่มศักยภาพหน่วยงานท้องถิ่นของรัฐในระดับภูมิภาคในการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนและพัฒนากิจกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ถูกนำเสนอแนวทางในการดำเนินงานผ่านยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติของฟิลิปปินส์ (NES) ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวถูกมองว่าจะสร้างกลไกที่มุ่งผสมผสานและสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน ชุมชนท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว เพื่อให้อุตสาหกรรมประสบความสำเร็จและสามารถแข่งขันได้ในระยะยาว จากการวิเคราะห์สถานการณ์และกรอบเชิงยุทธศาสตร์ ควรมีการกำหนดแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศหลักและกำหนดนโยบายครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ เช่น การตลาดสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การพัฒนารายการท่องเที่ยว มาตรฐานและการรับรองมาตรฐาน กองทุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศฟิลิปปินส์ และพันธกิจของภาคการท่องเที่ยว

หลังจากมียุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รัฐบาลได้วางแนวทางต่าง ๆ สำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น การออกกฎระเบียบเพื่อควบคุมระบบการรับรองมาตรฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในปี พ.ศ. 2547 และออกกฎระเบียบเพื่อควบคุมระบบการรับรองมัคคุเทศก์เชิงนิเวศ รวมถึงบริษัท ที่พัก ตลอดจนสาธารณูปโภคต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งประกาศในปี พ.ศ. 2551 ตามประมวลกฎหมายที่ RA 7160, EO No. 120 and EO No. 111 Series of 1999. EO 111 และยังได้วางกรอบเชิงสถาบันและกลไกสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป้าหมายของคำสั่งฝ่ายบริหาร EO 111 คือ เพื่อให้สภาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติรับเอานโยบายแห่งชาติไปดำเนินการ

4) บทบาทของหน่วยงานต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จังหวัดยุทธศาสตร์ด้านส่งเสริมการท่องเที่ยวแต่ละจังหวัดได้รับแนวทางจากรัฐส่วนกลางและนำมาจัดการโดยดึงการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน การวิจัยได้ศึกษาเจาะลึกเฉพาะพื้นที่เกาะโบโฮล ซึ่งน่าจะเป็นกลุ่มตัวอย่างของภาพรวมประเทศได้

จังหวัดโบโฮลได้รับเอาแนวทางธรรมาภิบาลแบบมีส่วนร่วมเพื่อบริหารในกิจการของจังหวัด รัฐบาลจึงจัดการให้ทุกภาคส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องสำหรับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน สภาการท่องเที่ยวจังหวัดมีภาคีการท่องเที่ยวภาคเอกชนเป็นประธาน โดยเฉพาะเจ้าของรีสอร์ทที่มีชื่อเสียงในปางเลา อะมาเรล่า แต่ด้วยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันขององค์กรเอกชนอย่าง PROCESS-Bohol ทำให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในฐานะเป็นสมาชิก

ชุมชนมีบทบาทสำคัญในห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยว มีหน้าที่ในเบื้องต้นคือเป็นผู้ให้บริการด้านอาหาร มัคคุเทศก์ การแสดงวัฒนธรรม การสาธิตวิถีชีวิตและด้านอื่น ๆ เพื่อให้มั่นใจถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการทั้งหมด องค์กรเอกชน เช่น PROCESS-Bohol จึงได้จัดการเสริมสร้างศักยภาพอย่างเข้มข้นและการด้านประชาสัมพันธ์ การศึกษา และการสื่อสาร (IEC) เพื่อปรับปรุงทักษะและความรู้ให้มีความเหมาะสมในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (แหล่งข้อมูล: GTZ 2553)

การร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่น ดังเช่น สำนักงานการท่องเที่ยว DENR และสำนักงานท่องเที่ยวโบโฮล และ TESDA ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนที่ดำเนินการการก่อตั้งองค์กรท่องเที่ยวชุมชนของประชาชน (Community-Based People's Organizations-POs) โดยความร่วมมือสำคัญ ได้แก่ การฝึกอบรมด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากมีการแต่งตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวแล้ว โดยได้มีการฝึกทักษะ และพัฒนาองค์ความรู้ด้านการบริการการท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์ ลูกค้าสัมพันธ์ การเตรียมอาหารและการจัดโต๊ะอาหาร และเนื่องจากการท่องเที่ยวชุมชนเป็นวิสาหกิจจึงได้มีการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อฝึกอบรมการดำเนินวิสาหกิจโดยมีการอบรมหลักสูตรง่าย ๆ เช่น การเก็บบันทึกข้อมูลลูกค้า การทำบัญชี เป็นต้น รวมถึงองค์กรการท่องเที่ยวชุมชนของประชาชนมีการนำสมาชิกเยี่ยมชมพื้นที่การท่องเที่ยวชุมชนที่ประสบความสำเร็จภายนอกจังหวัด เพื่อให้ได้รับประสบการณ์ที่แท้จริงถึงวิธีการบริหารวิสาหกิจการท่องเที่ยวชุมชน

5) มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แผนการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและกรอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในโบโฮล ปี พ.ศ.2549 - 2558 (BEFP) ได้ถูกสร้างขึ้นด้วยความร่วมมือของภาคการท่องเที่ยวทุกภาคส่วนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว รวมถึงชุมชนในฐานะเป็นผู้ให้บริการ เพื่อให้เป็นไปตามแผนการอนุรักษ์นี้ จังหวัดได้ออกระเบียบจังหวัดหมายเลข 2009-013 หรือเป็นที่รู้จักในชื่อ “ประมวลกฎหมายการท่องเที่ยวโบโฮล” โดยได้ถูกนำมาบังคับใช้เพื่อควบคุมการดำเนินการท่องเที่ยวของจังหวัด มาตรการระบุชัดเจนถึงแนวทางการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับหน่วยงานการจัดการการท่องเที่ยวที่ดูแลการบังคับใช้มาตรการการท่องเที่ยว

แผนอนุรักษ์ (BEFP) ถูกนำมาใช้เป็นต้นแบบสำหรับการร่างประมวลกฎหมายอะบะตัน โดยสภาการพัฒนาและการจัดการอะบะตันริเวอร์ (ARDMC) มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1) เพื่อใช้เป็นแนวทางหลักในการดำเนินงานของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแม่น้ำอะบะตัน ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยมีการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. ปกป้องและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม
3. ก่อให้เกิดการจ้างงานในระดับท้องถิ่น
4. สร้างรายได้ให้เกิดแก่เทศบาล

2) เพื่อสร้างความมั่นใจว่าหน่วยงานรัฐในระดับท้องถิ่น (LGUs) จะดำเนินการออกมาตรการทุกอย่างที่สอดคล้องกับเหตุผลและมีความยั่งยืนเพื่อปกป้องรักษาและส่งเสริมคุณภาพโดยยึดหลักการการพัฒนาอย่างยั่งยืน

แห่งระบบนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ARDMC, 2552) ดังนั้น กิจกรรมการท่องเที่ยวทุกประเภทต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายแห่งอะบะตันรีเวอร์

6) กรณีศึกษาหรือพื้นที่รูปธรรม

กรณีศึกษา 3 กรณีที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นกรณีก้าวถึงองค์ประกอบพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้รับการให้ความสนใจเป็นพิเศษ เช่น การมีส่วนร่วมของชุมชน สิ่งแวดล้อม และความร่วมมือกับภาคการท่องเที่ยวอื่น ๆ ซึ่งทำให้การท่องเที่ยวชุมชนเป็นวิสาหกิจทางเลือกที่ทำให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว ขณะเดียวกันยังได้ปกป้องและจัดการสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน นอกจากนี้ จากกรณีศึกษาทำให้พบว่าภาคีในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดโบโฮลมีบทบาทสำคัญมากในการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยว

ตัวอย่างแรก ชุมชนสาวิมาเป็นกลุ่มชาวประมงอยู่ในซานวิเซนต์มาลีโบโฮล เป็นพื้นที่ที่นำเสนอทัวร์วิถีชีวิต ทัวร์ผจญภัย และการเรียนรู้จากป่าโกงกาง โปรแกรมการท่องเที่ยวประกอบด้วย การเที่ยวชมป่าโกงกางบนสะพานทางเดินไม้กว่า 700 เมตร ผ่านป่าโกงกางที่มีเนื้อที่กว่า 56 เฮกตาร์ ทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสความสวยงามของธรรมชาติดั้งเดิมของอ่าวมารีโบโฮล ชมการแสดงซึ่งสะท้อนวิถีชีวิตโดยคนท้องถิ่นรับประทานอาหารพื้นบ้าน สามารถพักค้างแบบโฮมสเตย์ฯ รายการนำเที่ยวยังรวมเอาการปลูกป่าโกงกางตามแผนการคืนป่าโกงกางจำนวนเนื้อที่ 56 เฮกตาร์ ที่จัดการโดยสาวิมา อ่าวมารีโบโฮล หรือเก็บเปลือกหอย “imbao” กุ้ง “takla”/snapping ในระหว่างช่วงน้ำลง โดยนักท่องเที่ยวสามารถลงไปโคลน จับสัตว์น้ำเล็ก ๆ ด้วยมือเปล่า ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์สัมผัสกับธรรมชาติของจริง

PROCESS-Bohol ได้มีการส่งเสริมสาวิมาในด้านการพัฒนาศักยภาพของท้องถิ่นโดยได้ทำการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ และการเป็นเจ้าบ้านที่ดี ซึ่งปัจจุบันองค์กรการท่องเที่ยวได้เปิดให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าพักโฮมสเตย์ในชุมชนแล้ว

ตัวอย่างที่สอง คือ Abatan River Community Life Tour (ARCLT), ครอบคลุมพื้นที่ของเขตเทศบาล 5 แห่งริมแม่น้ำอะบะตันและบริเวณรอบปากแม่น้ำที่แยกจากอะบะตัน โปรแกรมการท่องเที่ยวเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสัมผัสกับธรรมชาติ ชมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมริมน้ำเมื่อยามแล่นเรือไปตามริมแม่น้ำอะบะตัน โดยชุมชนที่อยู่ริมน้ำจะมีบทบาทที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ เช่น การให้บริการอาหาร กลุ่มวัฒนธรรม มัคคุเทศก์ท้องถิ่น คนขับเรือ เป็นต้น ผู้รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่นี้ ได้แก่ “สภาการพัฒนาและการจัดการแม่น้ำอะบะตัน” ก่อตั้งขึ้นมาจากคำสั่งฝ่ายบริหาร (Executive Order) หมายเลขที่ 19 ออกโดยผู้ว่าราชการ ARCLT ประกอบไปด้วยองค์กรท่องเที่ยวของประชาชน องค์กรเอกชน หน่วยงานรัฐในจังหวัดโบโฮล และเจ้าหน้าที่จากจังหวัดในอีก 5 เทศบาลที่อยู่รอบ ๆ แม่น้ำอะบะตัน โดยสำนักงานมีหน้าที่หลักคือการจัดการโครงการการท่องเที่ยวต่าง ๆ

สภาให้บริการของ PROCESS-Bohol ในฐานะเป็นสำนักงานจัดการโครงการเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าโครงการยังดำเนินต่อไปเกินกว่าอายุของรัฐบาล โดย PROCESS-Bohol ได้ส่งเสริมผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวในพื้นที่หลายประเภท เช่น การท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย การพายเรือคายัค การแจวเรือ หรือทัวร์แบบเต็มวันรวมถึงทัวร์ที่สามารถปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการลูกค้า

ตัวอย่างที่สามของการท่องเที่ยวชุมชนในโบโฮล คือ Cambuhat River and Village Enterprise องค์การการท่องเที่ยวชุมชนแห่งนี้ดำเนินการโดยสมาคมวิสาหกิจกัมบูฮัท และกลุ่มชาวประมง (CEDFA) ในกัมบูฮัทบูเอนาวิสตา โบโฮล รายการนำเที่ยวของกัมบูฮัทเน้นที่การพายเรือ เรียนรู้จักสายน้ำและคุณค่าของการจัดการป่าโกงกาง และพื้นที่ปากแม่น้ำ นอกจากนี้ ยังสามารถพานักท่องเที่ยวไปชมฟาร์มหอย (oyster-culture) และเยี่ยมชมอุตสาหกรรมดั้งเดิมของฟิลิปปินส์ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนนี้มีส่วนช่วยสร้างความร่วมมือให้เกิดแก่ชุมชน ภาครัฐและภาคเอกชนร่วมกันในการจัดการกับสิ่งแวดล้อม

7) ตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ฤดูกาลท่องเที่ยวคือเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเกาหลี อเมริกัน ญี่ปุ่น และนักท่องเที่ยวในประเทศ รัฐบาลคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ.2559 จะมีนักท่องเที่ยวสูงถึง 10 ล้านคนภายใต้การประชาสัมพันธ์ว่า It's more fun in the Philippines!

(แหล่งข้อมูล <http://www.jica-ngo.ph/resources/ECOTOURISM%20MANUAL.pdf>)

8) ความท้าทายและความต้องการในการพัฒนา

แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็นแนวคิดที่ใหม่สำหรับชุมชนที่เพิ่งเข้ามามีส่วนร่วม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีกิจกรรมที่เสริมสร้างศักยภาพและต้องดูงานจากชุมชนอื่นที่ประสบความสำเร็จเพื่อให้โครงการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดความยั่งยืน สำหรับคนในชุมชนได้ยึดหลักการเคารพบทบาทของการเป็นส่วนหนึ่งของผู้ประกอบการในห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยว ยิ่งไปกว่านั้น การดำเนินงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำเป็นต้องมีการติดตามและประเมินผลอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่านโยบายและแนวทางต่าง ๆ ได้รับการนำไปปฏิบัติอย่างเข้มงวดและยังต้องการตรวจสอบด้วยว่าชุมชนท้องถิ่นและพื้นที่การท่องเที่ยววัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประสบความสำเร็จหรือไม่ ควรมีการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนอย่างไรบ้าง ซึ่งจะช่วยให้แนวทางการพัฒนาจากภายในและช่วยให้พร้อมสำหรับการตรวจสอบจากภายนอก กระบวนการติดตามและประเมินจะต้องมีการมีส่วนร่วมจากชุมชนและภาคีการท่องเที่ยวอื่น ๆ ในการประเมินความสำเร็จและความท้าทาย โดยควรต้องระบุถึงสิ่งที่ต้องปรับปรุง กระบวนการนี้ต้องดำเนินไปตลอดเพื่อช่วยให้ชุมชนสามารถปรับเปลี่ยน ปรับปรุงและจัดกิจกรรมได้อย่างสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

4.2.2.4 ลาว

1) สถานการณ์การท่องเที่ยวในลาว

การท่องเที่ยวในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็นปรากฏการณ์ใหม่ กลไกทางเศรษฐกิจที่เรียกว่า “จินตนาการใหม่” ในปลาย ทศวรรษที่ 1980s (2523) ส่งเสริมให้ประเทศลาวหันมามุ่งเศรษฐกิจการตลาดและเปิดตัวเองสู่โลกภายนอกมากขึ้น รัฐบาลลาวรับเอการท่องเที่ยวจากต่างประเทศมาเป็นหนึ่งยุทธศาสตร์เพื่อแก้ไขความยากจนและเป็นแหล่งนำเงินตราต่างประเทศ

ในช่วงกลางทศวรรษที่ 1990s (2533) จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติเพิ่มมากขึ้น แต่หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวในระดับประเทศยังคงขาดประสบการณ์และศักยภาพในการจัดการผลกระทบทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่มาพร้อมกับการเติบโตอย่างรวดเร็วของการท่องเที่ยว (Schipani, 2551, p.71). ในขณะที่การท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเติบโตขึ้นเรื่อยๆ ในช่วงเวลาเดียวกันได้มีการ

ดำเนินการโครงการใหม่ ๆ เพื่อลดผลกระทบเชิงลบจากการท่องเที่ยวและสนับสนุนให้ชุมชนท่องเที่ยวได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยว โครงการที่เป็นที่รู้จักกันมากคือโครงการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์น้ำสา ซึ่งเริ่มขึ้นก่อนในภาคเหนือของประเทศในทศวรรษที่ 90 ตั้งแต่นั้นมารัฐบาลลาวและองค์กรเอกชน (ระหว่างประเทศ) จึงได้สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาโดยตลอด

ระหว่างปี พ.ศ. 2545-2553 จำนวนนักท่องเที่ยวเข้าลาวเพิ่มขึ้นเกือบสามเท่าตัวจาก 735,662 คน เป็น 2,513,028 คน โดยอัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวแต่ละปี อยู่ที่ร้อยละ 11.8 (ADB, 2555) นักท่องเที่ยวมักจะเดินทางท่องเที่ยวในลาวพร้อมกับการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศเพื่อนบ้านอีกหลาย ๆ ประเทศ โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมการเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวหลัก เช่น หลวงพระบาง วังเวียง เวียงจันทน์ ปากเซ นักท่องเที่ยวส่วนน้อยอาจเดินทางเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ บ้าง เช่น หลวงน้ำทา เป็นต้น โดยการท่องเที่ยวโดยชุมชนถือว่าได้รับการส่งเสริมเป็นอย่างมากในลาว โดยเฉพาะการสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย และองค์กรพัฒนาร่วมอื่น ๆ จากการที่ภาคการท่องเที่ยวเจริญเติบโตอย่างมากกว่าที่คาดการณ์ไว้ การพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาในลาวจึงปรับขึ้นไปเป็น 3.4 ล้านคนในปี พ.ศ.2558 จากเดิมที่กำหนดไว้ประมาณ 3 ล้านคนในปี พ.ศ. 2563

2) นิยามการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวและนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตแนวคิดนี้อยู่ภายใต้รูปแบบการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบและการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งโดยภาพรวมมีความพยายามจะลดผลกระทบจากการท่องเที่ยว ในด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมและเพิ่มประโยชน์สูงสุดให้กับชุมชน

http://www.luangprabang-tourism-laos.org/luangprabang/Responsible_tourism/What_Community_Based_Tourism.html

3) นโยบายเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กรอบทางกฎหมายของการท่องเที่ยวได้บรรจุอยู่ในกฎหมายการท่องเที่ยวซึ่งผ่านโดยสมัชชาแห่งชาติในเดือนพฤศจิกายน ปี พ.ศ. 2548 นอกจากนั้น ยังมีการออกพระราชกำหนดต่าง ๆ โดยฝ่ายบริหาร การท่องเที่ยว สำนักนายกรัฐมนตรีและคณะกรรมการเพื่อการวางแผนและการลงทุนที่ครอบคลุมด้านโรงแรมและเกสต์เฮาส์ (ฉบับที่ 195 และ 1107) บริษัทท่องเที่ยว (ข้อ 1150) มัคคุเทศก์ (ข้อ 626) และการลงทุนต่างชาติ (กฎหมายการลงทุนและธุรกิจข้ามชาติปี พ.ศ.2537)

นอกจากนั้น ฝ่ายบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติลาว (Lao National Tourism Administration) ได้พัฒนาวิสัยทัศน์และหลักปฏิบัติสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของลาวให้เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ

วิสัยทัศน์การท่องเที่ยว

“ลาวจะก้าวเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับโลกในรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านความเป็นพันธมิตรทางธุรกิจและการแสวงหาความร่วมมือซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการอนุรักษ์มรดก

ทางธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมถึงก่อให้เกิดการพัฒนาทางสังคมเศรษฐกิจของท้องถิ่นและการเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของลาวไปทั่วโลก”

หลักปฏิบัติของยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ

1. ลดผลกระทบทางลบต่อธรรมชาติและวัฒนธรรมของลาว
2. สร้างจิตสำนึกของภาคีการท่องเที่ยวให้ตระหนักถึงความสำคัญของความหลากหลายทางชาติพันธุ์และการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ
3. ส่งเสริมการดำเนินธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อเจ้าของพื้นที่และประชาชนในท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนงานด้านการบรรเทาความยากจนและประโยชน์ของการอนุรักษ์
4. แสวงหาทุนหรือแหล่งทุนเพื่อดำเนินการอนุรักษ์เขตคุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืชอย่างยั่งยืนและจัดการเครือข่ายอนุรักษ์และแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม
5. ผลักดันการจัดแบ่งเขตการท่องเที่ยว (Tourism Zoning) และแผนการจัดการนักท่องเที่ยวในพื้นที่ที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต
6. ใช้ฐานข้อมูลทางสิ่งแวดล้อมและสังคมและการติดตามประเมินผลระยะยาว เพื่อประเมินและลดผลกระทบด้านลบให้น้อยที่สุด
7. ให้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจต่อระบบเศรษฐกิจของลาวมากที่สุด โดยเฉพาะคนท้องถิ่นหรือชุมชนที่อยู่ในบริเวณโดยรอบเขตคุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืช
8. ป้องกันมิให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเกินศักยภาพการรองรับทางสังคมและสิ่งแวดล้อมตามที่กำหนดไว้โดยนักวิจัยและประชาชนในท้องถิ่น
9. ส่งเสริมสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและโครงสร้างพื้นฐานที่พัฒนาให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของลาว ใช้วัสดุจากท้องถิ่นลดการใช้พลังงานและอนุรักษ์พันธุ์พืชและสัตว์ท้องถิ่น

ในระดับจังหวัดและหมู่บ้านเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้นำหมู่บ้านสามารถกำหนดกฎระเบียบและข้อตกลงเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์การอนุรักษ์และการปกป้องมรดกในระดับชาติได้เช่นกัน

4) บทบาทของหน่วยงานต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กลไกการพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศลาวตั้งแต่ระดับชาติ ระดับจังหวัด ได้รับความเชื่อมั่นว่า ได้ดำเนินไปอย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพและผ่านการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยสำนักงานท่องเที่ยวของลาวเป็นหน่วยงานรับผิดชอบที่ออกระเบียบและเฝ้าอำนวยให้กระบวนการนี้ประสบความสำเร็จ โดยกระจายอำนาจในระดับจังหวัด และควบคุมดูแลในระดับจังหวัด

ภาคเอกชนในลาวถือว่ามียุทธศาสตร์สำคัญในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น หลวงพระบาง เวียงจันทน์ ปากเซ โดยเป็นกลุ่มทุนหลักสำหรับธุรกิจนำเที่ยว ที่พัก และร้านอาหาร แม้ว่าองค์กรเอกชนเหล่านี้จะเน้นการแสวงหากำไรเป็นหลัก แต่ในขณะเดียวกันได้ยอมรับความเสี่ยงในการลงทุนที่จะเกิดขึ้นในบางพื้นที่ เช่น ภาคเอกชนในหลวงพระบางยอมรับและเข้าใจว่าการท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีความยั่งยืนและรับผิดชอบต่อสังคม

เพื่อความเจริญเติบโตของงานในระยะยาว เช่นเดียวกันกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีความเข้าใจเกี่ยวข้องกับความยั่งยืนของการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน จึงได้มีการผลักดันให้ภาคเอกชนตั้งเป้าหมายของการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวที่สร้างประโยชน์ให้กับทุกฝ่าย (win-win situations) ทั้งภาครัฐกิจ ชุมชน และสิ่งแวดล้อม

ชุมชนถือเป็นภาคีสำคัญในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวด้วยความรับผิดชอบต่อชุมชนเป็นผู้ที่ได้ประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ถือเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนา และการลงทุนในแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนจึงต้องร่วมมือร่วมแรงในการจัดการการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงผลกระทบเชิงลบเชิงบวกของการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ซึ่งชุมชนก็สามารถเรียกร้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวและการลงทุนในด้านนี้ได้ โดยการดำเนินการเหล่านี้ในลาวส่วนใหญ่จะเชื่อมโยงและขับเคลื่อนภายใต้บทบาทของรัฐ แต่ได้พบว่าบางชุมชน ภาคเอกชนมีบทบาทในการดำเนินการมากกว่า (ตัวอย่างเช่น ชุมชนขมุในหลวงพระบาง)

องค์กรเอกชนและองค์กรแหล่งทุนทั้งหลายเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญในการผลักดันและส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในลาว องค์กรเหล่านี้ทำหน้าที่เชื่อมโยงองค์กรภาครัฐและเอกชนเข้าด้วยกัน เพื่อเตรียมความพร้อมในการดำเนินการจัดทำมาตรฐานการท่องเที่ยว รวมทั้งการสร้างจิตสำนึกทางสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จัดทำมาตรฐานอุตสาหกรรมอื่น ๆ ในระดับชาติและโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว องค์กรเหล่านี้ยังได้สนับสนุนชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมถึงการติดตามการประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวอีกด้วย

5) มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แม้ว่าในประเทศลาวจะยังไม่มีการใช้มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่หากศึกษาเพื่อค้นหาแนวทางการทำงานเพื่อให้เป็นไปแนวทางในการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวจะพบข้อตกลงและแนวทางปฏิบัติ อาทิ ข้อตกลงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของสหกรณ์ที่ร่วมกันระหว่างหมู่บ้านผู้ประกอบการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวจังหวัด ผู้จัดการด้านวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการเงินที่วาดด้วยเรื่องบทบาทและความรับผิดชอบต่อในการดำเนินการท่องเที่ยว การจัดการชมรมท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ของภาคการท่องเที่ยวต่าง ๆ ถือเป็นกลไกทางกฎหมายที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนในหลวงน้ำทา หลังจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นครั้งแรก ทำให้ทราบว่าภาคการท่องเที่ยวตีความและเข้าใจบทบาทความรับผิดชอบต่อในการจัดการท่องเที่ยวที่คลาดเคลื่อนและแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น กรมการท่องเที่ยวและหน่วยการจัดการเขตคุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ต่างโยนความรับผิดชอบต่อในการดูแลเส้นทางให้อีกฝ่ายหนึ่ง บางครั้งมีคฤหบดีที่มาจากในเมืองพยายามที่จะจ่ายเงินให้กับหมู่บ้านเป็นค่าอาหารและค่าที่พักต่ำกว่าราคาที่กำหนด บางหมู่บ้านไม่ได้จัดหาอาหารที่เพียงพอให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยว นอกจากนั้นยังตัดไม้ทำลายป่าตลอดเส้นทางเดินหรือล่าสัตว์ในเขตที่เข้าใจกันว่า เป็นเขต “ป่าสงวน” ผู้ประกอบการท่องเที่ยวพยายามที่จะหลีกเลี่ยงการจ่ายค่าเช่าแหล่งท่องเที่ยว และในบางกรณีไม่ส่งมีคฤหบดีที่มีคุณภาพในการนำทางสำหรับการเดินป่า เพื่อการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ กรมการท่องเที่ยวและคณะทำงานประจำโครงการนี้ได้พัฒนาข้อตกลงร่วมกันว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนเพื่อเลือกคณะกรรมการท่องเที่ยว (Tour Circuits) ซึ่งประกอบด้วยภาคการท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อคอยให้ความช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ในการติดตามการนำข้อตกลงร่วมกันนี้ไปปฏิบัติ และให้มีการบังคับใช้จนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาและกลายเป็นกระบวนการที่เป็นมาตรฐาน โดยข้อตกลงร่วมมืออยู่สองลักษณะ ได้แก่ 1) ข้อตกลงที่กำหนดบทบาท

กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว 2) ข้อตกลงที่กำหนดแนวทางจัดการกับแหล่งท่องเที่ยว (เช่น ถ้ำ น้ำตก เป็นต้น) นอกจากนี้ แนวคิดที่มีการมอบหมายให้บทบาทการจัดการท่องเที่ยวและความรับผิดชอบในการจัดการแหล่งมรดกเป็นของชุมชน โดยใช้ข้อตกลงร่วมกันถือเป็นอีกหนึ่งนวัตกรรมใหม่ในหลวงน้ำทาที่กำลังมีการปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากมีการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวใหม่ได้รับการพัฒนาขึ้นตามแผนนี้

การท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนคือกิจกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และมีความเกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย ซึ่งหลายคนอาจไม่เห็นด้วยในบทบาทของปัจเจกหรือบทบาทส่วนรวมในการดำเนินงานท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดการทรัพยากรทางมรดกและการแบ่งผลประโยชน์ด้านการเงิน การสร้างข้อตกลงความร่วมมือของทั้งสองฝ่ายโดยวิธีการมีส่วนร่วมสามารถจัดให้มีกรอบทางกฎหมายและรองรับในฐานะเป็นเครื่องมือในการปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิก ช่วยให้สามารถมีแนวทางในการไกล่เกลี่ยข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี และช่วยปกป้องทรัพยากรวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และธรรมชาติซึ่งเป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นอันดับต้นๆ

6) กรณีศึกษาหรือพื้นที่รูปธรรม

โครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่น้ำสาเริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2542 ด้วยทุนสนับสนุนจากรัฐบาลนิวซีแลนด์ ผ่านทางองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ โดยความร่วมมือขององค์การด้านการท่องเที่ยวของลาว กระทรวงเกษตรและกรมป่าไม้ โครงการอนุรักษ์ธรรมชาติ กรมโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและวัฒนธรรม โครงการนี้ได้รับการบรรจุให้เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์การเจริญเติบโตแห่งชาติและการบรรเทาความยากจน ยุทธศาสตร์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ แผนปฏิบัติการเพื่อประสบความสำเร็จในการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติ และแผนปฏิบัติการเพื่อความสำเร็จในการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งโครงการต่าง ๆ ได้กลายเป็นโครงการต้นแบบที่เป็นมาตรฐานสำหรับการริเริ่มโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แห่งชาติอื่น ๆ อีกด้วย (Schipani, 2551, p. 32).

7) ตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตลาดทางยุโรปยังเป็นกลุ่มตลาดหลักที่ให้ความสนใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนในลาว

8) ความท้าทายและความต้องการในการพัฒนา

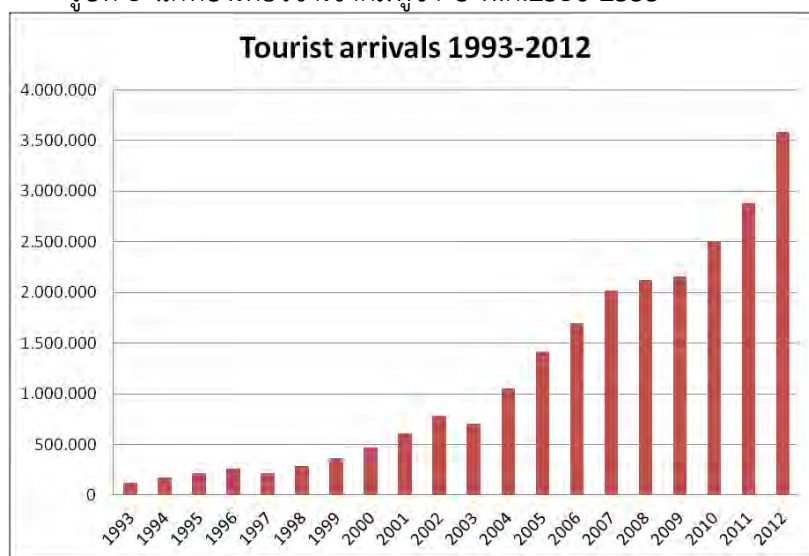
การพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีความหลากหลาย การพัฒนาผู้ประกอบการเฉพาะด้าน และการทำงานอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาพื้นที่เป้าหมายโดยไม่พึ่งพาการช่วยเหลือจากต่างประเทศอย่างเดียวนับเป็นความท้าทายของลาว

4.2.2.5 กัมพูชา

1) สถานการณ์การท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศกัมพูชา

การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในประเทศกัมพูชา เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2536 ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่ประเทศกัมพูชามีการเลือกตั้งระดับชาติขึ้นเป็นครั้งแรก การท่องเที่ยวในประเทศกัมพูชาได้เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว จนถึงปี พ.ศ. 2555 ประเทศกัมพูชามีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติสูงถึง 3,584,307 คน หรือเพิ่มขึ้น 25% จากปี พ.ศ. 2554

รูปที่ 3 นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้ากัมพูชา ปี พ.ศ.2536-2555

ที่มา: กระทรวงการท่องเที่ยวกัมพูชา(2556)

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศกัมพูชาเกิดขึ้นเมื่อปลายปี พ.ศ. 2533 โดยภาคประชาสังคม ทั้งในประเทศและต่างประเทศนำไปใช้เป็นเครื่องมือทางเลือกเพื่อการพัฒนาชุมชนและการอนุรักษ์ธรรมชาติ ประเทศกัมพูชาที่มีชุมชนที่มีความคิดริเริ่มเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ส่วนใหญ่อยู่ในศูนย์กลางการท่องเที่ยวหลัก คือ ภาควัดวันออกเฉียงเหนือโซนชายฝั่งและพื้นที่บริเวณโตนเลสาบ ปัจจุบันนี้ มีชุมชนที่ทำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนประมาณ 50 ชุมชนในประเทศกัมพูชา (กระทรวงการท่องเที่ยวกัมพูชา, 2556) โดยชุมชนทะเลสาบยักซ์โลม (กลุ่มชนพื้นเมืองโพนง) ในจังหวัดรัตนคีรีเป็นพื้นที่บุกเบิกริเริ่มแห่งแรก เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศกัมพูชาภายใต้การสนับสนุนจากโครงการ DRIVE โดยมีเป้าหมายในการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นบ้าน ต่อมาในปี พ.ศ.2544 แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการพัฒนาในชุมชนจัมบก จังหวัดกัมปงสปีอ ความสำเร็จที่น่าประทับใจของชุมชนจัมบก คือ การสร้างความเข้าใจระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านการท่องเที่ยวและการส่งเสริมความคิดริเริ่มเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้แพร่หลายมากขึ้นในประเทศ กระทรวงการท่องเที่ยวกัมพูชาจึงรับรองให้ชุมชนจัมบกเป็นชุมชนต้นแบบด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและได้ประกาศให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชนน้องใหม่ที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เมื่อเห็นถึงความเป็นไปได้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศกัมพูชา องค์กรพัฒนาเอกชนส่วนหนึ่งที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ธรรมชาติจึงเกิดแนวคิดที่จะพัฒนาเครือข่าย

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อส่งเสริมงานริเริ่มต่าง ๆ ในอนาคต เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชา ได้ถูกก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2545 และจดทะเบียนอย่างเป็นทางการที่กระทรวงมหาดไทยในปี พ.ศ. 2548 พันธกิจของเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชา คือ การสนับสนุนและส่งเสริมความคิดริเริ่มเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนสำหรับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนและการอนุรักษ์ธรรมชาติ

2) นิยามการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่จัดการโดยชุมชนชุมชนเป็นเจ้าของ โดยมีการประสานความร่วมมือกับภาคีที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของคนท้องถิ่น อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม เจ้าของบ้านและแขกผู้มาเยือนได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเป็นการให้การศึกษา (แหล่งข้อมูล CCBEN/SNV, 2009)

3) นโยบายเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในช่วงเวลาต่อมา ประเทศกัมพูชาได้มีการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานในสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในประเทศให้ดีขึ้น มีการเชื่อมต่อระหว่างจังหวัด มีการเปิดพรมแดนระหว่างประเทศเพื่อนบ้านเชื่อมต่อกับประเทศไทย เวียดนาม และลาว มีการดำเนินการเรื่องวีซ่าการตรวจประทับตราขาเข้า และโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวอื่น ๆ ได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด นอกจากนี้ ประเทศกัมพูชาได้มีโอกาสเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญหลายครั้ง เช่น วาระการท่องเที่ยวแห่งเอเชีย ปี พ.ศ. 2554 การประชุมสุดยอดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กลุ่มประเทศโลกที่สามปี พ.ศ. 2554 และการประชุมสุดยอดอาเซียน ปี พ.ศ. 2555

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงกลยุทธ์ พ.ศ. 2554-2563 นโยบายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวทางและเอกสารอื่น ๆ จำนวนมากได้รับการพัฒนาเพื่อนำมาใช้ในการส่งเสริมสร้างภาพลักษณ์ประเทศกัมพูชา แก่สายตานักท่องเที่ยวให้เป็น “อาณาจักรแห่งความพิศวง” และการท่องเที่ยวโดยชุมชน ยังเป็นหนึ่งในแนวทางสำคัญในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงกลยุทธ์ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

4) บทบาทของหน่วยงานต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กิจกรรมหลักของเครือข่ายฯ ได้แก่ :

- *สร้างเครือข่ายและการสื่อสาร:*อำนวยความสะดวกด้านการติดต่อสื่อสารและสร้างเครือข่ายระหว่างสมาชิก ภาคอุตสาหกรรม ภาครัฐ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง
- *ข้อผูกพันสมาชิก:*การสร้างความเข้มแข็ง การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชาและสมาชิก
- *การตลาดและการส่งเสริมการตลาด:*ประชาสัมพันธ์เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชา สมาชิกเครือข่ายฯ และการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศกัมพูชาสู่โลกภายนอก
- *นโยบาย:*กระตุ้นให้เกิดการสื่อสารระหว่างชุมชน ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายสาธารณะ

- **การส่งเสริมศักยภาพและการฝึกอบรม** : การเสริมสร้างศักยภาพของสมาชิกผ่านการให้ข้อมูลจากทรัพยากรที่มีคุณภาพ คำแนะนำ และการสนับสนุนชุมชน

นอกจากนี้ กิจกรรมของเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชายังรวมไปถึงการระดมทรัพยากรและการรับรองธุรกิจการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบในประเทศกัมพูชาผ่านบริการของสมาชิก และปฏิสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชาได้วางรากฐานที่เข้มแข็งแก่ชุมชนในประเทศกัมพูชาด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและยังประสบความสำเร็จในการวางรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสำหรับการเดินทางของนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่มองหาการมีประสบการณ์เชิงลึกในประเทศกัมพูชา

สำหรับกระบวนการพัฒนา เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชาได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับมหาวิทยาลัย ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และกระทรวงการท่องเที่ยวกัมพูชา เพื่อแลกเปลี่ยนแบ่งปันแง่มุมและมุมมองในการพัฒนาการท่องเที่ยวหน่วยงานเหล่านี้ได้รับเชิญเข้าเป็นคณะทำงานได้พบปะและหารือหลายครั้งก่อนที่จะมีฉันทามติในการประชุมเชิงปฏิบัติการระดับชาติ คณะทำงานประกอบด้วย :

- มหาวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยภูมิพนมเปญมมหาวิทยาลัยแห่งนี้เป็นมหาวิทยาลัยรัฐที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศกัมพูชา มีการเรียนการสอนหลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยวและการฝึกอบรมนักศึกษาเพื่อเป็นนักพัฒนาการท่องเที่ยว
- องค์กรพัฒนาเอกชน : องค์กรพันธมิตรสัตว์ป่า องค์กรชาวบ้านภายใต้ชื่อ “มุลูบไบตอง” องค์กรคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งกัมพูชา สถาบันการเรียนรู้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน สมาคมคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม และองค์กรพัฒนาแห่งประเทศไทยเนเธอร์แลนด์
- ภาคเอกชน : สมาคมผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวประเทศกัมพูชา เป็นตัวแทนกระบอกเสียงหลักของภาคเอกชนในประเทศกัมพูชา

5) มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในปี พ.ศ. 2551 ภายใต้กรอบของโครงการลงทุนยุโรป-เอเชีย “ชุมชนในธุรกิจระหว่างประเทศ” (EU-Asia Invest project, “Communities in International Business”) และเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชา (Cambodia Community Based Tourism Network – CCBEN) ได้มีการพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน หลักคิด คือ การมีมาตรฐานทั่วไปสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศกัมพูชา โดยมุ่งเป้าไปที่ความต้องการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนและการตอบสนองต่อความต้องการของตลาด การพัฒนามาตรฐานนี้ ได้มีการศึกษาการท่องเที่ยวโดยชุมชนสองด้านได้แก่ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการวิเคราะห์ถึงแนวทางการเชื่อมโยงระหว่างความต้องการของตลาดและการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศกัมพูชามากขึ้น กระบวนการทำงานในระยะแรกได้มีการดำเนินการประชุมหลายครั้งระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อหารือเกี่ยวกับเกณฑ์มาตรฐาน และการประชุมระดับชาติสองครั้งเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อยกร่างมาตรฐานให้เป็นผลสำเร็จ มีการพัฒนาหลักการและคำจำกัดความของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อใช้เป็นฐานในการพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

เกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้นำมาใช้เป็นมาตรฐานขั้นพื้นฐานสำหรับการริเริ่มเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของแขกผู้มาเยือน โดยได้รับการพัฒนาบนพื้นฐานของหลักการ 10 ข้อ รวมทั้งการตอบสนองต่อมาตรฐานทางสังคมและวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและการจัดการด้านมาตรฐาน ตัวอย่างเช่น ชุมชนจะต้องมีการเลือกตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระบอบประชาธิปไตย การส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ และการเปิดโอกาสให้แขกผู้มาเยือนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของท้องถิ่นร่วมกันกับสมาชิกในชุมชน

10 หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วย :

- หลักการที่1: การมีส่วนร่วมและการหนุนเสริมชุมชน
- หลักการที่2: การสร้างความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง
- หลักการที่3: การได้รับการยอมรับทางกฎหมายจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- หลักการที่4: การบรรลุผลสำเร็จการเป็นสังคมที่มีความเป็นอยู่ที่ดีและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- หลักการที่5: เกิดการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและโปร่งใส
- หลักการที่6: การสร้างความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค
- หลักการที่7: การเคารพวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น
- หลักการที่8: การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- หลักการที่9: การปรับปรุงคุณภาพด้านประสบการณ์ของแขกผู้มาเยือน โดยการส่งเสริมด้านการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างเจ้าบ้านกับแขกผู้มาเยือน
- หลักการที่10: การทำงานแบบเศรษฐกิจพึ่งตัวเอง

มาตรฐานผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนและการบริการ

มาตรฐานมัคคุเทศก์การท่องเที่ยวโดยชุมชน

มัคคุเทศก์การท่องเที่ยวโดยชุมชนควรเป็นสมาชิกในชุมชนอยู่อาศัยในชุมชนและได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน เป็นคนดีสามารถเชื่อถือได้ และสามารถที่จะเป็นตัวแทนของชุมชนได้อย่างถูกต้อง เขา/เธอจะต้องมีความรู้ที่ดี มีทักษะ มีประสบการณ์และมีทัศนคติที่ดี ซึ่งมาตรฐานมัคคุเทศก์การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนประกอบหลัก 3 ส่วนได้แก่ 1) การสรรหา 2) คุณสมบัติและการฝึกอบรม และ 3) คุณภาพบุคคลและจริยธรรม

มาตรฐานโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยสมาชิกในชุมชนสำหรับแขกผู้มาเยือนที่จะได้พบปะและเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่น วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มาตรฐานโปรแกรมการท่องเที่ยว

โดยชุมชนมี 3 ส่วนประกอบหลัก ได้แก่ 1) การบริหารจัดการ 2) การบรรยายสรุปแก่แขกผู้มาเยือน 3) การออกแบบโปรแกรม

มาตรฐานอาหารและเครื่องดื่มของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

มาตรฐานอาหารและเครื่องดื่มของการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถใช้ได้กับผู้ให้บริการอาหารและเครื่องดื่มในพื้นที่ท่องเที่ยวโดยชุมชนผู้ซึ่งให้ความสำคัญกับแขกผู้มาเยือน มาตรฐานอาหารและเครื่องดื่มของการท่องเที่ยวโดยชุมชน มี 4 ส่วนหลักคือ 1) การจัดการ 2) สุขอนามัย 3) อาหาร และ 4) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์

มาตรฐานที่พักของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ที่พักของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ โฮมสเตย์ และ/หรือ ที่พักรวมของชุมชนหรือบ้านพักรับรองที่จัดการภายใต้แนวทางและการจัดการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน มาตรฐานที่พักของการท่องเที่ยวโดยชุมชน มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) กรอบการจัดการ 2) อาคาร 3) ที่นอนของแขกผู้มาเยือน 4) ห้องน้ำ 5) ความปลอดภัยและการรักษาความปลอดภัย 6) สุขอนามัย

มาตรฐานผู้ประกอบการที่เป็นมิตร

ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนหมายถึง ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ ใส่ใจเรื่องความยั่งยืนของธรรมชาติ วัฒนธรรมในพื้นที่ และต้องการที่จะสนับสนุนเศรษฐกิจให้กับชุมชนท้องถิ่น โดยมาตรฐานผู้ประกอบการที่เป็นมิตรกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน มี 4 ส่วนหลัก คือ 1) การช่วยลดผลกระทบทางลบต่อวัฒนธรรมและธรรมชาติ 2) สนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น 3) ส่งเสริมสุขด้านการค้นพบ การเรียนรู้และการให้ความเคารพ และ 4) ส่งเสริมประสบการณ์ที่น่าพึงพอใจและมีความปลอดภัยต่อนักท่องเที่ยวและชุมชน

การนำมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปปฏิบัติ

การนำมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปปฏิบัติ มีข้อเสนอดังนี้ :

1. แต่ละพื้นที่ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ประสงค์จะได้รับการส่งเสริมในระดับสากลและเข้าร่วมเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชาจะต้องได้รับการประเมินมาตรฐานและส่งไปยังเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชา
2. เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชา จะเป็นผู้ไปเยือนพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อประเมินมาตรฐาน
3. หากโครงการการเยือนพื้นที่เพื่อประเมินชุมชนผ่านมาตรฐานแล้ว ชุมชนจะได้รับประกาศนียบัตรการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่รับผิดชอบ จากเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชา ซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยองค์การการท่องเที่ยวโลก โครงการจะถูกรวมอยู่ในสื่อประชาสัมพันธ์ของเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชา เพื่อประชาสัมพันธ์แก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่รับผิดชอบ และประชาสัมพันธ์บนเว็บไซต์เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชา

6) กรณีศึกษาหรือพื้นที่รูปธรรม

ปี พ.ศ.2552 มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกนำมาใช้เพื่อการวิเคราะห์เรื่องห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศกัมพูชา ภายใต้กรอบของโครงการลงทุนยุโรป-เอเชีย “ชุมชนในธุรกิจระหว่างประเทศ” การศึกษาได้ทำการสำรวจ 13 พื้นที่ ซึ่งเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชาให้การสนับสนุนเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่ามีเพียง 5 พื้นที่เท่านั้นที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน (จีพาดในเกาะกง จัมบงในกัมปงสปีอ แพรกโตนในพระตะบอง บันทายฉมาร์ในบันเตียเมียนเจย และถมอเบยในพระวิหาร) ผลการศึกษาได้ถูกนำเสนอในการประชุมระดับชาติเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนประเทศกัมพูชา ครั้งที่ 2 ส่วนอีก 8 พื้นที่ท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองเพื่อที่จะให้ผ่านเกณฑ์เบื้องต้น อย่างไรก็ตาม หลังจากการประชุมระดับชาติเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนประเทศกัมพูชา ครั้งที่ 2 ยังคงไม่มีการติดตามพื้นที่ที่ควรได้รับการพัฒนาให้ผ่านเกณฑ์แต่อย่างใด พบว่ามีเพียงบางเรื่องเท่านั้นที่ได้รับการปรับปรุง

การดำเนินการตามมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังคงมีขีดจำกัด ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชาไม่ได้ส่งเสริมผู้มีส่วนได้เสียในการท่องเที่ยวในวงกว้าง เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการจัดการของเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชา ในความเป็นจริงแล้ว มีเพียงผู้เข้าร่วมในการประชุมระดับชาติเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนประเทศกัมพูชาและผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเท่านั้นที่ตระหนักถึงความสำคัญของมาตรฐาน

7) ตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การตลาดและการส่งเสริมการตลาดไม่ได้รับการจัดลำดับให้เป็นเรื่องสำคัญลำดับต้น ๆ สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศกัมพูชา ความเข้าใจเรื่องความสำคัญของการประชาสัมพันธ์ยังมีขีดจำกัด ซึ่งส่งผลให้การรับรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังมีน้อยแม้แต่ในแขกผู้มาเยือนในระดับท้องถิ่น จนกระทั่งปี 2553 ชุมชนที่มีความคิดริเริ่มเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนบางแห่ง (จีพาดและบันทายฉมาร์ แพรกโตนและจัมบง) เริ่มจัดทำเว็บไซต์ของตัวเองโดยได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน แต่ยังคงมีข้อจำกัดด้านการปรับปรุงข้อมูลซึ่งสามารถทำได้เพียงปีละครั้ง อีกทั้งยังไม่ได้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลผ่านช่องทางที่ถูกต้อง ยกตัวอย่างเช่น ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวยังไม่ได้รับข้อมูลที่เป็นปัจจุบันจากกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงทำให้ไม่สามารถบรรจุการท่องเที่ยวโดยชุมชนลงในโปรแกรมได้จนถึงปัจจุบันนี้ ชุมชนท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังคงไม่ได้มีการปรับปรุงข้อมูลหรือมีแผนพับที่สามารถนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางการตลาดอย่างเหมาะสม

ปี พ.ศ.2553 และ พ.ศ.2554 กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้ผลิตวีดิทัศน์ เพลงและนิตยสารมากมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว เว็บไซต์ (www.tourismcambodia.org) และโฆษณาสั้นสำหรับการโฆษณาในสื่อท้องถิ่นและสื่อภายในประเทศ ซึ่งส่งผลสำคัญในการสร้างความตระหนักแก่ประชาชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวในประเทศเดินทางไปยังชุมชนท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเริ่มส่งเสริมผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน เครือข่าย

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชาได้จัดประชุมการท่องเที่ยวโดยชุมชนปีละครั้ง เพื่อสร้างความตระหนักให้เพิ่มมากขึ้นในหมู่ภาคเอกชนและกระตุ้นชุมชนให้ทำผลงานที่ดียิ่งขึ้น

การมีส่วนร่วมของภาคเอกชน

ในช่วงตอนต้นของการเริ่มพัฒนาเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภาคเอกชนยังมีความห่างเหินจากการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ดังที่ได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ การท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกริเริ่มโดยองค์กรพัฒนาเอกชนที่มุ่งเน้นส่วนใหญ่เรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติ การคุ้มครองสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่ถึงแม้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนของโครงการต้องอาศัยผู้มาเยือนจำนวนมากเพื่อเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยว ภาคเอกชนก็ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวไม่ได้ตระหนักเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเพียงพอ เนื่องจากยังขาดข้อมูลและความยากลำบากในการติดต่อสื่อสารโดยตรงกับชุมชน ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวบางรายมีความคาดหวังสูงกับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนและการบริการ ทั้งที่ในความเป็นจริงการท่องเที่ยวโดยชุมชนตั้งอยู่บนฐานของความเรียบง่าย จึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการและทำให้เกิดความไม่พึงพอใจในผลิตภัณฑ์ พื้นที่ท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่กี่แห่งในขณะนี้ได้ทำงานความร่วมมือกับผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวบ้างแล้ว แต่การสร้างการมีส่วนร่วมยังคงเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นต้องมีการพัฒนาให้ดีขึ้น

8) ความท้าทายและความต้องการในการพัฒนา

การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในประเทศกัมพูชามีการเติบโตอย่างรวดเร็ว รวมถึงความคิดริเริ่มโครงการเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนก็มีการเติบโตเช่นกัน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นหนึ่งในหลักสำคัญในแผนกลยุทธ์ของรัฐบาล ปี พ.ศ. 2555-2563 ซึ่งจะช่วยในการส่งเสริมศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศกัมพูชาได้รับการพัฒนาด้วยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียที่สำคัญ เช่น มหาวิทยาลัย องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน แต่การนำไปปฏิบัตินั้นยังคงมีข้อจำกัดเรื่องระยะเวลา

นอกจากนี้ ความท้าทายเกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการจัดการของเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชายังต้องมีการส่งเสริมและการสร้างความตระหนักเกี่ยวกับการใช้มาตรฐานหลังจากที่ได้พัฒนามาแล้ว

แผนกลยุทธ์ใหม่ของเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชาปี พ.ศ. 2556-2558 จะมีการปรับมาตรฐานและลดความซับซ้อนเพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจ และจะมีการแปลเป็นภาษาเขมรเพื่อให้สามารถประชาสัมพันธ์แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงกว้างได้มากขึ้น กลยุทธ์หนึ่งในการกระตุ้นความคิดริเริ่มเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้สามารถใช้มาตรฐานได้อย่างถูกต้องนั้น คือ การจัดให้มีการประกวดพื้นที่กรณีศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นประจำทุกปี และกระบวนการของการประกวดได้เป็นส่วนหนึ่งของการติดตามและประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศกัมพูชา แต่ละพื้นที่ท่องเที่ยวโดยชุมชนจะถูกกระตุ้นให้สมัครเข้ารับการประกวดเพื่อเข้าชิงรางวัล ชุมชนจะต้องตรวจสอบให้แน่ใจว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่นั้นได้ปฏิบัติตามมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศกัมพูชาคณะกรรมการซึ่งมาจากผู้มีส่วนได้เสียหลากหลายภาคส่วนจะเป็นผู้ตัดสินรางวัลการท่องเที่ยว

โดยชุมชน โดยที่เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชาจะรับบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกหลัก

การพัฒนาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การที่กระทรวงการท่องเที่ยวกัมพูชาได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้นำในการพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภูมิภาคอาเซียน รัฐมนตรีท่องเที่ยวแห่งอาเซียนได้ลงนามในข้อตกลงที่จะพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวอาเซียนหลายด้าน เช่น โรงแรมสีเขียวอาเซียน โฮมสเตย์อาเซียน มาตรฐานสปาอาเซียน ฯ ประเทศกัมพูชาที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้นำในการพัฒนาอาเซียนเมืองท่องเที่ยวสะอาดและมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาเซียน (กระทรวงการท่องเที่ยวกัมพูชา, 2556) ประเด็นเหล่านี้เป็นโอกาสที่สำคัญสำหรับมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศกัมพูชา เพื่อที่จะใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียน

เมื่อพิจารณาโอกาสดังกล่าว แผนกลยุทธ์และทิศทางที่ชัดเจนซึ่งมุ่งมั่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ยั่งยืน ความมุ่งมั่นและความพยายามของคณะทำงาน สมาชิกและภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชาเชื่อว่า ภายในปี พ.ศ. 2559 การท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศกัมพูชาจะมีการจัดระเบียบมากขึ้นและมีโครงสร้างการบริหารจัดการที่ดีมีเสน่ห์มากขึ้น อย่างน้อย 50% ของพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะยั่งยืนด้วยตัวเอง

4.2.2.6 เวียดนาม

1) สถานการณ์การท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศเวียดนาม

เวียดนามต้อนรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ 5.6 ล้านคนในปี พ.ศ. 2555 ซึ่งสภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวคาดการณ์ว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น 6.1 ล้านคนในปี พ.ศ. 2556 ก่อให้เกิดสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศถึง 270.6 พันล้านเวียดนามดองหรือร้อยละ 9.4 รวมถึงทำให้เกิดการจ้างงานถึงกว่า 4 ล้านตำแหน่ง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 3.6 ของการจ้างงานทั้งหมด (Ibid.)

การท่องเที่ยวเวียดนามยังไม่ได้ได้รับการพัฒนามากนักก่อนการปฏิรูป “ดอยเมื่อย” (Doi Moi) ที่ประกาศโดยรัฐบาลเพื่อดึงดูดการค้ากับประเทศอื่นปี พ.ศ. 2538 เวียดนามเริ่มมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้ามาในประเทศกว่า 1.3 ล้านคน ขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวภายในประเทศเริ่มมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยมีจำนวนสูงกว่าถึงสามเท่าของจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีจึงได้อนุมัติประกาศแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2543-2548 โดยใช้ชื่อว่า “เวียดนามแหล่งท่องเที่ยวแห่งสหประชาชาติใหม่” และปี พ.ศ. 2549-2553 ใช้ชื่อว่า “เวียดนาม เสน่ห์ลึกลับที่รอการค้นหา”

เวียดนามแบ่งออกเป็นสามภูมิภาคหลัก คือภาคเหนือ ภาคกลางและภาคใต้ โดยมีทรัพยากรที่แตกต่างกันเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ภาคเหนือโดดเด่นเรื่องชนกลุ่มน้อยในเชื้อชาติที่มีความหลากหลาย มีสีสันมรดกทางธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติ และมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม ภาคกลางเป็นที่รู้จักกันดีสำหรับแหล่งมรดกโลก ซึ่งมีด้วยกันถึง 5 แห่ง 7 แห่งของเวียดนามที่อยู่ภาคกลาง การท่องเที่ยวของภาคกลางจะมุ่งเน้นไปที่การใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมที่อุดมสมบูรณ์และหาทรายางที่งดงามของธรรมชาติ ภาคใต้มีสภาพภูมิอากาศที่ดี มีภูมิทัศน์สีเขียวและผู้คนมีอัธยาศัยดี

พัฒนาการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเวียดนามอาจกล่าวย้อนไปถึงการศึกษและจัดทำ “โครงการนำร่องเพื่อหาโอกาสการท่องเที่ยวธรรมชาติและผจญภัย” ซึ่งจัดโดยผู้เชี่ยวชาญจากประเทศนิวซีแลนด์ ในปี พ.ศ.2538 โครงการนี้ได้มีการติดตามผลการพัฒนายุทธศาสตร์โดยความร่วมมือกับรัฐบาลเวียดนาม ทำให้ในปี พ.ศ.2545 การท่องเที่ยวเวียดนามได้รับการสนับสนุนจากองค์กรนานาชาติมากมาย อาทิ UNDP, UNEP, WB, IUCN, ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับการเผยแพร่ในฐานะเครื่องมือสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติ รวมถึงการรักษาคุ้มครองมรดก และวัฒนธรรมของเวียดนาม (Ibid.)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism - CBT) เป็นรูปแบบที่นิยมมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยหวังว่าเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพเพื่อลดปัญหาความยากจนแก่ชุมชนที่ด้อยโอกาส แต่ลักษณะและการปฏิบัติของ CBT ในเวียดนามยังไม่มีการวิจัยหรือเอกสารที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จ

เรื่อง CBT ได้เริ่มพัฒนาในพื้นที่ของ Sapa เมืองทางตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม พื้นที่ที่มีมรดกทางวัฒนธรรมของเชื้อชาติชนกลุ่มน้อย ต่อมา CBT ขยายไปยังพื้นที่ใกล้เคียงอันและเว้และส่วนอื่น ๆ ของภาคใต้ที่เป็นสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง

2) นิยามการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แนวคิดของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ของชุมชน ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและการดำเนินงาน เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และการบรรเทาปัญหาความยากจน

3) นโยบายเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน

คณะกรรมการการท่องเที่ยวแห่งชาติของเวียดนาม (Vietnam National Authority of Tourism - VNAT) จะดูแลการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวและการส่งเสริมการท่องเที่ยวในระดับมหภาค เนื่องจาก การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมระดับชาติ ในเวียดนาม VNAT มีการทำงานเกี่ยวข้องกับกระทรวงอื่น ๆ เช่น กระทรวงวัฒนธรรมและสารสนเทศ กระทรวงเกษตรและพัฒนาชนบท กระทรวงวางแผนและการลงทุน กระทรวงการรักษาความปลอดภัยและกระทรวงการต่างประเทศ ดังนั้น ในการวางแผนจึงต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์การที่เกี่ยวข้องด้วย

นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมเศรษฐกิจ กรมวัฒนธรรม กรมวิชาการเกษตรและการพัฒนาชนบท โดยหน่วยงานเหล่านี้มักจะอยู่ในเขตอำนาจการบริหารเดียวกันของคณะกรรมการภาคประชาชน ระดับต่อมา คือ การบริหารงานเป็นหน่วยงานระดับจังหวัด อำเภอ และ ชุมชน สำหรับหมู่บ้าน CBT คณะกรรมการพรรคในระดับชุมชน มีส่วนดูแลโดยตรงในวันต่อวัน โดยเจ้าหน้าที่เหล่านั้น ยังสามารถเป็นตัวแทนของทั้งพรรคคอมมิวนิสต์และรัฐบาลท้องถิ่น

a. บทบาทของหน่วยงานต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว รวมถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับความสนใจจากหน่วยงานภายในประเทศ เช่น คณะกรรมการการท่องเที่ยวแห่งชาติของเวียดนาม (VNAT) รวมถึงองค์กรจากต่างประเทศ NGO และภาคธุรกิจเวียดนาม โดยตัวอย่างสำคัญที่ปรากฏในรายงานแผนพัฒนาและ

งานวิจัยหลายชิ้นได้กล่าวถึงจังหวัด Ha Giang ซึ่งเป็นตัวอย่างสำคัญในด้านของการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว โดยได้ดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อการจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวระดับจังหวัดขึ้น (Provincial Tourist Development and Management board) ส่วนหนึ่งของคณะกรรมการประกอบด้วยตัวแทนจากภาคประชาชน หัวหน้าฝ่ายวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว ตัวแทนจากหลากหลายองค์กร รวมถึงเจ้าหน้าที่ในระดับอำเภอที่มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญตั้งอยู่ในพื้นที่ โดยฝ่ายวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยวจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมีหัวหน้าฝ่ายเป็นผู้ควบคุมการดำเนินงานโดยตรง หน่วยงานนี้จะรับผิดชอบในการกำหนดทิศทางการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับจังหวัด ติดตาม ตรวจสอบการดำเนินการพัฒนา และรายงานผลการดำเนินงานต่อคณะกรรมการ ซึ่งคณะกรรมการจะให้ข้อเสนอแนะต่อรายงานในการประชุมตามไตรมาส เพื่อการพัฒนาการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในส่วนของการลงทุน การพัฒนา นโยบายและกฎหมาย และความร่วมมือต่าง ๆ ต่อภาคีที่เกี่ยวข้อง

ชุมชนที่เป็นเป้าหมายสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้จัดตั้งคณะกรรมการรวมถึงการกำหนดและเลือกตั้งประธานกลุ่ม โดยมีองค์กรอื่น ๆ เข้ามาเป็นองค์ประกอบ เช่น ตำรวจชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนภาคธุรกิจชุมชน เพื่อการสร้างสำนักงานการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายในชุมชนท้องถิ่น โดยมีอุปกรณ์เครื่องใช้เพียงพอ เช่น คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต กรรมการจะรับผิดชอบในการจัดการและดำเนินงานกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ รวมถึงการจัดการนักท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยว จัดฝึกอบรมการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยว สนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อม รักษาทรัพยากรทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ รวมถึงจัดทำโครงสร้างการดูแลรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังต้องวางแผนการจัดการและบริหารกองทุน เพื่อการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เป็นไปตามกฎระเบียบการดำเนินงานตามข้อกำหนด ซึ่งคณะกรรมการจะได้รับสวัสดิการและโบนัสจากการมีส่วนร่วมในการทำงานของคณะกรรมการด้วย

ภาคธุรกิจเอกชน

เป็นภาคธุรกิจที่แข็งแกร่งเป็นพิเศษ ในภาคใต้ของเวียดนามการชักจูงของบริษัทการท่องเที่ยว ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน Giang และ TienGiang เนื่องจากประวัติศาสตร์อันยาวนานของตลาดการท่องเที่ยว ที่มีการผูกขาดโดยรัฐวิสาหกิจการท่องเที่ยว ในการวางแผนเศรษฐกิจจากส่วนกลาง รัฐวิสาหกิจเป็นหน่วยเดียวที่มีความสามารถในการพัฒนาและดำเนินธุรกิจในการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ปัญหาเรื่องความมั่นคงทำให้หลายบริษัทมีการผูกขาดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวในท้องถิ่นและมีอำนาจ มีอิทธิพลต่อนโยบายการท่องเที่ยวของจังหวัดหรืออำเภอ อย่างไรก็ตาม ในบางพื้นที่ เช่น ใน Sapa, Chau Doc (An Giang) ใน Doi village in Nam Dong (Hue), บริษัทเอกชนขนาดเล็กและบริษัทต่างประเทศที่เข้ามาลงทุน ปัจจุบัน ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในหมู่บ้าน CBT โดยบริษัทมีบทบาทในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่และการเป็นพันธมิตรกับชุมชน CBT

องค์กรช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา

ชุมชน Doi village, Ban Ho ใน Sapa และ Kim Bong Carpentry village ได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนาแห่งประเทศเนเธอร์แลนด์ (SNV Netherlands Development Organisation) ซึ่งใช้ชื่อย่อว่า SNV ด้านเทคนิค หากความช่วยเหลือด้านเทคนิคที่ไม่ได้มาพร้อมกับการสนับสนุนทางการเงินอาจจะ

นำไปสู่ความยากลำบากในการดำเนินการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ถ้าชุมชนมีความเข้มแข็ง มีเงินทุนสำหรับการลงทุนด้วยตัวเอง ความช่วยเหลือทางเทคนิคก็จะเป็นไปได้ด้วยดี อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ชุมชนมีปัญหาทางการเงิน หรือขาดการลงทุนในสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น ก็อาจจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา CBT จึงมีข้อเสนอแนะว่าแหล่งทุนความช่วยเหลือต่าง ๆ ควรทำงานร่วมกัน เพื่อปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานให้กับชุมชน

b. มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ยังไม่มีการทำงาน

c. กรณีศึกษาหรือพื้นที่รูปธรรม

การนำเสนอของการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีความเป็นไปได้ คือ ครั้วเรือนที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะสามารถจัดตั้งองค์กรอาสาสมัครที่ร่วมมือและแบ่งความรับผิดชอบระหว่างกัน องค์กรสามารถขอสิทธิการรับรองหรือประกาศนียบัตรจากคณะกรรมการชุมชนในฐานะอาสาสมัครในด้านความร่วมมือ โดยการดำเนินธุรกิจด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมีครัวเรือน 3 ครัวเรือนหรือมากกว่าเข้าร่วมในองค์กร ด้วยเงื่อนไขและพันธมิตรนี้ทำให้ครัวเรือนดำเนินธุรกิจได้ด้วยการแบ่งปันทรัพยากรและนักท่องเที่ยวได้โดยง่าย มีความยืดหยุ่น และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การร่วมมือกันยังช่วยลดความเสี่ยงการแข่งขันกันโดยตรง ช่วยให้เกิดการคืนผลประโยชน์สู่สังคม เนื่องจากเป้าหมายหลัก คือ การให้สมาชิกได้ผลประโยชน์ร่วมกันมากกว่าการพยายามให้ได้กำไรมากที่สุด ในขณะที่สินทรัพย์ที่ได้มาระหว่างการดำเนินงานจะถูกนำไปใช้ร่วมกันโดยไม่ถือเป็นทรัพย์สินส่วนตัวของใคร แม้จะไม่ได้ร่วมมือกันแล้วก็ตาม

เป้าหมายอีกประการหนึ่งของการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ ครั้วเรือนสามารถจัดตั้งบริษัทและดำเนินงานภายใต้กฎหมายบริษัท ซึ่งจะทำให้สามารถบริหารจัดการเรื่องการเงินได้ดีขึ้นภายใต้กลไกทางการตลาด เช่น เรื่องภาษีหรือใบเสร็จต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานในลักษณะนี้จำเป็นต้องมีผู้จัดการที่สามารถบริหารจัดการได้ดี โดยเฉพาะในธุรกิจขนาดเล็กและไม่เป็นทางการเช่นนี้

4) ตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ความสำเร็จด้านตลาดของ CBT ประการแรกต้องอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจในความต้องการของตลาด ความคาดหวังของผู้บริโภค และวิธีการวางแผนผลิตภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพในตลาด ประการที่สองการนำเสนอให้นักท่องเที่ยวทราบว่าพวกเขาจะได้รับประสบการณ์ที่มีคุณภาพได้อย่างไร

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นธุรกิจชุมชน วิธีที่ดีที่สุด คือ การเป็นพันธมิตรกับผู้ประกอบการท่องเที่ยว เพราะธุรกิจมีการเข้าถึง เข้าใจความคาดหวังและความสนใจของนักท่องเที่ยว ดังนั้น การดึงภาคเอกชนเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนา CBT จะช่วยชุมชนในการเพิ่มมูลค่าทางการตลาด แม้ว่า CBT จะต้องมีการพัฒนาเพื่อตอบสนองความคาดหวังของตลาดที่เหมาะสม ในขณะเดียวกันก็ต้องเหมาะสมสอดคล้องกับวิถีทัศน์และวัตถุประสงค์ของชุมชนในการทำท่องเที่ยวด้วย และควรมีการส่งเสริมการขายอย่างเป็นทางการในการท่องเที่ยวของภูมิภาคและประเทศ ดังนั้น การทำงานร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด ทั้งธุรกิจรัฐบาลและชุมชน จึงมีความจำเป็น จากประสบการณ์ในเกาะ Thoi Son ภาคใต้และใน Mai Chau และ

Ban Ho ในทางตะวันตกเฉียงเหนือที่มีภาคธุรกิจที่ทำงานแบบใกล้ชิดกับชุมชน CBT โดยสามารถทำการตลาดมากขึ้นอย่างง่ายดายและรวดเร็ว เมื่อเทียบกับประสบการณ์ของ Doi Village และ Kim Bong ที่ภาคธุรกิจมีส่วนร่วมน้อย เป็นการยากที่จะประสบความสำเร็จด้านการตลาด

5) ความท้าทายและความต้องการในการพัฒนา

Cao Thi Thanh Ha เจ้าหน้าที่จากกระทรวงท่องเที่ยวฯ ของเวียดนาม ได้เขียนไว้ในเอกสารประกอบการนำเสนอ “Organising Community Based Tourism Product and Business Development in Vietnam” ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสำคัญมากและเป็นที่น่าสนใจของหน่วยงานรัฐบาลท้องถิ่น ตั้งแต่ระดับจังหวัดถึงระดับท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม แผนการและแนวทางการแก้ปัญหา นโยบาย และแผนการปฏิบัติยังไม่ได้รับการพัฒนาและทำให้มีความทันสมัย ด้วยขีดจำกัดด้านเทคโนโลยี เงินทุนงบประมาณ และงานวิจัย ซึ่ง Ms.Ha ได้เสนอว่า

- 1) ในการวางแผนที่เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวและกิจกรรมทางสังคมอื่น ๆ ในพื้นที่ธรรมชาติและวัฒนธรรม ควรสร้างการมีส่วนร่วมกับคนท้องถิ่นและสร้างโอกาสให้คนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่าง ๆ
- 2) สนับสนุนเงินทุนที่เหมาะสมเพื่อให้คนท้องถิ่นสามารถเริ่มต้นธุรกิจท่องเที่ยวได้ จัดหาผู้ช่วยทางเทคนิคในการวางแผนธุรกิจ สร้างแนวทางการกักตุน การจัดการเงินทุน การติดตามตรวจสอบกิจกรรมแผนธุรกิจ และการประเมินผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 3) เพิ่มเงินทุนและการช่วยเหลือทางเทคนิค จากองค์กรต่างประเทศผ่านแผนการปฏิบัติ ให้การสนับสนุนการวิจัยการตลาด ช่องทางการจัดจำหน่าย ผลิตภัณฑ์และการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนรูปแบบใหม่ การสร้างแบรนด์และการตลาดของแหล่งท่องเที่ยว
- 4) ให้คำแนะนำด้านภาษี การงดเว้นหรือลดหย่อนภาษีเงินได้บุคคลและภาษีรายได้ ภาษีมูลค่าเพิ่ม จัดระบบการให้เช่าที่ดินและค่าธรรมเนียมสำหรับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและโครงสร้างพื้นฐาน สนับสนุนการสร้างเงื่อนไขที่ดีต่อชุมชนท้องถิ่นในการเป็นเจ้าของและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนา รวมถึงพัฒนาและสนับสนุนการฝึกอบรมการท่องเที่ยวและการโรงแรมแก่ท้องถิ่น
- 5) ออกแบบการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนให้เรียบง่าย รวมถึงสร้างเงื่อนไขและขั้นตอนที่ชัดเจนสำหรับการท่องเที่ยวและพักอาศัยข้ามคืนในเขตชายแดน หรือในหมู่บ้านชนเผ่า จัดระบบรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว ลงทุนในระบบขนส่งเพื่อเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการท่องเที่ยว
- 6) จังหวัดที่มีศักยภาพในการพัฒนามักจะเป็นพื้นที่ที่มีความยากจนสูง ดังนั้น โครงสร้างพื้นฐานในด้านต่าง ๆ เช่น ไฟฟ้า น้ำ หรือการแพทย์มักไม่อยู่ในสภาพที่ดี ซึ่งต้องทำการขยายและพัฒนาคุณภาพต่อไป รัฐบาลและคนท้องถิ่นจำเป็นต้องลงทุนมากในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน แต่ยังคงมีข้อจำกัดในด้านเงินทุนจากท้องถิ่นซึ่งมักจะเพียงพอต่อการดำเนินการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดใหญ่ที่มีคุณภาพได้ รัฐบาลจึงควรใช้นโยบายสนับสนุนการพัฒนาในด้านนี้อย่างจริงจัง

4.2.2.7 มาเลเซีย

1) สถานการณ์การท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศมาเลเซีย

มาเลเซียต้อนรับนักท่องเที่ยวต่างชาติกว่า 25 ล้านคนในปี พ.ศ. 2555 และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นถึง 27.1 ล้านคนในปี พ.ศ.2556 ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ทั้งทางตรงและทางอ้อมคิดเป็น 146.4 พันล้านมาเลเซียริงกิตหรือร้อยละ 15.6 ก่อให้เกิดการจ้างงานถึง 1.7 ล้านตำแหน่ง โดยคิดเป็นร้อยละ 13.6 ของการจ้างงานทั้งหมด

หลังจากการได้รับเอกราชในปี พ.ศ.2500 มาเลเซียจึงเริ่มหันเข้าสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แต่ก็ถือได้ว่าเป็นกรณีที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดในภูมิภาคนี้ ด้วยจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติ 2.3 ล้านคนในปี พ.ศ. 2530 ซึ่งเป็นปี พ.ศ.ที่เริ่มก่อตั้งกระทรวงศิลปวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว (ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น กระทรวงการท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2547) หลังจากนั้น การท่องเที่ยวมาเลเซียได้เติบโตขึ้นอย่างมากเป็นโดยมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็น 10.2 ล้านคนในปี พ.ศ.2543 และเพิ่มเป็น 16.4 ล้านคนในปี พ.ศ. 2548 และ 24.6 ล้านคนในปี พ.ศ.2553 ทำให้มาเลเซียเป็นประเทศที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าสู่ประเทศมากเป็นที่สองในเอเชียรองจากจีน ซึ่งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของมาเลเซียถือเป็นเสาหลักสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (UNWTO, 2553) เห็นได้จากปัจจุบันการท่องเที่ยวของมาเลเซียสามารถทำรายได้เข้าสู่ประเทศอันดับสอง รองจากธุรกิจด้านโรงงานอุตสาหกรรม (Hamzah, 2547)

2) นิยามการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การพัฒนาชุมชน โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นยุทธศาสตร์ในการประสานกิจกรรม ประสานคน คนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว โดยที่ยังคงความเป็นตัวตนไว้ รวมทั้งด้านความเป็นมนุษย์และทางกายภาพ (สัมภาษณ์ Chamhuri Siwar 2556)

3) นโยบายเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการนำมาใช้เป็นครั้งแรกในช่วงแผนพัฒนามาเลเซียที่ 7 (2539 - 2543) รัฐบาลมาเลเซียได้ให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในชนบทเพื่อลดช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างเมืองกับชนบท การมีส่วนร่วมของชุมชนได้รับการบรรจุไว้ในนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติในปี พ.ศ. 2535 โดยได้ให้ความสำคัญกับวิสาหกิจในชนบท เร่งให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมในชุมชนเมืองและชนบท ทั้งยังส่งเสริมให้ชุมชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Siti-Nabiha, 2553)

โครงการโฮมสเตย์ในมาเลเซียเปิดตัวเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2538 ถือเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ชนบทและเชิงวัฒนธรรม ซึ่งได้บรรจุไว้ในแผนแม่บทการท่องเที่ยวชนบท (RTMP) ในปี พ.ศ. 2541 (UNDP, 2546) การผ่านร่างแผนแม่บทเป็นไปตามโครงการพัฒนาชุมชนในมาเลเซียที่เน้นการจัดการที่พักโฮมสเตย์โดยชุมชนหรือโดยเอกชน (Clammer, 2539; Kennedy, 2536) ผู้ประกอบการโฮมสเตย์ได้ผสมผสานวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ากับกิจกรรมการเข้าพัก โดยองค์ประกอบสำคัญของโฮมสเตย์ คือ ต้องมีพื้นที่ความเป็นส่วนตัว มีคุณภาพและมีความปลอดภัย การพักแบบโฮมสเตย์เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสัมผัสกับ

วิถีชีวิตของชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ประสบการณ์ทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และความเป็นอยู่ของคนท้องถิ่น (Liu, 2549) ตามข้อมูลของสมาคมโฮมสเตย์ของมาเลเซีย (MHA) นักท่องเที่ยวของสมาคมโฮมสเตย์ส่วนใหญ่มาจากญี่ปุ่น ออสเตรเลีย เกาหลี และนักท่องเที่ยวภายในประเทศซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักศึกษา (Kayat, 2550) รายการโฮมสเตย์ของมาเลเซียแตกต่างจากโฮมสเตย์ที่อื่น ๆ ทั่วโลก ดังเช่น นักท่องเที่ยวพักในบ้านเดียวกันกับเจ้าของบ้าน ร่วมทำอาหารและทานอาหารร่วมกัน รวมทั้งทำกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันในเชิงวัฒนธรรม (Peterson, 2547) ปัจจุบัน งานศึกษาต่างมีความสนใจศึกษาในประเด็นศักยภาพของที่พักโฮมสเตย์เพื่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการริเริ่มด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวต่าง ๆ รวมถึงยังได้ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบในด้านสังคมศาสตร์เศรษฐกิจจากมุมมองของผู้ประกอบการผ่านกรณีศึกษาในรัฐตรังกานู มาเลเซีย

4) บทบาทของหน่วยงานต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

รัฐบาลมาเลเซียได้ร่วมวางแผนและปฏิบัติการพัฒนาและควบคุมการดำเนินกิจการโฮมสเตย์ โดยได้มอบหมายให้ 3 กระทรวงเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินการ ประกอบไปด้วย กระทรวงการท่องเที่ยว กระทรวงพัฒนาชนบทและภูมิภาค และกระทรวงเกษตร อุตสาหกรรมและเหมืองแร่ ดำเนินการให้ทุนช่วยเหลือเรื่องการบริหารจัดการแบบครบวงจร โครงสร้างสาธารณูปโภคและส่งเสริมการพัฒนาแก่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างความสำเร็จในการดำเนินงานโฮมสเตย์ รวมถึงกิจกรรมของการท่องเที่ยว ซึ่งเกี่ยวข้องกับหลายส่วนงาน ดังที่ชี้ให้เห็นต่อไปนี้

กระทรวงการท่องเที่ยว (MOTOUR) เป็นกระทรวงหลักในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ในมาเลเซีย กระทรวงท่องเที่ยวได้เน้นส่งเสริมรายการเหล่านี้สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวชนบท กระทรวงได้เห็นชอบและอนุมัติการสนับสนุนรายการท่องเที่ยวในฐานะที่จะช่วยบรรเทาความยากจนและก่อให้เกิดรายได้เสริมสำหรับคนในชนบท รวมถึงยังได้ให้แนวทาง นโยบาย และทิศทางสำหรับการพัฒนาโฮมสเตย์ นอกจากนั้น ยังได้จัดสรรงบประมาณสำหรับการปรับปรุงที่พัก ห้องน้ำ และการพัฒนาโครงสร้างสาธารณูปโภคต่าง ๆ และช่วยเหลือในด้านการจัดการ นอกจากนั้น การส่งเสริมโฮมสเตย์และการตลาดถือเป็นบทบาทหน้าที่ของกระทรวงท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน ซึ่งจะทำงานร่วมกับสภาปฏิบัติการการท่องเที่ยวแห่งรัฐ (State Tourism Action Council) หน่วยงานแผนเศรษฐกิจและหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ สำหรับการพัฒนาโฮมสเตย์ในอนาคต

กระทรวงพัฒนาชนบทและภูมิภาค (MRRD): มีบทบาทหน้าที่ให้ความช่วยเหลือการดำเนินการโฮมสเตย์และการพัฒนาในพื้นที่ชนบท กระทรวงยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่พักเพื่อยกระดับทางเศรษฐกิจสังคมของชุมชนชนบทและมุ่งลดความแตกต่างระหว่างชุมชนเมืองกับชนบท อีกทั้งยังดำเนินการด้านการพัฒนาโครงสร้างสาธารณูปโภค เช่น ถนน สุขา ทางเดินสาธารณะ ปรับปรุงภูมิทัศน์ และอาคารชุมชนในชนบทอีกด้วย

สถาบันส่งเสริมความก้าวหน้าชนบท (INFRA): เป็นหน่วยงานซึ่งอยู่ภายใต้กระทรวงพัฒนาชนบทและภูมิภาค มีหน้าที่ฝึกอบรมและจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการให้กับผู้ประกอบการโฮมสเตย์ เจ้าของกิจการและชุมชนเพื่อการพัฒนาศักยภาพในการดำเนินการโฮมสเตย์

กระทรวงเศรษฐกิจ (MOA): กระทรวงเศรษฐกิจได้ให้ความช่วยเหลือโฮมสเตย์โดยสนับสนุนผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรและแหล่งท่องเที่ยว กระทรวงได้ให้ความช่วยเหลือทางการเงินและด้านเทคนิคเพื่อปรับปรุงโฮมสเตย์เพื่อพัฒนาภาคเกษตรกรรมและพัฒนากองท่องเที่ยวเชิงเกษตรในมาเลเซีย

นอกจากการสนับสนุนที่กล่าวมาแล้วนี้ ภาครัฐยังให้ความสนใจเป็นพิเศษในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว แผนพัฒนาฉบับที่ 9 (2549-2553) รัฐบาลได้ผลักดันการพัฒนาโฮมสเตย์ในฐานะเป็นผลิตภัณฑ์ทางเลือกอีกทางหนึ่ง ต่อมาในแผนพัฒนาฉบับที่ 10 (2554-2558) รัฐบาลได้สนับสนุนการพัฒนาความร่วมมือกันระหว่างภาคเอกชนกับภาครัฐในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน (public-private partnership initiatives) เช่นเดียวกันกับที่พักโฮมสเตย์ โครงการปฏิรูปเศรษฐกิจ Economic Transformation Program (ETP) ตามการดำเนินงานของรัฐบาลมาเลเซียได้ให้ความสำคัญกับการก่อตั้งที่พักที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โครงการริเริ่มเช่นนี้ผลักดันให้เกิดโฮมสเตย์และการท่องเที่ยวชุมชนประเภทอื่น ๆ ดังนั้น ที่พักโฮมสเตย์จึงถือได้ว่าเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวชุมชนรูปแบบใหม่ต่อรัฐบาล นักลงทุนและชุมชนชนบท

5) มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

มาเลเซียยังไม่มีมาตรการดำเนินการเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

6) กรณีศึกษาหรือพื้นที่รูปธรรม

รายการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของมาเลเซียได้ดึงดูดจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งต่างชาติและภายในประเทศมากพอสมควร ซึ่งพบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวภายในประเทศและต่างชาติเข้าพักโฮมสเตย์มีอัตราที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปี

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวภายในประเทศและต่างชาติที่เข้าพักโฮมสเตย์ในมาเลเซียระหว่างปี พ.ศ. 2549-2551

ประเภทนักท่องเที่ยว	พ.ศ. 2549	พ.ศ. 2550	พ.ศ. 2551
ภายในประเทศ	24,507 (62.89%)	51,055 (70.50%)	68,416 (74.74%)
ต่างประเทศ	14,458 (37.11%)	21,368 (29.50%)	23,117 (25.26%)

แหล่งข้อมูล: คัดแปลงจากมาเลเซีย 2552

รายการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ในมาเลเซียดึงดูดนักท่องเที่ยวภายในประเทศ จำนวน 24,507 ในปี พ.ศ. 2549 และ 51,055 ในปี พ.ศ. 2550 และ 68,416 ในปี พ.ศ. 2551 ตามลำดับ ส่วนยอดรวมทั้งหมดของนักท่องเที่ยวต่างชาติ อยู่ที่ 14,458 ในปี พ.ศ. 2549 21,368 ในปี พ.ศ. 2550 และ 23,117 ในปี พ.ศ. 2551 (ตาราง 3.2)

ขณะเดียวกันจำนวนผู้ประกอบการโฮมสเตย์ที่เข้าพักในมาเลเซียเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี โดยในปี พ.ศ. 2540 และ 2541 มีบ้านพักที่เข้าร่วมรายการโฮมสเตย์อย่างเป็นทางการทั่วประเทศประมาณ 286 และ 321 หลังคาเรือน ตามลำดับ หลังจากนั้น จำนวนโฮมสเตย์ได้เพิ่มขึ้นเป็น 776 ในปี พ.ศ. 2545, 1089 ในปี พ.ศ. 2548 และ 3034 ในปี พ.ศ. 2551

จำนวนที่แพกแบบโฮมสเตย์ในมาเลเซียมีอัตราที่เพิ่มขึ้นในหมู่บ้านแต่ละปี เช่นเดียวกับจำนวนผู้ประกอบการ จากสถิติของจำนวนบ้านแพกแบบโฮมสเตย์ในปี พ.ศ. 2549 จำนวนบ้านที่ทำกิจการท่องเที่ยวโฮมสเตย์มากที่สุดอยู่ที่รัฐปาหัง (20) ส่วนพื้นที่ที่มีจำนวนบ้านแพกโฮมสเตย์น้อยที่สุดได้แก่ ปะลิส (1) เคดาห์ (2) และเซลังงอร์ (4) โดยในปี พ.ศ.2550 ปาหังรวมถึงรัฐอื่น ๆ เช่น ยะโฮร์ เซลังงอร์ ซาบาห์ และซาราวัก มีจำนวนหมู่บ้านที่ทำโฮมสเตย์เพิ่มขึ้น ส่วนรัฐปะลิสและเคดาห์ยังมีหมู่บ้านที่ทำโฮมสเตย์น้อยที่สุด ปี พ.ศ. 2551ทั้งสองรัฐจึงมีจำนวนหมู่บ้านโฮมสเตย์เพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกับปาหัง ยะโฮร์ เซลังงอร์ ซาบาห์ และซาราวักที่มีอัตราเพิ่มขึ้นเช่นกัน

7) ตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ได้กลายเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จที่สุดที่กระทรวงการท่องเที่ยวได้กำหนดไว้ ในปี พ.ศ. 2554 รูปแบบที่แพกแบบโฮมสเตย์ได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวเข้าพักถึงร้อยละ 32% จากเดิมที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 23% ยิ่งไปกว่านั้นรายการโฮมสเตย์ได้สร้างรายได้เสริมมากถึง¹ 15.7 ล้านริงกิต จากเดิมที่ตั้งเป้าไว้ที่ 14 ล้านริงกิตต่อปี รายได้จากที่พักเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในแต่ละปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 รายได้รวมทั้งหมดอยู่ที่ 2.06 ล้าน เพิ่มขึ้นเป็น 10.92 ล้าน ในปี พ.ศ. 2552 รายได้รวมทั้งหมดอยู่ที่ 12.40 ล้านและ 15.73 ล้านริงกิต ในปี พ.ศ. 2553 และ 2554 ตามลำดับ

8) ความท้าทาย

ภุยยันและคณะ (2554) ทำการศึกษาเกี่ยวกับที่พักแบบโฮมสเตย์ในพื้นที่พิเศษ (ECER) ในเชิงนโยบาย ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า โฮมสเตย์สามารถพัฒนาขึ้นมาเป็นอีกหนึ่งทางเลือก และมีศักยภาพมากสำหรับนำเอาชุมชนในวงกว้างและเข้ามามีส่วนร่วม โดยข้อสรุปสำคัญประการหนึ่งได้กล่าวว่า ถึงแม้ชุมชนจะมีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวมากเพียงใด แต่ยังคงมีความท้าทายที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การพัฒนาโฮมสเตย์ โดยมีสาเหตุต่าง ๆ ดังนี้

- 1) มาตรฐานของที่พักต่ำ: คุณภาพของที่พักต่ำเป็นข้ออ่อนด้อยของโปรแกรมโฮมสเตย์ในมาเลเซีย ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้ไม่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวตะวันตกได้
- 2) สุขภาพไม่มาตรฐาน: สุขภาพสำหรับโฮมสเตย์ยังอยู่ในระดับที่คุณภาพต่ำ ไม่สะอาดและสุขอนามัยยังไม่ได้มาตรฐานสำหรับนักท่องเที่ยว
- 3) เอกลักษณ์ของโฮมสเตย์: ข้ออ่อนด้อยของโฮมสเตย์อีกประการหนึ่ง คือ ขาดเอกลักษณ์ของตัวเองสำหรับนักท่องเที่ยว ยังไม่สามารถสร้างความแตกต่างที่เห็นได้ชัดเจน
- 4) ขาดประสบการณ์ในการต้อนรับ: พนักงานโฮมสเตย์ไม่มีประสบการณ์ในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ปัญหาทางด้านภาษาระหว่างแขกกับครอบครัวเจ้าบ้านเป็นอีกปัญหาหนึ่งสำหรับโฮมสเตย์
- 5) เนื่องจากไม่มีการทำการตลาดแบบมืออาชีพ ธุรกิจโฮมสเตย์จึงไม่มีความคืบหน้าเท่าที่ควร
- 6) ขาดการรณรงค์และส่งเสริมทางการตลาด: ขาดการรณรงค์ทางการตลาดในเวลาและการเลือกใช้สื่อที่เหมาะสม เช่น ยังไม่มีการพิมพ์ในหนังสือแนะนำเที่ยวและข้อมูลออนไลน์

¹

RM - สกุลเงินมาเลเซียเรียกว่า ริงกิต(US\$ 1= RM 3)

4.2.2.8 บรูไนดารุสซาลาม

1) สถานการณ์การท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศบรูไนดารุสซาลาม

แม้ว่าจะเป็นประเทศเล็ก ๆ ที่มีประชากรเพียงกว่า 4.27 แสนคน แต่บรูไนดารุสซาลามเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวต่างชาติมากมาย ในปี พ.ศ. 2555 บรูไนดารุสซาลามได้ต้อนรับนักท่องเที่ยวต่างชาติถึง 2.5 แสนคนและมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.9 เป็น 2.64 แสนคนในปี พ.ศ. 2556 สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมของการท่องเที่ยวอยู่ที่ร้อยละ 5.8 ในปี พ.ศ. 2555 ก่อให้เกิดการจ้างงานกว่า 13500 ตำแหน่ง ในอัตราสัดส่วนร้อยละ 6.8 ของการจ้างงานทั้งหมด ตามคาดการณ์ของสภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว บรูไนดารุสซาลามจะมีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าประเทศประมาณ 4.29 แสนคน เท่ากับจำนวนประชากรในอีกสิบปีข้างหน้า

เมื่อพิจารณาการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวรัฐบาลบรูไนดารุสซาลามเริ่มหันมาสนใจพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นหนึ่งในแหล่งรายได้ทางเศรษฐกิจ วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวบรูไนดารุสซาลาม คือ การเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติโดยประมาณอย่างน้อย 7% ต่อปี อีกทั้งยังต้องการเพิ่มระยะเวลาและการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม เนื่องจากแหล่งรายได้ของบรูไนดารุสซาลามยังมาจากน้ำมันและแก๊สเป็นส่วนใหญ่ บรูไนดารุสซาลามจึงได้จัดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นแผนสำรองในอนาคต สังเกตได้จากวิสัยทัศน์บรูไนดารุสซาลามปี พ.ศ. 2578 ที่ประกาศไว้ในปี พ.ศ. 2551 ว่ารัฐบาลบรูไนดารุสซาลามมุ่งที่จะเพิ่มปริมาณการผลิตน้ำมันและแก๊สต่อวันเป็นสองเท่า ในบรูไนดารุสซาลามมีหมู่บ้านท่องเที่ยว 3 หมู่บ้าน แต่มีเพียงชุมชนเดียวเท่านั้นที่มีการจัดการคล้ายกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในปี พ.ศ. 2555 ธนาคารเพื่อพัฒนาเอเชียได้สนับสนุนในการศึกษายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนของกลุ่ม BIMP-EAGA ในปี พ.ศ. 2554-2558 ผลลัพธ์ คือ การท่องเที่ยวโดยชุมชนยังถือเป็นแนวทางสำคัญสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับอนุภูมิภาค

จากรายงานสำหรับผู้บริหารของการศึกษากลุ่มอนุภูมิภาค BIMP-EAGA จะร่วมมือกันในการผลักดันการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยใช้ “เขตการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและชุมชนบนพื้นฐานของพหุลักษณะของประเทศ” บรูไนดารุสซาลามในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาคนี้จะได้รับการฝึกอบรมด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วย และอีกไม่นานจะได้รับผลประโยชน์ในการเข้าร่วมในครั้งนี้ โดยได้รับการสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชียด้วย

2) นิยามการท่องเที่ยวโดยชุมชน

คือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ โดยที่คำนึงถึงระบบนิเวศ ความยั่งยืนทางด้านสังคม เป็นการให้การศึกษากับผู้มาเยี่ยมชม และกระจายประโยชน์ให้กับชุมชนท้องถิ่น

(http://dtxtq4w60xqpww.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/session_2-reference_1.pdf)

BIMP – EAGA Community Based Ecotourism Strategy 2010 – 2015

4.2.2.9 สิงคโปร์

1) สถานการณ์การท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศสิงคโปร์

แม้ว่าสิงคโปร์จะได้รับการกล่าวถึงโดยนิตยสาร Forbs ว่าเป็นศูนย์กลางแห่ง “เทคโนโลยีการผลิต และศูนย์กลางการเงิน” แต่สิงคโปร์ถือเป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จในด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย มีจำนวนนักท่องเที่ยวกว่า 11.7 ล้านคนเดินทางเข้าสิงคโปร์ในปี พ.ศ. 2554 ซึ่งถือเป็นจำนวนที่มากกว่าสองเท่าของจำนวนประชากรสิงคโปร์เสียอีก ในปี พ.ศ.2556 คาดการณ์ว่าการท่องเที่ยวสิงคโปร์จะโตขึ้นร้อยละ 5 โดยมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็น 12.3 ล้านคน ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มวลรวม ที่มาจากการท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้นถึง 38.4 พันล้านเหรียญสิงคโปร์ (ร้อยละ 11.3) ก่อให้เกิดการจ้างงานทั้งทางตรงและทางอ้อมกว่า 2.91 แสนตำแหน่ง หรือร้อยละ 9.1

ด้วยข้อจำกัดทางทรัพยากรการท่องเที่ยว สิงคโปร์จำเป็นต้องตั้งเป้าว่าในปี พ.ศ. 2558 สิงคโปร์จะต้องพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวใน 3 ทิศทาง ได้แก่ 1) เป็นผู้นำการพัฒนาสิงคโปร์สู่ความเป็นเมืองแห่งการประชุมและนิทรรศการระดับนานาชาติในเอเชีย 2) พัฒนาสิงคโปร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพักผ่อนหย่อนใจ ของเอเชีย โดยหยิบยื่นประสบการณ์ที่พิเศษสุดที่เรียกว่า "Uniquely Singapore" 3) ก้าวสู่การเป็นศูนย์กลางแห่งการบริการของเอเชีย เป็นศูนย์กลางที่ผู้มาเยือนประทับใจในคุณภาพ เช่น การบริการ ทาง การแพทย์ และการศึกษา รัฐบาลสิงคโปร์ได้ วางยุทธศาสตร์และแผนรณรงค์ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว รัฐบาลสิงคโปร์ทุ่มทุนมหาศาล ถึง 2 พันล้านเหรียญสิงคโปร์เพื่อพัฒนารีสอร์ทคาสิโน รวมถึงได้แก้ไขกฎหมายอนุญาตให้เล่นการพนันในบ่อนคาสิโนได้หลังจากที่ใช้กฎหมายห้ามการพนันมากกว่า 40 ปี

นอกจากนั้น ได้มีการรณรงค์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การนำเสนอสิงคโปร์เป็นศูนย์กลางของวิถีชีวิตและธุรกิจของโลกโดยการจัดงานนิทรรศการและงานประชุมต่าง ๆ ที่ดีที่สุดในสิงคโปร์ ถือได้ว่าสิงคโปร์ประสบความสำเร็จในการดึงดูดนักท่องเที่ยวถึง 160,000 คนเพียงเพื่อมาชมการแข่งขันรถฟอร์มูล่าวัน และยังมีความต้องการที่จะเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวในการแข่งขันรถครั้งต่อไป นอกเหนือจากนั้น สิงคโปร์ยังพยายามนำเสนอการเป็นศูนย์กลางทางการแพทย์และการศึกษาเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง

แม้ว่าจะมีการรณรงค์และยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวที่ผลักดันโดยภาครัฐ แต่ก็ยังไม่ถือว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมหรือสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือการท่องเที่ยวโดยชุมชนแต่อย่างใด ภาครัฐสิงคโปร์ให้ความสำคัญต่อเสียงเรียกร้องของนักสิ่งแวดล้อม ได้ออกแบบและดำเนินการต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรอย่างมีคุณค่า ซึ่งถือว่าเป็นความท้าทายหนึ่งของแนวทางการพัฒนาในเมืองใหญ่ ๆ ทั่วโลก

สำนักงานการท่องเที่ยวของสิงคโปร์ (STB) เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยได้ร่วมมือกับอีก 3 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานพัฒนาเมือง (UTB) สำนักงานอุทยานแห่งชาติ (NParks) และสำนักงานมรดกแห่งชาติ (NHB) โดยที่ผ่านมาสำนักงานท่องเที่ยวสิงคโปร์ได้บรรจุวาระการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์การทำงานเรียกว่า แผนการท่องเที่ยว 21 (Tourism 21 blueprint) ซึ่งแบ่งเขตพื้นที่ตามแนวคิด (thematic zones) เช่น เขตพื้นที่เขตชุมมรดกทางวัฒนธรรม การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ซึ่งหมายถึงการท่องเที่ยวเชิงเกษตร) และการพัฒนาการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมากที่สุดในขณะนี้

4.2.2.9 สหภาพพม่า

1) สถานการณ์การท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศพม่า

ประเทศพม่าเพิ่งเปิดตัวสู่โลกภายนอกในระยะเวลาไม่นานนัก โดยกว่าห้าทศวรรษของการปิดประเทศจากการใช้นโยบาย “มองภายในตนเอง (Inward looking policies)” ในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ภายในประเทศ ทำให้หลายหน่วยงานที่เล็งเห็นความสำคัญของพม่า ทั้งองค์กรการพัฒนาระดับนานาชาติ กลุ่มธุรกิจโลก และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวระหว่างประเทศได้แต่รอคอยนโยบายการเปิดประเทศของพม่า

เป็นเวลามากกว่าทศวรรษที่สถานทูต นักข่าว นักเขียนสารคดีท่องเที่ยว และกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองต่างพยายามโน้มน้าวชักจูงไม่ให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้าพม่า และกว่าสองทศวรรษจากปี พ.ศ. 2533 -2552 จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติยังมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นจาก 8,968 คน เป็น 762,547 คน ประมาณ 1 ใน 3 ของจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมดเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ใช้เวลาในประเทศพม่าน้อยกว่า 24 ชั่วโมง ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวที่ขอผ่านแดนเข้ามาจากประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เมื่อกระบวนการปฏิรูปทางการเมืองและเศรษฐกิจของพม่าเป็นไปในทางที่ดีขึ้น นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 ทำให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ในปี พ.ศ. 2555 จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นถึง 1,058,995 คน ซึ่งถือเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การท่องเที่ยวพม่าที่ได้ต้อนรับจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติมากกว่า 1 ล้านคน ในช่วงสิบปีที่ผ่านมาการท่องเที่ยวของพม่ามีอัตราการเติบโตเฉลี่ยเพิ่มขึ้นต่อปีร้อยละ 6.6 ปี พ.ศ. 2555 การท่องเที่ยวของพม่ามีอัตราการเติบโตเพิ่มขึ้นร้อยละ 29.7 ด้านศุลกากรที่นักท่องเที่ยวต่างชาติผ่านเข้าประเทศมากที่สุดคือ สนามบินนานาชาติย่างกุ้ง ซึ่งมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าจาก 364,743 คนในปี พ.ศ. 2554 เป็น 559,610 คนในปี พ.ศ. 2555² นักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาส่วนใหญ่จะเดินทางเข้าไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวอย่างน้อยหนึ่งแห่งหรือมากกว่าในบรรดาแหล่งท่องเที่ยว 6 แห่งที่สำคัญของพม่า เช่น ย่างกุ้ง พุกาม ทะเลสาบอินเล มัณฑะเลย์ ใจไถ่ (Kyaikhto) และหาดงาปาลี (Ngapali)

ถึงแม้ว่าจะโดดเด่นมานาน แต่พม่าก็ยังสามารถเข้าร่วมหลาย ๆ โครงการในระดับภูมิภาคเพื่อการวางแผน และส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวโดยผ่านการดำเนินงานของกระทรวงต่าง ๆ พม่าได้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนในหลาย ๆ ประเด็น ซึ่งมีไข่มุกเฉพาะแต่ด้านการท่องเที่ยวเท่านั้น ยังรวมไปถึงด้านอื่น ๆ เช่น ประเด็นการเชื่อมโยง การขนส่ง และความหลากหลายทางชีวภาพ รวมถึงพม่ายังได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและรับรองแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวอาเซียน และยุทธศาสตร์การตลาดของการท่องเที่ยวอาเซียน

การพัฒนาการท่องเที่ยวพม่ามีเป้าหมายที่จะเสริมสร้างรายได้จากต่างประเทศ สร้างงานและบรรเทาความยากจน (ABD, 2555) ความพยายามในการพัฒนาการท่องเที่ยวได้กระจายไปตามพื้นที่หลัก ๆ เช่น พุกาม ทะเลสาบอินเล มัณฑะเลย์ ภูเขาไปปา ตองจี ย่างกุ้ง และหมู่เกาะ Myeik รอบชายฝั่งทะเล (ADB, 2555)

² สิบอันดับแรกของจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติพร้อมสัดส่วนของตลาดที่เดินทางเข้าพม่าผ่านท่าอากาศยานย่างกุ้ง ระบุว่าประเทศไทยและจีนมี จำนวนนักท่องเที่ยวสูงที่สุด สัดส่วนรวมกันอยู่ที่ร้อยละ 27.8 ส่วนสัดส่วนของตลาดของอาเซียนมากกว่าร้อยละ 64% ตามมาด้วยกลุ่มประเทศยุโรปตะวันตกร้อยละ 22 อเมริกาเหนือร้อยละ 7.4 และโซนโอเชียเนียร้อยละ 3.5

การพัฒนาการท่องเที่ยวมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะต้องมีแนวทางเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและอย่างรับผิดชอบ โดยถือเป็นนโยบายหลักแห่งชาติที่บัญญัติไว้เพื่อเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวและแผนปฏิบัติการ (2555 : 3) หลังจากนั้นไม่นานพม่าจึงเริ่มดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวตามแผนดังกล่าว โดยรัฐบาลพม่าได้พัฒนานโยบายการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบและขอความช่วยเหลือทางเทคนิคไปยังองค์กรที่ปรึกษาด้านท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว นโยบายการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบของพม่าได้ระบุถึงเป้าหมายการในการพัฒนาการท่องเที่ยว 9 ประการ (2555: 8) ดังนี้

- 1) การท่องเที่ยวถือเป็นภาคส่วนที่รัฐต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก บูรณาการท่องเที่ยวภายในและระหว่างประเทศเข้าเป็นนโยบายทางเศรษฐกิจแห่งชาติ และพัฒนาความเชื่อมโยงระหว่างการท่องเที่ยวกับภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เร่งสร้างกลไกความร่วมมือในภาครัฐและภาคที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น ภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม
- 2) การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมท้องถิ่นแบบกระจายผลประโยชน์ในชุมชน ส่งเสริมให้มีการร่วมลงทุนในระดับท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม เพื่อสร้างความมั่นคงในวิถีชีวิตของสตรีและเยาวชนและบรรเทาความยากจน
- 3) ดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายและรากเหง้าดั้งเดิมของวัฒนธรรม รักษาอัตลักษณ์ของชาติ และผลักดันให้เกิดการพัฒนาตลาดทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต
- 4) การอนุรักษ์และส่งเสริมสิ่งแวดล้อม – เป็นผู้นำแนวทางการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างรับผิดชอบ ใช้ทรัพยากรพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ตามการปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเข้มงวด รวมถึงผลักดันให้มีการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน
- 5) แข่งขันความเป็นเลิศของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว ความหลากหลาย และคุณภาพ ไม่ใช่แค่ด้านราคาและผลิตภัณฑ์ หากให้คำมั่นเน้นอัตลักษณ์และคุณค่าความเป็นพม่า ควบคู่กันไปกับ การคำนึงถึงอุปสงค์ทางการตลาดและความคาดหวังของนักท่องเที่ยวโดยให้ความสนใจที่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและรับผิดชอบต่อ
- 6) สร้างความมั่นใจเรื่องสุขภาพและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว บรรลุเป้าหมายตามมาตรฐานของการบริการการท่องเที่ยวในด้านสุขภาพ ความปลอดภัยของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
- 7) สร้างความเข้มแข็งเชิงสถาบันเพื่อจัดการกับการท่องเที่ยว ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและการจัดการที่มีประสิทธิภาพด้านการท่องเที่ยวจากระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ร่วมกับภาคีในด้านการท่องเที่ยว
- 8) พัฒนาและฝึกฝนแรงงานที่มีคุณภาพ พัฒนาแรงงานอย่างมีศักยภาพและเหมาะสมกับงาน โดยผ่านการฝึกเฉพาะด้านการอบรมและการให้ศึกษา
- 9) จัดแนวทางการดำเนินงานที่ไร้จริยธรรม ประยุกต์ใช้มาตรฐานที่มีจรรยาบรรณ เพื่อการพัฒนาและลดผลกระทบเชิงลบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

2) นิยามการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แนวคิดของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวของพม่า (Community Involvement in Tourism- CIT) สามารถอธิบายได้ ดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยว หมายความว่า การสร้างความมั่งคั่งไว้สำหรับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งหมายรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหมดในพม่าเข้าไว้ด้วยกัน ดังนั้น จึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเชื่อของทุกคน
- 2) ไม่จำกัดเฉพาะการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวหมู่บ้านหรือการท่องเที่ยวชาติพันธุ์เพียงอย่างเดียว โดยได้รวมเอาการท่องเที่ยวกระแสหลักและการให้บริการนักท่องเที่ยว รวมถึงอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอื่นที่เกี่ยวข้องมากที่สุด ประกอบด้วย การจัดการด้านที่พัก การนำเที่ยว และการพัฒนาผลิตภัณฑ์นักท่องเที่ยว ซึ่งมุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายกลุ่มตลาดเฉพาะ ความรู้เรื่องชาติพันธุ์ในท้องถิ่น พันธุ์พืชและสัตว์ท้องถิ่นถือเป็นจุดเริ่มต้นที่เยี่ยมยอดสำหรับการพัฒนากลุ่มตลาดท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ การดูนก และภาคการประมง นักท่องเที่ยวที่สนใจซื้อรายการท่องเที่ยวนี้มา จะทำให้เกิดอุปสงค์ในด้านอาหารและเครื่องดื่ม มีคฤหาสน์ท้องถิ่น ที่พักและบริการเสริมอื่น ๆ ซึ่งการจัดเตรียมผลิตภัณฑ์และบริการเหล่านี้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญมากเช่นกัน เช่น ขั้นตอนการทำอาหาร การขนส่งศิลปะและงานหัตถกรรม การแสดงทางวัฒนธรรม การร้องเพลง การเต้นดนตรี การเล่าเรื่องราว การทำงานฝีมือ การทอผ้า
- 3) สมาชิกในชุมชนควรได้รับการสนับสนุนให้มีการเริ่มต้นธุรกิจของตนเองทั้งในขนาดเล็กและปานกลาง หรือลงทุนหรือทำหน้าที่เป็นพันธมิตรกับภาครัฐและภาคเอกชน

จุดมุ่งหมายหลักของการที่ชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องในการท่องเที่ยวคือเพื่อขยายจำนวนสมาชิกในชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามาควบคุมและมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีจำนวนเงินมากขึ้นหมุนเวียนอยู่ในวงจรเศรษฐกิจท้องถิ่น ดังนั้น ประชาชนในท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องมีสิทธิในตัดสินใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตน รวมถึงทำงานร่วมกับภาคการท่องเที่ยวอื่น ๆ เพื่อพัฒนาโอกาส การจ้างงาน การพัฒนาด้านวิสาหกิจการพัฒนาทักษะและการปรับปรุงอื่น ๆ เกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชนในบางเรื่อง เช่น การมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน อาจจะดำเนินการโดยชุมชนด้วยความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันหรือการพัฒนาแผนงานวิสาหกิจอาจจะดำเนินงานเฉพาะในระดับบุคคลและหรือครอบครัวเท่านั้น

3) นโยบายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

นโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยว (Community Involvement in Tourism)

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (The Myanmar Ministry of Hotels and Tourism - MOHT) และสหพันธ์การท่องเที่ยวพม่า (Myanmar Tourism Federation - MTF) ได้กำหนด “นโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวพม่า” ให้เป็นเครื่องมือในการเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นการเฉพาะ นโยบายนี้ได้รับการบัญญัติขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ปี พ.ศ. 2556 และมีการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับภาคการท่องเที่ยว ประมาณ 250 ตัวแทน ที่เป็นตัวแทนของภาครัฐและภาคเอกชนและชุมชนท้องถิ่นจากย่างกุ้ง พุกาม อินเล และลพบุรี เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2556 มีการนำเสนอร่างนโยบายและอภิปราย

กันในงานประชุมที่กรุงเนปิดอ โดยผู้มีส่วนร่วมมากกว่า 50 คนจากภาครัฐและเอกชน ต่อมาร่างนโยบายได้ถูกส่งไปยังภาคีท่องเที่ยว เพื่อขอความคิดเห็นเพิ่มเติม ในวันที่ 20 มีนาคม 2556 ร่างฉบับสุดท้ายได้ถูกพิจารณาอีกครั้งสำหรับการอนุมัติขั้นสุดท้ายของกระทรวงการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยว โดยมีรัฐมนตรีของกระทรวงและเจ้าหน้าที่มากกว่า 20 คนได้ร่วมประชุมด้วย

ในระหว่างการประชุมเชิงปฏิบัติการมีการกล่าวถึงความท้าทายของการที่ชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องในการท่องเที่ยวในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- ชุมชนขาดแคลนองค์ความรู้เข้าใจด้านการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง
- ปัญหาเกี่ยวกับความปลอดภัย
- สิ่งแวดล้อมที่เป็นปัญหามากขึ้นโดยเฉพาะด้านการจัดการของเสีย
- ความขัดแย้งกันระหว่างวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว
- ปัญหาการละเมิดสิทธิเด็ก/การใช้ยาเสพติด/การค้ำมนุษย์
- ความไม่สะดวกในการเดินทางหรือขนส่งถึงพื้นที่ห่างไกลหรือพื้นที่หวงห้าม
- ข้ออ่อนด้อยในการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐบาล ส่วนภูมิภาค ภาคีการท่องเที่ยว และชุมชนท้องถิ่น
- กรอบของกฎหมายที่ไม่เพียงพอสำหรับการอนุญาตให้เปิดบริการของโรงแรมขนาดเล็กและมัคคุเทศก์ท้องถิ่นหรือมัคคุเทศก์หมู่บ้าน
- ระดับความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นในพม่าได้รับการอธิบายในการประชุมเชิงปฏิบัติการทุกครั้ง

การมีส่วนร่วมของชุมชนมักเป็นปัญหาที่หลายองค์กรมีความเป็นห่วง เนื่องจากการขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกระดับอย่างแท้จริง โดยคนในชุมชนส่วนใหญ่มักจะมีส่วนร่วมในระดับปานกลางเท่านั้น ซึ่งการตัดสินใจขั้นสุดท้ายมาจากการประสานงานของภาคเอกชนและการอนุมัติภาครัฐ อย่างไรก็ตาม ผู้เข้าร่วมจำนวนมากแสดงความคิดเห็นว่าชุมชนควรจะมีอำนาจมากขึ้นในการบริหารงานการวางแผนการท่องเที่ยวในระยะยาว ซึ่งอาจมีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนโดยตรง การประชุมเชิงปฏิบัติการหลายครั้งและการประชุมที่กระทรวงการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวได้อธิบายเกี่ยวกับคำศัพท์ที่ใช้เกี่ยวข้องถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยมีมติเห็นควรให้ใช้คำศัพท์ว่า "การมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยว" หรือ Community Involvement in Tourism – CIT ไม่ใช่การท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือ Community Based Tourism - CBT ซึ่งถือเป็นการร่วมมือกันของชาวบ้านในชุมชนทุกคน สำหรับพม่าได้ให้ความหมายของ CIT ว่า “ชุมชนมีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว”

4) บทบาทของหน่วยงานต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การออกแบบแผนดึงดูดการลงทุนและการขอความช่วยเหลือด้านเงินทุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจากหน่วยงาน เช่น ธนาคารหรือผู้ให้ความช่วยเหลือด้านการเงินจำต้องให้มั่นใจได้ว่าจะมีการพิจารณาถึงความต้องการที่ซับซ้อนของวิสาหกิจของชุมชนระดับเล็ก และภาคอื่น ๆ ที่ไม่เป็นทางการ โดยเป้าหมายระยะยาว คือ การช่วยให้สมาชิกในชุมชนเปลี่ยนจากภาคที่ไม่เป็นทางการมาเป็นภาคทางการและเข้าถึงแหล่งทุน เช่น การกู้ยืมเงินดอกเบี้ยต่ำจากธนาคารที่เป็นทางการ ซึ่งรัฐบาลพม่าได้สร้างเงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับ

การทำงานของชุมชนโดยให้อำนาจด้านการตลาด และสร้างความปลอดภัยในการลงทุนมากขึ้น รวมถึงให้แรงจูงใจสำหรับผู้ร่วมลงทุน

เจื่อนโซดังกล่าวกระตุ้นให้ชุมชนหรือสมาชิกของชุมชนท้องถิ่นมีการส่งเสริมให้บริการที่พักและอาหารเช้า (B&Bs) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่นำผลประโยชน์เข้าสู่กองทุนของชุมชน โดยนักท่องเที่ยวจากภายนอกจะได้รับอนุญาตให้พักในชุมชนท้องถิ่น หากพวกเขาทำตามกฎที่ได้กำหนดไว้ แม้ว่าประเทศพม่าจะได้ลงนามในมาตรฐานโฮมสเตย์ของอาเซียนในปี พ.ศ. 2553 แต่บริการ Bed & Breakfasts (B&Bs) ยังคงได้รับการส่งเสริมโดยสอดคล้องกับประเพณีท้องถิ่น และเจื่อนโซทางศาสนา ซึ่งแม้ว่าจะยังไม่เข้ากับมาตรฐานโฮมสเตย์ของอาเซียน แต่ชุมชนจะได้รับประสบการณ์ตรงจากการบริการแบบ B&Bs ที่อาจจะพัฒนาให้เป็นโฮมสเตย์ในระยะยาวได้

แม้ว่าพม่าจะประสบผลสำเร็จในการก้าวเข้าสู่ความเป็นการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบหรือโดยเฉพาะการบูรณาการของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผลจากศักยภาพการทำงานของแต่ละฝ่ายและในการระดมความเป็นมืออาชีพ มุมมองของภาคการท่องเที่ยวและการนำไปปฏิบัติที่มองถึงผลลัพธ์เป็นสำคัญตามนโยบายว่าด้วย CIT แต่รัฐบาลควรต้องสร้างความมั่นใจว่ากลไกการทำงานต่าง ๆ จะอยู่ในสภาพที่พร้อม มีประสิทธิภาพ และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมรวมถึงการเตรียมกรอบการทำงานที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น โอกาสการลงทุนในธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในการท่องเที่ยว โอกาสการฝึกอบรมการทำงานและการตรวจสอบของใบอนุญาตและระบบมาตรฐานและการตลาดของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

5) มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

มาตรฐานสำหรับ CIT

หากจะกล่าวถึงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับความเกี่ยวข้องในการท่องเที่ยวของชุมชนในพม่า รวมไปถึงภาคผนวกมาตรฐานของ CIT และมาตรฐานสำหรับที่พักและอาหารเช้า ระดับเกณฑ์และตัวชี้วัดมาตรฐานของ CIT นั้น ได้นำมาจากเกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (GSTC) และโครงการ CSR-MAP จากประเทศไทย และในการประชุมเชิงปฏิบัติการเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2556 ของภาคีท่องเที่ยวจำนวน 50 คน ได้มีการนำเอาเกณฑ์ระหว่างประเทศและตัวชี้วัดมาอภิปรายกันในกลุ่มย่อยและร่วมกันปรับเนื้อหา ให้เหมาะสมกับบริบทในประเทศพม่า

ตามที่ได้อธิบายไว้ในนโยบาย CIT กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาและสหพันธ์การท่องเที่ยวพม่าได้วางแผนที่จะแต่งตั้งตำแหน่งผู้ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2 ตำแหน่งเพื่อทำหน้าที่ในการติดต่อโดยตรงกับตัวแทนของโครงการ CIT แต่กระบวนการติดตามประเมินผลการลงมือปฏิบัตินั้น ยังไม่ได้ดำเนินการ กระทรวงการท่องเที่ยวมีหน้าที่รับผิดชอบสำหรับการติดตามความก้าวหน้าและจัดการกับความท้าทายในการดำเนินนโยบาย เมื่อว่ากันตามนโยบายแล้วแผนปฏิบัติการอย่างเป็นทางการยังเป็นรูปธรรมและลำดับความเร่งด่วนของแผนนั้น ๆ จำเป็นต้องมีการพิจารณาทบทวนกันทุกหกเดือนในการประชุมของกลุ่มภาคีการท่องเที่ยว

6) กรณีศึกษาหรือพื้นที่รูปธรรม

การมีส่วนร่วมของภาคเอกชนใน CIT - กรณีศึกษาอินเลปรีนเซสรีสอร์ท

ปัจจุบันการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในประเทศพม่าได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมอย่างมากจากกระทรวงการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวพม่า แต่กระนั้นก็มีเพียงโครงการขนาดเล็กไม่กี่โครงการเท่านั้นที่ได้ดำเนินการริเริ่มในช่วงเวลาที่ผ่านมาและปัจจุบันยังคงถือกันว่าพม่าก็ยังอยู่ในสถานะ "รัฐบริสุทธิ" เมื่อมีการนำ CIT เข้าไปลงมือปฏิบัติ ภาคเอกชนโดยเฉพาะผู้ประกอบการขนาดเล็กได้แสดงความสนใจอย่างมากยกตัวอย่างเช่น อินเลปรีนเซสรีสอร์ท ซึ่งเป็นธุรกิจการท่องเที่ยวขนาดเล็กที่มีคนในท้องถิ่นเป็นเจ้าของ มีการจัดที่พักแบบบังกะโลจำนวน 46 หลังบนทะเลสาบอินเล ซึ่งเป็นธุรกิจของเอกชนที่มีประวัติที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนมาอย่างยาวนาน โดยในส่วนนี้เป็นการกล่าวถึงการที่ภาคเอกชนพม่า ในกรณีที่เจ้าของธุรกิจโรงแรมสามารถเข้ามามีบทบาทสำคัญใน CIT และรักษารับประโยชน์จากการท่องเที่ยวให้กับชุมชน

การพัฒนาอย่างยั่งยืนและการมีส่วนร่วมของชุมชน

ในระยะแรกเริ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการยอมรับว่าเป็นความเคลื่อนไหวเชิงพัฒนาและริเริ่มแบบไม่แสวงหาผลกำไรที่มุ่งเน้นการพัฒนาชุมชนโดยมีองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นพี่เลี้ยงที่สำคัญที่สุดอย่างใดก็ตาม อินเลปรีนเซส รีสอร์ท ได้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่โดยเน้นให้ผลประโยชน์กระจายสู่ชุมชนได้มากที่สุด โดยได้สร้างรูปแบบการจัดการที่มีกระบวนการทำงานร่วมกับชุมชนอย่างใกล้ชิด ซึ่งเป็นสิ่งที่แตกต่างจากที่อื่น ๆ และกลับเป็นที่น่าสนใจในเชิงพาณิชย์มากกว่า

ครอบครัวผู้ก่อตั้งอินเลปรีนเซสอยู่ร่วมกับชุมชนมานานจึงได้พัฒนาวิถีชีวิตแบบชุมชนดั้งเดิมเพื่อนำมาใช้ในการเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวในรีสอร์ท โดยส่วนใหญ่ลูกค้ามักจะตัดสินใจเข้าพัก เพราะบรรยากาศที่แสดงถึงจิตวิญญาณของความเป็นท้องถิ่นโดยประมาณร้อยละ 90 ของวัสดุและของประดับตกแต่งมาจากในท้องถิ่น เช่นเดียวกับพื้นที่ด้านหลังของรีสอร์ทที่จะประกอบด้วยช่างฝีมือและคนทำงานจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นช่างทำกระดาดสา การทำเครื่องปั้นดินเผา ไม้แกะสลักลงรักปิดทอง การทำเฟอร์นิเจอร์ การทำปุ๋ยหมักและการทำงานของคนที่มากมายนในสวนขนาดใหญ่

ปัจจุบันนี้ อินเลปรีนเซสได้ให้โอกาสการจ้างงานแก่ครอบครัวที่อาศัยอยู่ในบริเวณทะเลสาบอินเลมากกว่า 250-300 ครอบครัว โดยจ้างเป็นพนักงานประจำ 150 คน เช่น ช่างไม้ ช่างฝีมือ จัดภูมิทัศน์ คนสวน คนขับเรือและคนพายเรือ ฯลฯ โดยทางโรงแรมยังได้สร้างโรงพยาบาล สถานเลี้ยงเด็กกำพร้า 3 แห่ง โรงเรียนอนุบาลจำนวน 6 แห่ง ศูนย์ดูแลสุขภาพและร้านขายยา จำนวน 2 แห่ง และด้วยการพัฒนาแบบนี้ ทำให้ชุมชนสามารถเข้าถึงการศึกษาและการดูแลสุขภาพที่ราคาไม่แพง นอกจากนี้ ยังมีความพยายามที่จะพัฒนาหมู่บ้านเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาพัก แต่ก็ดูเหมือนว่ากระทรวงยังขาดนโยบายด้านนี้ รวมถึงสิทธิในการใช้ที่ดินในส่วนในพื้นที่ทะเลสาบอินเลก็ยังไม่ชัดเจน จึงเป็นความท้าทายที่สำคัญในการพัฒนาระบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนและทำให้ประสบความสำเร็จ

ปัจจุบัน อินเลปรีนเซส รีสอร์ท ยังได้ก่อตั้งโรงเรียนฝึกอาชีพ โดยเน้นการสอนในประเด็น “การเป็นเจ้าบ้านที่ดี” ให้แก่ชุมชนที่อาศัยอยู่รอบ ๆ ทะเลสาบ เพื่อพัฒนาศักยภาพทรัพยากรบุคคลให้มีคุณภาพ เข้าใจตระหนักและร่วมกันดูแลรักษาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของทะเลสาบอินเล รวมถึงความเข้าใจการจัดการ

ท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในทะเลสาบอินเล จุดมุ่งหมายของโรงเรียน คือ การสร้างพนักงานรุ่นใหม่ที่มีความสามารถและมีฝีมือ โดยเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมในทะเลสาบอินเล ประเพณีและธรรมเนียม วิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่รอบทะเลสาบ นอกจากนี้ ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้กับสมาชิกในครอบครัวของพวกเขาและเพื่อนร่วมงานของพวกเขา

แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งโรงเรียนนี้เกิดมาจากความคิดของ Yin Myo Su) กรรมการผู้จัดการของอินเลปรีนเซส รีสอร์ท โดย “ภาคีเพื่อความปลอดภัย” ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนจากประเทศนอร์เวย์เห็นด้วยกับแนวความคิดนี้และเสนอขอร่วมงานกับ อินเลปรีนเซส รีสอร์ท ในการพัฒนาโครงการนี้ ซึ่งรีสอร์ทมีความเชื่อมั่นว่าการดำเนินการจะก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีกับชุมชน รีสอร์ทจึงได้ใช้แนวคิด “เรียนรู้ผ่านการลงมือทำ” เป็นประเด็นในการขอกู้ยืมเงินจากองค์กรของประเทศนอร์เวย์เพื่อสร้างโรงเรียน โดยมีเงื่อนไขว่าโรงเรียนจะจ่ายเงินคืนกลับภายใน 3 ถึง 5 ปี

“โรงเรียนฝึกอาชีพการเป็นเจ้าบ้านที่ดีในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมทะเลสาบอินเล” (InleHeritage Hospitality Vocational Training School) กำหนดที่จะเปิดอบรมเป็นครั้งแรกเดือนกันยายน 2556 โดยได้จำกัดจำนวนผู้เข้าอบรม จำนวน 40 คนต่อปี เพื่อให้ได้คนทำงานที่มีคุณภาพอย่างแท้จริง ซึ่งแม้ว่าจะเป็นจำนวนที่น้อยมากแต่จะทำให้ได้ผลประโยชน์กับชุมชนได้อย่างแท้จริง โรงเรียนนี้จะเป็นมากกว่าศูนย์ฝึกอบรม แต่จะเป็นโรงเรียนที่มุ่งสร้างต้นแบบ (Model) ในด้านการเรียนรู้แก่ภาคีการท่องเที่ยวนำไปใช้ในการจัดการธุรกิจโดยความรับผิดชอบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมรอบทะเลสาบ

เนื่องจากโครงการนี้เป็นการริเริ่มการทำงานแนวใหม่ รวมถึงมีความล้าหน้าในเชิงนวัตกรรม จึงทำให้เกิดความท้าทายในหลายประการด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการเรียนการสอน การบริหารจัดการทางการเงิน และปัญหาอื่น ๆ นอกจากนี้ ยังจำเป็นที่จะต้องมีการติดตาม ตรวจสอบ ประเมิน และปรับเปลี่ยนผลกระทบ เพื่อให้ศูนย์ได้พัฒนาและปรับปรุง การบริการให้กับชุมชนและภาคอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง

อีกหนึ่งกิจกรรมที่อินเลปรีนเซส รีสอร์ทได้วางแผนไว้เพื่อการส่งเสริม CIT คือ การผลักดันให้เกิดโครงการนำชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในหมู่บ้านใกล้เคียง โดยมีภาคีการท่องเที่ยวที่มีระเบียบวินัยทำงานเป็นระบบและร่วมแรงร่วมใจกันในห้องถิ่น ผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนได้แสดงความสนใจที่จะพัฒนา CIT ในหมู่บ้าน โดยมีเจ้าหน้าที่อาวุโสคนหนึ่งของรีสอร์ทจะเป็นผู้ดำเนินการนำกระบวนการที่คาดว่าจะนำมาซึ่งการพัฒนาในหลาย ๆ ประเด็นเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่พักและบริการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวไปใช้ในพื้นที่โดยมีชุมชนเป็นผู้จัดการทั้งระบบ

ความท้าทายที่สำคัญที่คาดการณ์ได้เบื้องต้น คือ การกระจายของผลประโยชน์และการแบ่งภาระความรับผิดชอบสำหรับงานต่าง ๆ ในช่วงเริ่มต้น เพื่อจัดการกับความท้าทายดังกล่าวจึงได้มีการออกแบบกระบวนการต้นแบบ (Model) เพื่อใช้เป็นต้นแบบธุรกิจที่เหมาะสมและมีการกระจายผลประโยชน์ไปสู่ผู้ประกอบการและชุมชน หลังจากดำเนินการมาช่วงเวลาหนึ่งแล้วจึงจะมอบให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการต่อไป

รูปแบบของการพัฒนา CIT โดยมีภาคธุรกิจเป็นผู้ดำเนินการก็ยังคงต้องมีการพัฒนาต่อไป โดยหวังว่าแนวทางต่าง ๆ จะสามารถดำเนินการได้หลังจากที่แนวคิดเหล่านั้นได้รับการผลักดันเข้าสู่นโยบายระดับชาติว่าความเกี่ยวข้องของชุมชนในการท่องเที่ยว

7) ตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เนื่องจากการพัฒนาการท่องเที่ยวตามแนวความคิด CIT เป็นเรื่องใหม่ และทางการพม่ากำลังอยู่ในช่วงเริ่มต้นในการดำเนินการเรื่องนี้ ทำให้ยังไม่ทราบตลาดที่เหมาะสมกับ CIT เท่าใดนัก อย่างไรก็ตาม ตลาดที่คาดว่าจะเป็ตลาดที่สนใจเรื่องนี้น่าจะเป็นตลาดทางยุโรป ซึ่งเป็นกลุ่มตลาดที่มีความสนใจและให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบและเป็นกลุ่มตลาดที่ทางพม่ามองว่าเป็นตลาดที่มีศักยภาพในการจ่ายมีจำนวนวันพักนาน และมีความสนใจท่องเที่ยวในประเทศพม่าหลังจากที่พม่าปิดตัวเองมานาน

8) ความท้าทายและความต้องการในการพัฒนา

ผลจากการดำเนินงานด้วยแนวคิด CIT ของ อินเลปรีนเซส รีสอร์ท ส่งผลให้พนักงานเกิดความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าในประเพณีดั้งเดิมและคุณค่าของการเป็นชุมชนท้องถิ่น ถึงแม้ว่าพนักงานของที่นี่จะลาออกไปแล้ว แต่แนวความคิดเกี่ยวกับการรักษาคุณค่าต่าง ๆ จะยังคงเป็นคุณค่าเพิ่มให้กับอาชีพในอนาคตของพวกเขาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ บทเรียนบางอย่างเกี่ยวกับ CIT ที่เกิดขึ้นมาจากการริเริ่มของอินเลปรีนเซสเอง ได้ทำให้หลายหมู่บ้านในทะเลสาบอินเลมีประสบการณ์ รวมถึงบางแห่งได้ริเริ่มกิจกรรมท่องเที่ยวไปก่อนหน้านี้แล้ว ซึ่งจากกรณีดังกล่าวจึงเป็นเรื่องยากมากที่จะจัดกิจกรรม CIT ให้เป็นไปในลักษณะเดียวกับ CBT ที่ดำเนินการในประเทศไทย

ความท้าทายที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การดำเนินการสนับสนุนและความร่วมมือในการบริหารของฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมป่าไม้และรักษาพันธุ์สัตว์ป่ากับผู้นำหมู่บ้านในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในที่สุดเมื่อมีการพัฒนา CIT ผู้ประกอบการสามารถสร้างความได้เปรียบทางธุรกิจต่อปัจเจกบุคคล และสามารถสร้างแนวทางในการป้องกันผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ในชุมชนได้ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการนำนโยบายมาใช้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพที่สุด

ปัจจุบัน พม่ากำลังเผชิญจุดเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ รัฐบาลได้พัฒนาก้าวที่สำคัญด้วยการนำนโยบายทั้งสองประการนี้มาดำเนินการในช่วงเริ่มต้นแต่จำเป็นต้องมีการพิสูจน์ในป้ต่อ ๆ ไปว่าพวกเขาสามารถพัฒนาและดำเนินนโยบายที่สมดุลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคตกับการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนได้หรือไม่ การดำเนินการตามแนวคิด CIT เป็นแนวคิดที่เน้นบทบาทของชุมชนในความเป็นจริง “นโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน” ได้ให้แนวทางที่เป็นรูปธรรมและมีโครงสร้างที่ดี พร้อมทั้งแนวปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับภาคีการท่องเที่ยวทุกภาคส่วนเกี่ยวกับบทบาทและงานของพวกเขาในอนาคต

4.3 แนวทางในการผลักดันให้มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการบรรจุเข้าเป็นมาตรฐานระดับชาติ: กรณีศึกษาประเทศไทย

4.3.1 กระบวนการและขั้นตอนในการจัดทำมาตรฐานท่องเที่ยวของไทย และระบบการให้รับรอง

จากเอกสารเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยวไทยและระบบการให้รับรอง ทีมวิจัยได้ศึกษาข้อมูลเอกสารมาตรฐานการท่องเที่ยวไทย สรุปใจความได้ว่า ปัจจุบัน มาตรฐานการท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่ มาตรฐานบริการเพื่อการท่องเที่ยว มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว และมาตรฐานทะเบียนธุรกิจนำเที่ยว โดยมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะอยู่ภายใต้มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว และขั้นตอนในการพัฒนาและจัดทำมาตรฐานการท่องเที่ยวไทย เป็นดังนี้

รูปที่ 4 ขั้นตอนการจัดทำมาตรฐานการท่องเที่ยวไทย³

4.3.2 ขั้นตอน

การจัดทำมาตรฐานการท่องเที่ยวของกรมการท่องเที่ยว มีขั้นตอน 12 ขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษา รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการให้บริการ ปัญหา ของสินค้า และบริการประเภทนั้น ๆ
2. จัดทำร่างมาตรฐาน แนวคิด กรอบ แนวทางดำเนินการ
3. นำเสนอคณะอนุกรรมการมาตรฐาน เพื่อพิจารณากรอบการดำเนินการและร่างมาตรฐาน
4. ดำเนินการศึกษาเพิ่มเติม และแก้ไขปรับเปลี่ยนร่างมาตรฐาน
5. ประชุมภาคีที่เกี่ยวข้องเพื่อรับฟังความคิดเห็น เพื่อปรับปรุงร่างมาตรฐาน
6. จัดประชาพิจารณ์ร่างมาตรฐาน
7. เสนอคณะอนุกรรมการมาตรฐานพิจารณาผลการประชาพิจารณ์
8. จัดทำร่างเอกสารมาตรฐาน และคู่มือการตรวจประเมิน
9. ทดสอบตัวชี้วัดและแบบตรวจประเมิน
10. เสนอคณะอนุกรรมการมาตรฐานพิจารณาแบบตรวจประเมิน
11. เสนอคณะกรรมการอำนวยการมาตรฐานการท่องเที่ยวของประเทศไทย ให้ความเห็นชอบ
12. ประกาศใช้เป็นมาตรฐาน

4.3.3 ขั้นตอนหลังจากการประกาศมาตรฐานได้แก่

1. การประชาสัมพันธ์ เผยแพร่จัดอบรม สักรวจต้นแบบ
2. การตรวจประเมิน และรับรองมาตรฐาน
3. มอบเครื่องหมายรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยวไทย สำหรับผู้ผ่านการตรวจประเมินและรับรอง

ปัจจุบัน มาตรฐานที่มีการประกาศใช้แล้วส่วนใหญ่จะประกอบด้วยมาตรฐานบริการเพื่อการนำเที่ยว เช่นมาตรฐานโรงแรมและรีสอร์ท มาตรฐานภัตตาคาร มาตรฐานกิจกรรมท่องเที่ยวในประเภทต่าง ๆ เป็นต้น สำหรับมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว ยังอยู่ในขั้นตอนและกระบวนการของการประกาศใช้อยู่ โดยจัดทำเป็นเอกสารเผยแพร่เรียกว่า “คู่มือการประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว.....” เช่น คู่มือการประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คู่มือการประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น

สำหรับมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ปัจจุบันอยู่ในขั้นตอนที่ 6 คือ การจัดทำประชาพิจารณ์ มาตรฐาน และตัวชี้วัดต่าง ๆ ว่ามีความเหมาะสมหรือไม่

4.3.4 สัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องขั้นตอนการประกาศมาตรฐานและบทบาทของหน่วยงาน สันับสนุน

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานด้านการจัดทำมาตรฐานของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาพบว่า กระบวนการในการจัดทำมาตรฐานจะขึ้นกับงบประมาณของภาครัฐ และความรู้ความเข้าใจของผู้รับผิดชอบ ทำให้การพัฒนาไม่มีความต่อเนื่องและชัดเจนมากพอ โดยจุดอ่อนจากการวิเคราะห์ SWOT ของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยที่บรรจุไว้ในแผนยุทธศาสตร์และกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวของกรมการท่องเที่ยว ปี พ.ศ. 2555 – 2559 กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า

1. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้งบประมาณน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับภารกิจและรายได้จากการท่องเที่ยว ทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวดำเนินการไปค่อนข้างล่าช้า
2. บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐที่มีความเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวยังมีจำนวนจำกัด เมื่อเปรียบเทียบกับภารกิจที่ต้องรับผิดชอบ ยังขาดการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวอย่างจริงจังและเป็นระบบที่ต่อเนื่อง ทำให้หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น กรมการท่องเที่ยว เป็นต้น ยังขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านการท่องเที่ยว

4.3.5 มาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

มาตรฐานประเภทต่าง ๆ ที่กรมการท่องเที่ยวได้ประกาศใช้ ถึงแม้จะไม่ใช่มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยตรงแต่ก็เกี่ยวข้องกับชุมชน มาตรฐานเหล่านั้นประกอบด้วย

ตารางที่ 5 ตารางแสดงมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

มาตรฐานบริการเพื่อการท่องเที่ยว	มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว	มาตรฐานทะเบียนธุรกิจนำเที่ยว	มาตรฐานอื่น
มาตรฐานการจัดกิจกรรม EcoLodgeเพื่อการท่องเที่ยว	มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	มาตรฐานมัคคุเทศก์	มาตรฐานโฮมสเตย์
มาตรฐานกิจกรรมแคนู – คายัค	มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์		
มาตรฐานการจัดกิจกรรมค่ายพักแรม	มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม		
มาตรฐานกิจกรรมดูผีเสื้อ	มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ		
มาตรฐานกิจกรรมดูพรรณไม้ป่า	มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะวิทยาการ		
มาตรฐานกิจกรรมล่องแก่ง	มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทน้ำพุร้อนธรรมชาติ		
มาตรฐานกิจกรรมดูนก	มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทเกาะ		
มาตรฐานกิจกรรมเดินป่า	มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทแก่ง		
	มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทถ้ำ		

4.3.5.1 มาตรฐานบริการการท่องเที่ยว

ความเกี่ยวข้องสำหรับมาตรฐานบริการการท่องเที่ยวต่อชุมชนนั้น ขึ้นกับกิจกรรมเป็นส่วนใหญ่ว่าแต่ละกิจกรรมที่ประเมินมาตรฐานอยู่ในพื้นที่ชุมชนหรือไม่ ยกตัวอย่างเช่น มาตรฐานกิจกรรมดูนกจะประกอบด้วยเกณฑ์ 5 ด้าน โดยเกณฑ์ด้านที่ 3 คือการบริหารจัดการที่มีค่าน้ำหนักถึง 50% ด้วยกัน ตัวอย่างของเกณฑ์ภายในหมวดนี้ที่เกี่ยวข้อง เช่น การใช้ประโยชน์ที่ดิน การสื่อความหมาย หอน้ำและสุขอนามัยในพื้นที่ มาตรการรักษาความปลอดภัย เป็นต้น และยังประกอบด้วยเกณฑ์หลักที่ 5 ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นที่ให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่น และมีค่าน้ำหนักถึง 15% ด้วยกัน

4.3.5.2 มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว

ความเกี่ยวข้องสำหรับมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว หากสังเกตจากประเภทของมาตรฐานต่าง ๆ ที่กำลังประกาศใช้จะเห็นว่า แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เหล่านั้น สามารถอยู่ในพื้นที่ท่องเที่ยวของชุมชนได้ และหลายชุมชนที่บริหารจัดการการท่องเที่ยว ก็มีแหล่งท่องเที่ยวตามเกณฑ์มาตรฐานเหล่านี้ เช่น บ้านแม่กำปอง อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่ มีป่าชุมชนและน้ำตกที่สวยงาม ซึ่งถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ประชาชนและนักท่องเที่ยวรู้จักเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวที่กรมการท่องเที่ยว กระทรวง

การท่องเที่ยวและกีฬากำหนดไว้นี้ ยังอยู่ในขั้นตอนของการจัดทำมาตรฐานเพื่อประกาศใช้ทั้งหมด โดยข้อมูล ที่ปรากฏเผยแพร่จะเป็นเพียงคู่มือการประเมินมาตรฐานในแต่ละประเภทที่ศึกษาวิจัยโดยจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย

สำหรับมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ก็เป็นอีกมาตรฐานหนึ่งที่กำลังอยู่ในขั้นตอนของการพัฒนา และจัดทำเพื่อประกาศใช้เช่นกัน ปัจจุบัน (2556) สำนักทะเบียน กรมการท่องเที่ยว กำลังดำเนินการศึกษา ขั้นตอนในการประกาศและรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน โดยกรมการท่องเที่ยวร่วมมือกับมหาวิทยาลัย ศิลปากรในการศึกษาวิจัยแนวทางและขั้นตอนในการประกาศใช้และรับรอง

4.3.5.3 มาตรฐานทะเบียนธุรกิจนำเที่ยว

ความเกี่ยวข้องสำหรับมาตรฐานทะเบียนธุรกิจนำเที่ยว คือ มาตรฐานมัคคุเทศก์ ซึ่งเป็นข้อจำกัดหนึ่งของชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยว โดยชุมชนไม่สามารถใช้คำว่ามัคคุเทศก์หรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่นได้ เพราะกฎหมายไม่อนุญาตให้ผู้ที่ไม่ได้รับการอบรมหลักสูตรมัคคุเทศก์ที่ทางกรมการท่องเที่ยวกำหนดและออกบัตร มัคคุเทศก์ให้เรียกตัวเองว่า “มัคคุเทศก์” ปัจจุบัน ชุมชนท่องเที่ยวทั่วประเทศจึงใช้คำว่านักสื่อความหมาย ท้องถิ่น ผู้นำเที่ยวท้องถิ่น เป็นต้น แทนคำว่ามัคคุเทศก์ เพื่อหลีกเลี่ยงการบังคับใช้กฎหมายตามมาตรฐานนี้ อย่างไรก็ตาม หากมีการรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตามนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ ภายใต้ พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ อาจมีข้อยกเว้นกับชุมชนท่องเที่ยวที่สามารถนำสมาชิกชุมชน มาเป็นมัคคุเทศก์ได้

4.3.5.4 มาตรฐานอื่น ๆ

มาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนอีกประการหนึ่ง คือ มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย โดยภาครัฐได้เริ่มกำหนด มาตรฐานและดำเนินการประเมินเพื่อให้การรับรองมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ซึ่งกรมการท่องเที่ยวถือว่าเป็น การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่น ประกอบด้วย เกณฑ์สำคัญ 10 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านที่พัก 2) ด้านอาหาร 3) ด้านความปลอดภัย 4) ด้านอัธยาศัยไมตรีของเจ้าบ้าน และสมาชิก 5) ด้านรายการนำเที่ยว 6) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 7) ด้านวัฒนธรรม 8) ด้าน การสร้างคุณค่า และมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชน 9) ด้านการบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์ 10) ด้าน การประชาสัมพันธ์

4.3.6 โอกาสและข้อจำกัดในการประกาศมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- การพัฒนาระบบการรับรองและประกาศใช้มาตรฐาน เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงของกรม การท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา แต่ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจมากพอ การแต่งตั้งโยกย้ายบุคลากรการท่องเที่ยว ทำให้องค์ความรู้กระจุกกระจาย ไม่มีความต่อเนื่องในด้าน ผู้รับผิดชอบ เช่น ผู้ให้สัมภาษณ์จากกรมการท่องเที่ยว เข้ามารับผิดชอบงานมาตรฐานได้เพียง 1 ปี และมีแนวโน้มโยกย้ายไปสังกัดหน่วยงานอื่นภายในกรมที่กำลังปรับปรุงใหม่ค่อนข้างสูง ตลอดจน งบประมาณในการสนับสนุนการพัฒนาระบบมาตรฐานขึ้นกับการอนุมัติงบประมาณจากผู้บริหารและ รัฐบาล ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการพัฒนา

- เมื่อเปรียบเทียบมาตรฐาน CBT กับมาตรฐานอื่น ๆ ที่รอการประกาศใช้ เช่น มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะถูกจัดลำดับความสำคัญน้อยกว่ามาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ตามความสำคัญของการท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวแหล่งธรรมชาติ เช่น ทะเล เกาะ แก่งต่าง ๆ เป็นการท่องเที่ยวกระแสหลักของประเทศ ผู้รับผิดชอบจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนา มาตรฐาน เพื่อรองรับการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวกระแสหลักมากกว่า แม้ว่าจะเป็นมาตรฐาน การท่องเที่ยวกระแสหลัก การพัฒนามาตรฐานและระบบการประเมินแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดที่ปรากฏ ในฐานข้อมูลของกรมการท่องเที่ยวก็ยังไม่มีการประกาศใช้ (สัมภาษณ์ คุณวรณกาญจน์ ฐิติธรรมาภรณ์, กรมการท่องเที่ยว)
- ระบบมาตรฐานไทยที่ประกาศใช้ยังไม่เป็นที่ยอมรับจากภาคเอกชนและผู้ประกอบการท่องเที่ยว เท่าที่ควร ซึ่งผู้ประกอบการเห็นว่าเกณฑ์และตัวชี้วัดในมาตรฐานแต่ละประเภท ยังไม่สามารถนำไป ทำการตลาดได้โดยตรง แต่สามารถใช้เป็นฐานข้อมูลในการนำเสนอเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมหรือ โปรแกรมท่องเที่ยวได้ เช่น ฐานข้อมูลของชุมชนที่ผ่านมาตรฐานโฮมสเตย์ ผู้ประกอบการไม่สามารถ นำฐานข้อมูลนี้ไปทำการตลาดได้โดยตรง เพราะชุมชนที่ผ่านมาตรฐานโฮมสเตย์ ยังไม่ผ่านมาตรฐาน ของผู้ประกอบการที่เป็นผู้ทำการตลาด และจำเป็นต้องลงประเมินพื้นที่ใหม่ทุกครั้ง ในการเสนอขาย กิจกรรมหรือโปรแกรมท่องเที่ยว (สัมภาษณ์คุณสุภาพร ปรากฏอำไพ, สมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยว และคุณสุมิตรา มัทธุนนท์ นายกสมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย)
- มุมมองในการใช้ประโยชน์จากระบบมาตรฐานของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแตกต่างกัน ทำให้ มุมมองของผู้ประกอบการต่าง ๆ เห็นว่าร่างมาตรฐาน CBT ที่พัฒนาโดยสถาบันการท่องเที่ยว โดยชุมชนและ อพท. มีรายละเอียดมากเกินไป ทำให้ชุมชนขาดกำลังใจในการพัฒนาตามเกณฑ์และ มาตรฐานดังกล่าว ขณะที่สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน และองค์กรสนับสนุนการท่องเที่ยวใช้ มาตรฐานเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ

4.4 มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในมุมมองของภาคีที่เกี่ยวข้อง

ในระหว่างวันที่ 30-31 พฤษภาคม 2556 ทางทีมวิจัยได้จัดสัมมนาในหัวข้อ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน โอกาสในการเรียนรู้และแบ่งปันในภูมิภาคอาเซียน” โดยนำผลการศึกษาเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยว โดยชุมชน นำเสนอต่อภาคีที่เกี่ยวข้อง

โดยทีมวิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาว่า มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นกรอบหลักเกณฑ์ในการ พัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สร้างความมั่นใจให้กับชุมชนในการบอกกับภาคีความร่วมมือว่าชุมชน ของตนพัฒนาในกรอบและแนวทางเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน สามารถชี้วัดและตรวจสอบได้ ไม่มีงานพัฒนาใด ที่จะก้าวไปข้างหน้าโดยปราศจากความร่วมมือของภาคประชาชนที่มีความพร้อมที่จะปฏิบัติการ คนทำงาน การท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียนควรจะทำงานด้วยกัน เพื่อใช้มาตรฐานนี้ในการเข้าถึงตลาดนักท่องเที่ยว ที่สนใจนักท่องเที่ยวและบริษัทนำเที่ยวต้องการที่จะอุดหนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน มาตรฐานจะช่วยเขา ในการตัดสินใจ (พจนา สวนศรี, เอกสารสรุปการสัมมนา Innovating CBT in ASEAN)

สอดคล้องกับวงเสวนา “CBT ทำไมต้องมีมาตรฐาน” ที่ทั้งนักวิชาการ ผู้ประกอบการนำเที่ยวและผู้นำเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน เสนอว่า

- เราอาจจะมีมาตรฐานกลาง และให้ชุมชนแต่ละแห่งปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทของตน ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่ไม่ใช่เฉพาะผู้นำชุมชนเท่านั้นที่จะต้องเข้าใจเรื่องมาตรฐาน แต่สมาชิกของชุมชนต้องมีความเข้าใจเรื่องนี้ด้วย (ผศ.จิตศักดิ์ พุฒจร, เอกสารสรุปการสัมมนา Innovating CBT in ASEAN)
- ชุมชนควรที่จะพัฒนามาตรฐานเพื่อสร้างความไว้วางใจให้กับผู้ประกอบการท่องเที่ยว เพราะเขาจะเห็นว่าเราทำงานด้วยกันเพื่อคุณภาพของการท่องเที่ยว จะช่วยให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการยอมรับ (ปัญญา ขวงหลี่, ประธานเครือข่าย CBT จ.กระบี่, เอกสารสรุปการสัมมนา Innovating CBT in ASEAN)
- มาตรฐานต้องการข้อตกลงร่วมภายในชุมชน มันเป็นความคิดที่ดีสำหรับบริษัทนำเที่ยวในการเข้ามามีส่วนร่วม เพราะเขาต้องการของนักท่องเที่ยว (วันชัย สุวัฒน์ศิริพล, สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย, เอกสารสรุปการสัมมนา Innovating CBT in ASEAN)

มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นเสมือนเครื่องมือในการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างชุมชนผู้ประกอบการท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งที่ประชุมให้ความสำคัญกับ “กระบวนการพัฒนา และผลที่เกิดขึ้นจาก CBT” โดยควรรวมเรื่องนี้ไว้ในเกณฑ์ในการพิจารณา อาทิ การมีส่วนร่วมของชุมชน ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับที่สามารถเห็นอย่างเป็นรูปธรรมในการพัฒนาชุมชนหรือการดูแลสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอจากการประชุมกลุ่มย่อยต่อบทบาทของภาครัฐ กล่าวคือ รัฐควรมีการปรับแนวคิดที่ภาครัฐมีบทบาท หน้าที่ในการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการพัฒนามาตรฐาน CBT ไม่ใช่บทบาทการให้มาตรฐาน (ห้องย่อย ที่ 1, ปัจจัยอะไรที่ทำให้ชุมชนไปไม่ถึงมาตรฐาน)

ในกลุ่มย่อยเรื่องการตลาด พบว่า จำนวนหมู่บ้าน CBT มีจำนวนมากขึ้น หากแต่ CBT ยังไม่ถือเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่มีการขายได้ดี อย่างไรก็ตาม นักท่องเที่ยวสนใจการท่องเที่ยวที่ได้รับประสบการณ์ในวิถีชีวิตมากขึ้นยังเป็นตัวชี้วัดว่า CBT ยังมีตลาด ซึ่งอย่างไรจะทำให้ทั้งสองฝ่ายได้พบกันระหว่างอุปสงค์กับอุปทาน ตลาดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ มีความสนใจเรื่องความเป็นท้องถิ่น การได้รับประสบการณ์จากการทำกิจกรรมหรือสัมผัสวิถีชีวิต แต่นักท่องเที่ยวไม่รู้จัก CBT นอกจากนี้ ในที่ประชุมกลุ่มย่อยยังมีข้อเสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ว่าควรจะต้องทำงานหนักในการส่งเสริมการตลาดเรื่อง CBT และมีการพัฒนาในระยะยาว มียุทธศาสตร์ด้านการตลาดในการรณรงค์เรื่อง CBT โดยเฉพาะ

4.5 มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียน

ทางองค์กรการท่องเที่ยวแห่งชาติอาเซียน (ASEAN NTOs) ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวอาเซียน พ.ศ.2554-2558 ซึ่งได้รับรองแนวทางในการจัดทำมาตรฐานอาเซียนใน 6 สาขา ได้แก่

- 1) โฮมสเตย์
- 2) โรงแรมสีเขียว

- 3) บริการอาหารและเครื่องดื่ม
- 4) ห้องน้ำสาธารณะ
- 5) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 6) การท่องเที่ยวเชิงมรดก

และในการประชุมคณะทำงานด้านการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพของอาเซียน (ASEAN Quality Tourism Working Group) เมื่อ 18 มกราคม 2556 ที่ประเทศกัมพูชา ได้เพิ่มมาตรฐานการท่องเที่ยวขึ้นมาอีก 4 มาตรฐาน ได้แก่

- 1) สปาเพื่อสุขภาพ
- 2) เมืองท่องเที่ยวสะอาด
- 3) ความมั่นคงปลอดภัยในโรงแรมและรีสอร์ท และ
- 4) การท่องเที่ยวโดยชุมชน

ประเทศไทยรับผิดชอบเรื่อง โรงแรมสีเขียว สปาเพื่อสุขภาพ ส่วนกัมพูชาเรื่องเมืองท่องเที่ยวสะอาด และการท่องเที่ยวโดยชุมชน (เอกสารสรุปการประชุมคณะทำงานการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ, มกราคม 2556) แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวอาเซียน พ.ศ.2554-2558 ได้กล่าวถึง มาตรฐานการท่องเที่ยวอาเซียนว่า “มาตรฐานการท่องเที่ยวอาเซียนยังเป็นมาตรฐานเฉพาะที่ไม่สามารถวัดและเปรียบเทียบกันระหว่างประเทศได้ แม้แต่มาตรฐานโฮมสเตย์และโรงแรมสีเขียวที่มีการให้รางวัลไปแล้ว ก็ยังเป็นการดำเนินงานในลักษณะกว้าง ๆ เพื่อจูงใจให้ประเทศสมาชิกอาเซียนส่งโฮมสเตย์หรือโรงแรมสีเขียวเข้ารับรางวัล” นอกจากนี้เอกสารดังกล่าวยังระบุว่า มาตรฐานที่ประกาศยังไม่มีการทำตัวชี้วัด โดยหากมีการทำตัวชี้วัดก็ต้องได้รับการยอมรับจากสมาชิก และควรมีองค์กรภายนอกมารับรองมาตรฐาน หากปราศจากกลไกการรับรองก็เป็นการยากที่มาตรฐานจะมีความน่าเชื่อถือ (แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวอาเซียน พ.ศ.2554-2558, หน้า 24)

กัมพูชาได้ประโยชน์จากการที่เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนกัมพูชา (The Cambodian Community Based Ecotourism Network -CCBEN) ได้รับเงินอุดหนุนจากสหภาพยุโรปในการยกย่องมาตรฐาน เมื่อปี พ.ศ. 2554 และนำมาเสนอต่อที่ประชุมอาเซียน อย่างไรก็ตาม มาตรฐานดังกล่าวขาดการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการสัมมนาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าประเทศในอาเซียนจะได้ประโยชน์อย่างมาก เนื่องจากกระบวนการวิจัยจะกระตุ้นให้ภาคชุมชน เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน สถาบันการศึกษา และภาคธุรกิจการท่องเที่ยวเห็นความสำคัญ เกิดการยกย่องมาตรฐานโดยการมีส่วนร่วม มีหน่วยงานในประเทศไทย อาทิ อพท. นำเอาไปเป็นเครื่องมือในการรับรองแหล่ง มิงบประมาณสนับสนุน และมีกลไกการประเมินคุณภาพ และงานวิจัยนี้ได้เชิญหน่วยงานที่เป็นองค์กรปฏิบัติการสำคัญในประเทศอาเซียน มาร่วมแลกเปลี่ยน นับว่าได้สร้างการรับรู้เรื่องนี้ในภาคีที่เป็นผู้ปฏิบัติการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจริง แม้ว่ามาตรฐานที่ยกขึ้นมาแลกเปลี่ยนนี้จะเป็มาตรฐานในบริบทไทย แต่กระบวนการสร้างมาตรฐานต่าง ๆ ล้วนได้อิงมาจากหลักสากล หากหน่วยงานภาครัฐไทยเข้ามาหนุนเสริมและนำไปร่วมแลกเปลี่ยนกับคณะทำงานความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวอาเซียนก็จะมีสองประเทศในระดับภาครัฐของอาเซียนร่วมผลักดันความต้องการที่จะสร้าง CBT อาเซียนน่าจะมีแนวทางในการเดินต่อ โดยสามารถสร้างการมีส่วนร่วมกับภาคีต่าง ๆ ได้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอในเวทีสัมมนาในครั้งนี้อีกด้วย

“การพัฒนา CBT ให้มีคุณภาพ ต้องการกระบวนการที่ดีมีคุณภาพ ต้องการการมีส่วนร่วมการสนับสนุนอย่างจริงจังของหลายฝ่าย การมีส่วนร่วมและภาคีที่เกี่ยวข้อง คือ ทุญแจสำคัญ มาตรฐาน CBT กำลังพัฒนา แต่ที่ประชุมกังวลว่าภาคีที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้-ส่วนเสียไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม สิ่งที่ต้องการความเข้าใจ คือ อาเซียนจะสามารถดึงภาคีที่เกี่ยวข้องมามีส่วนร่วมมากที่สุดได้อย่างไร และภาคีเหล่านั้นต้องการมีส่วนร่วมอย่างไร รวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการปรับปรุงมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วย” John Hummel สรุปหลังจากในเวทีการสัมมนาได้แลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นกันอย่างเต็มที่ต่ออนาคตของมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียน (เอกสารสรุปการสัมมนา Innovating CBT in ASEAN)

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน และแนวทางในการผลักดันให้มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการบรรจุเข้าเป็นมาตรฐานระดับชาติ กรณีศึกษาประเทศไทย” สามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ ดังนี้

1. สถานการณ์ท่องเที่ยวอาเซียน

นักท่องเที่ยวเดินทางมายังอาเซียน ปี 2555 จำนวน 89.1 ล้านคน อัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 9.67 เมื่อเปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมา ปี 2554 จำนวน 81.2 ล้านคน (ข้อมูลจากคณะทำงาน ASEAN Tourism Marketing Strategy) กลุ่มตลาดที่สำคัญของอาเซียน ได้แก่ ตลาดในเอเชียด้วยกัน 46.5% และทวีปเอเชียไม่รวมอาเซียน ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และอินเดีย จำนวน 27.7% จากยุโรป 12.1%

2. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในกลุ่มประเทศอาเซียน

2.1 พัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศอาเซียนมีทั้งเกิดขึ้นมาจากการริเริ่มของหน่วยงานพัฒนาในประเทศไทย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ ซึ่งทั้งสามประเทศนี้ มีงานพัฒนาชนบทซึ่งดำเนินการในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนมากกว่า 10 ปี อีกกลุ่มหนึ่ง ได้แก่ ลาว กัมพูชา เวียดนาม ได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนและความช่วยเหลือด้านการพัฒนาเรื่องการท่องเที่ยว โดยมีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน หรือบรรเทาความยากจนหลังสิ้นสุดสงครามในการต่อสู้กับลัทธิคอมมิวนิสต์ในแถบคาบสมุทรอินโดจีน ส่วนประเทศมาเลเซียให้ความสำคัญเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ส่วนใหญ่อยู่ในอุทยานแห่งชาติ และให้ความสนใจเรื่องการพัฒนาโฮมสเตย์มากกว่า ส่วนบรูไนดารุสซาลามเพิ่งให้ความสนใจและยังอยู่ในระหว่างการนำแนวคิดสู่การปฏิบัติในพื้นที่ไม่นานนัก สำหรับประเทศสิงคโปร์ไม่มีการดำเนินการเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน หากจะเป็นการท่องเที่ยวในชนบทก็จะเป็นการเยี่ยมชมแปลงเกษตรมากกว่าชุมชน

2.2 สถานการณ์ท่องเที่ยวเปรียบเทียบ

จำนวนนักท่องเที่ยวเมื่อเปรียบเทียบในอาเซียน ประเทศที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุด คือ มาเลเซีย ประเทศที่นักท่องเที่ยวน้อยที่สุด คือ บรูไนดารุสซาลาม อัตราการเติบโตมากที่สุด ได้แก่ พม่า อัตราเติบโตน้อยที่สุด ได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม นอกจากนี้ ยังพบว่านักท่องเที่ยวในประเทศเริ่มเป็นกลุ่มที่มีบทบาทและศักยภาพมากขึ้น ได้แก่ ประเทศไทย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์

2.3 นโยบายรัฐต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน

นโยบายรัฐในการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน มาจากทั้งความต้องการของตลาด และการสรุปบทเรียนจากการท่องเที่ยวแบบมวลชน กล่าวคือ นักท่องเที่ยวเริ่มมีแนวโน้มสนใจความเป็นท้องถิ่นดั้งเดิม และได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ จากการท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งต่างจากการท่องเที่ยวในอดีตที่นักท่องเที่ยวต้องการซื้อบริการการท่องเที่ยว แต่ตอนนี้นักท่องเที่ยวต้องการซื้อประสบการณ์ การพัฒนาการท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศอาเซียนแม้ว่าจะต้องการใช้การท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ก็ไม่สามารถละเลยเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนซึ่งกลายเป็นกระแสโลกหลังการประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน เมื่อปี 2535 ที่กรุงริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การรักษาสิ่งแวดล้อม และสร้างเสริมเศรษฐกิจของสังคม แรงหนุนจากกระแสการพัฒนาสากล และความสนใจของตลาดการท่องเที่ยว ทำให้รัฐบาลของแต่ละประเทศไม่สามารถละเลยการท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมได้และการท่องเที่ยวโดยชุมชน ก็เหมือนรูปแบบที่ลงตัวที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวโดยชุมชนยังไม่ได้ได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจัง เนื่องจากยังไม่สามารถตอบความต้องการกระแสหลักที่รัฐบาลแต่ละประเทศคาดหวังได้นั้นคือรายได้จากการท่องเที่ยว

2.4 มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ประเทศในอาเซียนที่ริเริ่มเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ ประเทศไทยได้เริ่มก่อนเมื่อปี 2547 โดยโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (Responsible Ecological Social Tours Project – REST) ต่อมาในปี 2550 ประเทศอินโดนีเซียและกัมพูชา ได้เริ่มเรื่องนี้ก่อนโดยความร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชนจากยุโรปที่ชื่อ European Center for Eco and Agro Tourism (ECEAT) จัดทำมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้ทุนสนับสนุนจากสหภาพยุโรป “ชุมชนและธุรกิจระหว่างประเทศ” (EU-Asia Invest project, “Communities in International Business”) จากนั้น ปี 2552 สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (The Thailand Community Based Tourism Institute : CBT-I ซึ่งพัฒนาองค์การมาจาก REST) ร่วมกับสมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มูลนิธิไปไม้เขียว และ ECEAT ขอทุนจากสหภาพยุโรป จัดทำมาตรฐานการท่องเที่ยว 5 มาตรฐาน โดยมี CBT เป็น 1 ใน 5 อย่างไรก็ตาม มาตรฐานในแต่ละประเทศยังไม่สามารถผลักดันให้เป็นมาตรฐานระดับชาติได้ เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐยังไม่เห็นความสำคัญ ขาดงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง สำหรับในประเทศไทย ทางองค์การพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ได้นำเอาไปพัฒนาต่อเป็นหลักเกณฑ์การรับรองแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

เมื่ออาเซียนมีคณะทำงานด้านการท่องเที่ยวและมีการผลักดันมาตรฐานการท่องเที่ยวให้เป็นมาตรฐานอาเซียน มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนก็เป็น 1 ใน 7 มาตรฐานท่องเที่ยวอาเซียน โดยกัมพูชาได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้าคณะดำเนินการเรื่องนี้ แม้ว่าเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนเคยมีการดำเนินการในภูมิภาค แต่การรับรู้หรือให้ความสำคัญในเรื่องนี้ของคณะทำงานฝ่ายรัฐบาลในแต่ละประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่มีการเคลื่อนไหวเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง อาทิ ประเทศไทย หรืออินโดนีเซีย กลับไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วม หรือแม้แต่เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชา (Cambodia Community Based Tourism Network – CCBEN) เองที่ผลักดันเรื่องนี้ในกัมพูชาก็ยังไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วม

ในการประชุม Innovating CBT in ASEAN ที่ประชุมได้เสนอให้คณะทำงานท่องเที่ยวอาเซียน สร้างการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ชุมชน หรือสถาบันการศึกษาในการพัฒนามาตรฐาน เพื่อให้มาตรฐานสามารถดำเนินการได้ในทางปฏิบัติและรับรู้กันอย่างกว้างขวาง

2.5 ตลาดนักท่องเที่ยว

แม้ว่าในทางสถิติ พบว่า ตลาดในเอเชียด้วยกัน 46.5% และทวีปเอเชียไม่รวมอาเซียน ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และอินเดีย จำนวน 27.7% จากยุโรป 12.1% แต่ตลาดที่สนใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ ตลาดยุโรป โดยที่ตลาดภายในประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มศึกษาดูงานก็มีการเติบโต จะเห็นได้จากกรณีศึกษาประเทศไทยและอินโดนีเซีย

3. การผลักดันมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นมาตรฐานชาติ กรณีศึกษาประเทศไทย

หน่วยงานภาครัฐให้ความสำคัญ มีการพัฒนาขั้นตอนในการทำมาตรฐาน การเตรียมการก่อน และขั้นตอนการประเมิน และขั้นตอนหลังการประเมินมาตรฐาน แต่เนื่องจากมาตรฐานไม่ได้ช่วยในการเป็นเครื่องมือพัฒนา การประชาสัมพันธ์สินค้าการท่องเที่ยว หรือสร้างการยอมรับ ทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เห็นความสำคัญ ภาครัฐไม่ได้ลงทุนหรือเห็นความสำคัญกับเรื่องนี้อย่างต่อเนื่อง

4. มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย ในมุมมองของภาคีที่เกี่ยวข้อง

สาระสำคัญในการสัมมนาวิชาการจากผู้เข้าร่วมสัมมนา “การท่องเที่ยวโดยชุมชนโอกาสในการเรียนรู้ และแบ่งปันในภูมิภาคอาเซียน” ที่ประกอบด้วย นักวิชาการ ผู้ประกอบการนำเที่ยวและผู้นำเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน เสนอว่า

- 1) ควรมีมาตรฐานกลางเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา CBT ชุมชนแต่ละแห่งสามารถประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทของตน
- 2) ชุมชนควรพัฒนามาตรฐานเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในคุณภาพของการท่องเที่ยวโดยชุมชนและสร้างความไว้วางใจให้กับผู้ประกอบการท่องเที่ยว
- 3) มาตรฐานต้องการข้อตกลงร่วมภายในชุมชน และหากชุมชนทำงานร่วมกับผู้ประกอบการ ควรทำงานแบบมีส่วนร่วมกับผู้ประกอบการเพราะรู้ความต้องการของนักท่องเที่ยว
- 4) รัฐควรมีการปรับแนวคิดว่าภาครัฐมีบทบาท หน้าที่ในการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการพัฒนามาตรฐาน CBT ไม่ใช่บทบาทการให้มาตรฐาน

การที่สัมมนาให้ความสำคัญกับ “กระบวนการพัฒนา และผลที่เกิดขึ้นจาก CBT โดยควรรวมเรื่องนี้ไว้ในเกณฑ์ในการพิจารณา อาทิ การมีส่วนร่วมของชุมชน ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับที่สามารถเห็นอย่างเป็นรูปธรรมใน การพัฒนาชุมชนหรือการดูแลสิ่งแวดล้อม

5. มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียน

มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ASEAN Community-based Tourism Standard) เป็น 1 ใน 10 มาตรฐานการท่องเที่ยวอาเซียน ที่คณะทำงานความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวอาเซียนเห็นความสำคัญ โดยมีประเทศกัมพูชาเป็นผู้มีบทบาทในการขับเคลื่อนเรื่องนี้ ซึ่งได้มีการตกลงกันเมื่อ 18 มกราคม 2556 โดยทางกัมพูชาได้ประโยชน์จากการที่เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประเทศกัมพูชา (Cambodia

Community Based Tourism Network – CCBEN) ได้รับเงินอุดหนุนจากสหภาพยุโรปในการยกร่างมาตรฐาน เมื่อปี พ.ศ. 2552 และนำมาเสนอต่อที่ประชุมอาเซียน อย่างไรก็ตาม มาตรฐานดังกล่าวขาดการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

ผลจากงานวิจัยซึ่งสรุปท้ายการศึกษาเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยการจัดสัมมนาเมื่อ 30-31 พฤษภาคม 2556 นับว่าเป็นประโยชน์ในการกระตุ้นให้ภาคชุมชน เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน สถาบันการศึกษา และภาคธุรกิจการท่องเที่ยวเห็นความสำคัญ เกิดการยกร่างมาตรฐานโดยมีส่วนร่วม แม้ว่ามาตรฐานที่ยกขึ้นมาแลกเปลี่ยนนี้จะเป็นมาตรฐานในบริบทไทย แต่ก็ได้อิงหลักมาตรฐานการท่องเที่ยวสากล (Global Sustainable Tourism Criteria - GSTC) หากหน่วยงานภาครัฐไทยเข้ามาหนุนเสริมและนำไปร่วมแลกเปลี่ยนกับคณะทำงานความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวอาเซียนก็จะมีสองประเทศในระดับภาครัฐของอาเซียนร่วมผลักดัน ความต้องการที่จะสร้าง CBT อาเซียนน่าจะมีแนวทางในการเดินต่อโดยที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมกับภาคีต่าง ๆ ได้

6. แนวทางในการพัฒนา

การพัฒนา CBT ให้มีคุณภาพ ต้องการกระบวนการที่ดีมีคุณภาพ ต้องการการมีส่วนร่วมการสนับสนุนอย่างจริงจังของหลายฝ่าย การมีส่วนร่วมและภาคีที่เกี่ยวข้องคือกุญแจสำคัญ ความท้าทาย คือ อาเซียนสามารถดึงภาคีที่เกี่ยวข้องมามีส่วนร่วมอย่างไร ในขั้นตอนการปรับปรุงมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน โอกาสดังกล่าวขึ้นอยู่กับผู้แทนคณะทำงานความร่วมมืออาเซียนด้านการท่องเที่ยวของไทยจะร่วมผลักดัน หรือสร้างการมีส่วนร่วมกับภาคีต่าง ๆ ในการหาจุดร่วมและปรับให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละที่ โดยอาจทำเป็นกรอบร่วมกัน และสร้างความร่วมมือเพื่อสร้างมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนสำหรับภูมิภาคอาเซียน (ASEAN Community Based Tourism :ASEAN CBT) ให้เป็นเรื่องราวร่วมเป็น Brand ทางการตลาดร่วมกันได้อย่างไร ในเบื้องต้น “มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน” ที่เกิดจากการวิจัยสามารถนำไปพัฒนาต่อได้ ดังนี้

6.1 รัฐ :

1) กรมการท่องเที่ยวควรนำเรื่องนี้ไปพัฒนาต่ออย่างมีนัยสำคัญของการเป็นผู้นำการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภูมิภาคอาเซียน เนื่องจากเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ แล้ว ความตื่นตัวของชุมชนผู้ประกอบการ สถาบันการศึกษา และหน่วยงานที่เป็นพี่เลี้ยงชุมชน มีความเข้าใจและเห็นความสำคัญเรื่องนี้ แม้ว่ากัมพูชาจะเป็นผู้นำในฐานะที่ได้รับมอบหมาย แต่ไทยเราสามารถทำงานร่วมและช่วยให้เรื่องนี้ขยับสู่ระดับอาเซียนได้จากการขับเคลื่อนของภาคีที่เกี่ยวข้องในเชิงรูปธรรมและปฏิบัติการ โดยไม่จำเป็นต้องช่วงชิงการนำในเวทีระหว่างประเทศ แต่สามารถสนับสนุนและร่วมมือกันให้ประชาคมอาเซียนเห็นความสำคัญซึ่งประโยชน์ของ “คุณภาพแหล่งท่องเที่ยว บริการการท่องเที่ยว และการได้นักท่องเที่ยวคุณภาพ” ก็จะช่วยยกระดับการท่องเที่ยวอาเซียนสู่สากล และคนท้องถิ่นได้รับประโยชน์

2) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ควรจะต้องทำงานหนักในการส่งเสริมการตลาดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน มียุทธศาสตร์ด้านการตลาดในการรณรงค์เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยเฉพาะ จำนวนหมู่บ้าน CBT มีจำนวนมากขึ้น แต่ว่า CBT ก็ยังไม่ใช่วิถีชีวิตการท่องเที่ยวที่มีการขายได้ดี นักท่องเที่ยวสนใจการท่องเที่ยวที่ได้รับประสบการณ์ในวิถีชีวิต เป็นตัวชี้วัดว่า CBT ยังมีตลาด ทั้งชาวไทยและต่างชาติมีความสนใจเรื่องความเป็นท้องถิ่น การได้รับประสบการณ์ แต่นักท่องเที่ยวไม่รู้จัก CBT ทำอย่างไรจะทำให้

ทั้งสองฝ่ายได้พบกันระหว่างอุปสงค์กับอุปทาน

6.2 ภาคเอกชน:

ควรมีการทำงานในลักษณะพันธมิตรทางธุรกิจกับชุมชน โดยใช้มาตรฐานเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ร่วมกัน จากเดิมเคยมองเพียงการท่องเที่ยวต้องเป็นสินค้าพร้อมขาย อาจต้องเปลี่ยนความคิดใหม่เล็กน้อยว่า เป็นการร่วมพัฒนาให้ชุมชนมีความพร้อมด้านการตลาด และขณะเดียวกันก็สามารถนำเอาประเด็นเรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม และการจัดการโดยชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อคนท้องถิ่น เป็นการรณรงค์ให้สอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อ และสร้างความรู้สึกที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยวในการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน

6.3 ชุมชน:

ขั้นตอนการรับรองมาตรฐานอาจต้องใช้เวลาระยะหนึ่ง เนื่องจากเป็นขั้นตอนเชิงนโยบาย แต่หาก ชุมชนได้นำเอามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากงานวิจัยนี้ไปพิจารณาเป็นแนวทางการทำงานพัฒนา การท่องเที่ยวโดยชุมชนของตนเอง ประโยชน์จะเกิดกับชุมชนทันทีโดยไม่ต้องมีมาตรฐานมารองรับ เพราะ มาตรฐานสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน และเป็นแนวทางปฏิบัติสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้ และ นำมาใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการทำงานร่วมกับภาคีต่าง ๆ ให้หนุนเสริมชุมชนตามกรอบการพัฒนาทั้ง 5 ด้านได้ ประกอบด้วย

- 1) การจัดการอย่างยั่งยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 2) การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการกระจายผลประโยชน์ในท้องถิ่น สร้างเสริมเศรษฐกิจชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิต
- 3) การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีกาอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม
- 4) การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน
- 5) การบริการและมีความปลอดภัยของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

7. ข้อเสนอแนะต่องานวิจัยต่อไป

ควรเป็นงานวิจัยที่ทำร่วมกันระหว่างประเทศที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อจะได้เกิด ความรู้สึกร่วมในการพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกัน รวมถึงนำเอาร่างมาตรฐานที่ยกกว้างขึ้น ใช้ทดสอบหรือทดลองว่าสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างแท้จริง หรือไม่ หรือสามารถนำไปเป็นเครื่องมือทางการตลาดได้หรือไม่อย่างไร

บรรณานุกรม

- A Report by Synergy of WWF-UK. (2000) *Tourism Certification: An Analysis of Green Globe 21 and Other Tourism Certification Program* available online at <http://www.wwf.org.uk/filelibrary/pdf/tcr.pdf>
- ASEAN (2013)
- ASEAN Secretariat (2011). *Tourism Strategic Plan 2011-2015*. Jakarta: ASEAN
- Ashley, C. (2000). *Pro-poor tourism: Putting poverty at the heart of the tourism agenda*. London: Department for International Development.
- Asian Productivity Organization (2002). *Linking Green Productivity to Ecotourism: Experiences in the Asia-Pacific Region*. Tokyo.
- Beyer, D. (2005). *Best practice model for low-impact nature-based sustainable tourism facilities in remote areas*. Sydney: CRCST
http://www.crctourism.com.au/wms/upload/images/disc%20of%20images%20and%20pdfs/for%20bookshop/documents/Beyer62004_BPMModel.pdf
- Buckley, R. (2002), *Tourism ecolabels.*, Annals of Tourism Research. Vol. 29 No. 1. pp.183-208.
- Boonratana, R. (2011). Sustaining and marketing community-based tourism: some observations and lessons learned from Thailand. *ABAC Journal*, Vol. 31 No.2, pp. 48-61.
- Bowman, Kirk S. (2011), *Sustainable Tourism Certification and State Capacity: Keep it local, simple, and fuzzy*. International Journal Of Culture, Tourism and Hospitality Research. Vol. 5 No. 3 2011.
- CBT-I (2010). *Synthesizing a body of knowledge about community based research related to the issue of community based tourism*, in *Report on 10 years of community based research*, (Thai Language) Thailand Research Fund, Bangkok.
- Department of Foreign Affairs and Trade, Australian Government (n.d.). ASEAN Fact Sheet. Retrieved from <http://www.dfat.gov.au/geo/fs/asean.pdf>.
- Drakopoulou, Athanasia. (2000). *Tourism Certification and Community-based Ecotourism as Tools for Promoting Sustainability in the Greek Tourism Sector – the example of Zagori*. Lunds University (available on internet at www.wwf.gr)
- Dreike, Oliver. (2007). *An Investigation into Tourism Certification: A case study of the South Luangwa National Park. Zambia. A dissertation in partial fulfillment of the requirement for the degree of Master of Science in Conservation & Tourism*. University of

Kent.

Dunn, S. (2007). *Toward Empowerment: Women and Community Based Tourism in Thailand*. M.A. Thesis, Interdisciplinary Studies Program: Graduate School of the University of Oregon.

Elperwood, M. (n.d.). *Ecotourism: Principles, Practices & Policies for Sustainability*. UNEP.

Font, X (2002), *Environmental Certification in tourism and hospitality: Progress, process and prospects*, *Tourism Management*, Vol 23 No. 3 pp 197-205.

Font, Xavier. (2002) *Critical review of certification and accreditation in sustainable tourism governance*. Available online at www.crrconference.org/downloads/font.pdf

Gehring, Thomas. *Integrating Integration Theory; Neo-functionalism and International Regimes*. *Global Society*, Vol. 10, No 3, 1996.

Goodwin, H. and Santilli, R. (2009). *Community-Based Tourism: a success?* Leeds: International Center For Responsible Tourism (ICRT) and GTZ.

Guzmán, T. L. Et. Al (2011). *Community Based Tourism In Developing Countries: A Case Study*. *Tourismos: An International Multidisciplinary Journal Of Tourism*. Volume 6, Number 1, Spring 2011, pp. 69-84.

Haaland, Hanne. And Aas, Oystein. (2010) *Research Note: Eco-tourism Certification – Does it Make a Difference? A Comparison of Systems from Australia, Costa Rica and Sweden*. *Scandinavian Journal Of Hospitality and Tourism*. Vol. 10, No. 3, 375-385.

Haas, E. B. (1975) *Is there a Hole in the Whole? Knowledge, Technology, Interdependence and the Consturction of International Regimes*, International Organization.

Hansen, R. D. (1969) *European Integration: Reflections on a Decade of Theoretical Efforts* *World Politics*.

Hamzah, A. (2004). *Policy and Planning of the Tourism Industry in Malaysia*. 6th ADRF General Meeting, 2004. Bangkok: ADRF.

Häusler N, (2010). Presentation made at the Community Based Tourism Forum August 2010. Bangkok: CBT-I

Henderson, J. C. (2011). *Tourism Development and Politics in the Philippines*. *Tourismos: An International Multidisciplinary Journal of Tourism*. Volume 6, Number 2, Autumn 2011, pp. 159-173.

Henion & Kinnear, 1976 cited in Wearing et al, 2009

Higgins, M. (2006). "If it worked for Costa Rica...", New York Times, 22 January, p. 5.

Higham, J. (2007). *Critical Issues in Ecotourism: Understanding a complex tourism phenomenon*. Oxford: Elsevier.

Honey, M. (2002), *Who owns paradise? Strong certification programs separate genuine ecotourism from greenwashing fast-buck artists*. *E: The Environmental Magazine*. Vol. 13 No 4, p 33.

Honey, M. (2003), *Protecting Eden: setting green standards for the tourism industry*. *Environment*, Vol 45 No 4, pp 8-22.

Hummel, John and Rene van der Duim 2012 Tourism and development at work; Fifteen years of tourism for poverty reduction in SNV Netherlands Development Organization. *Journal of Sustainable Tourism* Volume 20 (3): 319-338

ICRT (2012). <http://www.icrtourism.org/responsible-tourism/> (accessed 19.09.2012)

IN-TOUCH Research and Consultancy (2010). *Market research project to survey the travel attitudes and behavior of Thai travelers in areas with the potential to be source tourism markets (Thai language)*, The Tourism Authority of Thailand (TAT), Bangkok.

JICA (2012). *Making Ecotourism Work: A Manual for Establishing Community Based Ecotourism Enterprise (CBEE) in the Philippines*. Retrieved from <http://www.jica-ngo.ph/resources/ECOTOURISM%20MANUAL.pdf>

Lam, Nguyen van. (2002). "The Role of Tourism in Local Economy : The Treats of Ecotourism Development, The Case of Sa Pa, Vietnam". In: Regional Conference on Community-based Ecotourism in Southeast Asia, March 3-7, at Chiang Mai, Thailand.

Leksakundilok, A. (2004). *Community Participation in Ecotourism Development in Thailand*, Publisher School of Geosciences, Faculty of Science, University of Sydney

Le Pree, Joshua G. () *Certifying Sustainability: The Efficacy of Costa Rica's Certification for Sustainable Tourism*. Florida Atlantic Comparative Studies Journal Vol. 11, 2008-2009.

Mahony, Karin.(2013), *Certification in the South African tourism industry; the case of Fair Trade in Tourism*.University of East Anglia. Available online at

Medina, L. (2005), Ecotourism and certification: confronting the principles and pragmatics of socially responsible tourism, *Journal of Sustainable Tourism*, Vol 13 No 3 pp 281-95

Moravcsik, A. (1993), *Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach*, *Journal of Common Market Studies*.

Palomino, L. L. B. (2003). Impacts of Mass Tourism on Local Communities and the New Phenomenon of Colonization Case Study: Majorca. Retrieved from <http://www.du.se/PageFiles/5050/ETM%20Thesis%20López-Bravo.pdf>

Philippines National Ecotourism Development Council (2002).*National Ecotourism Strategy*, Philippines.

Promburom, T. (2010).*Benefit and Behaviour of tourists staying in Thai Homestays*.The Department of Tourism, Ministry of Tourism and Sports of Thailand. ,

Rivera, J (2002), *Assessing a voluntary environmental initiative for the developing world: the Costa Rican certification for sustainable tourism*, *Policy Sciences*, Vol 30 No. 4 pp 333-56

Satarat, N. (2010). *Sustainable Management of Community Based Tourism in Thailand*,A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy (Development Administration) School of Public Administration National Institute of Development Administration

Schipani, S. (2008). *IMPACT: The Effects of Tourism on Culture and the Environment in Asia and the Pacific: Alleviating Poverty and Protecting Cultural and Natural Heritage through Community-Based Ecotourism in LuangNamtha, Lao PDR*. Bangkok: UNESCO

Sebele, L. S. (2010). Case Study: Community-based tourism ventures, benefits and challenges: Khama Rhino Sanctuary Trust, Central District, Botswana. *Tourism Management* 31 (2010) 136–146.

Soemawilaga, K. (2012). *The ASEAN Mutual Recognition Agreement Framework: Challenges and Prospect for the Philippines Second Tourism Human Resources Congress “Building Tourism Human Capital for Global Competitiveness”* 2 October 2012 Infrastructure Division ASEAN Secretariat. (Retrieved from <http://www.slideshare.net/TIBFI/the-asean-mutual-recognition-agreement-framework-challenges-and-prospect-for-the-philippines>)

Suansri, P. & Richards, P. (2013). *A Case Study of Community Based Tourism in Thailand*. Published in the study *Domestic Tourism in Asia and the Pacific*, UNWTO.

Suansri, P. (2003). *Community Based Tourism Handbook*. , The Responsible Ecological Social Tours Project (REST).

Suhandi, A. S., Simatupang, W., & Sungkar, R., (n.d.) *Community Based Tourism Development: Learning from Indonesian Community*. Indonesia Ecotourism Network – Indecon. Retrieved from www.indecon.or.id .

Suriya, K. (2009). *An Economic Analysis of Community-based Tourism in Thailand: A case study of Mae Kam Pong Village*, Center for Development Research, the University of Bonn

TAT (2013). *Amazing Thailand Networking Lunch Speech at the ITB*, 8 March 2013. http://www.tatnews.org/images/stories/pdf/PressKits/ITB%202013_Real%20Final_8%20Mar%202013.pdf (Last accessed 16/5/2013)

Thani, C. (n.d.) http://www.unescap.org/ttdw/Publications/TPTS_pubs/pub_1748/pub_1748_CR-C.pdf

The Economic Planning Unit (2008). *Mid-term review of the ninth Malaysia Plan 2006-2010*. http://www.btimes.com.my/Current_News/BTIMES/Econ2007_pdf/Mid-

[term%20Review%20of%20the%20Ninth%20Malaysia%20Plan%202006-2010](#)

The Star Online, 2008) Malaysia

Thi Nhu Hoa Le (2012)

Tuffin, W. (2010). *An assessment of the Thai domestic market for community based tourism in Thailand's northeast*. Available: <http://ecoclub.com/articles/530-101009-thailand> (18-5-2012).

UNDP (2012). *The Cambodian Government's Achievements and Future Direction in Sustainable Development*. National Report for Rio+20 United Nations Conference on Sustainable Development (2012)

WEF (2012). *Global Competitiveness Network, the ASEAN Travel & Tourism Competitiveness Report 2012*. Davos: World Economic Forum

Wikipedia (2012). *Responsible Tourism*. Retrieved from http://en.wikipedia.org/wiki/Responsible_Tourism (accessed 19.09.2012)

World Economic Forum (2012). *The ASEAN Travel & Tourism Competitiveness Report 2012 Fostering Prosperity and Regional Integration Through Travel and Tourism*. Retrieved from <http://www.weforum.org/reports/asean-travel-tourism-competitiveness-report-2012>

World Tourism Organization.(2002) *Standard for Sustainable Tourism for the Purpose of Multilateral Trade Negotiations*. Studies on Trade and Tourism Service. (available online at <http://xavierfont.files.wordpress.com/2010/04/bendell-font.pdf>

World Travel & Tourism Council (2013). *Economic Impact 2013 - Brunei; Cambodia; Indonesia; Laos; Malaysia; Myanmar; Philippines; Singapore; Thailand; Vietnam; and South East Asia*. Retrieved from <http://www.wttc.org/research/economic-impact-research/>

ภาคผนวก

Introduction to the questionnaire In the last two decades, Community Based Tourism (CBT) has developed widely in South East Asia. In the mid 1990s, the first CBT projects were developed and implemented in The Philippines, Indonesia and Thailand. Later more countries in the ASEAN region, followed. CBT's contribution to sustainable development has been recognized by stakeholders in Thailand. However, there have also been challenges and failures. Several CBT initiatives have failed to attract tourists, while other initiatives experienced conflicts due to unfair distribution of benefits. This stimulated tough questions from academics about how and how far CBT has contributed towards sustainable development, and how challenges have been overcome. The Thai Community Based Tourism Institute (CBT-I) developed and introduced a CBT Standard in Thailand, as one of the solutions.

The National Research Fund of Thailand granted a research project **‘Exploring the need and development of a CBT Standard in the AEC, and beyond’** to CBT-I, Payap University and the Community Based Tourism International Research for Development Centre (CBT-IRDC) to explore the interest and need of such a CBT Standard in other countries of the AEC, as well. The aim of the project is to: **‘explore the availability of and need for a CBT Standard in the AEC, and ways to introduce and harmonize a minimum standard for CBT in the AEC’**.

The project starts with a literature review and a first round of interviews (via skype or through this questionnaire) of key-informants on CBT in the region, to map the current state of the art in CBT in the AEC, and explores the interest for a CBT standard in the AEC region. In the next phase case studies from five countries are selected, to describe the use of the standard more in depth. Marketing issues are studied separately for these same countries. The project will be wrapped up with a conference of the cases of Thailand and the five selected countries in March 2013.

This questionnaire has three sections. The first is a background update on CBT in your country and main stakeholders involved. The second section deals specifically with CBT standards and certification. The questionnaire ends with a few questions for follow-up. The questionnaire will take about 30 minutes to fill out. Thank you so much for taking the time to fill out this questionnaire.

On behalf of the whole ‘Exploring the need for CBT Standard in the AEC team’,
Regards,

Potjana, Suansri
Team leader

I. BACKGROUND

I.I. CBT in the AEC country

1. Can you give a definition of Community Based Tourism (CBT) or tourism for community benefits, as used in your country?
2. What is the importance of CBT or tourism for community benefits in your country? Please explain?
3. What are the main tourism markets for this kind of tourism in your country?
4. Will CBT be important in your country in the coming years? Could you please explain?
5. Do you have supporting documents on these first four questions?

I.II.Main stakeholders in CBT in the country

6. Who are the main organizations involved in Community Based Tourism (CBT) or tourism for community benefits in your country? What is their role in the development of CBT?

II. CBT STANDARD

7. Is there a CBT (or similar) standard/certification system in your country?

If you have a standard/certification system (or are working on it) please continue with question 8 below, if you do not have please continue with question 13.

8. What is included in the standard/certification system?

9. What is the status of the standard (legal, policy implementation, regulation, etc.)?

10. What are the criteria used in the standard?

11. How is monitoring of the implementation of the standard be organized in the country? Who is all involved? What are their roles?

12. What is going well with the standard/certification system? What needs to be improved?

If you do not have a standard/certification system in place, please continue with question 13 below.

13. Would a standard/certification system be beneficial for/desired in the country? Why or Why not?

14. Could the Thai CBT Standard be a model for the country? Why or Why not?

15. What needs to be improved on the Thai standard to be a workable tool for your country?

16. Do you have supporting documents on the questions 5-15?

III. FOLLOW-UP

17. Who should we be contacting inside or outside the country?

18. Can we contact you again to ask follow-up questions?

19. Do you have any other additions or comments, which you would like to share with the research team regarding the need for a CBT standard in the AEC?

ONCE AGAIN, THANK YOU FOR TAKING THE TIME TO FILL OUT THIS QUESTIONNAIRE.

Guidelines for case-studies

1. Policy

- Who were all involved in the development in the development of the guidelines (standards, manuals) development process?
- How was the process of the development of the guidelines organized? Could you describe the process?
- How are the CBT guidelines embedded in government policy?

2. Engagement of the Private Sector

- Was the private sector involved in the development of the guidelines? How?

3. Implementation

- What are the main steps in implementing the guidelines?
- What were the main challenges in developing and implementing the guidelines?
- What worked well? Why?

4. Monitoring and Evaluation

- How are the results of the implementation of the guidelines measured?
- What are the initial results?

Case study Abstracts

1. Directions towards a credible and high-quality Thai Community Based Tourism Standard

Potjana Suansri and Peter Richards

Thailand Community Based Tourism Institute (CBT-I)

Abstract

The paper begins with a brief history of the development of ecotourism and community based tourism (CBT) in Thailand. The paper illustrates the gradual increase of awareness, acceptance and integration of people's participation in Thai tourism development, and shows the development of this trend from a modest beginning, piloted by grass-roots NGO initiatives, to acceptance at national tourism policy level. It is in line with a general Thai political shift towards an enhanced participation of local people in planning and decision-making. Key roles played by pioneering organisations such as the Responsible Ecological Social Tours Project (REST) and Thailand Research Fund (TRF), are described.

Next, the paper discusses the reasons for developing a CBT standard. These include increasing the credibility of CBT in the tourism industry, educating local community members about tourists' needs, and building local capacity to meet the agreed standards. A standard is also proposed as a useful tool to transparently check and measure the impacts and benefits of CBT.

Existing standards are considered in order to identify lessons learned and best practices which can be applied to further developing a useful Thai CBT Standard. Cases include the Greenleaf Foundation's standards for certifying environmentally friendly hotels, the Thai Homestay Standard developed by the Department of Tourism of Thailand, and CBT Standards developed by the EU funded CSR-MAP project. Over 30 Thai communities helped to draft this EU funded CSR-MAP project ?? standard, which was also informed by the Global Sustainable Tourism Criteria (GSTC).

The paper concludes by because CBT is an increasingly known product globally, and Thailand is recognised as having examples of global best-practice, it is essential to further develop Thai CBT Standards, alongside improved branding and proactive marketing support. To succeed, responsible Thai government offices must support CBT more strategically and

systematically. Overlapping work in the field should be avoided. Implementing organisations must work together more closely, sharing information and developing joint strategies.

2. Community Based Tourism Standard in Indonesia: Between needs and challenges

Ary S. Suhandi and Wita Simatupang
Indonesia Ecotourism Network (Indecon)

Abstract

Tourism in Indonesia showed strong development in the past few years, partly related to global and regional trends, but also to various destination development initiatives and promotional efforts. Community based tourism development based on village potentials is expected to help develop local economies, thus in the longer term discouraging village population to find jobs in the city. CBT has started long ago both initiated by national government and community, yet the concept was slowly implemented; particularly due to lack of understanding about participatory tourism development. In Indonesia, in one way or another, ecotourism is perceived as the front runner to promote community based tourism.

The tourism market (both global and domestic) has also shifted as tourists want to benefit and interact with local communities and to get involve in nature conservation. CBT in Indonesia faced several major challenges, which are: (i) Engagement of Local Community in Conservation of Natural and Cultural Resources, and (ii) Issues of benefit sharing concerns.

Developing CBT standards is often regarded as one of the options to resolve challenges and improve quality of CBT products. However, the diversity of Indonesia gives the great challenge to accommodate the differences. Different levels of understanding of local community on the importance and urgency of standard is also a challenge. The process of developing CBT standards sometimes neglects the consequences that the community should bear to implement it. In reality, innovative approaches are needed to develop and implement CBT standard. It is imperative after developing standards to assist local communities to implement it; either by technical assistance, media coverage on and/or marketing of the products or the achievements of local communities upon implementation.

3. Integrating innovation, quality and standardization in CBT in the Philippines: Three examples from Bohol Province

Emilia M. Roslinda

Participatory Research, Organization of Communities and Education towards Struggle for Self-Reliance (PROCESS)-Bohol, Inc.

Abstract

The Philippines is regarded as one of the top 25 biodiversity hotspots in the world regarding its percentage of endemic plants and animals which are threatened by extinction. The threats are caused by illegal logging and other illegal and destructive farming practices driven by a general lack of alternative sources of income for rural populations. Recognizing the diverse natural and cultural resources of the country, Executive Order (EO) No. 111 was issued to establish guidelines for ecotourism development in the Philippines. As an offshoot, the National Ecotourism Strategy was formulated and adopted as basis to implement CBT in the country.

Eco-tourism is “a form of sustainable tourism within a natural and cultural heritage area where community participation, protection and management of natural resources, culture and indigenous knowledge and practices, environmental education and ethics, as well as economic benefits are fostered and pursued for the enrichment of host communities and the satisfaction of visitors.” Ecotourism is based on the principles of biodiversity conservation, community and stakeholder participation, social and cultural sustainability, local economic benefits, and quality of visitor experience.

In spite of the rich biodiversity, poverty still abounds in the Philippines. Thus, some NGOs and local government units are implementing community-based sustainable tourism programs and projects as one of the alternative sustainable micro-enterprises that address the issue on poverty while protecting and properly managing the environment.

This case study shows how ecotourism principles are integrated in the implementation of CBT in the Philippines through actual experiences at community level. It also presents best practices as well as the challenges encountered in the implementation of CBT programs in partnership with local government units, the communities and other stakeholders.

4. Community Based Tourism initiatives in Laos' Luang Namtha Province - Lessons learned from implementation in the last 15 years (1999-2013)

Somsavath Namintha

Tourism Department, Luang Namtha Provincial Information, Culture and Tourism Department

Abstract

The Nam Ha Ecotourism Project (NHEP) in Laos' north-western province of Luang Namtha is internationally recognized as one of the leading sustainable tourism destinations in Lao PDR and encompasses trekking and paddling routes easily accessible from the city of Luang Namtha. Its successful development methodology which has set the standard for national tourism development, has been replicated to more than 141 established tour circuits, involving 189 communities. The model involves heavy investments in awareness raising and skills training; Management of cultural and natural tourist sites in Luang Namtha, is performed directly by local communities that have historically been stewards of these resources. As a result, and unlike other popular Lao destinations such as Vang Vieng, participating communities generally report high levels of satisfaction with the way tourism operates in their communities.

Led by the Provincial Tourism Department, the project developed a set of regulations and guidelines for CBT that addressed issues such as which villages are permitted to host tourists, group size, frequency of visit, number of guides required in regard to group size, guide pay scales, and established revenue sharing formulas and guidelines on the use of taxes, user fees etc. Luang Namtha was also the first province in the country to develop and publish a set of detailed CBET related investment guidelines. At the national level, aspects of the CBET regulatory framework developed in Luang Namtha have been incorporated into the Decree on the implementation of the Lao PDR's Tourism Law, illustrating how modalities for tourism development and regulation have grown from the bottom-up in Lao PDR.

While the laws, regulations and strategies that are in place to protect the heritage in Luang Namtha, offer a very good framework upon which to help manage tourism and tourism-related activities, implementation of the documents has proven difficult because many local heritage managers lack the capacity to interpret and enforce them. Luang Namtha, unlike provinces that have a World Heritage Site such as Luang Prabang and Champasak, does not have a provincial heritage management committee and approaches heritage management in an ad-hoc manner. Inconsistent budgetary allocations from the provincial and national treasury and a shortage of well-trained public sector heritage managers further impedes the implementation of international conventions, national laws and local orders.

5. CBT Standards: development and application in Cambodia

Sopheha Sok

Cambodia Community Based Ecotourism Network

Abstract

Tourism development in Cambodia has been growing gradually since 1993 when Cambodia had its first national election. Recently, growth has increased more rapidly - in 2012 Cambodia received 3,584,307 international tourists which represents an increase of 25% compared to 2011. Community based tourism (CBT) emerged in Cambodia in the late 1990s and has been increasingly applied by the Cambodian civil society as an alternative tool for community development and nature conservation.

CCBEN is the network of community based ecotourism sites in Cambodia. Founded in 2002 by five NGOs active in the fields of tourism and conservation, it has grown to over 30 members who cooperate to support and deliver unique tourism experiences across the length and breadth of the country in more than 20 sites.

In 2008 CCBEN has developed a CBT standard. The idea was to have a common standard for CBT development in Cambodia aimed at certain sustainability requirements and responding to market demands. However, although the number of CBT initiatives keeps increasing, only few of the roughly 50 CBT sites have applied the developed standard and a wider uptake of the standard has not taken place to date.

With the new strategic plan of CCBEN 2013-2015, CCBEN will revise these standards to simplify them to be easier to understand and will also have it translated in Khmer language in order to promote them extensively to stakeholders. As one of the strategies to encourage the CBT initiatives to apply these standards properly, CCBEN will organize a CBT Best Practice contest. Moreover, Cambodia has been assigned to lead the development of ASEAN CBT Standards; providing another impulse to increase implementation of CBT standards.

6. Organizing Community Based Tourism product and business development in Vietnam

Cao Thi Thanh Ha

Policy Division, Department of Planning, Finance, Ministry of Culture, Sport and Tourism

Abstract

CBT is not a new form of tourism in Vietnam, which brings many economic benefits to communities, supports protection of natural areas, and adds to conservation of local cultures. Although Vietnam has much potential of CBT development, over the years it had limited focus on CBT, impeding its effective exploitation.

The development of CBT products has received much attention of managers in the Vietnam National Authority of Tourism (VNAT), provinces and international organizations, nongovernmental organizations, as well as businesses. Communes with key CBT destinations will establish a CBT Board. At one end of a continuum of CBT business development possibilities, households operating a CBT business are able to establish a voluntary co-operative organization sharing responsibility together, operating under the cooperative law. At the other end, households operating CBT businesses can establish enterprises and operate under the Enterprise Law.

A systematic implementation model for CBT is suggested, including 4 main steps of 1) situation analysis; 2) Developing a process and establishing a structure for local management; 3) Developing local capacity to build and maintain sustainable CBT; and 4) Promotion plan for CBT. However, major challenges remain and an apparent planning system with clear solutions, policies, and action program has not been developed and updated. The limitations of technology, capital, budget, and research, create a huge gap between expectations of the desired future developments of CBT in Vietnam and the level of local capabilities.

The paper concludes with a number of recommendations in order to enhance the ‘enabling environment’ for CBT development in Vietnam.

7. The role of homestay in Community Based Tourism (CBT) development in Malaysia

Md. Anowar Hossain Bhuiyan, Chamhuri Siwar, and Shaharuddin Mohamad Ismail
Institute for Environment and Development (LESTARI), Universiti Kebangsaan Malaysia

Abstract

Community based tourism (CBT) achieves sustainable development and can improve the living conditions of local people without damaging the environment. Malaysia's homestay program can be regarded as a rural and cultural community-based tourism product. The present study focuses on the opportunities of homestay accommodation for community participation and development initiatives in Malaysia. It highlights the socio-economic impacts of homestays from the perception of operators. The study has used both primary and secondary data from reliable sources. Homestay accommodations in Malaysia attract considerable numbers of foreign and domestic tourists. The number of homestay accommodations and revenue from this accommodation is increasing year by year. There are some opportunities, such as easy access, possibilities to present cultural performances, limited environmental and social impacts, potential commercial interest and investment, interested local entrepreneurs, who want to establish homestays in the country. In spite of these huge opportunities, some challenges remain in Malaysia like low standard of facilities, proper identity, lack of hospitality experiences and campaign and marketing problem. Homestay operation has potential socio-economic impact on the local communities. This operation has helped the local economy, society and environment. The study reveals that monthly income rise of homestay operator's following the increase the amount of their initial investment and targeted annual revenue, and is positively related with monthly income. There are several steps such as develop capacity and facilities, community participation, loan facilities, training and development and integrated approach may be taken to develop the homestay accommodation for CBT activities in Malaysia. With proper planning and implementation, operational regulation and management, appropriate development and financial allocation in homestay operation will be ensuring sustainable CBT development in the country.

Keywords: Community based tourism, Development, Homestay, Malaysia.

8. Community Involvement in Tourism in Myanmar

Nicole Haeusler, Daw Kyi Kyi Aye, and Aung Kyaw Swar

Hanns-Seidel-Foundation; Myanmar Tourism Federation; Inle Princess Resort/Inle Heritage Hospitality Vocational Training School

Abstract

For decades embassies, journalists, and tourism pressure groups have asked international visitors to stay away from Myanmar. The process of political and economic reforms well underway since 2011, has led directly to a sudden and rapid increase in international tourist arrivals. Due to a current lack of human, technical and financial resources, Myanmar risks unsustainable tourism growth and massive negative impacts relating to environment, culture and society. In response to these challenges, the ‘Myanmar Responsible Tourism Policy’ was launched in September 2012, a charter for a sustainable path for industry growth. In particular, the inclusion of local communities is noted repeatedly within the Policy. In order to achieve these policy objectives, the Ministry of Hotels and Tourism and Myanmar Tourism Federation have decided to elaborate a “Policy on Community Involvement in Tourism in Myanmar” as a complementary and more specific policy for the promotion of community activities in tourism. The outcomes of eight workshops with approximately 250 stakeholders representing the public and private sector and local communities were integrated into this policy. The level of participation of local communities in Myanmar was discussed in all workshops. The majority of participants expressed the concern that a high level of local community participation might not be possible in the short or medium term due to a lack of experience in decision-making processes. Therefore, most of the participants recommended a medium level of participation for the time being. Community or community members are encouraged to run Bed & Breakfast Services (B&Bs) either managed by community/community members or in partnership with the private sector. Communities are able to gain first-hand experiences with village B&B’s which may enable them to run homestay programs in the long-term. The Policy on Community Involvement in Tourism in Myanmar includes as well CIT Standards and Standards for B&B based on the Global Sustainable Tourism Criteria (GSTC). This ‘Policy on Community Involvement in Tourism’ with its guidelines will be hopefully a useful tool for all stakeholders as it defines clearly their roles and tasks in the future on community involvement in tourism

The Inle Princess Resort at Inle Lake demonstrates the successful cooperation between a local entrepreneur and local communities and can be used as a model for national and international investors in the future in Myanmar. Currently, Inle Princess is expanding its

activities by setting up the Hospitality Vocational School. The aim of the school is to produce young, talented and skilled staff who shall work in this industry with the mindset of valuing the Inle environment, traditions and customs. Moreover it aims to distribute this absorbed knowledge to their family members and their co-workers.

Keywords (4-6): Policy on Community Involvement in Tourism - CIT, Understanding of local participation in Myanmar context, Responsible Tourism Policy, Developing Standards of CIT, Case Study of Inle Princess Resort

รายงานการสัมมนา
 การท่องเที่ยวโดยชุมชน...การเรียนรู้และแบ่งปันในอาเซียน
 (International Conference on Innovating Community Based Tourism in ASEAN)
 จัดโดย สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ศูนย์วิจัยและพัฒนานานาชาติการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ
 มหาวิทยาลัยพายัพ
 ณ พระนครแกรนด์วิว มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
 วันที่ 30-31 กรกฎาคม 2556

1. บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ระหว่างวันที่ 30-31 พฤษภาคม 2556 ได้มีการจัดสัมมนาในหัวข้อ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน โอกาสในการเรียนรู้และแบ่งปันในภูมิภาคอาเซียน” หรือมีชื่อเรียกในภาษาอังกฤษว่า “Innovating Community Based Tourism in ASEAN” การสัมมนาในครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมมากกว่า 200 คน จาก 8 ประเทศ ประกอบด้วยผู้นำชุมชน เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน หน่วยงานราชการ บริษัทนำเที่ยว และสมาคมการท่องเที่ยว นักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน ผู้เข้าร่วมสัมมนาล้วนเป็นผู้มีประสบการณ์ ในเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาเป็นระยะเวลายาวนานพอสมควร

ที่สัมมนามีความคิดเห็นร่วมกันว่ามาตรฐาน CBT มีความจำเป็นในกลุ่มประเทศอาเซียน ซึ่งจะนำไปสู่การทำงานกับภาคีที่เกี่ยวข้องได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น มาตรฐาน CBT เป็นเครื่องมือ ในการส่งเสริมชุมชน และพันธมิตรทางการท่องเที่ยวในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมท่องเที่ยวและบริการการท่องเที่ยว โดยมีหลักประกันว่าการท่องเที่ยวจะมีส่วนในการส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันมาตรฐานทำให้เห็นคุณภาพของการบริการ

มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาเซียน ควรจะมาจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีการทดสอบเครื่องมือนี้กับชุมชนโดยไม่เร่งรัด และมีการนำผลจากการทดสอบกับชุมชนสะท้อนกลับในเวทีการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภูมิภาคอาเซียนโดยที่มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาเซียน ควรจะมีการยืดหยุ่นและปรับให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละประเทศ

มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเสมือนเครื่องมือในการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน เกณฑ์ในการพิจารณาควรจะต้องถึงกระบวนการพัฒนา CBT อาทิ การมีส่วนร่วมของชุมชน ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับที่สามารถเห็นอย่างเป็นรูปธรรมในการพัฒนาชุมชนหรือการดูแลสิ่งแวดล้อม

สิ่งที่สำคัญในการสัมมนาในครั้งนี้คือ การได้เรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับกลุ่มองค์กร ภาคีที่หลากหลายที่ล้วนมีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งมิติด้านการพัฒนาชุมชนและด้านการตลาด โดยที่สัมมนามีความเห็นร่วมกันว่ามาตรฐานคือเครื่องมือในการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างคนในชุมชน บริษัทนำเที่ยว หน่วยงานราชการ และองค์กรพัฒนาเอกชน

ภาพ 1.1 ซ้าย-ผู้เข้าร่วมจากพม่า นำโดย Ms.Daw Kyi Kyi Aye จากสหพันธ์การท่องเที่ยวพม่ากำลังให้ความคิดเห็นว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียน ควรจะเริ่มการพัฒนา ด้านไหนก่อน

ชาว- Mr.THOK Sokhom ผู้อำนวยการกองอาเซียนและการพัฒนาความร่วมมือกับต่างประเทศ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา รับมอบของที่ระลึกจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน หลังจากการนำเสนอมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียน

ผู้เข้าร่วมจากประเทศอาเซียนมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่าเป็นการยากที่ชุมชนจะเข้าใจว่ามาตรฐานมีความสำคัญอย่างไร เพราะว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ห่างไกลจากชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ซึ่งการที่จะทำให้ชุมชนมีความเข้าใจและเห็นความสำคัญเรื่องนี้ มีความจำเป็นที่จะต้องมีการบูรณาการในการทำความเข้าใจและให้ชุมชนเห็นประโยชน์ โดยไม่ใช่เป็นการครอบงำหรือสั่งการจากหน่วยงานภายนอก เนื่องจากแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน มาตรฐานควรจะพัฒนาจากการสรุปทบทวนเรื่องมาตรฐาน “ขั้นพื้นฐาน” หรือ ‘minimum standards’ กับความหลากหลายและความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนแต่ละแห่ง

ที่สัมมนามีความเห็นร่วมกันว่า มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเสมือน 1) เครื่องมือสำหรับชุมชน ในการวางแผนทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความยั่งยืน 2) ช่วยให้เกิดการบันทึกและรายงานความก้าวหน้าของผลการดำเนินงานที่มีความโปร่งใส 3) ช่วยให้ชุมชนสามารถประเมินผลงานได้ด้วยตนเอง

จากการที่ชุมชนมีประสบการณ์และความมั่นใจในตนเอง องค์กรที่จะทำหน้าที่ประสานงานควรมีประสบการณ์ด้านการดำเนินงานเรื่องมาตรฐาน หรือเป็นหน่วยงานรับรองที่ไม่ใช่เป็นผู้มีส่วนได้-ส่วนเสีย และควรมีงบประมาณสนับสนุนจากกระทรวงการท่องเที่ยวในแต่ละประเทศ หรือเรียนรู้จากกระบวนการทำงานที่มีการดำเนินการอยู่แล้ว เช่น มาตรฐานโฮมสเตย์ของประเทศไทย

ประเด็นที่ผู้เข้าร่วมเห็นความสำคัญในการพัฒนา CBT ASEAN

1. ในการพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ที่เกี่ยวข้อง ครอบคลุมทั้งมิติชุมชนและการตลาด
2. มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถเป็นเครื่องมือในการประเมินตนเอง ซึ่งผลของการดำเนินงานตามแนวทางมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะช่วยให้ชุมชนได้พัฒนาคุณภาพชีวิต
3. ในการพัฒนาการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน การทำงานร่วมกับภาคีที่เป็นภาคเอกชนจะช่วยให้ชุมชนมีการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวได้หลากหลายและมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น
4. การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ควรเปิดโอกาสให้ภาคีที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา
5. การใช้มาตรฐานเป็นเครื่องมือในการประเมิน ควรมีการฝึกอบรมให้กับผู้นำชุมชนหรือพี่เลี้ยงชุมชน มีความเข้าใจหลักการและวิธีการในการประเมิน

ในที่สัมมนา ได้รับการขานรับอย่างดีจากผู้เข้าร่วมสัมมนาจากประเทศอาเซียนในการทำงานในทุกระดับ ในการนำเอาข้อคิดเห็นจากเวทีสัมมนาไปแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับภาคีของตน อาทิ สมาคมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากอินโดนีเซีย เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนกัมพูชา เป็นต้น นอกจากนี้ Mr.THOK Sokhom ผู้อำนวยการกองอาเซียนและการพัฒนาความร่วมมือกับต่างประเทศ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ซึ่งได้ร่วมการสัมมนาครั้งนี้ทั้งสองวันได้รับรู้และมีความเข้าใจมากขึ้นว่ากระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรสร้างการมีส่วนร่วม และในประเทศอาเซียนมีต้นทุนเรื่องนี้อยู่พอสมควร

ที่สัมมนาเห็นร่วมกันว่างานวิจัย “การพัฒนามาตรฐานCBTสู่การยอมรับในอาเซียนและสากล” ซึ่งดำเนินการโดยสถาบันการท่งเทียวโดยชุมชนโดยความร่วมมือของศูนย์วิจัยนานาชาติเพื่อการพัฒนาการท่งเทียวโดยชุมชนและมหาวิทยาลัยพายัพ โดยการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ตั้งแต่สิงหาคม 2555 และจะสิ้นสุดในเดือนกรกฎาคม 2556 ได้มีบทบาทที่สำคัญในการทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ใน การทำงานระหว่างหน่วยงานราชการ ภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกท่านได้รับหนังสือประกอบการสัมมนา จำนวน 2 เล่ม ได้แก่Innovating CBT in ASEAN : Current Directions, New Horizons ซึ่งบรรจุเรื่องราวสถานการณ์การท่งเทียวโดยชุมชนในประเทศอาเซียน และกรณีศึกษาที่แสดงให้เห็นว่าการทำงานพัฒนาการท่งเทียวโดยชุมชนในแต่ละประเทศเป็นอย่างไร มีการส่งเสริมหรือสนับสนุนทางนโยบายหรือไม่อย่างไร นอกจากนี้ แต่ละท่านยังได้รับหนังสือคู่มือมาตรฐานการท่งเทียวโดยชุมชนซึ่งเป็นรายงานการพัฒนามาตรฐานการท่งเทียวโดยชุมชน ในประเทศไทย และเครื่องมือในการประเมินมาตรฐานอย่างง่ายโดยชุมชน

กรณีศึกษาแสดงให้เห็นว่า การท่งเทียวโดยชุมชนมีการพัฒนาแล้วในประเทศกัมพูชา ลาว อินโดนีเซีย พม่า ฟิลิปปินส์ และประเทศไทย ประสบการณ์จากการสัมมนาในครั้งนี้ ทำให้เห็นปัญหาอุปสรรค บทเรียนการทำงาน ปัจจัยในความสำเร็จและล้มเหลวในการพัฒนาการท่งเทียวโดยชุมชน รวมทั้งมาตรฐานการท่งเทียวโดยชุมชนในบริบทของอาเซียน นอกจากนี้ ยังชี้ให้เห็นว่าการท่งเทียวโดยชุมชนมีความก้าวหน้าอย่างมากหลังปีสากลว่าด้วยการท่งเทียวเชิงนิเวศ พ.ศ.2555 ที่มีการจัดสัมมนาระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในประเทศไทย ซึ่งในครั้งนั้นได้มีการสัมมนาเกี่ยวกับการท่งเทียวเชิงนิเวศโดยชุมชน

การสัมมนาครั้งนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ มีการนำเสนอกรณีศึกษาการพัฒนาการท่งเทียวโดยชุมชน ที่ประสบผลสำเร็จในอาเซียน ทั้งหมด 8 กรณีศึกษา โดยที่การสัมมนาได้เน้นหนักและให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาคุณภาพของการท่งเทียวโดยชุมชน การทำงานร่วมกับภาคีต่าง ๆ รวมทั้งแนวทางการทำงานและเครื่องมือในการวัดหรือประเมินว่าชุมชนได้รับประโยชน์อย่างไรในการทำงานการท่งเทียวโดยชุมชน

ผู้เข้าร่วมเห็นว่าการสัมมนาเป็นเวทีการแลกเปลี่ยนที่ทำให้ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้จากผู้มีประสบการณ์จริงในการทำงานในอาเซียน และเห็นโอกาสในการสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนาคุณภาพของการท่งเทียวโดยชุมชน และให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเชิงนโยบาย ในระดับอาเซียนควรจะต้องเข้ามาสนับสนุนให้เกิดการสัมมนาอย่างน้อยปีละครั้ง และสนับสนุนการพัฒนาการตลาดการท่งเทียวโดยชุมชน

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งของการสัมมนาในครั้งนี้ คือการที่องค์กรผู้จัดสามารถประสานงานให้ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันมาตรฐาน CBT อาเซียน Mr.THOK Sokhom ผู้อำนวยการกองอาเซียนและการพัฒนาความร่วมมือกับต่างประเทศ กระทรวงการท่งเทียวกัมพูชา ได้นำเสนอการพัฒนามาตรฐานการท่งเทียวโดยชุมชนในอาเซียน ทำให้เห็นภาพรวมว่าในหน่วยงานภาครัฐด้านการท่งเทียวของอาเซียนมีการทำงานกับประชาคมต่าง ๆ อย่างไร มีการดึงภาคเอกชน เข้าร่วมในกระบวนการทำงานหรือไม่ และระบบการประสานงานของรัฐบาลที่ดูแลเรื่องการท่งเทียวเป็นอย่างไร

สถาบันการท่งเทียวโดยชุมชนและองค์กรพันธมิตรหวังว่าเครือข่ายองค์กรด้านการท่งเทียวโดยชุมชนจะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนามาตรฐาน CBT อาเซียนและผลจากการจัดสัมมนาครั้งนี้จะได้นำเสนอแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันพัฒนาการท่งเทียวโดยชุมชนในอาเซียนให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น

2. ความเป็นมา

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (The Association of South East Asian Nations : ASEAN) ก่อตั้งขึ้นตามปฏิญญากรุงเทพฯ (Bangkok Declaration) เมื่อ 8 สิงหาคม พ.ศ.2510 โดยมีประเทศสมาชิก ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย บรูไนดารุสซาลาม เวียดนาม ลาว และ พม่า มีประชากรรวมกันเกือบ 607.7 ล้านคน (8% ของประชากรทั้งโลก) และมีการเติบโตทางเศรษฐกิจ ราว ๆ 2,327.6 ล้านเหรียญสหรัฐ (5% ของอัตราเติบโตทางเศรษฐกิจ-GDP โลก) ในการสัมมนาสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 9 ที่ประเทศอินโดนีเซียเมื่อ 7 ตุลาคม พ.ศ.2546 ผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนได้ตกลงกันที่จะจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) มี คำขวัญ ของอาเซียน ว่า “One Vision, One Identity, One Community.” หรือแปลเป็นไทยได้ว่า “หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งอัตลักษณ์ หนึ่งประชาคม” ซึ่งประกอบด้วย 3 เสาหลัก คือ 1) ความมั่นคง 2) สังคมและวัฒนธรรม และ 3) เศรษฐกิจ

จากการคาดการณ์ของ The ASEAN Travel & Tourism Competitiveness Report 2012 ระบุว่า ประชากรของประชาคมอาเซียน 600 ล้านคน เมื่อมีการรวมตัวกันจะทำให้ GDP เติบโต 4.6% และ 10.9% ของการเติบโตเป็นผลสืบเนื่องจากการท่องเที่ยว ซึ่งจะก่อให้เกิดการจ้างงานถึง 9.3 ล้านคน หรือ 3.2% ของลูกจ้างในภูมิภาค และเกิดการจ้างงานที่เกี่ยวข้องประมาณ 25 ล้านคน ตัวเลขเหล่านี้แสดงให้เห็นแนวโน้มการเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวซึ่งมาพร้อมกับการลงทุน และการลงทุนที่มีการเปิดการลงทุนเสรีมากขึ้น โดยการเปิดโอกาสให้สมาชิกอาเซียนถือครองหุ้นได้ 70% การท่องเที่ยวก็เป็นหนึ่งในธุรกิจบริการที่มีการลงนามข้อตกลงไปแล้วและมีการดำเนินการแล้วในปัจจุบัน

ในส่วนของการท่องเที่ยว The ASEAN National Tourism Organizations (NTOs) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันว่า ภายในปี พ.ศ. 2558 จะเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวในภูมิภาค ด้วยการนำเสนอความเป็นท้องถิ่นดั้งเดิม มีความหลากหลาย มีความเชื่อมโยง ดูแลสิ่งแวดล้อมและยกระดับคุณภาพการบริการ ขณะเดียวกันก็ยกระดับคุณภาพชีวิต มีการพัฒนาการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบและยั่งยืนโดยการทำงานกับภาคีที่เกี่ยวข้องมีแผนยุทธศาสตร์การทำงาน 3 ด้าน คือ

1. สร้างประสบการณ์และพัฒนานวัตกรรมด้านการท่องเที่ยวการตลาดเชิงสร้างสรรค์และยุทธศาสตร์การลงทุน
2. การยกระดับคุณภาพของบุคลากรการบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกในภูมิภาค
3. ปรับปรุงการเดินทางในภูมิภาคให้มีความสะดวกและรวดเร็วขึ้น

จากระเบียบที่เปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติ (ชาติอาเซียน 70%) เข้ามาลงทุนในประเทศสมาชิกได้ ในขณะที่กลุ่มทุนเดิมไม่ว่าจะเป็นทางยุโรป จีน เกาหลี ฯลฯ มีการลงทุนเดิมอยู่แล้วยังส่งเสริมให้เกิดการแข่งขันของนักลงทุนรายเดิมและรายใหม่เพื่อช่วงชิงส่วนแบ่งในการตลาดในการให้บริการด้านการท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่นในฐานะผู้อยู่กับทรัพยากรธรรมชาติ มีวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลายในแต่ละท้องถิ่น หากไม่เข้มแข็งเพียงพอในการรวมกลุ่มและมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะเรื่องการท่องเที่ยว อาจส่งผลกระทบอย่างมหาศาลต่อทุนทางสังคม ทางวัฒนธรรม และธรรมชาติ ที่ในแต่ละประเทศมีอยู่ ที่อาจแปรสภาพกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือได้รับผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในเรื่องมลภาวะทางอากาศ เสียง และของเสีย การขาดแคลนน้ำ ค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป เกิดความขัดแย้งทางสังคม หรือการจ้างงานที่ไม่เป็นธรรม เป็นต้น

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวให้เป็นประโยชน์กับตนเองและท้องถิ่น กิจกรรมท่องเที่ยวและบริการการท่องเที่ยวพัฒนาบนพื้นฐานของวิถีชีวิต วัฒนธรรม และธรรมชาติที่ชุมชนมีความภาคภูมิใจและสะดวกใจที่จะแลกเปลี่ยนกับผู้มาเยือน

งานการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ประสบผลสำเร็จส่วนหนึ่งมาจากการทำงานกับภาคธุรกิจเอกชน อาทิ บริษัทนำเที่ยวด้านนิเวศที่มีความรับผิดชอบ ชาวบ้านที่ทำท่องเที่ยวมีรายได้เสริมจากการให้ที่พัก การนำเที่ยวจัดหาอาหาร หรือด้านยานพาหนะ และกลุ่มมีการเก็บรายได้ส่วนหนึ่งเข้าเป็นกองทุนและนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนและกิจกรรมด้านการอนุรักษ์

การท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่สามารถเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนอาจทำให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นเพียง 10-20% แต่การท่องเที่ยวโดยชุมชนก็เป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้ชุมชนมีกองทุนในการพัฒนาตนเอง นอกจากนี้การทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดการ ทำงานร่วมกัน การวางแผนการทำงาน และมีการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

ในภูมิภาคอาเซียนมีประสบการณ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ประชาชนมีส่วนร่วมเกือบ 20 ปี โดยเฉพาะการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต่างก็มีบทเรียน กรณีศึกษา ทั้งที่ประสบผลสำเร็จและล้มเหลว มีการวิเคราะห์สังเคราะห์และแลกเปลี่ยนทั้งในระดับชาติและภูมิภาคผ่านการสัมมนา สัมมนา การศึกษา-ดูงานที่จัดโดยนักวิชาการหรือหน่วยงานที่ทำงานกับชุมชน แต่ยังไม่เคยมีเวทีแลกเปลี่ยนที่มีทั้งนักวิชาการ ผู้ปฏิบัติงาน ภาคสนามทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งผู้นำชุมชนได้มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน

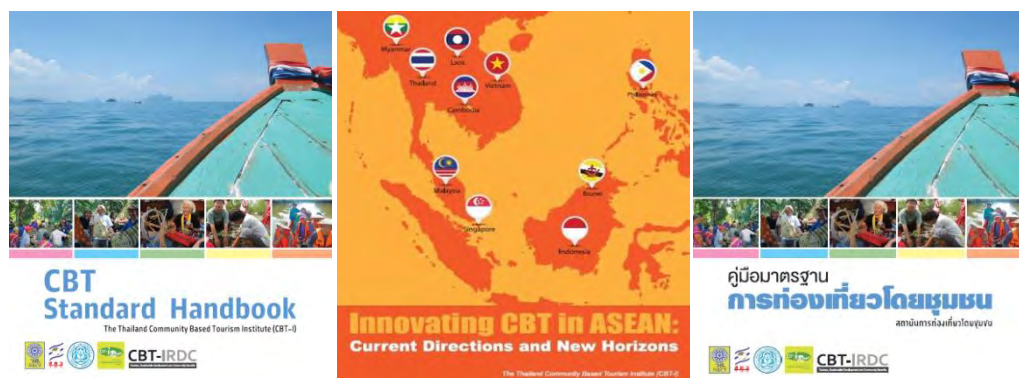
ในช่วงที่ผ่านมา การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิชาการและนักพัฒนาอยู่บ้าง ในขณะที่ยังคงมีบทบาทหลักในการสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในมิติของการอนุรักษ์หรือการแก้ปัญหาความยากจน อาทิ SNV จากประเทศเนเธอร์แลนด์หรือ GIZ จากเยอรมันก็ลดบทบาทในการสนับสนุนลงไป

ประเทศในกลุ่มอาเซียนยังคงประสบปัญหาคล้าย ๆ กันในเรื่องการตลาด แต่ก็มีชุมชนหลายแห่งที่สามารถดำเนินการเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างต่อเนื่องหลังจากหน่วยงานพี่เลี้ยงยุติบทบาทลง อาทิ เกาะยาวน้อย จ.พังงา บ้านแม่กำปอง จ.เชียงใหม่ และบ้านห้วยฮี้ จ.แม่ฮ่องสอน เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนกัมพูชา (The Cambodian Community Based Ecotourism Network -CCBEN) ยังสามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง จากการท่องเที่ยวองค์กรสมาชิก ทั้งองค์กรพัฒนาเอกชนและหน่วยงานภาครัฐจ่ายค่าสมาชิกและใช้บริการด้านการฝึกอบรมโดยจ่ายค่าบริการ ประเทศอินโดนีเซียโดยสมาคมท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งอินโดนีเซีย (The Indonesian Ecotourism Network หรือ INDECON) ได้ทำงานประสานความร่วมมือในลักษณะพันธมิตรในการทำงานระหว่างชุมชนกับ บริษัทนำเที่ยวมากกว่า 15 ปี

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนและองค์กรภาคีมีความเชื่อมั่นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตามการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกับภาคเอกชนในการพัฒนาเพื่อให้เกิดความคาดหวังที่ตรงกันในเรื่องคุณภาพที่ทั้งสองฝ่ายคาดหวัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรฐานและการสร้างสรรคกิจกรรมและบริการสำหรับนักท่องเที่ยว ดังนั้น การสัมมนาเพื่อการสร้างการยอมรับเรื่องคุณภาพและการสร้างสรรคการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภายใต้ชื่อ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน การเรียนรู้และแบ่งปันในอาเซียน” จึงเกิดขึ้นโดยที่มีผู้เข้าร่วมมาจากหลายภาคส่วนกว่า 200 คน ทั้งจากทุกภาคของประเทศไทยและใน 8 ประเทศสมาชิกอาเซียนที่มีการดำเนินงานเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การสัมมนาครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย “การพัฒนามาตรฐาน CBT สำหรับภูมิภาคอาเซียนสู่ความเป็นสากล” ซึ่งมีความมุ่งหวังที่จะให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ระหว่างหน่วยงานราชการ ภาคเอกชน ชุมชน และภาคีที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการสัมมนาดังกล่าวมีการจัดทำเอกสารประกอบการสัมมนา 2 เล่ม

- 1) *Innovating CBT in ASEAN - Current Directions and New Horizons* ฉบับภาษาอังกฤษ (ภาษาไทย จัดทำเป็น pdf) เป็นการนำเสนอกรณีศึกษาจาก 8 ประเทศ เป็นประสบการณ์จากคนทำงาน โดยกรณีศึกษาดังกล่าวเป็นเรื่องเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพของการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือมาตรฐาน CBT ทั้งในระดับปฏิบัติการและในระดับนโยบาย
- 2) คู่มือมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน (เป็นหนังสือ 2 ภาษา หน้า/หลัง) เป็นการนำเสนอบทเรียนการทำงานในการพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านการทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างปีพ.ศ. 2548-2556 โดยที่คู่มือดังกล่าวได้ให้แนวทางในการพัฒนามาตรฐานอย่างเป็นขั้นตอน

ภาพ 2.1 หนังสือประกอบการสัมมนา

การสัมมนาดังกล่าว มีขึ้นในวันที่ 30-31 พฤษภาคม 2556 ในกรุงเทพฯ มีจุดมุ่งหมายในการสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และความร่วมมือระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้องในการสร้างคุณภาพของการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยที่โครงการวิจัยนี้จะสามารถชี้ให้เห็นว่าในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียนจะต้องทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวผ่านมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างไร

การสัมมนาครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ศูนย์วิจัยนานาชาติเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน มหาวิทยาลัยพายัพ โดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยให้ทุนสนับสนุนการวิจัยและการจัดสัมมนาในครั้งนี้

3. วัตถุประสงค์

เป้าหมายโดยภาพรวมของการจัดสัมมนาครั้งนี้ คือ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยชุมชนให้มีคุณภาพและสร้างความยอมรับให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องวัตถุประสงค์เฉพาะที่การสัมมนาครั้งนี้ มุ่งหวัง ได้แก่

- 1) เพื่อนำเสนอกรณีตัวอย่าง และแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในกลุ่ม อาเซียนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาและขยายผลสู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้ง สถาบันการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- 2) เพื่อพัฒนานวัตกรรมด้านการวิจัยและพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียน กรณีศึกษา แนวทางปฏิบัติ และเครื่องมือในการประเมินมาตรฐาน CBT
- 3) เพื่อแลกเปลี่ยนและหาจุดร่วมของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในกลุ่มประเทศอาเซียนในการยกระดับ คุณภาพของการท่องเที่ยวโดยมีแนวทางหรือคู่มือที่ใช้พัฒนาร่วมกันในกลุ่มประเทศสมาชิก
- 4) เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชน นักวิชาการ และหน่วยงานต่าง ๆ ที่สนใจและมี บทบาทในการทำงานเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 5) เพื่อสร้างการยอมรับแก่หน่วยงานภาครัฐในระดับนโยบายให้บรรจุเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทยเป็นนโยบายสาธารณะ

4. กำหนดการ

การสัมมนา “การท่องเที่ยวโดยชุมชน โอกาสในการเรียนรู้และแบ่งปันในอาเซียน” มีการจัดขึ้น ทั้งหมด 2 วัน โดยวันแรกมุ่งเน้นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในมุมมองที่เกี่ยวข้องในประเทศไทยและใช้ภาษาไทย เป็นภาษาในการสัมมนา ส่วนวันที่สองมุ่งเน้นประเด็นของอาเซียนใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลักในการสัมมนา โดยทั้งสองวันเป็นการจัดสัมมนาแบบมีส่วนร่วม มีทั้งการนำเสนอ การแลกเปลี่ยน และการระดมความคิดเห็น โดยที่มีล่ามในการแปลภาษาผ่านระบบหูฟัง

วันที่ 30 พฤษภาคม 2556

8.00 – 8.45 น.	ลงทะเบียน
8.45 – 9.00 น.	พิธีเปิด โดย ศ.นพ.สุทธิพันธ์ จิตพิมลมาศ
ผู้อำนวยการ
9.00 – 9.30 น.	ปาฐกถาพิเศษ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน ความท้าทายของการท่องเที่ยววิถีชาวบ้าน
สู่มาตรฐานสากล” โดย เดช พุ่มคชา นักพัฒนาอาวุโสกรรมการมูลนิธิสถาบัน
การท่องเที่ยวโดยชุมชน
9.30 – 10.30 น.	สถานการณ์ CBT ในกลุ่มประเทศ ASEAN
คุณพจนา สวนศรี ผู้อำนวยการ สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน
10.30 – 10.45 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
10.45 – 12.00 น.	เสวนา “CBT ทำไมต้องมีมาตรฐาน”
ผู้แทนชุมชน – คุณบัญชา แขวงหลี
ประธานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จ.กระบี่

ผู้แทนผู้ประกอบการ – คุณวันชัย สุวัฒน์ศิริผล

กรรมการผู้จัดการ บริษัท Noble Truth Travel จำกัดและ

กรรมการสมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย

นักวิชาการ – ผศ.จิตศักดิ์ พุฒจร

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผู้ดำเนินรายการ– คุณประวิณมัย บ่ายคล้อย

ผู้ประกาศข่าวสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

12.00 – 13.00 น.

พักรับประทานอาหารกลางวัน

13.00 – 14.30 น.

เสวนาระดมสมองตามประเด็นที่สนใจ

ห้องย่อยที่ 1

ปัจจัยอะไรที่ทำให้ชุมชนไปไม่ถึงคุณภาพหรือมาตรฐาน

ประธาน คุณกรดาเดช พยัฆวิเชียร ประธานคณะกรรมการ

มูลนิธิสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เลขาฯ คุณจรัญญา แดงน้อย

ห้องย่อยที่ 2

ประสบการณ์ของหน่วยงานต่าง ๆ ในการเสริมสร้าง

ความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว

ประธาน ดร.อนุชา เล็กสกุลติลกรองผู้ว่าการบริหาร

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

เลขาฯ คุณชนนิจ มิ่งเมธาวร

ห้องย่อยที่ 3

ใครคือนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายของ CBT และปัจจัยที่สร้าง

ความสำเร็จและล้มเหลวในการทำการตลาด CBT

ประธาน ดร.ฐิติ ฐิติจำเริญพร

ผู้ช่วยดำเนินรายการ คุณปีเตอร์ ริชาร์ด

เลขาฯ คุณวุฒิพงษ์ ฉั่วตระกูล

ห้องย่อยที่ 4

บทบาทของเครือข่ายในการสร้างการยอมรับกับภาคที่เกี่ยวข้อง

และการผลักดันในระดับนโยบาย

ประธาน ผศ. ดร.สินธุ์โรบล

อาจารย์วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

เลขาฯ คุณสุภาวณีย์ ทรงพรวาณิชย์

14.30 – 15.00 น.

พักรับประทานอาหารว่าง

15.00 – 16.00 น.

นำเสนอผลการพูดคุยกลุ่มย่อยแบบพินิจตรงประเด็น

16.00 – 16.30 น.

สรุปภาพรวมการสัมมนา

คุณรณกร ตีรกานนท์ ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

วันที่ 31 พฤษภาคม 2556

09.00-09.30 น.	เปิดงานโดยคุณกฤษณ์รัช นพนาศิพงษ์ รองเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
09.30 – 10.00 น.	ปาฐกถา“การท่องเที่ยวโดยชุมชน...นวัตกรรมใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” คุณราเดช พยัฆวิเชียร อดีตผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย บรรยายพิเศษ มาตรฐาน CBT มาตรฐานที่การท่องเที่ยวอาเซียนได้เริ่มดำเนินการ โดย Mr.Thok Sokhom ผู้อำนวยการฝ่ายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและ อาเซียน กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาประเทศกัมพูชา
10.00– 10.30 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
10.30 – 12.15 น. ประเทศไทย	นำเสนอกรณีศึกษา 4 ประเทศกรณีศึกษาละ 20 นาที Directions towards a credible and high-quality Thai CBT standard Ms.Potjana Suansri, The Thailand Community Based Tourism Institute (CBT-I)
ฟิลิปปินส์	Integrating innovation, quality and standardization in CBT in the Philippines Ms.Emilia Roslinda, Participatory Research, Organization of Communities and Education towards Struggle for Self-Reliance (PROCESS) - Bohol, Inc.
กัมพูชา	CBT standards: development and application in Cambodia Ms.Sopheha Sok, Cambodia Community Based Ecotourism Network (CCBEN)
มาเลเซีย	The role of homestay in Community Based Tourism (CBT) development in Malaysia Mr.Chamhuri Siwar, Institute for Environment and Development (LESTARI), University Kebangsaan Malaysia สรุปประเด็นร่วมและประเด็นที่ท้าทาย
12.15 – 13.15 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
13.15 – 15.00 น. ลาว	นำเสนอกรณีศึกษา 4 ประเทศกรณีศึกษาละ 20 นาที Community Based Tourism initiatives in Luang Namtha Province - Lessons learned from implementation in the last 15 years (1999- 2013) Mr.Somsavath Namintha, Tourism Department, Luang Namtha Provincial Information, Culture and Tourism Department
อินโดนีเซีย	Community Based Tourism Standard in Indonesia: Between Needs and Challenges Mr.Ary Suhandi, Indonesian Ecotourism Network (Indecon)
เวียดนาม	Organizing Community Based Tourism product and business development in Vietnam

พม่า

Ms.Cao Thi Thanh Ha, Ministry of Culture, Sport and Tourism, Vietnam

Community Involvement in Tourism in Myanmar

Ms.Daw KyiKyie Aye, Myanmar Tourism Federation;

Mr.Aung Kyaw Swar, Inle Princess Resort/Inle Heritage Hospitality

Vocational Training School

สรุปประเด็นร่วมและประเด็นที่ท้าทาย

14.50– 15.15 น.

พักรับประทานอาหารว่าง

15.15– 16.15 น.

จุดร่วมของ CBT ในกลุ่มประเทศอาเซียนจะก้าวผ่านการแข่งขันสู่
ความร่วมมือและสร้างการยอมรับในระดับสากลได้อย่างไร

ดำเนินรายการโดย Mr.John Hummel

16.15-16.30 น.

สรุปการสัมมนาโดย คุณภราเดช พยัฆวิเชียร

ประธานกรรมการมูลนิธิสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ภาพ 3.1 ตัวอย่างโปสเตอร์ในเวทีสัมมนา

5. ผู้เข้าร่วม

จำนวนผู้เข้าร่วมสัมมนาทั้งสิ้น 201 คน เป็นชาวไทย 172 คน และต่างประเทศ 29 คน หากแบ่งตามองค์กรที่สังกัด พบว่า หน่วยงานราชการจำนวน 44 คน บริษัทนำเที่ยว 17 คน สถาบันการศึกษา 56 คน ผู้นำชุมชน 32 คน จากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนและศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.) และสำนักประสานงานวิจัย (วช.) 52 คน

6.รายงานการสัมมนา

6.1 วันแรก...เวทีไทย

6.1.1 เปิดสัมมนา โดย ศ.นพ.สุทธิพันธุ์ จิตพิมลมาศ ผู้อำนวยการ

ภาพ 6.1 ศ.นพ.สุทธิพันธุ์ จิตพิมลมาศ ผู้อำนวยการ กล่าวถึงบทบาทของสกว. ในการสนับสนุนงานวิจัย และงานวิจัย ครั้งนี้เป็นเสมือนงานวิจัยที่สอดคล้อง กับยุคสมัยที่กำลังเข้าสู่ประชาคม อาเซียน ชุมชนท้องถิ่นจะปรับตัว อย่างไร

6.1.2 ปาฐกถาพิเศษ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน ความท้าทายของการท่องเที่ยววิถีชาวบ้านสู่มาตรฐานสากล” คุณเดช พุ่มคชา นักพัฒนาอาวุโส และกรรมการมูลนิธิสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

คุณเดช พุ่มคชา ได้จุดประกายความคิดมีสาระสรุปได้ดังนี้

- 1) สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จีน อินเดีย และประเทศในอาเซียนกำลังเป็นประเทศที่มีบทบาทสำคัญในโลก มีกำลังซื้อที่แข็งแกร่ง แรงงานคนรุ่นใหม่มีความเก่งในการผลิต จะมีความเป็นพลวัตอย่างมากในภูมิภาคนี้ในอนาคตอันใกล้
- 2) การที่เราจะเป็นหนึ่งเดียวกันในอาเซียน เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ในชีวิต เป็นยุคสมัยที่เราไม่สามารถอยู่โดดเดี่ยวได้อีกต่อไป การคมนาคมขนส่งกำลังเชื่อมโยงภูมิภาคเข้าด้วยกัน ประเทศของเรา มีความหลากหลายและมีความเป็นธรรมดาสามัญ ผู้คนจะพบปะกันบ่อยขึ้น จากการทำงาน การศึกษา กีฬา ฯลฯ เราจำเป็นต้องทำงานด้วยกัน สร้างชุมชนอาเซียนเพื่อนำประชาคมไปสู่สันติภาพ ความยุติธรรม และความเท่าเทียมทางสังคม
- 3) ในภูมิภาคของเราอุดมสมบูรณ์ไปด้วยชนชาติพันธุ์ ความศรัทธา วัฒนธรรม ภาษา และความหลากหลายทางชีวภาพ ในอนาคตคนทั่วโลกจะหลั่งไหลมาสู่อาเซียน เรามีแหล่งท่องเที่ยวที่มั่งคั่งด้วยทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมรดกโลกถึง 33 แห่ง
- 4) เราควรจะมีภาคภูมิใจในธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม เราจะเชิญให้ผู้เยี่ยมเยือนได้มีประสบการณ์ มีความเข้าใจและสร้างแรงบันดาลใจโดยชาวอาเซียน เราจะแบ่งปันความงามความนุ่มนวล แม้ว่ามีโอกาสทางด้านเศรษฐกิจอย่างมากที่เราจะได้ประโยชน์ แต่เราต้องการที่สร้างความสมดุลให้การเติบโตนั้นเป็นไปอย่างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจกับสังคม

ทำไมการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงมีความสำคัญในอาเซียน

เบื้องหลังการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

- 1) ยี่สิบปีที่ผ่านมา ไม่ค่อยมีใครเชื่อว่าชุมชนท้องถิ่นจะสามารถพัฒนาทักษะ ความรู้ และประสบการณ์ในการจัดการการท่องเที่ยวได้ เขามักจะคิดว่าการท่องเที่ยวนำมาซึ่งผลกระทบเชิงลบ ในปี 2537 ภายใต้มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ ได้ก่อเกิดขึ้นและทำงานร่วมกับชุมชน ภายใต้แรงกดดันและการวิพากษ์วิจารณ์ว่าชุมชนไม่สามารถจัดการการท่องเที่ยวได้และอาจเป็นเหยื่อของการท่องเที่ยว
- 2) ในช่วงเวลาดังกล่าวการท่องเที่ยวมีการเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม ผลประโยชน์ยังไม่สามารถกระจายสู่คนไทยได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสิ่งแวดล้อม ชุมชนท้องถิ่นลุกขึ้นมาจัดการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติที่พวกเขาต้องพึ่งพา ชุมชนใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนในการเชื่อมโยงคนนอกมาเยี่ยมเยียน แบ่งปัน และเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของเขาและนำเสนอให้เห็นว่าเขาอยู่กับธรรมชาติ เขาใช้ประโยชน์และรักษาธรรมชาติอย่างไร

ภาพ 6.2 คุณเดช พุ่มคชา กำลังแสดงปาฐกถา

- 3) ทีมของเราเรียนรู้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ได้แตกต่างจากการพัฒนาชุมชนรูปแบบอื่น อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความเปราะบาง เพราะว่ามีคนหลายส่วนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เรียกร้องกระบวนการทำงานที่ต้องทำงานอย่างระมัดระวัง มีเครื่องมือและเทคนิคที่หลากหลายที่เข้าถึงและเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของคนที่แตกต่างกันหลากหลาย
- 4) ปัจจัยสำเร็จประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของชุมชนและการตัดสินใจอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งอยู่บนฐานของประสบการณ์และกระบวนการเรียนรู้ การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องการกำลังใจและการสนับสนุนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งกลุ่มคนภายนอกเองก็คาดหวังให้ชุมชนทำงานอย่างเข้มแข็งและมีความรับผิดชอบ
- 5) ปัจจุบัน ปี 2556 ในอาเซียนกว่า 100 ชุมชน มีการดำเนินการเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยวโดยชุมชนก็ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน เพิ่มขีดความสามารถของคนในชุมชน ก่อให้เกิดรายได้และมีการกระจายรายได้สู่สมาชิกในชุมชน และชุมชนได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในหลายมิติ เติบโตเต็มความสมบูรณ์ให้แก่ธรรมชาติ ให้การศึกษาแก่ผู้มาเยือนในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีบทบาทในการฟื้นฟูวัฒนธรรมให้มีการ

สืบสานและสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้มาเยือน ทำให้ชุมชนมีกองทุนในการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชน มีความภาคภูมิใจในตนเองและท้องถิ่นตน

- 6) ชุมชนมีการสร้างเครือข่ายในระดับอำเภอ จังหวัดและระดับภาค ในการแบ่งปันบทเรียนและช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่กันเมื่อเกิดปัญหา องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการเพิ่มขึ้นและบูรณาการกับระบบการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยและในหลักสูตรระยะสั้น

การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และเป้าหมายของอาเซียน อย่างไร

- 1) อาเซียนมีเป้าหมายคือ “หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งอัตลักษณ์และหนึ่งชุมชน” อาเซียนมีความมุ่งหวังที่จะร่วมมือเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาคน ความมั่นคงทางการเมืองและสิทธิมนุษยชนลดปัญหาความยากจน สนับสนุนวัฒนธรรมและความหลากหลายด้านสิ่งแวดล้อมและการสร้างสังคมที่สันติสุข การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นประเด็นในระดับท้องถิ่นและภูมิภาคที่จะแบ่งปันและสนับสนุนคุณค่าของอาเซียน การท่องเที่ยวโดยชุมชนนำเสนอโอกาสที่ยิ่งใหญ่แก่ชุมชนท้องถิ่นและกระบวนการความร่วมมือในอาเซียนที่สนับสนุนการพัฒนาในด้านต่าง ๆ
- 2) บริษัทนำเที่ยวและนักท่องเที่ยวมีความคาดหวังเรื่องความปลอดภัยและประสบการณ์ที่ได้รับ ความเพลิดเพลินในชุมชนที่ไปเยี่ยมเยือนในการนำเสนอชุมชนและความเป็นอาเซียนต่อโลก การท่องเที่ยวโดยชุมชนจำเป็นต้องให้ความสำคัญในการยกระดับสู่การมีมาตรฐาน และให้หลักประกันเรื่องความปลอดภัยการบริการที่มีคุณภาพ ชุมชนมีความเป็นพลวัตเมื่อมีผู้เยี่ยมชมมากขึ้นในหมู่บ้าน มาตรฐานของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนและกระบวนการพัฒนาจะเริ่มมีความสำคัญ มาตรฐานจะช่วยผู้ที่มาเยี่ยมชมและพันธมิตรมีความรู้สึกมั่นใจในคุณภาพของการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 3) อย่างไรก็ตามมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องการการดำเนินการในสถานการณ์ที่เหมาะสมในชุมชน มาตรฐานไม่เพียงแต่สร้างความมั่นใจในคุณภาพและบริการแต่ช่วยในการสร้างความมั่นใจในการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ความโปร่งใสในการทำงาน ความยั่งยืน การเรียนรู้และการที่ชุมชนได้ประโยชน์
- 4) การท่องเที่ยวทุกรูปแบบรวมทั้งการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีทั้งผลกระทบด้านบวกและด้านลบ เราจำเป็นต้องระมัดระวังว่าการท่องเที่ยวจะต้องไม่สร้างผลกระทบเชิงลบในชุมชนและสิ่งแวดล้อมองค์การที่ส่งเสริมเรื่องมาตรฐาน CBT ควรจะต้องลงไปสัมผัสสถานการณ์จริงในพื้นที่และทำงานด้วยกันกับชุมชนเพื่อพัฒนามาตรฐาน มันคือบทบาทของเราที่จะมั่นใจว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนช่วยให้ชุมชนได้สื่อสารความเป็นตัวตน การอนุรักษ์วัฒนธรรมการดูแลสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตตนสู่สังคมวงกว้าง

6.1.3 สถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศอาเซียน โดย คุณพจนา สวนศรี ผู้อำนวยการสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- 1) อาเซียนเป็นภูมิภาคที่มีการเติบโตด้านจำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุด การท่องเที่ยวสร้างโอกาสในหลาย ๆ เรื่อง ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดปัญหา ถ้าทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมไม่มีการจัดการดูแลที่ดี หากจะมั่นใจในเรื่องความยั่งยืน จำเป็นต้องสร้างความสมดุลอย่างระมัดระวังระหว่างคุณภาพและบริการ

- 2) การจัดการจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น เราจำเป็นต้องวางแผนในเรื่อง เราจะพัฒนาอย่างไรเพื่อให้เกิดความยั่งยืน และเราควรจะทำอย่างไร เราต้องการการติดตามประเมินผลความสัมพันธ์ ผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม-วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และเราต้องการที่จะคำนึงถึงการท่องเที่ยว จะสร้างสมดุลระหว่างโอกาสและความเสี่ยงนั้นอย่างไร
- 3) ซึ่งเรื่องนี้ไม่ได้เป็นปัญหาใหม่ ในประเทศไทยและภูมิภาค เราต่างก็คำนึงถึงทำอย่างไรจะสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมากกว่า 20 ปี การทำงานเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถยืนยันได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมและทำให้ตนเองได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ชุมชนมีความเป็นเจ้าของและมีบทบาทในการตัดสินใจ ซึ่งกระบวนการทำงานมีความสำคัญพอ ๆ กับตัวผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ถ้าไม่มีนักท่องเที่ยว การตลาดและการทำงานกับพันธมิตรเป็นส่วนที่มีความสำคัญถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นเพียงรายได้เสริม แต่ชุมชนก็ต้องทำเรื่องนี้อย่างมีคุณภาพ เป็นมืออาชีพในด้านการบริการแก่แขกผู้มาเยือน
- 4) การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการพัฒนาในประเทศไทยมาเกือบ 20 ปี แต่เพิ่งได้รับการยอมรับเมื่อราว 3-5 ปีมานี้เอง อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับความคิดเห็นที่ดีจากบริษัทนำเที่ยวและนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะคำว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” เป็นคำที่ทำการตลาดได้ยาก หน่วยงานของรัฐยังไม่ให้การสนับสนุนในการวางยุทธศาสตร์และระบบการทำงานที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างชัดเจนและเป็นระบบ
- 5) ปัจจุบันมีบริษัททัวร์ นักการศึกษา และธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) เริ่มให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน อย่างไรก็ตาม ผลิตภัณฑ์ที่แยกตัวอยู่โดด ๆ ไม่สามารถจะสร้างการยอมรับหรือได้รับการส่งเสริมได้ ชุมชนมีความจำเป็นต้องทำงานด้วยกันในลักษณะเครือข่าย และทำงานร่วมกันให้เป็นทีมกับหน่วยงานราชการ บริษัทนำเที่ยว นักวิชาการ และนักพัฒนาเอกชน หากที่ไหนมีการทำงานร่วมกับภาคีต่าง ๆ ได้ดีก็มักจะทำเรื่องนี้ไปได้ดี

มาตรฐาน CBT

- 1) ในช่วงเวลาที่ผ่านมา การท่องเที่ยวโดยชุมชนเริ่มเป็นที่รู้จัก เริ่มมีการทำงานในการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเริ่มมีการใช้คำนี้กันอย่างแพร่หลาย อย่างไรก็ตาม การพัฒนาชุมชนให้ดำเนินงาน และจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองเป็นกระบวนการทำงานที่ยากและต้องใช้เวลา บางชุมชนเป็นแค่แหล่งท่องเที่ยว ชุมชนเป็นผู้ถูกท่องเที่ยว โดยที่ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการทำงาน ไม่ได้มีสิทธิในการตัดสินใจในการจัดการ มีประโยชน์เพียงเล็กน้อยต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน ซึ่งสร้างความสับสนและลดทอนความน่าเชื่อถือในเรื่องการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเป็นการยากที่จะรู้ว่าชุมชนไหนเป็น CBT แท้หรือชุมชนไหนเป็น CBT เทียม
- 2) การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีศักยภาพในการสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยว อาทิเช่น กลุ่มครอบครัว นักเรียน นักวิจัย กลุ่มคนที่รักธรรมชาติและสนใจด้านวัฒนธรรม ผู้คนเดินทางจากทั่วโลกหนึ่งมาอยู่อีกประเทศที่แตกต่างเพื่อจะได้พบกับความงามและประสบการณ์ที่แตกต่าง และหากได้รับทราบว่าการเดินทางของเขาหรือเงินที่เขาจ่ายได้ก่อประโยชน์ให้กับคนท้องถิ่น ก็จะทำให้เขารู้สึกว่าการท่องเที่ยว

ของเขามีคุณค่า มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือเครื่องมือหนึ่งที่จะแยกแยะและบอกได้ว่าชุมชนไหนบ้างเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งจะต้องทำโดยการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการได้รับการรับรองและเป็นที่รับรู้ในตลาดการท่องเที่ยว

- 3) ในการสัมมนาครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยที่ได้มีการสำรวจว่ามาตรฐาน สามารถเพิ่มคุณภาพและสร้างการยอมรับเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้หรือไม่ ในอาเซียนการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีอยู่จำนวนมาก มีวัตถุประสงค์คล้าย ๆ กันและมีปัญหาร่วม ๆ กัน ความมุ่งหมายของงานวิจัยนี้เพื่อต้องการติดตามความก้าวหน้าว่าในประเทศสมาชิกอาเซียนมีการดำเนินการเรื่องการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานกันอย่างไร ซึ่งจะเป็นเวทีการแลกเปลี่ยนบทเรียนและความร่วมมือในการทำงานต่อไป
- 4) ในอาเซียน เรามีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความเคลื่อนไหวกันอย่างไม่เป็นทางการ ระหว่างนักวิชาการ และคนทำงานองค์กรพัฒนาเอกชน นับตั้งแต่ปีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสากล เมื่อปี 2545 ซึ่งคนบางส่วนที่เข้าร่วมเวทีดังกล่าวก็อยู่ด้วยกัน ณ เวทีนี้ด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นการดีที่เราจะได้นำเสนอความก้าวหน้าและแลกเปลี่ยนบทเรียน กรณศึกษาที่น่าสนใจและเครื่องมือใหม่ ๆ ในการทำงานและทำให้ความสัมพันธ์นี้สานกันเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียน
- 5) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียนมีการพัฒนาโดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่
 1. งานการท่องเที่ยวโดยชุมชนริเริ่มและเติบโตจากฐานการพัฒนาชุมชนโดยองค์กรพัฒนาเอกชนในช่วงปี ค.ศ.1990 (พ.ศ. 2533) ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนจากองค์การระหว่างประเทศ และมุ่งเน้นเรื่องการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรที่ยั่งยืนโดยชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ ประเทศไทย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และกัมพูชา
 2. การท่องเที่ยวโดยชุมชนริเริ่มโดยหน่วยงานของรัฐ ที่ได้รับทุนสนับสนุนจากองค์การระหว่างประเทศ โดยที่มุ่งหวังใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และแก้ปัญหาความยากจน ได้แก่ ประเทศลาว เวียดนาม กัมพูชา (เนื่องจากกัมพูชาเปิดให้มีองค์กรพัฒนาเอกชน ทำให้การริเริ่มดำเนินการมาจากพลังของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน ผ่านงานพัฒนาชุมชน แต่ก็ได้รับการผลักดันจากแหล่งทุนต่างประเทศผ่านรัฐบาลด้วย)

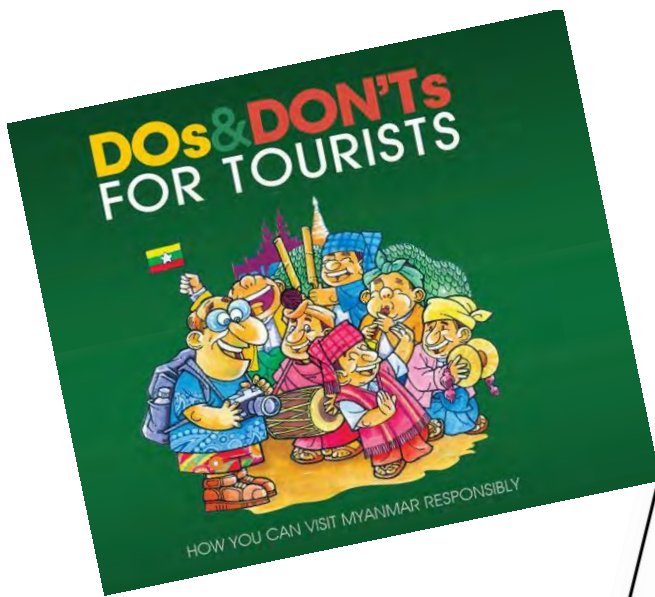
ส่วนพม่าเพิ่งเปิดประเทศและมีความสนใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่จากความไม่พร้อมของชุมชนและรัฐยังคงควบคุมทิศทางการพัฒนาจึงใช้คำว่าการท่องเที่ยวที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมแทน สำหรับมาเลเซียและบรูไนรูดซาลาม เป็นการท่องเที่ยวที่รัฐเข้าไปส่งเสริมให้ภาคชุมชนดำเนินการภายใต้การส่งเสริมของรัฐที่ไม่มีหน่วยงานต่างประเทศให้ความช่วยเหลือ

การประมวลนี้มาจากในกระบวนการวิจัยได้มีการศึกษาสถานการณ์ของประเทศสมาชิกอาเซียนพอประมวลสรุปได้ดังนี้

- อินโดนีเซีย เริ่มมากกว่า 20 ปี มีการขับเคลื่อนงานมาอย่างต่อเนื่อง มีจุดเด่น ในเรื่องความรู้ความต่อเนื่องในการทำงาน ภาครัฐให้การสนับสนุน มีแนวทางหรือนโยบายการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ
- ฟิลิปปินส์ มีจุดแข็ง คือ เริ่มจากการพัฒนาเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ การเกษตร และเกิดจากฐานคิดที่ว่า จะทำอย่างไรให้เกิดการสร้างควมเข้าใจกับคนในประเทศ สามารถสร้างความร่วมมือกับ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อุปสรรคที่มีคือ การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเกษตรกร หรือ ชาวประมง

- ไทย มีหนึ่งร้อยกว่าหมู่บ้าน การจัดการหลากหลายพื้นที่ ทั้งในระดับหมู่บ้าน และเครือข่าย มีการระดมองค์ความรู้มาอย่างต่อเนื่อง มีการทำงานร่วมกับภาคธุรกิจ มีความต่อเนื่อง ในการทำงาน อุปสรรคคือการขาดการต่อยอด และการขยายผลอย่างเป็นกระบวนการ
- กัมพูชามีจุดเด่นคือ มีระบบสมาชิก องค์กรทั้งรัฐและเอกชนสามารถสมัครเป็นสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน บริหารในรูปคณะกรรมการ พื้นที่ทำงานมีหน่วยงานที่เป็นองค์กรพัฒนาเอกชน ทำงานอยู่ มีความท้าทายในเรื่องการตลาด ขาดแหล่งทุนสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เริ่มมีการทำงานเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- เวียดนาม โดยมีจุดแข็ง คือรัฐถือเป็นนโยบาย และมีการให้ความสำคัญในภาคธุรกิจ สนับสนุนเงินกู้ยืม อุปสรรค คือ การดำเนินการริเริ่มจากนโยบายรัฐ เพราะฉะนั้นต้องการการหนุนเสริมจากพี่เลี้ยง อย่างเข้มข้น
- ลาว รัฐบาลเป็นผู้กำหนดนโยบาย มีพื้นที่นำร่องชัดเจน เช่น หลวงน้ำทา หลวงพระบาง คำม่วน จำปาศักดิ์ สหวันนะเขต มีการวางบทบาทการทำงานอย่างชัดเจน มุ่งเน้นเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน เน้นให้คนยากจนมีส่วนร่วม ความท้าทาย คือ ขาดความพร้อมของหน่วยงานที่ลงไปทำงานส่งเสริมให้กับชุมชน และขาดความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวมีอย่างหลากหลายในประเทศลาวนั้น ทุกรูปแบบการท่องเที่ยวมาพร้อมกัน ทำให้แยกรูปแบบได้ไม่ชัดเจนนัก
- พม่า รัฐมีนโยบายสนับสนุนเรื่องการท่องเที่ยว มีการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ภาคเอกชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เนื่องจากเพิ่งเปิดประเทศ แต่ยังขาดในเชิงโครงสร้างพื้นฐาน ทำให้มีอุปสรรคการเดินทาง บางพื้นที่ขาดเรื่องความปลอดภัย เป็นประเทศที่ยังต้องการการเตรียมความพร้อม
- มาเลเซีย โดดเด่นเรื่องของโฮมสเตย์ รัฐบาลให้การสนับสนุน และมีการทำงานร่วมกับภาคเอกชน หน่วยงานต่าง ๆ ความท้าทายอยู่ที่ความต้องการที่หลากหลายของนักท่องเที่ยวต่างชาติ และเริ่มมีปัญหาเรื่องการสร้างเอกลักษณ์ของพื้นที่
- สูดทัยสิงคโปร์และบรูไนรูลาาม ยังคงดำเนินการในเรื่องความรู้ความเข้าใจ เป็นการดำเนินการที่อยู่ในระยะต้น

ความแตกต่าง

- ความเข้มข้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ระดับความร่วมมือระหว่างรัฐ/เอกชน/ชุมชน
- กระบวนการในการส่งเสริมแบบสั่งการจากนโยบาย หรือการเกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชน

สิ่งที่เหมือนกัน

- เริ่มมีแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและคนท้องถิ่นได้รับประโยชน์
- ข้อจำกัดเรื่องการตลาด

ความท้าทาย

- การพัฒนาขีดความสามารถในการทำงานของชุมชนและองค์กรพี่เลี้ยง
- การให้ความสำคัญกับตลาดนักท่องเที่ยวในประเทศหรือภูมิภาคอาเซียนแทนที่จะพึ่งพานักท่องเที่ยวต่างชาติที่มาจากยุโรป อเมริกา หรือออสเตรเลีย
- ทุนในการทำงานแก่องค์กรปฏิบัติงานและการทำงานวิจัยเพื่อนำมาวางแผนการพัฒนา

บทสรุป

มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นกรอบหลักเกณฑ์ในการพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สร้างความมั่นใจให้กับชุมชนในการบอกกับภาคีความร่วมมือว่าชุมชนของตนพัฒนาในกรอบและแนวทางเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน สามารถชี้วัดและตรวจสอบได้ ไม่มีงานพัฒนาใดที่จะก้าวไปข้างหน้าโดยปราศจากความร่วมมือของภาคประชาชนที่มีความพร้อมที่จะปฏิบัติการ คนทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียน

ควรจะทำงานด้วยกัน เพื่อใช้มาตรฐานนี้ในการเข้าถึงตลาดนักท่องเที่ยวที่สนใจ นักท่องเที่ยวและบริษัทนำเที่ยวต้องการที่จะอุดหนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาตรฐานจะช่วยเขาในการตัดสินใจ

ในตอนท้ายของการนำเสนอ คุณพจนนา สอนศรี ได้กล่าวถึงความเป็นมาของงานวิจัย “การพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนสำหรับภูมิภาคอาเซียนสู่ความเป็นสากล” ว่าต้องการรับรู้สถานการณ์ว่าปัจจุบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศในอาเซียนมีความก้าวหน้าอย่างไร โดยเฉพาะเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน การศึกษาสถานการณ์และทบทวนวรรณกรรม ได้จัดทำเสร็จแล้วที่มวิจัยได้ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ชุมชน บริษัทนำเที่ยว นักท่องเที่ยว และหน่วยงานภาครัฐให้ข้อคิดเห็นต่อร่างมาตรฐาน โดยที่มาตรฐานนี้พัฒนามาจากมาตรฐาน การท่องเที่ยวสากล (GSTC) ทั้งการลงพื้นที่รายชุมชน การจัดเวทีประชาคมทั้งภาคเหนือและภาคใต้ การทำ Famtrip และจัด Focus group กับผู้ประกอบการ

6.1.4 การเสวนา “CBT ทำไมต้องมีมาตรฐาน” ผู้เข้าร่วมเสวนา คุณบัญชา แขวงหลี ประธานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จ.กระบี่ คุณวันชัย สุวัฒน์ศิริพล ผู้จัดการบริษัท Nobel Truth Travel จำกัด และกรรมการ สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย (TEATA) ผศ.จิตศักดิ์ พุฒจร คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ดำเนินการเสวนาโดย คุณประวีณมัย ปายคล้อย ผู้ประกาศข่าวไทยพีบีเอส

ผศ.จิตศักดิ์ พุฒจร

- 1) ชุมชนหลายแห่งต้องการให้มีนักท่องเที่ยวไปเที่ยวให้มากขึ้น แต่ไม่สามารถตอบสนองความคาดหวังของนักท่องเที่ยวได้ มาตรฐานสามารถช่วยในการเตรียมตัวให้กับสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามไม่ควรจะแข็งตัวเกินไป มาตรฐานจำเป็นต้องปรับสภาพแวดล้อมในชุมชนที่มีความแตกต่างกัน มาตรฐานไม่ควรจะตีกรอบและทำให้ชุมชนรู้สึกถูกครอบงำ
- 2) ชุมชนมักจะฟังความคิดเห็นของผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐ เขาเหล่านั้นมีอิทธิพลทางสังคมและรายได้ หน่วยงานรัฐและบริษัททัวร์ควรจะสนับสนุนและให้ข้อมูลเพื่อให้ชุมชนพัฒนาขีดความสามารถ และไม่พยายามครอบงำชุมชน
- 3) มาตรฐานต้องช่วยชุมชนป้องกันตนเอง และใช้มาตรฐานเป็นเครื่องมือในการติดตามและประเมินผล มาตรฐานสามารถช่วยให้บริษัททัวร์มีความมั่นใจในคุณภาพและคุณค่าของการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 4) เราอาจจะมีมาตรฐานกลาง และให้ชุมชนแต่ละแห่งปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทของตน ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่ไม่ใช่เฉพาะผู้นำชุมชนเท่านั้นที่จะต้องเข้าใจเรื่องมาตรฐาน แต่สมาชิกของชุมชนต้องมีความเข้าใจเรื่องนี้ด้วย
- 5) ความต้องการเรื่องมาตรฐานของแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน นักท่องเที่ยวไทยและต่างชาตก็คาดหวังเรื่องมาตรฐานต่างกัน รัฐบาลควรจะช่วยชุมชนในการแยกแยะตลาดที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนและช่วยชุมชนพัฒนามาตรฐานให้สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละตลาด

- 6) นักวิชาการที่ทำเรื่องมาตรฐานควรจะไปหมู่บ้าน แลกเปลี่ยนและมีข้อตกลงร่วมกับชาวบ้าน เขาควรเรียนรู้จากประชาชน และช่วยกันในการพัฒนามาตรฐานให้มีประโยชน์ต่อทุกฝ่าย
- 7) เมื่อเรามีการทำการตลาดสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน คุณภาพต้องสำคัญกว่าปริมาณ นักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ก็จะจัดการยาก
- 8) มาตรฐานควรจะเป็นเครื่องมือในการส่งผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่คนรุ่นใหม่

ภาพ 6.3 บรรยายการเสวนา CBT ทำไมต้องมีมาตรฐาน

คุณบัญชา แขวงหลี

- 1) ในอดีตชุมชนของเราจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยไม่มีมาตรฐาน อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์สอนเราว่ามาตรฐานเป็นเรื่องที่มีประโยชน์ หากเราต้องการที่จะพัฒนาและประสบความสำเร็จด้านการตลาดสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในประสบการณ์ของเรารัฐบาลไม่ค่อยกระตือรือร้นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มาตรฐานจะช่วยในการกระตุ้นรัฐให้มีศรัทธาในการส่งเสริมชุมชน และช่วยในการทำการตลาดให้กับชุมชน
- 2) ชีวิตของเราขึ้นอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติ และการท่องเที่ยวสามารถที่จะทำให้ลายทรัพยากรเหล่านั้นได้ เมื่อทรัพยากรถูกทำลายภาคธุรกิจก็ย้ายหนี กฎและแนวทางปฏิบัติเป็นสิ่งที่สำคัญในการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนไม่สามารถจะย้ายออกไปไหนได้แม้ทรัพยากรของเราถูกทำลาย เราต้องทำงานด้วยกัน ไม่ควรรอคอยงบประมาณจากรัฐ ผมเห็นด้วยว่ามาตรฐานเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่พวกเราสามารถทำงานด้วยกันได้เพื่อป้องกันทรัพยากรธรรมชาติของเรา
- 3) ชุมชนควรที่จะพัฒนามาตรฐานคล้ายกับเครือข่ายในการทำงานด้วยกัน ซึ่งอาจจะช่วยให้เรามีงบประมาณมาฝึกอบรมและสร้างความไว้วางใจให้กับผู้ประกอบการท่องเที่ยว เพราะเขาจะเห็นว่าเราทำงานด้วยกันเพื่อยกระดับมาตรฐาน จะช่วยให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการยอมรับ การกระจายรายได้ให้กับชุมชนควรจะถูกกล่าวถึงในมาตรฐานด้วย

- 4) ความต้องการของนักท่องเที่ยวก็สำคัญ อย่างไรก็ตาม มาตรฐานไม่ควรจะพูดถึงแต่ว่า ชุมชนต้องทำอะไร แต่น่าจะบอกว่าเราไม่สามารถทำอะไร และจะไม่ทำอะไรด้วย มาตรฐานควรจะช่วยในการจัดการความคาดหวังแก่นักท่องเที่ยว
- 5) สำหรับอาเซียน เราจะต้องสนใจที่จะปกป้องวิถีชีวิตของเรา เราไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต เพราะว่ามันเป็นจุดแข็งของเรา อย่างไรก็ตาม เราไม่สามารถหลีกเลี่ยงการพัฒนาได้

คุณวันชัย สุวัฒน์ศิริพล

- 1) นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชุมชนเป็นนักท่องเที่ยวที่ต้องการประสบการณ์ เขาต้องการสัมผัสวิถีชีวิตดั้งเดิม ซึ่งชุมชนท่องเที่ยวของเราสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวเหล่านั้น กลุ่มครอบครัวเป็นตลาดที่กำลังเติบโต ชุมชนของเราสามารถสร้างมิตรภาพระหว่างชุมชนกับผู้มาเยือน ถ้าการท่องเที่ยวโดยชุมชนยั่งยืน ชุมชนก็ได้รับประโยชน์ด้วย
- 2) ผมคิดว่ามาตรฐานเป็นสิ่งสำคัญสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ เขาต้องการรายละเอียด แต่นักท่องเที่ยวไทยไม่ได้คิดว่ามาตรฐานเป็นเรื่องสำคัญมากนัก
- 3) มาตรฐานต้องการข้อตกลงร่วมภายในชุมชน ในปัจจุบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีมาตรฐาน แตกต่างกันไป มันเป็นความคิดที่ดีสำหรับบริษัทนำเที่ยวในการเข้ามามีส่วนร่วม เพราะเขารู้ความต้องการของนักท่องเที่ยว
- 4) การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้คนในชุมชนมีโอกาสที่จะอยู่ในถิ่นกำเนิด มาตรฐานสามารถช่วยเขาในการทำงานแบบมีอาชีพ ชาวบ้านสามารถที่จะพบกับกลุ่มนักท่องเที่ยวคุณภาพ เช่น นักท่องเที่ยวจากยุโรป อย่างไรก็ตาม ชุมชนต้องพิจารณาว่าถ้าเขาต้องการที่จะตอบสนองความต้องการเฉพาะของนักท่องเที่ยวหรือไม่ เช่น น้ำร้อน การตกแต่งปรับปรุงสถานที่ ชุมชนต้อง ถกเถียงกันว่า นักท่องเที่ยวประเภทไหนที่เขาต้องการ และสื่อสารกับบริษัทนำเที่ยว

ภาพ 6.4 บรรยายภาพของผู้เข้าร่วม

จากผู้เข้าร่วม

- 1) ชุมชนบางแห่งไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลและการฝึกอบรม หรือชุมชนไม่ต้องการถูกควบคุมโดยมาตรฐาน บางครั้งมาตรฐานจะไม่เหมาะสมกับบริบทและข้อจำกัดของชุมชนที่มีความแตกต่างกัน มีทางออกอะไรบ้าง หรือต้องเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- 2) ผศ.จิตติศักดิ์ : มันเป็นเรื่องที่ดีที่จะต้องมีความรู้ มันสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน และช่วยให้เห็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน มาตรฐานสามารถออกแบบให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ชุมชนสามารถปรับให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของตน ตัวชี้วัดไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน
- 3) ปีเตอร์ ริชาร์ด : เครือข่ายเป็นเรื่องง่าย ชุมชนสามารถเข้าร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย แม้ว่าเขาไม่ปฏิบัติตามหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ก็ตาม แต่มาตรฐานสามารถช่วยรับรองชุมชนได้ว่ามีคุณภาพ หากชุมชนมีรูปธรรมที่จับต้องได้ว่ามีการอนุรักษ์
- 4) จะระบุรูปธรรมที่จับต้องได้อย่างไรเรื่องประสบการณ์ในการท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนในมาตรฐาน
- 5) มาตรฐานต้องมีทั้งเรื่องบริการและความยั่งยืน นักท่องเที่ยวอาจจะได้ประโยชน์จากเรื่องบริการ แต่ในระยะยาวชุมชนจะได้ประโยชน์จากการปกป้องทรัพยากรของเขา
- 6) ประเทศไทยควรรู้สึกภูมิใจที่เรามีชุมชนที่ทำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน

6.1.5 แบ่งกลุ่มย่อยในการแลกเปลี่ยน

ห้องย่อยที่ 1 : ปัจจัยอะไรที่ทำให้ชุมชนไปไม่ถึงคุณภาพหรือมาตรฐาน

ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนไปไม่ถึงมาตรฐาน : คุณจรรยา แดงน้อย ได้นำเสนอข้อค้นพบเบื้องต้นจากการวิจัย

มาตรฐานกับภาครัฐ:

กรมการท่องเที่ยวยังไม่เห็นความสำคัญ จึงไม่ได้มอบหมายบุคลากรหรือจัดสรรงบประมาณ ในการติดตามหรือสานต่อเรื่องนี้

มาตรฐานกับภาคเอกชน:

ผู้ประกอบการมองว่าไม่สามารถนำเกณฑ์จากมาตรฐานไปใช้ทำการตลาดได้โดยตรง

มาตรฐานกับชุมชน :

ชุมชนค้นพบว่าต้องมีข้อที่ต้องปรับปรุง พัฒนาเพิ่มเติมหลายประการ คือ ชุมชน CBT ที่มีประสบการณ์สามปีขึ้นไปจะชัดเจนเรื่องการบริหารและความปลอดภัย และละเลยการบริหารจัดการแบบองค์รวม ส่วนชุมชนที่เพิ่งทำงานจะขาดเรื่องการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวแบบแลกเปลี่ยน เรียนรู้การบริหารจัดการที่กระจายงาน กระจายบทบาท

ประเด็นร่วมของชุมชน คือ ขาดการพัฒนาศักยภาพทีมงานอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ การจัดการสิ่งแวดล้อมร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้อง การสร้างชุดความรู้ด้านวัฒนธรรมรวมทั้งความเข้าใจที่จะพัฒนาการตลาดด้วยชุมชนเองและการทำงานร่วมกับภาครัฐกิจ

จากนั้นได้มีการแลกเปลี่ยนและระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วม ปัจจัยในการสนับสนุนการพัฒนา มาตรฐาน

ข้อเสนอต่อภาครัฐ

- 1) รัฐควรมีการปรับแนวคิดที่ภาครัฐมีบทบาท หน้าที่ในการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการพัฒนา มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ไม่ใช่บทบาทการให้มาตรฐาน
- 2) ควรมีการจัดทำแผนกลยุทธ์ระดับจังหวัดเพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกัน ของแต่ละหน่วยงาน

ข้อเสนอจากชุมชน

- 1) การจัดทำมาตรฐานควรจัดทำในระดับที่ชุมชนรับได้ซึ่งควรสอดคล้องกับกระบวนการเตรียม ความพร้อมชุมชน รวมทั้งมีกระบวนการจัดปรับต่อเนื่องเป็นระยะ
- 2) กรอบคิดหลักในการพัฒนามาตรฐาน คือ (1) เป็นกระบวนการในการสร้างการเรียนรู้การทำงาน ร่วมกันทั้งของชุมชนเองและภาคีที่เกี่ยวข้อง (2) เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวแบบองค์รวม
- 3) ควรมีการศึกษาความต้องการของทั้งเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน
- 4) ควรตั้งเป้าหมายในการพัฒนาเป็นช่วงเวลา เช่น ทุกปี หรือ ทุกสองปีต้องการสร้างการเปลี่ยนแปลง เรื่องอะไรบ้าง

บทบาทขององค์กรพี่เลี้ยง คือ

- 1) ช่วยเชื่อมโยง และจัดระบบข้อมูล แนวทางจากภาคีอื่น เช่น หน่วยงานรัฐ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้ชุมชนได้เข้าใจเพิ่มมากขึ้น
- 2) ควรเน้นย้ำแนวทางของการท่องเที่ยวโดยชุมชน มากกว่าส่งเสริมให้เกิดธุรกิจชุมชนเป็นหลัก
- 3) ควรมีกระบวนการติดตามประเมินผลร่วมกับชุมชน และภาคีอย่างต่อเนื่อง
- 4) ควรได้รับการสนับสนุนอย่างชัดเจนและต่อเนื่องจากรัฐ
- 5) ควรสร้างแนวร่วมและการประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อการเกิดเอกภาพ ในระดับรากฐาน และสร้างกระบวนการสนับสนุนในระดับท้องถิ่น

ภาพ 6.5 บรรยากาศห้องย่อย 1

ภาพ 6.6 บรรยากาศห้องย่อย 2

ห้องย่อย 2 : ประสบการณ์ของหน่วยงานในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว

รูปแบบการทำงานของหน่วยงานต่างๆ

ดร.อนุชา เล็กสกุลติกง นำเสนอเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมเบื้องต้นก่อนเปิดให้มีการอภิปราย การดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ พบว่าที่ผ่านมามีรูปแบบการดำเนินงานในเรื่องของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่หลากหลาย ได้แก่

- การทำงานผ่านกระบวนการวิจัยร่วมกับชุมชนท้องถิ่นที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม เช่น กรณี สกว. นักวิชาการ ฯลฯ
- การสร้างกระบวนการหนุนเสริมเรียนรู้ให้กับชุมชน เช่น การฝึกอบรม
- การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบเรื่องการท่องเที่ยว เช่น กรณี อพท. กรมส่งเสริมการเกษตร อพท. โดยมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นพี่เลี้ยงหรือ ผู้หนุนเสริม
- การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในกระบวนการเรียนการสอน การบริการวิชาการ เช่น กรณีนักวิชาการ จากสถาบันการศึกษา

ซึ่งความหลากหลายของรูปแบบการทำงานเกิดจากจุดเริ่มต้นของความเชื่อมโยงที่แตกต่าง ซึ่งมีทั้งกรณีของการขับเคลื่อนจาก

- 1) ความสนใจของชุมชนท้องถิ่นเป็นตัวตั้ง
- 2) เกิดจากความสนใจของนักวิชาการหรือกลุ่มคนในฐานงานพัฒนาที่มองเห็นความจำเป็น
- 3) การขับเคลื่อนผ่านนโยบายที่ถูกกำหนดจากหน่วยงานหรือต้นสังกัด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นลักษณะ

ความคิดรวบยอด

ปัญหาอุปสรรคและความท้าทาย

ปัญหาและความท้าทายในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ “คน” ซึ่งมีหลากหลายกรณี อาทิเช่น

- **การขาดความรู้ความเข้าใจของผู้มีบทบาทในการหนุนเสริม** หรือบทบาทของพี่เลี้ยง ต่อเรื่องของชุมชนท้องถิ่น หรือในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยว ทำให้ไม่เข้าใจบริบทที่แท้จริงของชุมชน และไม่สามารถสร้างความเข้าใจของชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้น ยังขาดกระบวนการเติมความรู้ที่เหมาะสมให้กับกลุ่มคนหนุนเสริม
- **การขาดความรู้ ความเข้าใจ ของคนในชุมชน** ส่งผลให้มีฐานคิดที่ไม่ตรงกับเรื่องของการจัดการท่องเที่ยว เช่น ฐานคิดการเป็นผู้จัดการท่องเที่ยว หรือ การถูกท่องเที่ยว ฐานคิดในเรื่องของรายได้ ซึ่งจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างทันทีภายหลังการดำเนินการ ฯลฯ
- **การขาดการยอมรับ และความแตกต่างของฐานคิดของกลุ่มคน** เช่น ระหว่างชุมชนกับนักวิชาการ เช่น การที่ชุมชนไม่ยอมรับในเทคโนโลยี หรือนวัตกรรมที่ทางวิชาการพัฒนาขึ้น การไม่ยอมรับความคิดระหว่างคนรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ หรือการมีระดับความคาดหวังที่แตกต่างในการดำเนินการ เช่น กรณีนักศึกษาที่กลับไปทำงานในบ้านหรือชุมชน ที่ไม่สามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปแลกเปลี่ยนและพัฒนาในพื้นที่ได้

ปัญหาในเรื่องของกระบวนการทำงาน

- 1) บทบาทการทำงานของหน่วยงาน เช่น การไม่ยอมรับฟังความต้องการของชุมชน การทำงานที่ไม่มีกระบวนการชัดเจน บางครั้งมีการเข้าไปรุมพื้นที่ที่เริ่มเป็นที่รู้จักส่งผลให้ทำงานต่อเนื่องได้ยาก
- 2) กระบวนการทำงานที่ขาดเชื่อมโยงถึงเรื่องการตลาด หรือขาดการเชื่อมต่อในภาคธุรกิจ ทำให้หลายพื้นที่มีการพัฒนารูปแบบ และมีการจัดการท่องเที่ยวที่ดี แต่ไม่มีนักท่องเที่ยว
- 3) บางครั้งการดำเนินงานเพื่อจัดการท่องเที่ยวในระดับชุมชนขาดการจัดการที่ดี เช่น ขาดการกลั่นกรองประเภทของนักท่องเที่ยว ไม่มีความชัดเจนเรื่องของโปรแกรม ซึ่งอาจมีการปรับเปลี่ยนตามเงื่อนไขของภาระงานในชุมชน เช่น ละจากการดูแลนักท่องเที่ยวเพื่อไปทำการเกษตรในช่วงเวลาที่ภูมิอากาศเหมาะสมอย่างกะทันหัน
- 4) กรณีนักวิชาการ บางส่วนประสบปัญหาเรื่องของการขาดความต่อเนื่องในการหนุนเสริมในเชิงของงบประมาณ

จากนั้นมีการเปิดให้ผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยน : **มาตรฐานและความจำเป็นในการพัฒนา**

จากการสะท้อนร่วมกันของผู้เข้าร่วมการสัมมนา ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการพัฒนาเรื่องมาตรฐาน โดยเห็นว่า เรื่องนี้จะเป็นการช่วยกำหนดทิศทางการพัฒนาเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งในด้านระบบหรือการบริหารจัดการให้เกิดการยอมรับมากขึ้น นอกจากนั้น ภาคเอกชนยังร่วมสะท้อนว่า จะเป็นส่วนช่วยสำคัญในเรื่องของการพัฒนาด้านตลาด และควรวิเคราะห์ความเชื่อมโยงในประเด็นเหล่านี้ คือ

- 1) กระบวนการได้มาหรือการพัฒนาให้เกิดมาตรฐานนั้นเป็นอย่างไร มีขั้นตอนหรือเกิดจากกระบวนการที่มีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด

2) มาตรฐานที่จะพัฒนานั้นจะมีความยืดหยุ่น และสอดคล้องกับความหลากหลายของชุมชนท้องถิ่นได้อย่างไร

3) มาตรฐานของหน่วยงานหรือองค์กรที่ลงไปสนับสนุนชุมชนควรมีหรือไม่ ถ้ามีควรเป็นแบบไหนอย่างไร

4) การพัฒนามาตรฐานควรมองหลากหลายมิติหรือหลายระดับหรือไม่ และจะเชื่อมโยงกับมาตรฐานอื่น ๆ ที่มีอยู่เพื่อการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมได้อย่างไร

**ห้อยย่อที่ 3 : ใครคือนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายของ CBT
และปัจจัยที่สร้างความสำเร็จและล้มเหลว ในการทำการตลาด CBT**

กลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยวสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- ส่วนใหญ่ 90% คือคนไทย และ 10% เป็นชาวต่างชาติที่มาเที่ยวชุมชน CBT หรือพักโฮมสเตย์ อย่างไรก็ตาม ตัวเลขนี้ยังไม่ได้แสดงศักยภาพของตลาดนักท่องเที่ยว มีความจำเป็นที่ต้องมีการส่งเสริมการตลาดมากขึ้น
- บริษัททัวร์จำนวน 6 แห่งที่ร่วมกิจกรรม focus group และมีส่วนร่วมในขบวนการพัฒนาส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้ระบุว่า มีตลาดที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน อาทิ

ตลาดนักท่องเที่ยวต่างชาติ

- ยุโรป ได้แก่ เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม เยอรมัน และอีกหนึ่งตลาดที่เป็นตลาดที่มีคุณภาพ หากเขาได้รู้จัก CBT ได้แก่ ตลาดกลุ่มสแกนดิเนเวีย นอกจากนี้ ก็มีแคนาดา ออสเตรเลีย ตลาดดังกล่าว กำลังแสวงหาการท่องเที่ยวที่ทำให้เขาได้มีประสบการณ์กับวิถีชีวิตดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม ตลาดเหล่านี้ยังไม่ค่อยมั่นใจเรื่อง CBT ดังนั้น บริษัทนำเที่ยวจะต้องให้ข้อมูลแก่เขา
- การเติบโตของกลุ่มครอบครัว นักศึกษานานาชาติ อาสาสมัคร

ตลาดอาเซียน

- กลุ่มคนจากอาเซียนส่วนใหญ่ที่มาพื้นที่ CBT ปัจจุบันเป็นกลุ่มศึกษาดูงาน แต่ในที่สุดกลุ่มย่อยก็ไม่แน่นอนว่านักท่องเที่ยวทั่วไปในกลุ่มอาเซียนจะเป็นตลาดใหม่ของ CBTหรือไม่

นักท่องเที่ยวไทย

- นักท่องเที่ยวไทยมาชุมชน CBT ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มศึกษาดูงาน อาทิ กลุ่มนักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ
- ผู้แทนจากรอยัลซิลฮอลิเดย์ กล่าวว่า “เราไม่ควรจะคิดแคบ ๆ เมื่อพูดถึงตลาดกลุ่มเป้าหมาย ประสบการณ์ของเราพบว่า ความเป็นไปได้ที่จะรวมโปรแกรมท่องเที่ยวหมู่บ้าน CBT ไปในโปรแกรมพื้นฐานของทัวร์ เช่น การเยี่ยมชมทั่วไป ซึ่งเราก็ได้ข้อคิดเห็นตอบกลับที่ดี มันเป็นเรื่องจริงที่ CBT ไม่ใช่สำหรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม แต่นักท่องเที่ยวกระแสหลักก็อาจเป็นกลุ่มตลาดคุณภาพของ CBT ได้เช่นกัน

ภาพ 6.7 บรรยากาศห้องย่อย 3

- การให้ชุมชนเลือกว่านักท่องเที่ยวกลุ่มไหนเหมาะสมสำหรับชุมชนเป็นเรื่องสำคัญ เพราะนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน ต้องการการจัดการที่แตกต่าง บางชุมชนเหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวไทย แต่อาจจะยังไม่พร้อมสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ
- ชุมชนควรจะต้องบอกได้ในระดับหนึ่งว่าสนใจกลุ่มนักท่องเที่ยวแบบไหน หรือนักท่องเที่ยวประเภทไหนที่เหมาะสมกับชุมชนของตน บริษัททัวร์จะได้มีข้อมูลเพื่อจะหานักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับตลาดนักท่องเที่ยวที่ชุมชนต้องการ

การส่งเสริมการขาย

- CBT ควรจะได้รับการทำการตลาดเชิงรุกในเทศกาลท่องเที่ยว เช่น ITB ในเยอรมัน หรือ WTM ในอังกฤษ หรือที่สแกนดิเนเวีย เบลเยียม ททท. ควรจะให้ความสำคัญกับ CBT และช่วยในการทำยุทธศาสตร์ทางการตลาด บริษัททัวร์ในประเทศไทยต้องการรู้ว่าสมาคมท่องเที่ยวหรือบริษัททัวร์ในยุโรปไหนที่สนใจ CBT ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ยังไม่ได้มีการสนับสนุน หน่วยงานของรัฐด้วยกันเองก็ยังไม่สามารถทำงานด้วยกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ช่องทางการตลาดและพันธมิตรทางการท่องเที่ยว

- นักท่องเที่ยวแบบกลุ่มหรือนักท่องเที่ยวอิสระชาวต่างชาติจะมาผ่านบริษัททัวร์ ปัจจุบันเป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มครอบครัว นักท่องเที่ยวไทยส่วนใหญ่เดินทางเอง หรือไม่ก็เป็นกลุ่มศึกษาดูงาน
- ชุมชนควรต้องทำงานเป็นทีมกับบริษัทหรือภาคธุรกิจ
- ชุมชนควรต้องนำเสนอความเป็นอัตลักษณ์ของตนให้ชัดเจนและบอกกับภาคธุรกิจได้ว่าตลาดไหนที่ตนเองสนใจและต้องการ
- รูปแบบการตลาดแบบธุรกิจกับธุรกิจ Business to Business (B2B) : ยังไม่มีการส่งเสริมการขายที่ดี บริษัททัวร์ต้องการได้ความรู้ B2B มีศักยภาพที่จะทำให้ CBT ประสบผลสำเร็จ และอีกปัญหาหนึ่งคือ บริษัททัวร์ไทยไม่สามารถพบกับลูกค้าต่างประเทศที่จะทำตลาด CBT ในประเทศที่เป็นตลาดที่มีศักยภาพ
- การทำแพ็คเกจทัวร์ CBT : สำหรับ B2B บริษัททัวร์ควรจะผนวก CBT เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางท่องเที่ยวที่ขายแบบ 2 สัปดาห์หรือเส้นทางทั่วประเทศ แล้วแวะหมู่บ้าน CBT แทนการขายโปรแกรม 2-3 วัน ซึ่งกรณีนี้ไม่ต้องการความชำนาญพิเศษ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือการท่องเที่ยวสนใจพิเศษ ถ้านักท่องเที่ยวไม่ต้องการพักค้างคืนก็สามารถแวะเที่ยวแบบวันเดียวกลับ แต่ให้มีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กับชุมชน ได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับชุมชน

- บางครั้งเราทำ B2B ประสบผลสำเร็จ แต่ว่าพนักงานขายไม่เข้าใจโปรแกรม ไม่รู้จักว่า CBT คืออะไร ทำให้เขาไม่สามารถช่วยขาย CBT หรือทำให้เห็นคุณค่าที่แตกต่างได้ ซึ่งบริษัททัวร์ไทยต้องสามารถหาพันธมิตรทางการตลาดที่เข้าใจ CBT และมีประสิทธิภาพในการขายโปรแกรมทัวร์
- การต่อตรงถึงลูกค้า Business to Customer (B2C) มีศักยภาพต้องการเว็บไซต์กลางสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีการให้ข้อมูลที่ดี และเขาสามารถหา CBT ได้เจอ การออกแบบเว็บไซต์ที่มีความเข้าใจ CBT ในทิศทางที่ถูกต้อง
- ชุมชนสามารถเข้าถึงตลาดกลุ่มศึกษาดูงานผ่านเครือข่ายประชาสังคม หรือการเป็นวิทยากรในที่ต่าง ๆ

ผลิตภัณฑ์

- CBT เป็นการทำให้เกิดความทรงจำที่ดีในการเที่ยวและเป็นการเที่ยวที่มีคุณค่าและความหมาย ผู้นำเที่ยวท้องถิ่นมีความรู้และทำให้เรื่องราวน่าสนใจ ซึ่งต้องการนักสื่อความหมายที่ทำเรื่องนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- ตอนนี้ CBT มีเพิ่มขึ้น หากมองในเชิงธุรกิจก็จะมีการแข่งขันมากขึ้น ดังนั้น ชุมชนแต่ละแห่งควรจะทำให้เห็นว่าชุมชนของตนเองมีความโดดเด่นเรื่องอะไร
- ภาษาเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งชุมชนสามารถประสานสถาบันการศึกษาเข้าไปสนับสนุนเรื่องนี้ได้

งานวิจัยเรื่องมาตรฐานในมุมมองของตลาด พบว่า หมู่บ้าน CBT จะประสบผลสำเร็จในประเด็นต่อไปนี้

- มีความสะดวก สะอาด ทั้งสถานที่ อาหาร และน้ำดื่ม
- มีความปลอดภัย และมียาสามัญหรืออุปกรณ์สำหรับพยาบาลเบื้องต้นพร้อมใช้ เรื่องนี้นักท่องเที่ยวต่างชาติให้ความสำคัญ แต่นักท่องเที่ยวไทยให้ความสำคัญไม่มากนัก
- การบริการ
- ผลิตภัณฑ์ชุมชนหรือของที่ระลึกที่เป็นของชุมชนแท้จริง
- ราคาที่คุ้มค่าในการจ่าย และสมเหตุสมผล
- การเข้าถึงได้ง่าย

มาตรฐาน CBT และการตลาด

- มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนช่วยบริษัทนำเที่ยวให้เกิดความมั่นใจในคุณภาพของ CBT
- นักท่องเที่ยวไทยให้ความสำคัญเรื่องการบริการ นักท่องเที่ยวต่างชาติมองว่าคนมีความสำคัญ
- มาตรฐานควรครอบคลุมถึงด้านการจัดการอย่างยั่งยืน การพัฒนาบุคลากร ข้อควรปฏิบัติ สิ่งที่นักท่องเที่ยวควรทำหรือไม่ควรทำ เพื่อที่จะให้นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมที่เหมาะสม

โดยสรุป

- 1) จำนวนหมู่บ้าน CBT มีจำนวนมากขึ้น แต่ว่า CBT ก็ยังไม่ใช้ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่มีการขายได้ดี นักท่องเที่ยวสนใจการท่องเที่ยวที่ได้รับประสบการณ์ในวิถีชีวิตเป็นตัวชี้วัดว่า CBT ยังมีตลาด ซึ่งทำอย่างไรจะทำให้ทั้งสองฝ่ายได้พบกัน (ระหว่างอุปสงค์กับอุปทาน)
- 2) ตลาดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ มีความสนใจเรื่องความเป็นท้องถิ่น การได้รับประสบการณ์ แต่นักท่องเที่ยวไม่รู้จัก CBT

- 3) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยควรจะต้องทำงานหนักในการส่งเสริมการตลาดเรื่อง CBT และมีการพัฒนาในระยะยาว มียุทธศาสตร์ด้านการตลาดในการรณรงค์เรื่อง CBT
- 4) หน่วยงานของรัฐควรต้องทำงานประสานความร่วมมือกันมากกว่านี้

ห้อยย่อ 4 : บทบาทของเครือข่ายในการสร้างการยอมรับกับภาคีที่เกี่ยวข้อง และการผลักดันในระดับ นโยบาย ลักษณะสำคัญของเครือข่ายการท่องเที่ยว

ความคืบหน้าของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน
เครือข่ายมีสองระดับ คือ

- 1) ภาคี กำหนดบทบาทพร้อมกันเอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกันได้
- 2) ระดับองค์กร เครือข่ายจะช่วยขับเคลื่อนสู่การกำหนดนโยบาย

ภาคเหนือ มีการรวมตัวกันในนามสมาคมการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ ภาคใต้ มีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายในระดับจังหวัด และอยู่ในการประสานงานเป็นสมาคมระดับภาค ส่วนการทำงานร่วมกับภาครัฐมีกรณีที่น่าสนใจคือ เครือข่าย CBT จังหวัดสตูล (มีสมาชิก 10 ชุมชน) ที่มีกระบวนการทำงานร่วมกับสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดทั้งด้านนโยบายและปฏิบัติการ และมีคณะกรรมการรองรับในระดับเครือข่ายจังหวัด ซึ่งมีอำนาจการประสานงานและต่อรองอย่างเป็นรูปธรรม

ลักษณะของแต่ละภาคมีความแตกต่างกัน จุดเน้นคือการสร้างความเข้มแข็งในแต่ละพื้นที่/จังหวัด เครือข่ายอาจสร้างพลังเพื่อสร้างการสนทนอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อให้ตรงตามความต้องการของชุมชน เครือข่ายต้องลงไปถักทอให้เข้มแข็ง และในส่วนราชการปัจจุบันก็มีกลุ่มงานเกิดขึ้น

ต้องมีประเด็นที่ต้องสนับสนุนความเป็นรูปธรรมในแต่ละพื้นที่ กระทรวงก็มีกลุ่มรับผิดชอบโดยตรง และเมื่อก่อนเมื่อพูดเรื่องท่องเที่ยวจะมองเฉพาะแหล่ง แต่ในปัจจุบันเน้นความสำคัญของชุมชน

มาตรฐาน CBT

ทำไมเราต้องมีมาตรฐาน วันนี้เราทำการท่องเที่ยวคนรู้จักเรามากขึ้น จากกลุ่มเล็กก็ไปรวมตัวกัน ถ้าไม่มีมาตรฐานก็ยากในการคัดสรร CBT แท้/เทียม กรอบของมาตรฐานควรมีชุดเดียวแต่มีความยืดหยุ่นที่สอดคล้องกับพื้นที่มาตรฐานช่วยป้องกัน ช่วยฟื้นฟูและอนุรักษ์ และในแง่ของการตลาด มาตรฐานช่วยสร้างความเชื่อมั่น ช่วยประกันความมั่นใจในการซื้อ

ภาพ 6.8 ซ้าย ดร.สินธุ์ สโรบล ระดมความคิดกลุ่มย่อย 4
ขวา รณกร ตีรกานนท์ สรุปรายการสัมมนาวันแรก

6.1.6 สรุปรายการรวมการสัมมนา 30 พฤษภาคม 2556 โดย คุณรณกร ตีรกานนท์ ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

เกิดอะไรขึ้นในช่วงสัปดาห์ที่ผ่านมา...

- ความแตกต่างของการท่องเที่ยวโดยชุมชน : เป้าหมาย กระบวนการ รูปแบบ บทบาทของแต่ละภาคส่วน
- บทเรียนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านมา
- ช่องว่างในการพัฒนา CBT และการบูรณาการ
- การขยายตัวของการท่องเที่ยวโดยชุมชน กับการเชื่อมโยงบทบาทของแต่ละภาคส่วน ในการขยายความสำเร็จ
- กระแสการพัฒนาประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

คำถามเกี่ยวกับ มาตรฐาน CBT

- การตีความหมาย และความเข้าใจ “มาตรฐานคืออะไร?”
- มินียะความหมายต่อชุมชนอย่างไร
- ต้องทำอะไรเพื่อถึงเกณฑ์ตามมาตรฐาน
- มีหรือไม่มีมาตรฐาน ต่างกันอย่างไร มีผลอย่างไร

มาตรฐาน CBT

1) ทำไมต้องมีมาตรฐาน

- เป็นกรอบหรือเครื่องมือในการพัฒนาอย่างบูรณาการ
- เป็นเครื่องมือเพื่อการแข่งขันทางการตลาด
- เป็นเครื่องมือเพื่อปกป้องผลกระทบด้านต่าง ๆ และสร้างความมั่นใจในความสำเร็จ และยั่งยืน
- เป็นฐานเพื่อการพัฒนาขั้นต่อไป : การศึกษาวิจัย การพัฒนาชุมชน คน กระบวนการ
- ผู้เกี่ยวข้องส่วนใหญ่เห็นดีด้วยแต่ระวังกับดัก!!

2) มาตรฐานของใคร เพื่อใคร บนพื้นฐานอะไร

- มาตรฐานของชุมชน และ/หรือของผู้ประกอบการ และ/หรือของนักพัฒนา
- มาตรฐานเพื่อชุมชน และ/หรือผู้ประกอบการ หน่วยงานที่รับผิดชอบ และ/หรือเพื่อนักท่องเที่ยว
- บนฐานของบริบทชุมชน หรือบริบทของกระแสการท่องเที่ยวทางเลือก

3) โอกาสในการนำไปสู่รูปธรรม

- ประสบการณ์ที่ผ่านมา องค์ความรู้ที่ถูกกลั่นกรองมาแล้ว
- นโยบายภาครัฐ และหน่วยงานรับผิดชอบในระดับต่างๆ
- การยอมรับของชุมชน แนวร่วมภาควิชาการ ภาคธุรกิจ สื่อ และองค์กรพัฒนา
- ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

4) สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการนำมาตรฐานไปสู่รูปธรรม

- ทำอย่างไรให้เกิดการยอมรับทั้งในประเทศ และระดับอาเซียน
- ด้วยความสมัครใจ หรือบังคับ
- การสนับสนุนจากภาครัฐ และเอกชน ทั้งด้านนโยบาย การนำไปปฏิบัติ การสนับสนุนทรัพยากร
- กระบวนการในการตรวจสอบ การรับรอง และให้มาตรฐานการเชื่อมโยงกับมาตรฐานที่มีอยู่แล้ว

5) สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการนำสู่รูปธรรม

- มาตรฐานกับความสอดคล้องในแต่ละบริบทของชุมชน วิถีชีวิต ความรู้ ความสามารถ
- หน่วยงานใดที่จะนำมาตรฐานไปใช้
- ความสำคัญในกระบวนการพัฒนา
- ศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาชุมชนไปสู่มาตรฐาน.....ใช่.....ไม่ใช่.....คุณภาพ?

ทำไมต้องเชื่อมโยงกับอาเซียน

- เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในข้อกำหนด นโยบาย และประสบการณ์ที่มีอยู่ และเกิดแนวร่วม และยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนของภูมิภาคในการสนับสนุน CBT ในระดับต่าง ๆ แต่เน้นนโยบายที่เน้นการพัฒนาที่ไม่สมดุลคือ เน้นเศรษฐกิจมากกว่า อาจสร้างผลกระทบด้านอื่น ๆ และต้องการความมั่นใจในการใช้กรอบกฎหมายที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน
- เกิดมาตรฐานการจัดการของ CBT ที่ยอมรับได้ในระดับนานาชาติ เกิดการสร้างอำนาจในการต่อรอง และควบคุมเพื่อการบริหารจัดการ และลดการแข่งขันภายในภูมิภาค แต่มีการพัฒนาในทิศทางใกล้เคียงกัน และเกิดการบูรณาการมากขึ้น อย่างไรก็ตามอาจจะเป็นช่องทางที่ผู้ประกอบการเอาประโยชน์จากชุมชน หากไม่มีกลไกป้องกัน หรือมาตรฐานที่ชัดเจน
- เกิดรูปแบบการกระจายผลประโยชน์ที่หลากหลายเพื่อการเรียนรู้ แต่ต้องการมาตรฐานเพื่อการปกป้องความเท่าเทียมในการได้รับผลประโยชน์อย่างยุติธรรม

การแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อนบ้าน

- เกิดประสบการณ์ โอกาส และความท้าทายในแต่ละประเทศ
- เกิดกระบวนการในการพัฒนา และปกป้องชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
- มีการทำงานกับพันธมิตรเพื่อการท่องเที่ยว การยอมรับ CBT และการนำมาตรฐานไปสู่รูปธรรม
- มีการเรียนรู้ว่าได้อะไรจากการมีมาตรฐาน และเสียอะไรในการนำมาตรฐานไปใช้

ภาพ 6.9 บรรยากาศการสัมมนาวันแรก

6.2 วันที่สอง เวทีอาเซียน

6.2.1 เปิดงานเวทีอาเซียน โดยคุณกฤษณ์รัช นพนาศิพงษ์ รองเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ภาพ 6.10 คุณภราเดช พยัฆวิเชียร ในฐานะประธานมูลนิธิสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน มอบของที่ระลึกให้กับคุณกฤษณ์รัช นพนาศิพงษ์ รองเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

6.2.2 ปาฐกถา “การท่องเที่ยวโดยชุมชน...นวัตกรรมใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” คุณภราเดช พยัฆวิเชียร อดีตผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

- 1) จากการคาดการณ์ของ The ASEAN Travel & Tourism Competitiveness Report 2012 ระบุว่า ประชากรของประชาคมอาเซียน 600 ล้านคน เมื่อมีการรวมตัวกันจะทำให้ GDP เติบโต 4.6% และ 10.9 % ของการเติบโตเป็นผลสืบเนื่องจากการท่องเที่ยว ซึ่งจะก่อให้เกิดการจ้างงาน ถึง 9.3 ล้านคน หรือ 3.2 % ของลูกจ้างในภูมิภาค และเกิดการจ้างงานที่เกี่ยวข้องประมาณ 25 ล้านคน ตัวเลขเหล่านี้แสดงให้เห็นแนวโน้มการเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งมาพร้อมกับการลงทุน และการลงทุนที่มีการเปิดการลงทุนเสรีมากขึ้น โดยการเปิดโอกาสให้สมาชิกอาเซียน ถือครองหุ้นได้ 70% การท่องเที่ยวก็เป็นหนึ่งในธุรกิจบริการที่มีการลงนามข้อตกลงไปแล้ว และมีการดำเนินการแล้วในปัจจุบัน แม้ว่า ASEAN จะมองครอบคลุมถึงด้าน เศรษฐกิจ สังคม-วัฒนธรรม และความมั่นคง แต่มิติด้านเศรษฐกิจมีการขยับตัวอย่างรวดเร็ว เพื่อให้เกิดการเปิดเสรีสินค้า บริการ การลงทุน และแรงงาน
- 2) จากระเบียบที่เปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติ เข้ามาลงทุนในประเทศสมาชิกได้ในขณะที่กลุ่มทุนเดิม ไม่ว่าจะเป็นทางยุโรป จีน เกาหลี ฯลฯ มีการลงทุนเดิมอยู่แล้วยังส่งเสริมให้เกิดการแข่งขันของนักลงทุนรายเดิม และรายใหม่เพื่อช่วงชิงส่วนแบ่งในตลาดในการให้บริการด้านการท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่นในฐานะผู้อยู่กับทรัพยากรธรรมชาติ มีวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลายในแต่ละท้องถิ่น หากไม่เข้มแข็งเพียงพอในการรวมกลุ่มและมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะเรื่องการท่องเที่ยว อาจส่งผล

กระทบอย่างมหาศาล ต่อทุนทางสังคม วัฒนธรรม และธรรมชาติ ในแต่ละประเทศ ที่มีอยู่อาจแปรสภาพ กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือได้รับผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในเรื่องมลภาวะทางอากาศ เสี่ยง และของเสีย การขาดแคลนน้ำ ค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป เกิดความขัดแย้งทางสังคม หรือการจ้างงานที่ไม่เป็นธรรม เป็นต้น

- 3) การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวให้เป็นประโยชน์กับตนเองและท้องถิ่น แม้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะไม่ได้เป็นอาชีพหลักหรือสร้างรายได้หลักให้กับชุมชน แต่การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมของชุมชนสามารถดำรงอยู่และมีการจัดการที่ยั่งยืน ตอบโจทย์การท่องเที่ยวว่าการอนุรักษ์กับการพัฒนาสามารถเดินไปด้วยกันได้หากประชาชนมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ที่เป็นธรรมจากการท่องเที่ยว
- 4) เกือบสองทศวรรษของการสร้างแบบจำลองการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ประชาชนมีส่วนร่วมและเกิดเป็น การท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการนำเอาชุดความคิด องค์ความรู้ ประสบการณ์การทำงานมาแลกเปลี่ยนสรุป บทเรียนทั้งในเวทีระดับชาติและนานาชาติ การลงพื้นที่ศึกษาดูงานกรณีศึกษาที่ประสบผลสำเร็จและ ล้มเหลวและงานวิจัยจากนักวิชาการ นักศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอก แต่ยังไม่เคยเกิดเวที การแลกเปลี่ยนโดยคนทำงาน นักวิชาการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเทศอาเซียนเกี่ยวกับเรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้ง ๆ ที่ประเทศในภูมิภาคอาเซียนหลายประเทศ อาทิ ไทย ลาว กัมพูชา อินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ ทำงานเรื่องนี้มาอย่างต่อเนื่องนานกว่า 10 ปี
- 5) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในภูมิภาคอื่น อาทิ แอฟริกา หรือละตินอเมริกา มีการพูดถึงในเอกสาร ทางวิชาการว่าล้มเหลว ขาดความต่อเนื่อง ในขณะที่องค์กรความช่วยเหลือระหว่างประเทศ เช่น SNV จากประเทศเนเธอร์แลนด์ที่สนับสนุนเรื่องการท่องเที่ยวเพื่อแก้ปัญหาความยากจนก็ปิดโครงการสนับสนุน ความช่วยเหลือเรื่องการท่องเที่ยว หรือ GIZ จากประเทศเยอรมันที่ทำงานภายใต้รูปแบบความร่วมมือ กับภาคเอกชนภาครัฐกับชุมชน (Public Private Partnership) เริ่มลดบทบาทการสนับสนุนลง อย่างไร ก็ตาม มีหลายชุมชนที่ประสบผลสำเร็จโดยที่ยังดำเนินการท่องเที่ยวอยู่อย่างต่อเนื่องหลังจากแหล่งทุน ถอนตัวหรือลดการช่วยเหลือลง เช่น หลายชุมชนในประเทศไทย หรือองค์กรพัฒนาเอกชนในกัมพูชา (CCBEN) ยังทำงานอย่างต่อเนื่องจากความร่วมมือขององค์กรสมาชิกและทุนสนับสนุนบางส่วนของรัฐบาล หรือภาคเอกชนที่รวมตัวเป็นสมาคมท่องเที่ยวของอินโดนีเซีย (Indecon) ก็ยังทำงานร่วมกับชุมชนและ พัฒนาขีดความสามารถของภาคเอกชนในท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง
- 6) การสัมมนาในครั้งนี้ถือได้ว่าเป็นเวทีแรกในการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในหัวข้อ ปฏิบัติการเรื่อง CBT ในระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งภูมิภาคนี้มีต้นทุนที่สำคัญมากคือ องค์ความรู้ ในการพัฒนา CBT และการต่อยอดในการวิจัย แม้ว่า CBT จะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาที่ประสบ ความสำเร็จพอควร แต่ก็มีความจำเป็นในการส่งเสริมในด้าน 1) การจัดทำแผนงานที่มีประสิทธิภาพ 2) การบริหารจัดการของชุมชน 3) ความสามารถในการทำงานทั้งบุคคลและกลุ่ม รวมทั้งกระบวนการ ทำงานพัฒนาเครือข่ายในทุกระดับเพื่อให้เกิดพัฒนาการของ CBT ในประชาคมอาเซียนแบบยั่งยืน

ภาพ 6.11 ซ้าย คุณภราเดช พยัฆวิเชียร ประธานมูลนิธิสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนและอดีตผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปาฐกถา ขวา Mr.THOK Sokhom ผอ.ฝ่ายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาประเทศกัมพูชา

6.2.3 บรรยายพิเศษ มาตรฐาน CBT มาตรฐานที่การท่องเที่ยวอาเซียนได้เริ่มดำเนินการ โดย Mr.Thok Sokhom ผอ.ฝ่ายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาประเทศกัมพูชา

Mr.Thok Sokhom กล่าวถึงความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวอาเซียน เรื่องการพัฒนาคุณภาพสินค้าและบริการการท่องเที่ยว คณะทำงานด้านการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ (ASEAN Quality Tourism Working Group) ได้มีการจัดทำมาตรฐาน จำนวน 7 มาตรฐาน ได้แก่

- (1) มาตรฐานโรงแรมสีเขียวของอาเซียน (ASEAN Green Hotel Standard) – ไทย
- (2) มาตรฐานสปาเพื่อสุขภาพของอาเซียน (ASEAN Spa services Standard) – ไทย
- (3) มาตรฐานโฮมสเตย์ของอาเซียน (ASEAN Homestay Standards) – มาเลเซีย
- (4) มาตรฐานห้องน้ำสาธารณะของอาเซียน (ASEAN Public Toilet Standard) – บรูไนดารุสซาลาม
- (5) มาตรฐานเมืองท่องเที่ยวสะอาดของอาเซียน (ASEAN Clean City Standard) – กัมพูชา
- (6) ข้อกำหนดด้านความมั่นคงและปลอดภัยในโรงแรมและรีสอร์ทของอาเซียน (ASEAN Tourism Security and Safety Guideline) - ฟิลิปปินส์
- (7) มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ASEAN Community-based Tourism Standard) - กัมพูชา

เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2556 ที่กัมพูชาในฐานะที่เป็นคณะทำงานผู้รับผิดชอบเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาเซียน ได้จัดประชุมมีสาระสำคัญของประชุม ดังนี้

- หลักการเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนในแต่ละประเทศควรเหมือนกัน
- ในการดำเนินงานอาจมีความแตกต่างในแต่ละประเทศเนื่องจากความเชื่อประสบการณ์และวัฒนธรรมมีความแตกต่างกัน
- บางประเทศมีนโยบายที่ก้าวหน้าในเชิงนโยบายกฎหมายระเบียบควรจะมีการแลกเปลี่ยนหรือทำให้เป็นไปในแนวทางที่คล้าย ๆ กันในอาเซียน
- การสร้างความเชื่อมโยงระหว่างการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการลดปัญหาความยากจน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรมโดยที่สิ่งเหล่านี้ได้ปรากฏในมาตรฐาน
- มาตรฐานต้องการระบบการสนับสนุนจากรัฐ
- ควรพิจารณารวมกลุ่มผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเพื่อป้องกันการแข่งขันที่ไม่จำเป็น

- การที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการทำอย่างกว้างขวางทำอย่างไรจะมีการสร้างความสนใจแก่นักท่องเที่ยวให้ขยายไปสู่แหล่งท่องเที่ยวที่ไม่ใช่เป็นหัวเมืองหลักด้านการท่องเที่ยว
- ต้องการการอุดหนุนจากรัฐบาล
- สร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนด้วยความรู้ลดอุปสรรคและแสดงให้เห็นว่ารัฐสนับสนุน
- ต้องการการส่งเสริมเรื่องการให้ความรู้ บทเรียนการทำงาน และมีการติดตาม
- มีกฎหมายหรือการบังคับใช้กฎหมายที่อยู่บนหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีตัวอย่างที่ดีของการท่องเที่ยวโดยชุมชน โฮมสเตย์ที่มีอยู่แล้ว ซึ่งทางอาเซียนหรือองค์การการท่องเที่ยวโลกควรสนับสนุนหนังสือที่แสดงให้เห็นต้นแบบ
- มีความระมัดระวังผลกระทบทางด้านวัฒนธรรมจากนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่บ้านของชนกลุ่มน้อยที่ยากจน มีการเตรียมความพร้อมชุมชนให้มีความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวได้ในอนาคต
- ต้องการการสนับสนุนความรู้และการบริหารจัดการเรื่องการตลาดและห่วงโซ่อุปทาน
- การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายสมาชิกอาเซียน อาทิ การศึกษาดูงาน
- การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการเชื่อมประสานความร่วมมือระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้องของ CBT ทั้งสถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชน
- มีการประชาสัมพันธ์เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยอาเซียน

6.2.4 นำเสนอนกรณีศึกษาในกลุ่มอาเซียน กลุ่มที่ 1

ภาพ 6.12 กลุ่มประเทศอาเซียนกลุ่มที่ 1 นำเสนอนกรณีศึกษา จากซ้ายสุด Mr.John Hummel จากศูนย์วิจัยนานาชาติเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-IRDC) คุณภราเดช พยัฆวิเชียร อดีตผู้ว่าททท. Mr.Chamhuri Siwar, Institute for Environment and Development มาเลเซีย Ms.Sopheha Sok, Cambodia Community Based Ecotourism Network (CCBEN) กัมพูชา Ms.Emilia Roslinda, Participatory Research, Organization of Communities and Education towards Struggle for Self-Reliance (PROCESS) ฟิลิปปินส์ คุณพจนา สวนศรี ผู้อำนวยการสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) คุณเดช พุ่มคชา กรรมการมูลนิธิสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

6.2.4.1 ประเทศไทย : เส้นทางการพัฒนา “CBT” สู่คุณภาพและการยอมรับ (Directions towards a credible and high-quality Thai CBT standard) โดย คุณพจนา สวนศรี สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- 1) ในรอบ 20 ปีที่ผ่านมาการพัฒนาท่องเที่ยวมีทั้งส่งผลในเชิงบวกและเชิงลบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม มีความพยายามดำเนินโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวที่จะนำไปสู่การรักษาสิ่งแวดล้อมและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น
- 2) ในปี 2539 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยออกนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ และเป็นช่วงเวลาเดียวกันที่โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST) ได้เริ่มดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้จัดการการท่องเที่ยวด้วยตัวเอง
- 3) แต่การขับเคลื่อนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับประเทศได้เป็นไปอย่างช้า ๆ เนื่องจากวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 การที่จะแก้วิกฤติทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้หันมาเน้นการท่องเที่ยวยุคใหม่ “Amazing Thailand” เพื่อหันมาเน้นที่การดึงดูดเงินตราต่างประเทศเข้ามาสู่ประเทศไทย อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนยังคงดำเนินต่อไป
- 4) ในปี 2545 ซึ่งเป็นปีแห่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสากล (International Year of Ecotourism-IYE) ได้มีการจัดสัมมนาเพื่อนำเสนอความก้าวหน้า และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผลจากการสัมมนาเกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวอย่างหลวม ๆ และได้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในกลุ่มเครือข่ายกันมาตลอด
- 5) ภาครัฐเริ่มเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมากขึ้นและได้มีความพยายามดำเนินการโครงการต่าง ๆ เช่น “โฮมสเตย์” และ “7 Greens” และล่าสุดยังได้ก่อตั้งหน่วยงาน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ซึ่งมีสำนักงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนทำงานส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนในพื้นที่ ๆ ประกาศเป็นพื้นที่พิเศษ นอกจากนั้นยังมีสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (TRF) ซึ่งสนับสนุนงานวิจัย CBT และพัฒนาหลักสูตรและนำไปใช้กับสถาบันการศึกษา สมาคมท่องเที่ยวและผจญภัยและบริษัทท่องเที่ยวรับผิดชอบอื่น ๆ ร่วมสนับสนุน CBT ณ ปัจจุบันถือว่าเรามีองค์ความรู้และผู้เชี่ยวชาญด้าน CBT มากเพียงพอ และหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนตลอดจนสถาบันการศึกษาและบริษัทนำเที่ยวมีความเข้าใจเรื่องนี้พอสมควร
- 6) ณ ปัจจุบันบริษัทเอกชนหลายบริษัทได้เริ่มหันมาเอาใจจริงเอาใจกับการผลักดัน CBT
- 7) โครงการเกี่ยวกับ CBT กว่า 100 โครงการกำลังได้รับการดำเนินการในเมืองไทย มีการศึกษาตั้งแต่จากภูเขาถึงทะเลที่แสดงถึงการที่ชุมชนและสิ่งแวดล้อมได้รับประโยชน์จาก CBT หลาย ๆ โครงการมีความอิสระโดยไม่ต้องพึ่งพิงแหล่งทุนจากภายนอก
- 8) อย่างไรก็ตาม ก็ยังถือว่ามีความท้าทายอย่างมากสำหรับบริษัทต่าง ๆ ที่สนใจใน CBT เพราะชุมชนมีความเป็นพลวัตเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา
- 9) หลังจาก CBT ได้รับความนิยมสุดยอดแล้ว ชุมชนอื่น ๆ ก็พัฒนา CBT ตาม ๆ กันมาโดยไม่ได้ศึกษาเรื่องอุปสงค์อุปทานให้ดีกว่านั้น ขาดการวางกลยุทธ์ทางการตลาด ทำให้ประสบปัญหาไม่มีนักท่องเที่ยวหรือขาดการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง
- 10) องค์กรต่าง ๆ ที่ผลักดันเรื่อง CBT ขาดการประสานงานในการทำงานร่วมกัน (บางครั้งบทบาทและภาระงานซ้ำซ้อนกัน พื้นที่ซ้ำซ้อนกัน ชุมชนเกิดความสับสน)
- 11) มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งเพื่อที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้น

เพราะอะไรจำเป็นต้องมีมาตรฐาน CBT

- 1) เพื่อสร้างโอกาสทางการตลาดโดยการสร้างหลักประกันว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถที่จะสอดคล้องความคาดหวังของนักท่องเที่ยวและนำไปสู่การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่แท้จริงได้
- 2) ระบุแนวทางเพื่อการเสริมศักยภาพ สามารถช่วยค้นหาจุดแข็งและจุดอ่อนของชุมชนได้
- 3) เครื่องมือการวางแผนคุณภาพของ CBT ให้มีความสำคัญด้านความยั่งยืน การบริการ ผลิตภัณฑ์ และกระบวนการไปพร้อม ๆ กัน
- 4) ความโปร่งใส รวบรวมผลงานและความก้าวหน้าในการทำงาน
- 5) ป้องกันแยกแยะระหว่าง CBT แท้จาก CBT เทียมหรือการท่องเที่ยวในชุมชน
- 6) มาตรฐานเป็นเพียงเครื่องมือมีใช้ข้อบังคับ
 - เป็นมาตรฐานขั้นพื้นฐาน เช่น ที่นอนสะอาด อาหารที่หลากหลาย และมีคฤหาสน์ที่ท้องถิ่นมีความสามารถในการนำเสนอ
 - ให้มีความสำคัญกับกระบวนการมากกว่า เช่น การพัฒนาระดับการมีส่วนร่วม และบทพิสูจน์ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้าไปส่งเสริมการพัฒนาชุมชนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มพูนรายได้ชุมชนได้อย่างไร
 - มาตรฐานเพื่อความพึงพอใจทั้งสองฝ่ายคือเจ้าของบ้านกับแขกผู้มาเยือน

พัฒนาการพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนของไทย

- 1) 2005: โครงการ CHARM-REST ร่วมพัฒนา CBT เพื่อให้เป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ณ ลีเล็ด สุราษฎร์ธานี การพัฒนาร่างมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ไทยในฐานะเป็นเครื่องมือติดตามประเมินผลด้วยตัวเอง บทเรียนที่ได้คือควรมีร่วมมือกับภาครัฐมากขึ้น
- 2) 2008: สหภาพยุโรปได้ให้ทุนสนับสนุนโครงการ CSR-MAP โดยร่วมมือกับสมาคมท่องเที่ยวเชิงผจญภัย มูลนิธิใบไม้เขียวและ ECEAT ร่วมกันพัฒนามาตรฐานโดยใช้เกณฑ์ของ GTSC เป็นพื้นฐานโดยมีชุมชนกว่า ๔๐ แห่งและผู้เชี่ยวชาญจากสหภาพยุโรปและผู้เกี่ยวข้องกว่า ๒๔๐ คนเข้าร่วมในกระบวนการนี้ ผลที่ได้รับ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและกรมการท่องเที่ยว ได้ทำ MOU กับโครงการ CSR-MAP โดยกรมการท่องเที่ยวจะร่วมมือกับโครงการเพื่อพัฒนามาตรฐาน 5 เรื่อง ซึ่ง CBT เป็น 1 ใน 5 และททท. ร่วมมือกับโครงการโดยพานักข่าวและบริษัทนำเที่ยวจากยุโรปมาทำ Fam Trip กรมการท่องเที่ยวยอมรับร่างมาตรฐาน CSR-MAP แต่ไม่ได้รับการพัฒนาต่อทั้ง 5 มาตรฐาน
- 3) 2012: หน่วยงาน อพท. นำเอามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปประยุกต์ใช้ในการรับรองแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่พิเศษ 6 พื้นที่จำนวน 13 หมู่บ้านโดยที่ อพท. ไม่สามารถเรียกเครื่องมือในการรับรองแหล่งว่า “มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน” ได้ แต่สามารถนำไปใช้ในฐานะเป็นเกณฑ์เพื่อรับรองและให้รางวัลชุมชนดีเด่นเรื่อง CBT

องค์ประกอบของมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน (อาศัยหลักเกณฑ์ GSTC)

- การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำหรับ CBT
- กระจายผลประโยชน์และพัฒนาคุณภาพชีวิต
- ส่งเสริม อนุรักษ์ และสนับสนุนมรดก
- มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน
- บริการและอุปทานเกี่ยวกับ CBT

ข้อสรุป

○ ระดับชาติ

- ควรให้มีการประสานงานกันในเชิงยุทธศาสตร์มากขึ้น สร้างความสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทาน สนับสนุนการตลาด CBT ในเชิงยุทธศาสตร์
- พัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนของไทยในระดับนโยบาย
- รัฐบาล เครือข่าย CBT และสมาคมท่องเที่ยวต่าง ๆ ตลอดจนสถาบันการศึกษาร่วมมือกัน จัดตั้งเป็นคณะทำงานร่วมกันผลักดันและพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อประสานให้องค์กรต่าง ๆ ทำงานไปในทิศทางเดียวกัน

○ ระดับอาเซียน

- ร่างมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนและประมวลบทเรียนเพื่อเป็นต้นทุนสำหรับกระบวนการพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนของอาเซียน
- การพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำเป็นต้องมีการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากสมาชิกในชุมชน จำเป็นต้องใช้เวลาและไม่ควรเร่งรีบ (ควรต้องใช้เวลาในการทดสอบกระบวนการและนำไปใช้กับกระบวนการของอาเซียนทั้งหมดด้วย)
- เป็นประโยชน์สำหรับประเทศอาเซียนเพื่อแลกเปลี่ยนและทดสอบมาตรฐานในพื้นที่ทำงาน และนำไปสู่การแลกเปลี่ยนกระบวนการและบทเรียนกับกลุ่มประเทศอาเซียนอื่น ๆ
- ควรมีการสัมมนาอย่างน้อยปีละครั้งเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความคืบหน้าต่าง ๆ
- มียุทธศาสตร์ร่วมเพื่อจะจัดการกับความท้าทายของอาเซียนร่วมกัน

○ ทำอย่างเป็นกระบวนการ ใช้เวลา และพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน อย่างเป็นขั้นตอน

- ให้โอกาสภาคีท่องเที่ยวได้ทำงานร่วมกันและใช้เพื่อทำความเข้าใจความเสี่ยงต่าง ๆ ดำเนินไปตามกระบวนการอย่างสมบูรณ์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนอย่างแท้จริง
- ต้องแน่ใจว่ากระบวนการเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและต่อภาคีที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน โดย
 - 1) ใช้บทเรียนจากมูลนิธิไบโม่เซียวและมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย
 - 2) ทดสอบมาตรฐานกับรายการท่องเที่ยว
 - 3) จำเป็นต้องใช้ผู้ดำเนินการอบรมที่มีความสามารถเพื่อดำเนินการกระบวนการเรียนรู้

ภาพ 6.13 ซ้าย คุณพจนา สวนศรี จากประเทศไทย ขวา Ms. Sophea Sok จากประเทศกัมพูชา

6.2.4.2 “การพัฒนามาตรฐานของ CBT และการนำไปใช้ในกัมพูชา” (CBT standards: development and application in Cambodia) Ms. Sophea Sok, the Cambodia Community-based Tourism Network (CCBEN)

- 1) CCBEN เป็นหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศองค์กรแรกและองค์กรเดียวในกัมพูชา ก่อตั้งขึ้นมาในปี 2002 มีสมาชิก 37 องค์กร พันธกิจของ CCBEN เพื่อส่งเสริมสนับสนุนภาคีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนกัน CCBEN เป็นเครือข่ายองค์กรเอกชนที่เชื่อมโยงระหว่างบริษัทท่องเที่ยวที่รับผิดชอบและองค์กรชุมชน มีกิจกรรมที่เน้นการแลกเปลี่ยนความรู้ การตลาดและการส่งเสริม CCBEN มีเป้าหมายที่จะรับรององค์กรธุรกิจการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อ
- 2) การท่องเที่ยวในกัมพูชากำลังเติบโตขึ้น มีการเปิดด่านระหว่างประเทศหลายแห่งมากขึ้น เปิดบริการวีซ่าหน้าด่านและมีสายการบินบินตรงเข้ากัมพูชาหรือสนามบินสำคัญ ๆ มากขึ้น กัมพูชาได้เป็นเจ้าภาพการสัมมนาและเหตุการณ์สำคัญ ๆ บ่อยครั้งขึ้น
- 3) CBT ในกัมพูชาเริ่มต้นด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและจัดการทรัพยากร ในตอนเริ่มต้นชุมชนไม่เข้าใจว่าทำไมต้องมีการท่องเที่ยว วิธีชีวิตชุมชนไม่ได้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอยู่แล้ว แต่อาศัยทรัพยากรธรรมชาติมากกว่า “คนจำเป็นต้องอึดท้องก่อน” และชุมชนไม่เห็นประโยชน์จากการท่องเที่ยว ณ ปัจจุบัน ชุมชนเข้าใจและเห็นประโยชน์ของการท่องเที่ยวและมีเครือข่ายกับองค์กรเอกชนและนักท่องเที่ยว
- 4) ปัจจุบันมีชุมชนท่องเที่ยว CBT มากกว่า 50 แห่งในกัมพูชา กรณีศึกษาที่น่าสนใจและเป็นตัวอย่างได้ดี เช่น ชุมชนจอมบอ ก ซึ่งเป็นชุมชนรุ่นพี่ที่สามารถฝึกและนำเสนอประสบการณ์ให้กับชุมชนรุ่นหลัง ๆ ได้ CCBEN ได้ช่วยสร้างเครือข่ายได้เป็นที่พึ่งและปรึกษาแก่ชุมชนสมาชิกด้วยกัน
- 5) แรกเริ่มไม่มีมาตรฐานเป็นอันเดียวกัน ร่างมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนของกัมพูชาได้พัฒนาขึ้นในระหว่างโครงการทุนร่วมเอเชียและยุโรป 2551-2552 การวิจัยในปี 2552 ระบุว่า รายได้จาก CBT อยู่ในระดับต่ำมากและมีจำนวนนักท่องเที่ยวน้อยมาก แหล่งท่องเที่ยวเข้าถึงได้ยากและมีกิจกรรมการท่องเที่ยวน้อย มีการสมมนาระหว่างภาคีผู้เกี่ยวข้องหลายครั้งเพื่อตกลงร่วมกันที่จะร่างมาตรฐาน แต่ก็ยังไม่ได้มีการลงมือทำ
- 6) ความท้าทายในการพัฒนา CBT
 - ทรัพยากรมนุษย์ – สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ยังอ่านหนังสือไม่ออก
 - ขาดกิจกรรมที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวอยู่พักอาศัย
 - การมีส่วนร่วมของภาคเอกชน (น้อยเกินไปหรือเข้าไป) – อุปทานไม่สอดคล้องกับอุปสงค์หรือความต้องการที่แท้จริงของนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการบริษัทท่องเที่ยว
 - กิจกรรมการส่งเสริมการตลาด – ซึ่งยังไม่มีข้อมูลให้กับผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเกี่ยวกับ CBT
 - บางครั้งการท่องเที่ยวแบบ CBT ก็ทำให้ลูกค้าผิดหวัง ไม่คุ้มค่ากับเงิน
 - ขาดการวางแผนทั้งระดับภูมิภาค (จำเป็นต้องทำงานร่วมกันมากขึ้น)
 - การสื่อความกับนักท่องเที่ยวมีจำกัด ไม่เกิดการเรียนรู้
 - ชุมชนมีความกระตือรือร้นน้อย
 - มีการติดตามประเมินผลแบบจำกัด

- ขาดการเข้ามาเกี่ยวข้องของกลุ่มธุรกิจ
- แนวทางที่จะดึงคนรุ่นใหม่มาร่วมกิจกรรม CBT

7) กระบวนการพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนกัมพูชา

- งบประมาณสนับสนุนจากโครงการการลงทุน EU-Asia (2551) ศึกษาเรื่อง “ชุมชนในท่ามกลางกระแสธุรกิจระหว่างประเทศ” (รัฐบาล, นักเรียน, ภาคเอกชน, องค์กรเอกชนและสถาบันการศึกษา) รวบรวมข้อมูลพื้นฐาน และการประเมินห่วงโซ่อุปทาน ได้มีการจัดเวทีเสวนาเรื่องการพัฒนามาตรฐาน
- หลักเกณฑ์ 10 ประการ
 1. ดึงชุมชนมีส่วนร่วมและเสริมศักยภาพให้กับชุมชน
 2. ดึงภาคีการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเข้ามาเป็นหุ้นส่วน
 3. ยอมรับหรือแสวงหาการยอมรับทางกฎหมายจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งกับหน่วยงานของภาครัฐ)
 4. มีสวัสดิการสังคมและมีศักดิ์ศรี
 5. สร้างความเชื่อมโยงระหว่างระดับท้องถิ่นกับระดับภูมิภาค
 6. ส่งเสริมการเชื่อมโยงด้านเศรษฐกิจระดับท้องถิ่นกับระดับภูมิภาค
 7. เคารพวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น
 8. ส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
 9. จำเป็นต้องพึ่งตนเองได้และพอเพียง
 10. ผลิตภัณฑ์และมาตรฐานการบริการ เช่นมัคคุเทศก์ CBT การท่องเที่ยว ที่พัก อาหาร และมาตรฐานของเครื่องดื่ม ความสะอาดและความปลอดภัย เป็นต้น

8) มาตรฐานผู้ประกอบการท่องเที่ยว CBT

- ลดผลกระทบเชิงลบด้านวัฒนธรรมและธรรมชาติ
- สนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น
- ดำเนินการท่องเที่ยวด้วยการให้ความรู้ ความสนุกและเคารพ
- ส่งเสริมให้เกิดประสบการณ์ที่น่าพึงพอใจ ปลอดภัยทั้งต่อนักท่องเที่ยวและชุมชน ดำเนินการอย่างค่อนข้างจำกัดในปี 2009 เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างองค์กร ปัจจุบัน CCBEN อยู่ภายใต้คณะทำงานใหม่

9) บทสรุป

- การท่องเที่ยวในกัมพูชา กำลังเติบโตขึ้นและ CBT ถือเป็นแนวทางแรกในการวางยุทธศาสตร์ท่องเที่ยวของรัฐบาลกัมพูชาในปี 2012-2020
- มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการพัฒนาขึ้นมาด้วยความเห็นชอบของภาคีการท่องเที่ยวทุกฝ่าย

10) ก้าวต่อไป

กัมพูชา โดยกระทรวงการท่องเที่ยวได้รับการกิจเป็นผู้ประสานงานผลักดันให้เกิดการพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียน

- มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีอยู่ถือเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับมาตรฐานอาเซียน
- มาตรฐานอาเซียนจะได้รับการพิจารณาและได้รับความเห็นจากประเทศอาเซียนด้วยกัน
- แผนยุทธศาสตร์ของ CCBEN จากปี 2556-2558 มาตรฐานนี้จะได้รับการพัฒนาและทำให้ง่ายลงและมีการแปลเป็นภาษากัมพูชา คาดการณ์ว่าร้อยละ 50 ของ CBT ในกัมพูชาจะเริ่มดำเนินการได้ในปี 2558

6.2.4.3 *กรณีศึกษาของฟิลิปปินส์การบูรณาการ นวัตกรรม คุณภาพ และการจัดการมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในฟิลิปปินส์” (Integrating innovation, quality and standardization in CBT in the Philippine) Ms.Emilia M. Roslinda, Participatory Research, Organization of Communities and Education towards Struggle for Self-Reliance (PROCESS) - Bohol, Inc.*

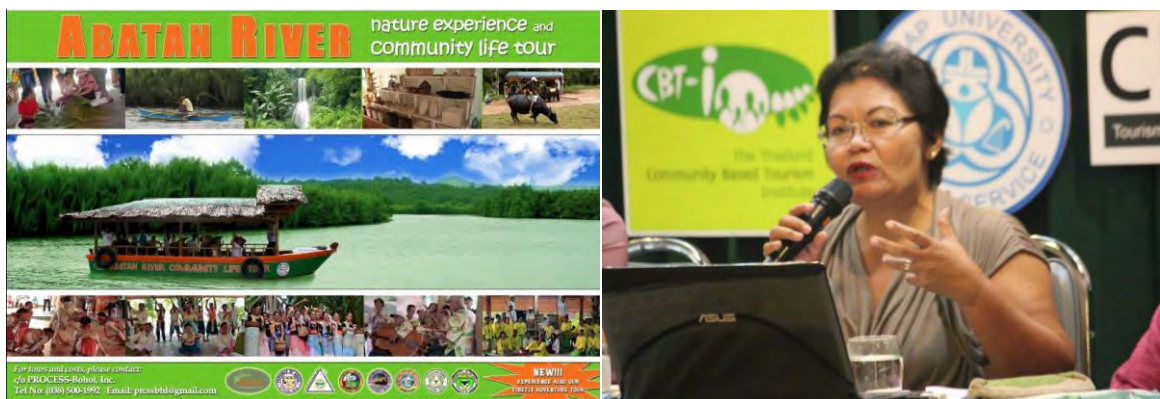
ที่มาและแนวโน้มของ CBT ในฟิลิปปินส์

- 1) 10.8% คือจำนวนเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาฟิลิปปินส์ในไตรมาสแรก ของปี 2556 (เปรียบเทียบกับปี 2555) เห็นการเจริญเติบโตของสัดส่วนนักท่องเที่ยวอาเซียน
- 2) เกาหลีเป็นตลาดใหญ่ที่สุด รองลงมา คือ สหรัฐอเมริกา ตามมาด้วยญี่ปุ่น จีน ไต้หวัน ออสเตรเลีย สิงคโปร์ แคนาดา ฮองกง และสหราชอาณาจักร
- 3) ฟิลิปปินส์มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์มากมาย ซึ่งถือเป็นยุทธศาสตร์แห่งชาติ ไม่ว่าจะเป็นโบโฮล ซึ่งเป็นกรณีศึกษาที่ได้นำมาเสนอในงานสัมมนาครั้งนี้

กรณีศึกษา ยุทธศาสตร์จัดกลุ่มแหล่งท่องเที่ยว จังหวัดโบโฮล

- โบโฮลถือเป็นจังหวัดที่ใหญ่ที่สุดเป็นอันดับที่ 10 ของประเทศ การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับกับเกษตรกรรมและเทคโนโลยี การพัฒนาการท่องเที่ยวระดับจังหวัดขึ้นอยู่กับการจัดแบ่งกลุ่มซึ่งกำหนดโดยนิยามของแต่ละเรื่อง แม่น้ำอาบาตันตั้งอยู่ในกลุ่มท่องเที่ยวที่เป็นเชิงนิเวศวัฒนธรรม (eco-cultural) นโยบายและเครื่องมือที่สนับสนุนการท่องเที่ยวกลุ่มนี้ประกอบไปด้วย
 - ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติฟิลิปปินส์
 - กฎ และระเบียบที่ใช้ในการรับรองการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มัคคุเทศก์นิเวศน์ บริษัทท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่าง ๆ ปี 2551
 - แผนแม่บทการท่องเที่ยวโบโฮล ซึ่งพยายามจะพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของจังหวัดผ่านยุทธศาสตร์การจัดกลุ่ม (clustering strategy)
- ตามนโยบายและแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศระดับชาติและระดับจังหวัด โบโฮลได้วางแผนกรอบการทำงานการอนุรักษ์ความหลากหลายและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปี 2549-2558 รวมทั้งแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโบโฮลและการจัดการแม่น้ำอาบาตัน
- ตัวอย่างโครงการริเริ่ม CBT 3 แห่งในจังหวัดโบโฮล

1. สมาคมชาววิชนได้อนุรักษ์ป่าโกงกาง แอ็ดเวนเจอร์ทัวร์
 - ใช้เวลาในการพัฒนา
 - สมาคมได้รับการก่อตั้งขึ้นมาเพื่ออนุรักษ์ป่าโกงกาง
 - ข้อตกลงทำให้สมาคมฯ มีสิทธิที่จะจัดการพื้นที่ป่าโกงกาง 56 เฮกตาร์เป็นเวลา 25 ปี และสามารถต่อสัญญาได้ครั้งละ 25 ปี
 - แนวคิดการจัดการท่องเที่ยว CBT สามารถทำให้ชุมชนนำเสนอรายการท่องเที่ยวหลากหลาย เช่น การปลูกป่าโกงกาง การอนุรักษ์ป่า และวิถีชีวิต
2. การพัฒนาวิสาหกิจ Cambuhat และสมาคมชาวประมง (CEDFA)
 - นำเสนอแผนการท่องเที่ยวตามแม่น้ำรายการสั้น ๆ อาหารทะเลและฟาร์มปลาและสัตว์อื่น ๆ ในแม่น้ำ
 - การดึงดูดชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยว
3. แผนการท่องเที่ยวชุมชนอาบาตัน
 - ชุมชน 5 แห่งมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ชมวิถีชีวิตและธรรมชาติเช่นน้ำตก
 - การอบรมร่วมกับคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเพื่อช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรม
 - ผสมผสานเกษตรกรรมเข้ากับการท่องเที่ยว (1 หัวเรื่องต่อหนึ่งเทศบาล)

ภาพ 6.14 Ms.Emilia M. Roslinda จากประเทศฟิลิปปินส์

- การดำเนินการท่องเที่ยวตาม Abatan River Code
 - ตามแม่น้ำอาบาตัน
 - เพื่อสร้างความมั่นใจว่าได้มีการวางมาตรการที่เหมาะสมและยั่งยืนเพื่ออนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมคุณภาพของสิ่งแวดล้อม
- หลักเกณฑ์กำหนด:
 - แนวทางการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน
 - กฎ ระเบียบที่บุคคลหรือผู้ประกอบการท่องเที่ยวจะต้องปฏิบัติตาม
 - โครงสร้างสาธารณูปโภคต้องพร้อม
 - ทำจุดเรือ ร้านอาหารลอยน้ำ และเรือ ต้องพร้อมบริการ:

1. ในด้านคุณภาพและความสะดวกสบาย,
 2. ปลอดภัย,
 3. สร้างด้วยวัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม,
 4. พนักงานได้ฝึกทักษะมาอย่างดีมีการรับรองอย่างเป็นทางการ
 5. มีกฎระเบียบรัดกุมในด้านต่าง เช่น การป้องกันการกัดเซาะฝั่งการจัดการต้นน้ำ
 6. การจัดการของเสียที่สอดคล้องต่อระบบนิเวศ การจัดการคุณภาพอากาศ การอนุรักษ์ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสัตว์ป่า การจัดการแหล่งแร่ธาตุและถ้ำ
 7. การละเมิดบัญญัติ: ปรับสินไหมหรือการระงับการประกอบธุรกิจ (ยึดใบอนุญาต)
- สภาการจัดการพัฒนาแม่น้ำอาบาตันเป็นองค์กรอิสระและกิจกรรม CBT สำนักงานการจัดการโครงการดำเนินการโดยองค์กรเอกชน PROCESS ซึ่งทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดกับภาครัฐเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของโครงการไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนรัฐบาล พนักงานหรือนโยบาย
 - ผลลัพธ์:
 - กฎระเบียบในการเดินเรือในแม่น้ำ
 - การฝึกอบรม ‘River watch’ ให้แก่คณะทำงานที่ติดตามการใช้แม่น้ำ
 - การก่อตั้งศูนย์ชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อใช้เป็นศูนย์แสดงศิลปะซึ่งจะนำไปสู่การสร้างรายได้สำหรับโครงการ เช่น การจัดแสดงงานต่าง ๆ และการแต่งงาน
 - ไม่ใช่เฉพาะชุมชนเป็นเจ้าของเท่านั้นแต่ยังทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น ชุมชนเรียนรู้ที่จะพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้นและจำเป็นต้องมีการส่งเสริมสนับสนุนในด้านนโยบาย การงานและการบริการ กระตุ้นเศรษฐกิจ ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์และอุตสาหกรรม ครอบครัวอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ
 - ความท้าทาย
 - ความยั่งยืน – จำเป็นต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก
 - แนวทางหรือทางออกเป็นอย่างไรหลังจากหมดกองทุนสนับสนุนแล้ว
 - PROCESS ร่วมมือกับชุมชนในระดับที่เป็นที่ปรึกษา และเจ้าหน้าที่บางท่านอาจได้รับค่าตอบแทน เช่น พนักงานช่วยเหลือเรื่องบัญชี
 - บทสรุป
 - CBT ได้ช่วยแก้ปัญหาความยากจนเมื่อลงมือปฏิบัติอย่างถูกต้อง อย่างเอาจริงเอาจัง และปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ CBT อย่างจริงจัง (นิเวศ, สิ่งแวดล้อม, สังคมวัฒนธรรม, บริการ).
 - ประเทศต้องวางนโยบายและแนวทางในบริบทยุทธศาสตร์การพัฒนาอย่างยั่งยืน (ทั้งในระดับชาติและระดับจังหวัด)
 - นโยบายควรลดหลั่นกันไปและได้รับการปฏิบัติอย่างจริงจัง
 - ท้องถิ่นควรเป็นเจ้าของและเสริมศักยภาพให้กับชุมชน

คำถามจากผู้เข้าร่วมสัมมนา:

- ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ระหว่างนักพัฒนา CBT, คนท้องถิ่น, และภาคีผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ ผลประโยชน์มากมาย จะมีแนวทางเช่นไรในการจัดสรรผลประโยชน์และทำให้เกิดการ บริการที่มีมาตรฐานเดียวกัน?
 - การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนากฎระเบียบหรือแนวปฏิบัติร่วมกัน

- หากมีการนำกฎหมายมาใช้บังคับ, แล้ว CBT ในฟิลิปปินส์จะออกมาในลักษณะอย่างไร?
 - หากนโยบายได้ร่างขึ้นมาจากการมีส่วนร่วมของชุมชน แม้อาจจะมีปัญหาอยู่บ้างในระดับการดำเนินการ แต่จะมีปัญหามากกว่าจากการดำเนินการตามกระบวนการบนลงล่าง (top-down process) ณ ปัจจุบัน มีการร่างกฎหมายในรัฐบาลนี้ กฎหมายเหล่านี้จำเป็นต้องมีการยืดหยุ่นสำหรับชุมชนที่จะปฏิบัติตามได้

6.2.2.4 บทบาทของโฮมสเตย์ในการพัฒนา CBT ในมาเลเซีย Mr.Chamhuri Siwar, Institute for Environment and Development (LESTARI), University Kebangsaan

- 1) CBT ถือเป็นแนวคิดใหม่ ในมาเลเซียมุ่งเน้นเรื่องโฮมสเตย์เสียมากกว่า คือ เจ้าของบ้านเป็นผู้นำเสนอที่พักอาหารและกิจกรรมของชุมชน นี่คือนวัตกรรมที่กำลังเติบโตในมาเลเซีย
- 2) มีชุมชนบางส่วน เช่น ในซาบาและซาราวักที่ส่งเสริมกิจกรรม CBT แต่ส่วนใหญ่เป็นโฮมสเตย์มากกว่า
- 3) ในแผนการท่องเที่ยวมาเลเซียที่ 7th ปี 2539-2543 เป้าหมายสำคัญประการหนึ่งคือทำให้ความสำคัญทางเศรษฐกิจในชุมชนชนบท ลดความเหลื่อมล้ำระหว่างชนบทกับเมือง โดยเฉพาะการเปิดให้ชุมชนท้องถิ่นหรือชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 4) โฮมสเตย์ได้รับการประกาศเป็นผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นในปี 2538
- 5) โฮมสเตย์มีการดำเนินการโดยชุมชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ร่วมกับคณะกรรมการด้านความปลอดภัยชุมชน (JKKK) ซึ่งประกอบไปด้วยผู้นำชุมชนต่าง ๆ และสมาชิก ซึ่งร่วมรับผิดชอบพัฒนากิจกรรมทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต
 - พ.ศ. 2551 มีจำนวนนักท่องเที่ยวภายในประเทศกว่า 68,416 /และต่างชาติ 23,117 เข้าพักโฮมสเตย์
 - มีจำนวนบ้านพักโฮมสเตย์ทั้งหมดกว่า 3,034 ในปี 2551 เพิ่มขึ้นจาก 300 ในปี 2541
 - ในปี พ.ศ.2544 อัตราการเข้าพักอยู่ที่ 32% มากกว่าที่ตั้งเป้าไว้ 23%
 - รายได้จากโฮมสเตย์อยู่ที่ RM 15.73 ล้านในปี พ.ศ.2554 โฮมสเตย์ถือเป็นที่พักราคาถูกเมื่อเปรียบเทียบกับที่พักรูปแบบอื่น ๆ ในมาเลเซีย (ซึ่งอาจอยู่ที่ 80-100 RM ต่อคืนรวมอาหารเช้าด้วย);
- 6) ทั้ง 4 กระทรวงมีส่วนเข้ามาสนับสนุนด้านงบประมาณ การขนส่ง และโครงสร้างสาธารณูปโภคของโฮมสเตย์และกิจกรรม CBT
- 7) ภาครัฐร่วมมือกับภาคเอกชนให้เกิดโครงการกิจกรรม CBT และโฮมสเตย์ในแผนการท่องเที่ยวมาเลเซียแผนที่ 10 (พ.ศ.2553-2558)
- 8) ในแผนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ (ETP) ภาครัฐได้หันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่พักเชิงนิเวศ (eco-based accommodations) สำหรับแหล่งท่องเที่ยวเพื่อผลักดันให้เกิดโครงการ CBT ต่อเนื่องกันไป

มาตรฐาน

- เพื่อเป็นใบอนุญาตให้กับโฮมสเตย์ให้ตรวจสอบที่พัก ห้องน้ำ ห้องนอน เป็นต้น แต่มาตรฐานเหล่านี้ยังไม่ได้ประกาศเป็นทางการและบังคับใช้จริงจัง

โอกาสเรื่องโฮมสเตย์ในมาเลเซีย

- ค่าที่พักราคาถูก
- การต้อนรับที่ดี
- ดึงดูดคนรุ่นใหม่ให้เที่ยว
- เปิดโอกาสให้สตรีได้ลงทุน
- เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่าย
- นำเสนอการแสดงทางศิลปวัฒนธรรม
- ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสังคมน้อย
- การลงทุนและดอกเบี้ยต่ำ
- โอกาสสำหรับคนท้องถิ่นที่จะลงทุน

ความท้าทาย

- มาตรฐานต่ำ
- ห้องน้ำและเครื่องอำนวยความสะดวกไม่ได้มาตรฐาน
- ขาดแรงจูงใจ
- ปัญหาการตลาด
- การขาดการฝึกอบรมการต้อนรับ
- นักท่องเที่ยวบางส่วนไม่พร้อมที่จะพักแบบโฮมสเตย์

กรณีศึกษา

- การศึกษาวิจัยในรัฐตรังกล่าวด้วยศักยภาพในการบริการที่พักแบบโฮมสเตย์ในมาเลเซียและผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจสังคม:
- ผู้ประกอบการโฮมสเตย์ 10 แห่งได้รับคัดเลือกเพื่อเป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้น;

ผลการศึกษา

- รายได้ประจำเดือนเพิ่มขึ้นเกือบทุกบ้านที่ทำโฮมสเตย์;
- การลงทุนเบื้องต้น 50,000 RM, และทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นถึง 600-2000 RM/ต่อเดือน;
- ผู้ประกอบการได้รายได้มากพอสมควรและสามารถคืนทุนได้ในภายใน 2-4 ปี
- โอกาสในการจ้างงานมีมากขึ้นและส่งผลกระทบเชิงบวกในทางความมั่นคงของมนุษย์
- ผลกระทบเชิงลบทางวัฒนธรรมและศาสนาอาจเกิดขึ้นได้บ้างจากการที่นักท่องเที่ยวไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของบ้านพัก

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

- รัฐบาลมาเลเซียได้เน้นที่การรักษามาตรฐานและคุณภาพของ CBT เป็นประการแรก จำเป็นต้อง:
 1. พัฒนาศักยภาพ
 2. พัฒนาโครงสร้างสาธารณูปโภค
 3. มีการมีส่วนร่วมของชุมชนมากขึ้น
 4. มีกองทุนให้กู้ยืม
 5. มีการฝึกอบรมและพัฒนา
 6. มีแนวทางเชิงบูรณาการมากขึ้น

ก้าวต่อไป : จำเป็นต้องมีการพัฒนามาตรฐานต่อไป

ภาพ 6.15 ซ้าย Mr. Chamhuri Siwar จากประเทศมาเลเซีย ขวา ผู้นำชุมชนบ้านภู มุกดาหาร

6.2.2.5 อภิปรายและตอบคำถาม รอบที่ 1

Mr. John Hummel ได้นำเสนอภาพรวมเกี่ยวกับผลการอภิปรายกลุ่มอย่างคร่าว ๆ และสรุปภาพรวมของเสียงสะท้อนกลับและคำถามจากผู้เข้าร่วม

สถานการณ์:

- ประเทศไทย: มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการพัฒนาขึ้นมาและทดลองใช้อย่างประสบความสำเร็จ
- ฟิลิปปินส์: มีหลักปฏิบัติหรือจรรยาบรรณในระดับจังหวัด, ระดับภูมิภาคและท้องถิ่น
- กัมพูชา: มีมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนพัฒนาและได้รับการทดสอบ มีการติดตามและให้รางวัลไปบ้างแล้ว
- มาเลเซีย: ประสบความสำเร็จด้านโฮมสเตย์ ก่อให้เกิดผลเชิงเศรษฐกิจทางบวกพอสมควร

ความท้าทาย:

- จำเป็นต้องเสริมสร้างศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์
- จำเป็นต้องมีการตรวจสอบมากติดตามผลมากขึ้น
- จำเป็นต้องมีการติดตามประเมินผล
- จำเป็นต้องมีการส่งเสริมการตลาด
- จำเป็นต้องมีการเข้าถึงจากทุกระดับ ทั้งท้องถิ่น ภูมิภาคและระดับชาติ

คำถามจากผู้เข้าร่วมสัมมนา

- กรณีของประเทศไทย: มาตรฐานควรได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วหรืออย่างช้า ๆ หรือมีความจำเป็นต้องเร่งด่วนหรือไม่?

ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเร่งรีบ แต่ควรจะให้เวลาและความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วม ทดสอบร่างมาตรฐาน และแลกเปลี่ยนบทเรียนร่วมกันในกลุ่มอาเซียน

- กัมพูชา : มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างไร หลังจากที่ได้มีการทำCBT?

ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจและยอมรับกับแนวทางและหันมาอนุรักษ์ธรรมชาติมากขึ้น (คนท้องถิ่นเปลี่ยนจากพฤติกรรมการล่าสัตว์มาเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยว)ชุมชนหันมาเคารพธรรมชาติมากขึ้นชุมชนหันมาสนใจเกี่ยวกับความสะอาดมากขึ้นและที่จะเรียนรู้การทำงานร่วมกัน

เห็นด้วยว่าCBTจำเป็นต้องมีมาตรฐานมาตรฐานเป็นตัวก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง

- มาเลเซีย : สามารถก้าวพ้นความท้าทายที่เกิดขึ้นจาก โสมสเตย์ได้อย่างไร ?

ผู้ประกอบการโสมสเตย์จะต้องมีใบอนุญาตเปิดบ้านพักก่อน มีคณะกรรมการตรวจในด้านคุณภาพ ยกตัวอย่าง หากมีหลังคารั่วก็จะมีการขอทุนจกภาครัฐ เพื่อซ่อมแซม หรือมีการเตรียมการสาธารณูปโภค ในการตรวจครั้งที่ 2 คณะกรรมการสามารถให้ใบอนุญาตประกอบกิจการโสมสเตย์

- มาเลเซีย: ใครเป็นคนกำหนดราคา?

ผู้ประกอบการที่พักกำหนดราคาเองดังนั้นจึงไม่มีราคากลาง;

- มาเลเซีย : ในการที่จะพัฒนา CBT ซึ่งแตกต่างจากโสมสเตย์ จำเป็นจะต้องดูเงื่อนไขใดบ้าง?

ความพร้อมของชุมชน บางชุมชนได้เริ่มมาแล้วบ้างแล้ว ถือเป็นโอกาสที่ดีประเด็นที่เป็นปัญหาที่สำคัญคือการขาดการมีส่วนร่วมของบ้านอื่นๆ

- กัมพูชา: มาตรฐานควรมีใครบ้างที่เกี่ยวข้องในการทำมาตรฐานบ้าง?

ชุมชน, ภาครัฐองค์กรเอกชนและสถาบันการศึกษา

6.2.2.6 การนำเสนอกรณีศึกษาในอาเซียนกลุ่มที่สอง

ภาพ 6.16 กลุ่มประเทศอาเซียนกลุ่มที่ 2 นำเสนอกรณีศึกษา จากซ้ายสุด Mr.Ary Suhandi, Indonesian Ecotourism Network (Indecon) ประเทศอินโดนีเซีย Mr.Somsavath Namintha, Tourism Department, Luang Namtha Provincial Information, Culture and Tourism Department ประเทศลาว Ms.Cao Thi Thanh Ha, Ministry of Culture, Sport and Tourism ประเทศเวียดนามและสองคนสุดท้ายMr.Aung Kyaw Swar, Inle Princess Resort/Inle Heritage Hospitality Vocational Training School และ Ms.Daw KyiKyi Aye, Myanmar Tourism Federation จากประเทศพม่า

6.2.2.7 “CBT ในอินโดนีเซีย: ระหว่างความจำเป็นและความท้าทาย” *Community Based Tourism Standard in Indonesia: Between Needs and Challenges* Mr.Ary Suhandi, Director, the Indonesian Ecotourism Network (INDECON)

- 1) เครือข่ายการท่องเที่ยวอินโดนีเซีย ก่อตั้งขึ้นในปี 2538 เพื่อพัฒนาเชิงนิเวศในอินโดนีเซีย มีคณะทำงานที่มีทักษะความคิดหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นด้านท่องเที่ยว นักมานุษยวิทยานักชีววิทยาทางทะเล มีความพยายามที่จะส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือ ระหว่างภาคการท่องเที่ยวทุกภาคส่วน
- 2) อินโดนีเซียเป็นประเทศมีขนาดใหญ่และมีความหลากหลาย: ประกอบไปด้วยเกาะจำนวน 17,500 เกาะ INDECON ได้พยายามที่จะสร้างเครือข่ายใหญ่ที่ครอบคลุม
 - การท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวในอินโดนีเซียเพิ่มขึ้น (5% ในปี 2555) และมีแนวโน้มการท่องเที่ยวที่จะเพิ่มขึ้น
- 3) หาก NGO ต้องการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และการพัฒนา เราจำเป็นจะต้องเข้าใจในเรื่องการตลาดไม่เพียงแต่พิจารณาศักยภาพของทรัพยากรในการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาถึงหลักการตลาดด้วย
- 4) INDECON ได้ทำงานพัฒนา CBT และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อนุรักษ์ ชุมชนที่เคยเกี่ยวข้องกับการตัดไม้ผิดกฎหมาย ปัจจุบันคนเหล่านี้ยอมรับและกลับมาอนุรักษ์ผ่านงาน CBT
- 5) ใครคือกลุ่มตลาด โดยแท้จริงแล้วเป็นใครก็ได้ที่สนใจและเห็นด้วยกับแนวคิดของ CBT และตกลงที่จะปฏิบัติแนวทางของ CBT และแนวทางของชุมชนท้องถิ่น
 - แนวโน้มที่สำคัญ: จำนวนนักท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มขึ้น ในสัดส่วน 70เปอร์เซ็นต์ ส่วน 30 เปอร์เซ็นต์ เป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติ
 - การเกี่ยวข้องของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมจำเป็นต้องมีการปลูกจิตสำนึกอยู่ตลอดและสร้างความมั่นใจได้ว่าการบางส่วนถูกหักเข้าไปเป็นกองทุนเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- 6) INDECON ได้เริ่มดึงเชื้อเชิญชุมชนท้องถิ่นเข้ามาอนุรักษ์ทรัพยากร โดยให้ความสำคัญกับการแบ่งปันผลประโยชน์ และการจัดการการท่องเที่ยว และการบริการ อย่างไรก็ตามหลังจากโครงการได้ประสบความสำเร็จ การท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดอุปสงค์มากขึ้น ซึ่งผลกระทบต่อผลิตภัณฑ์ CBT โดยเฉพาะการทำงานร่วมกับผู้ประกอบการบางครั้งความต้องการของลูกค้าอาจจะละเมิดกฎเกณฑ์ของ CBT จึงจำเป็นต้องพูดคุยกับภาคเอกชน
- 7) ชุมชนมีความเป็นพลวัต เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ หลังจาก 5 ปี จำเป็นจะต้องมีการทบทวนแผน CBT เป้าหมาย CBT เพื่อให้แน่ใจว่ามีความเกี่ยวข้องสอดคล้องสำหรับคนรุ่นใหม่ซึ่งมีแนวความคิดที่แตกต่างออกไป
- 8) มีความจำเป็นมากที่จะต้องทำงานผู้ประกอบการท่องเที่ยวเนื่องจากการเข้าถึงตลาด และจำเป็นต้องให้การศึกษาร่วมกับผู้ประกอบการเรียนรู้ที่จะจัดการกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชน

มาตรฐาน

- 1) มีโครงการริเริ่ม ที่จะพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแต่ไม่มีมาตรฐานทางกฎหมายรองรับ ในปี 2552 INDECON ได้พัฒนาร่างมาตรฐานภายใต้การให้ทุนของ EU Asia Invest
- 2) แต่มีแนวนโยบายทางสิ่งแวดล้อมที่ No 10/2009 ว่าด้วยการท่องเที่ยว ซึ่งได้วางกรอบให้มีความสำคัญเกี่ยวกับการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ในการพัฒนาการท่องเที่ยวและในกฎหมายนี้ทั้งภาครัฐในระดับชาติและระดับท้องถิ่นจำเป็นต้องสร้างกลไก เพื่อปกป้องและสร้างความร่วมมือเพื่อให้เกิดประโยชน์ในกลุ่มธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง และสหกรณ์การท่องเที่ยว
- 3) อย่างไรก็ตาม กระบวนการทางกฎหมายที่พัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นสิ่งที่ท้าทาย ในอินโดนีเซีย มีกระบวนการทางกฎหมายที่เป็นทางการ และสำนักงานที่รับผิดชอบสำหรับการพัฒนา มาตรฐาน ถือเป็นเรื่องที่ซับซ้อนและใช้เวลานาน
- 4) ในระหว่างนี้ INDECON ได้ดำเนินการพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนสำหรับองค์กรเองที่จะทดสอบในพื้นที่ทำงานและในเครือข่ายของ INDECON บทเรียนที่ได้มีดังต่อไปนี้
 - ผู้อำนวยการฝึกอบรมไม่ควรจะเริ่มต้นการฝึกอบรมโดยเน้นที่ความต้องการของนักท่องเที่ยว หรือ ตัดสินความต้องการของชุมชนโดยใช้เกณฑ์วัด ซึ่งมีใช่หรือไม่ใช่ ผ่านหรือไม่ผ่านเท่านั้น ควรเริ่มแนะนำมาตรฐานต่อชุมชนโดยชี้ให้เห็นแนวทางที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิต และสร้างโอกาสสำหรับคนรุ่นต่อไป และเมื่อชุมชนมีความสะอาดปลอดภัยแล้ว นักท่องเที่ยวจะมีความพึงพอใจไปโดยปริยาย
 - ชุมชนองค์กรเอกชน และภาครัฐ มีมุมมองแตกต่างกันเกี่ยวกับความเร่งด่วน เกี่ยวกับการทำมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอินโดนีเซียมีความหลากหลายเช่นกัน ในแต่ละสถานการณ์ จำเป็นต้องใช้ดัชนีชี้วัดที่แตกต่างกัน การบรรลุข้อตกลงเป็นเรื่องยาก จำเป็นจะต้องเริ่มต้นจากคุณค่าพื้นฐานเดียวกัน และปรับความเห็นในรายละเอียดจากบริบทที่แตกต่างกัน
 - ผลการศึกษาจากพื้นที่ รวบรวมกรณีศึกษาตัวอย่างที่ดีที่สุด และใช้เพื่อพัฒนาและปรับปรุง
 - ความท้าทายในเรื่องทุนสำหรับการสร้างมาตรฐาน เนื่องจากว่าชุมชนไม่สามารถที่จะออกทุน เพื่อให้บริการจากองค์กรภายนอก
- 5) โครงการริเริ่มของ INDECON มาตรฐานสำหรับมัคคุเทศก์เชิงนิเวศแห่งชาติ มีเกณฑ์ดัชนีชี้วัด CBT มาตรฐานผลิตภัณฑ์ของ CBT และมาตรฐานโฮมสเตย์ มาตรฐานสำหรับผลิตภัณฑ์ CBT จำเป็นจะต้องเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมสอดคล้องกับความต้องการชุมชนและนักท่องเที่ยว INDECON ได้ใช้มาตรฐานรับรองของตนเองชื่อว่า“Eco Travel”
- 6) เพื่อเป็นการเพิ่มคุณค่าด้านการตลาดให้กับ CBT และมาตรฐาน INDECON ได้จัดเวที International Ecotourism Business Forums ประจำปี เพื่อแนะนำชุมชนให้กับผู้ประกอบการท่องเที่ยว โดยร่วมมือกับภาครัฐซึ่งเป็นผู้ให้ทุนสนับสนุน
- 7) ข้อเสนอแนะ มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ได้รับการพัฒนามาแล้ว ควรได้รับการแลกเปลี่ยนและแจกจ่ายให้กับภาคการท่องเที่ยว CBT อื่น INDECON มีความยินดีที่จะรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากเครือข่าย CBT อื่น ๆ ทั้งในอาเซียน กระบวนการควรเป็นลักษณะโอกาสให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ เริ่มต้นจากประเด็นง่าย ๆ และพัฒนาเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้นำมาตรฐานไปใช้และขยายไปในระดับที่สูงขึ้น เช่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และพัฒนาไปสู่การเป็นเครื่องมือหรือกลไกทางกฎหมาย

ภาพ 6.17 Mr. Ary Suhandi นำเสนอกรณีศึกษาจากประเทศอินโดนีเซีย

6.2.2.8 การจัดการผลิตภัณฑ์ CBT และการพัฒนาธุรกิจของเวียดนาม (Organizing Community Based Tourism product and business development in Vietnam) Ms. Cao ThiThanh Ha, Ministry of Culture, Sport and Tourism, Vietnam

- 1) การท่องเที่ยวและรายได้มีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ ปี 2538 ในปี 2554 มีนักท่องเที่ยว 6 ล้านคน มีการเติบโตของ GDP 5% จีนคือกลุ่มตลาดหลัก ตามด้วย เกาหลี ญี่ปุ่น และอเมริกา
- 2) มีศักยภาพในการพัฒนา CBT /การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรม 5 กลุ่มยุทธศาสตร์ ได้แก่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์การพัฒนาโครงสร้างภายในอุตสาหกรรมการพัฒนาทรัพยากรบุคคลการพัฒนาการตลาด การลงทุนและนโยบายการท่องเที่ยวเป้าหมายให้มีการเติบโต 11.5-12% ต่อปี
- 3) วิสัยทัศน์ 2030 (พ.ศ. 2573) การพัฒนาในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 4) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เน้นความต้องการตลาด “กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์สีเขียวที่สอดคล้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น”
- 5) นโยบายการลงทุนการท่องเที่ยว “การดำเนินงานนโยบายที่สอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” นโยบายที่สอดคล้องได้แก่
 - การลดหรือการยกเว้น ภาษี รายได้ของบริษัท
 - ภาษีเช่า หรือภาษีการใช้ที่ดิน ภาษีนำเข้าส่งออก
 - การส่งเสริมการฝึกแรงงาน
- 6) การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน “มุ่งเน้นพัฒนาผลิตภัณฑ์สีเขียวที่สอดคล้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น”
- 7) ก้าวสำคัญของการพัฒนาและการดำเนินการ CBT คือการตรวจสอบศักยภาพและสถานการณ์ CBT พัฒนาระบบและการสร้างโครงสร้างการจัดการท้องถิ่นสร้างและรักษาสภาพเดิมชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่น
- 8) กรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จ CBT ใน Lao Cai, HaGiang and Dien Bien กิจกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแต่ละจังหวัดได้ก่อตั้ง สภาการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวสภา CBT รับผิดชอบต่อการจัดการและการดำเนินการ กิจกรรม CBT ทั้งหมดชุมชนก่อตั้งกองทุน

- 9) พัฒนาระบบสหกรณ์หรือวิสาหกิจชุมชน ภายใต้ความรับผิดชอบและสิทธิตามหลักสมัครใจพัฒนาหลักปฏิบัติของ CBTผลประโยชน์ของการร่วมมือกัน – ก่อให้เกิดวิสาหกิจและการปฏิบัติภายใต้กฎหมายวิสาหกิจชุมชนทำให้ดำเนินการธุรกิจชุมชนได้สะดวกขึ้น
- 10) ความท้าทายในการพัฒนาและลงมือดำเนินผลิตภัณฑ์ CBT โดยคำนึงถึง
 - การลงทุนหลัก ๆ จำเป็นที่จะต้องป้องกันมิให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ของโครงการ
 - ทรัพยากรบุคคลมีขีดจำกัด
 - ภัยคุกคามในการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน
 - ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว Dgska
- 11) การท่องเที่ยวภายในประเทศมีความจำเป็นมากสำหรับเวียดนามและผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมักจะรองรับนักท่องเที่ยวภายในประเทศได้ดีกว่า

ภาพ 6.18 ซ้าย Ms.Cao Thi Thanh Ha จากประเทศเวียดนาม
ขวา Mr.Somsavath Naminthaจากประเทศลาว

6.2.2.8 โครงการ CBT ใน หลวงน้ำทา ประเทศลาว และบทเรียน ระหว่างปี 2542-2556 (Community Based Tourism initiatives in LuangNamtha Province - Lessons learned from implementation in the last 15 year, 1999-2013) Mr.Somsavath Namintha, Tourism Department, Luang Namtha Provincial Information, Culture and Tourism Department

- 1) CBTและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในแขวงหลวงน้ำทาตั้งแต่ปี 2542 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนน้ำฮาดือเป็นกรณีศึกษาที่เป็นที่รู้จักดีที่สุดในลาวและได้รับรางวัลมากมาย
- 2) โครงการเชิงนิเวศน้ำฮาดือได้พัฒนากระบวนการและแนวทางปฏิบัติ สำหรับ CBT จังหวัดได้เริ่มแนวทางปฏิบัติโครงการนี้เริ่มแรกในลาว
 - ขนาดกลุ่ม
 - ความถี่ในการเยี่ยมชมชุมชน
 - ค่าจ้างไกด์
 - การกระจายรายได้
 - การนำภาษี หรือนำค่าเข้าชมไปใช้
 - กองทุนพัฒนาหมู่บ้านได้รับมาจากรายการท่องเที่ยว

3) ผลการดำเนินงาน:

- การร่วมมือกันระหว่างภาครัฐกับชุมชน
- ผลประโยชน์ที่วัดได้สำหรับชุมชนเป้าหมายมีคฤหัสถ์และผู้ให้บริการรายอื่น ๆ – ผ่านระบบหรือข้อตกลงการแบ่งผลประโยชน์และกองทุน
- มีการส่งเสริมปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์และสิ่งแวดล้อม
- เพิ่มความเข้าใจในหลักเกณฑ์การท่องเที่ยวในชุมชนอย่างยั่งยืน

เป้าหมายและความท้าทายรูปแบบใหม่เมื่อโครงการขยายขึ้น

- 1) ในตอนแรก ภาครัฐร่วมงานเพียง 3 ชุมชน สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัด ร่วมมือกับผู้ให้ร่วมมือการท่องเที่ยว เพื่อนำเสนอ CBT ถือว่าประสบความสำเร็จ แต่ถือว่าอยู่ในปริมาณน้อย ต่อมา เมื่อเพิ่มขนาดขึ้นการท่องเที่ยวจังหวัดได้อนุญาตให้บริษัทท่องเที่ยวอื่น ๆ ขยาย CBT ในหลวงน้ำทา ณ ปัจจุบันมีบริษัทถึง 22 บริษัท
- 2) ผลที่ได้รับการควบคุมคุณภาพในการบริการทำได้ยากมาก
- 3) เมื่อมีโครงการ CBT เพิ่มขึ้น จำนวนนักท่องเที่ยวแต่ละโครงการก็น้อยลง (เพราะนักท่องเที่ยวกระจายไปชุมชนต่าง ๆ)
- 4) ความท้าทายปัจจุบัน:
 - ขาดทรัพยากรบุคคลที่จะพัฒนาตลาด CBT
 - บริษัทที่ได้เริ่ม CBT ยังไม่เข้าใจการพัฒนา CBT อย่างแท้จริง
 - การท่องเที่ยวเชิงนิเวศดำเนินไปอย่างช้า ๆ
 - การให้ทุนจากโครงการ CBT ไม่เพียงพอและไม่สม่ำเสมอ
- 5) โครงการ CBT-SED คือก้าวต่อไปเพื่อช่วยให้จัดการกับความท้าทายเหล่านี้:
 - การเสริมสร้างศักยภาพ
 - เครื่องมือในการอนุรักษ์ พัฒนาชนบท และบรรเทาความยากจน
 - การฝึกอบรมในการจัดการ CBT
 - ต้องรวมเอาสตรีและชนชาติพันธุ์กลุ่มน้อยเข้าไปในการฝึกอบรมด้วยตลอดการพัฒนาและการจัดการกิจกรรม CBT
 - การพัฒนาโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน
 - การจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรม CBT
- 6) บทสรุป CBT สามารถก่อให้เกิดจิตสำนึกด้านยาเสพติดการบรรเทาความยากจนในระดับท้องถิ่นและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติควมร่วมมือกันให้ดีขึ้นระหว่างภาครัฐและเอกชนมีการใช้พื้นที่ธรรมชาติและพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ให้ยั่งยืน
- 7) ภาระงานปัจจุบันและในอนาคต
 - การปลูกจิตสำนึกในชุมชนท้องถิ่นเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตอนุรักษ์ป่าสงวน
 - แนวทางการมีส่วนร่วม เพื่อจัดสรรและจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตป่าสงวน
 - การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้จัดการการเติบโตของการท่องเที่ยวได้ดีขึ้น และก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

- พัฒนาขยายผลและสร้างผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้หลากหลายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว และก่อให้เกิดรายได้ในภาครัฐและเอกชนมากขึ้น
- CBT เป็นเครื่องมือในการสร้างงานและก่อให้เกิดการบรรเทาความยากจนและสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์
- การส่งเสริมด้านประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทั้งภายในและภายนอกเขตน้ำฮา

6.2.2.9 การเกิดขึ้นของแนวปฏิบัติและกฎระเบียบของ CBT ในพม่า(Community Involvement in Tourism in Myanmar) Ms. DawKyikyi Aye - Myanmar Tourism Federation AungKyawSwar - Inle Princess Resort /Inle Heritage Hospitality Vocational Training School

- 1) หลังจากที่ถูกโดดเดี่ยวมาหลายปี ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในพม่า และอุตสาหกรรมในปัจจุบันกำลังเติบโตได้อย่างรวดเร็ว ณ ปัจจุบัน พม่ามีจำนวนนักท่องเที่ยวเกินกว่าหนึ่งล้านคน
- 2) การท่องเที่ยวที่รับผิดชอบ/นโยบายการท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม (CIT)
 - ก. แผนนโยบายที่ให้ชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับพื้นฐานจากนโยบายการท่องเที่ยวเชิงรับผิดชอบของพม่า (เป้าหมาย 9 ประการ)
 - ข. นโยบายกล่าวถึงชุมชนท้องถิ่น กับการท่องเที่ยวดังต่อไปนี้

เป้าหมายที่ 1 : การท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมสำคัญอันดับแรกแห่งชาติ: “Integrate domestic and international tourism into the national economic policy. บูรณาการนักท่องเที่ยวในประเทศและต่างประเทศเชื่อมโยงกับนโยบายเศรษฐกิจต่างประเทศสร้างความร่วมมือกับสาธารณชน และภาคการท่องเที่ยวอื่น ๆ (รวมทั้งชุมชนและประชาสังคมด้วย)”

เป้าหมายที่ 2 : พัฒนาสังคมเศรษฐกิจท้องถิ่นในเชิงกว้าง “มีการกระจายผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนส่งเสริมให้เกิดการลงทุนในระดับท้องถิ่น และการเข้ามาเกี่ยวข้องของภาคประชาสังคมเพื่อเป็นหลักประกันในการดำเนินวิถีชีวิตของเยาวชนและสตรีและการบรรเทาความยากจน”

เป้าหมายที่ 3,7,8,9 เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว โดยเน้นที่กระบวนการสร้างเครือข่ายของภาคการท่องเที่ยวและการสร้างเสริมศักยภาพ
- 3) กรอบในการปฏิรูปเศรษฐกิจและสังคม (พ.ศ. 2556)
 - การท่องเที่ยวถือเป็นหนึ่งในภาคอุตสาหกรรมที่สำคัญ
 - รัฐบาลจะต้อง “ความมั่นใจว่ายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวได้รับการพัฒนาขึ้นมาสอดคล้องกับการดำเนินตามวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนท้องถิ่น”
 - เชื่อมโยงยุทธศาสตร์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติกับแผนปฏิบัติการในปี พ.ศ.2554
- 4) ได้มีการรับรองนโยบายว่าด้วยความเกี่ยวข้องของชุมชน โดยเฉพาะที่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน กระบวนการเริ่มขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556ได้มีการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ มากกว่า 8 ครั้ง (มีภาคีท่องเที่ยวกว่า 250 คน ตลอดจนภาคเอกชนภาครัฐ ภาคชุมชนทั้งในประเทศ) นโยบายได้รับการพัฒนาขึ้นหลังจากมีการประเมินความท้าทายในการพัฒนาการท่องเที่ยว:
 - ชุมชนขาดความรู้และจิตสำนึกทางการท่องเที่ยว
 - มีปัญหาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและขยะ
 - ปัญหาด้านความปลอดภัย

- 5) CIT ได้รับการพัฒนาขึ้นมาโดยอาศัยหลักการเบื้องต้นจาก CBT การมีส่วนร่วมของชุมชนและการเกี่ยวข้องของชุมชน คำศัพท์จากภาษาพม่าได้มีการปรับเปลี่ยนเล็กน้อยเพื่อมีความสอดคล้องกับบริบทของประเทศ เนื่องจากการมีส่วนร่วมในระดับสูงอาจเป็นไปได้ยากเนื่องจากต้องพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป ในระยะเริ่มต้นจึงให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง และยังให้ความสำคัญกับการปรึกษาหารือชุมชน และตัดสินใจร่วมกัน แต่ยังไม่เป็น การท่องเที่ยวโดยชุมชนเต็มรูปแบบเพราะสิทธิความเป็นเจ้าของหรือการตัดสินใจขั้นสุดท้ายอาจเป็นรัฐหรือเอกชนที่มาลงทุน
- 6) หัวใจสำคัญของ CIT : ชุมชนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว
- ไม่มีอันตรายต่อชุมชนท้องถิ่น
 - การมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องมาจากความเต็มใจ
 - เคารพต่อวัฒนธรรม
 - เคารพต่อเพศ
 - กระบวนการตัดสินใจต้องใช้เวลา
 - วิสาหกิจชุมชนจะต้องยืนอยู่บนความเป็นไปได้

ภาพ 6.19 นโยบายการท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

- 7) เป้าหมาย 6 ประการ ของ CIT
1. เสริมสร้างประชาสังคมทั้งในเชิงสถาบันและสิ่งแวดล้อม
 2. เสริมสร้างศักยภาพชุมชน
 3. พัฒนาระบบที่จะเสริมสร้างการจัดการและการวางแผนของชุมชน
 4. ผลักดันให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถลงทุนได้เอง
 5. สร้างความหลากหลายและพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการในระดับชุมชน
 6. ตรวจสอบและติดตามผลกระทบของCIT

กรณีตัวอย่างภาคเอกชนดึงเอาชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

- 1) Inle Princess Resort อยู่ในรัฐฉาน เป็นพื้นที่ร่ำรวยทางวัฒนธรรมและประเพณี ครอบครัวนี้ได้เริ่มเปิดกิจการโรงแรมในปี พ.ศ. 2519 (ค.ศ. 1976) และได้เริ่มพัฒนารูปแบบทางธุรกิจที่ใกล้ชิดกับชุมชน รูปแบบธุรกิจจึงประกอบไปด้วยการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์แก่ชุมชน

- วัสดุและเฟอร์นิเจอร์ตกแต่งกว่า 90% ทำเองภายในรีสอร์ท ก่อให้เกิดการจ้างงานต่อครอบครัว 250-300 ครอบครัว
 - สร้างโรงพยาบาลสถานสงเคราะห์เด็กกำพร้า 3 แห่ง โรงเรียนเด็กเล็ก 6 แห่งและศูนย์รักษาพยาบาลอีก ๑ แห่ง
 - ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนผ่านการจ้างงาน
 - โครงการต่อไปคือ การสร้างโรงเรียนฝึกอบรบอาชีพทางด้านการต้อนรับ “เพื่อที่จะให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาเพื่อที่จะเรียนรู้ประเด็นการท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม และชุมชนและศึกษาถึงแนวทางที่จะก่อประโยชน์ต่อชุมชน โดยหลีกเลี่ยงผลกระทบที่ไม่จำเป็น”
- 2) Inle Princess Resort เป็นกรณีตัวอย่างนำเสนอศักยภาพของภาคเอกชนที่พัฒนาและส่งเสริมต่อวัฒนธรรมที่ภาคภูมิใจไปยังนักท่องเที่ยวต่างชาติ การร่วมมือกันอย่างลงตัวกับภาคการท่องเที่ยวต่าง ๆ
- 3) ความท้าทาย : นโยบายที่เป็นแนวทางที่เหมาะสมจากกระทรวงการท่องเที่ยว ถือเป็นความจำเป็นเร่งด่วน เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงผลกระทบไม่พึงประสงค์ถึงชุมชน และที่จะไม่สูญเสียวัฒนธรรมประเพณีที่น่าภาคภูมิใจ
- 4) การท่องเที่ยวจะเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วและผลกระทบทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่หลีกเลี่ยงมิได้บนความคิดที่พยายามจะเป็นตัวอย่างที่ดีและแสวงหาตลาดที่ดีผ่านการท่องเที่ยว

ภาพ 6.20 ซ้าย Mr.Aung Kyaw Swar -
Inle Princess Resort
ขวา Ms. Daw Kyi Kyi Aye - Myanmar
Tourism Federation

6.2.2.10 อภิปรายและตอบคำถาม รอบที่ 2

คำถามจากผู้ร่วมสัมมนา

- อินโดนีเซีย – จะมีแนวทางไหนที่ช่วยผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว และจะสามารถเชื่อมโยงไปยังบริษัทท่องเที่ยวได้อย่างไร?

การทำการตลาด CBT เป็นความท้าทายมาก จำเป็นจะต้องแสวงหาตลาดคือใคร และพัฒนายุทธศาสตร์อาจต้องมีการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวมากขึ้นเพื่อให้ได้ข้อมูล รวมทั้งฟังข้อมูลจากผู้ประกอบการและนำมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ : ไม่เพียงแต่ดูแลแต่ละชุมชนว่าผลิตภัณฑ์มีอะไรบ้าง แต่ดูชุมชนบริเวณใกล้เคียงว่าจะเชื่อมโยงกันได้อย่างไร

- เวียดนาม: มีCBT ในจังหวัดอื่นด้วยหรือไม่

ในเวียดนามมี CBT อยู่ทั่วประเทศ แต่การนำเสนอมีเพียงแค่ 3 ชุมชนเท่านั้น

- เวียดนาม: มีสื่อกีเปอร์เซ็นต์ที่เข้าใจแนวความคิดของ CBT ได้อย่างดี
คนท้องถิ่นยังขาดความเข้าใจ จำเป็นต้องให้การศึกษ
- อินโดนีเซีย : มาตรฐานของ CBT สามารถพัฒนาร่วมกันกับภาคีท้องถิ่นในอาเซียนได้หรือไม่
เป็นความท้าทาย เป็นกระบวนการขอแนะนำให้ร่วมสัมมนาและร่างมาตรฐานขึ้นมา
ด้วยกัน

6.2.2.11 สรุปการนำเสนอ ปัญหาและความท้าทาย ทิศทางการทำงานต่อไปในอาเซียน

- Mr. John Hummel ได้สรุปการนำเสนอของทั้ง 8 กรณีศึกษาถึงความโดดเด่นและความท้าทาย ดังนี้
- ประเทศไทย : มาตรฐาน CBT มีการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และมีการทดสอบกับชุมชน
ผู้ประกอบการ และนักท้องถิ่น ดูเหมือนว่าจะประสบผลสำเร็จ
 - ฟิลิปปินส์ : ในระดับประเทศ ระดับภาค มีแนวทางปฏิบัติในระดับท้องถิ่นและได้ดำเนินการอยู่
 - กัมพูชา : มาตรฐาน CBT มีการพัฒนา และมีการทดสอบกับชุมชน มีแผนในการติดตามและการให้
รางวัลรับรอง
 - มาเลเซีย : ประสบผลสำเร็จเรื่องมาตรฐานโฮมสเตย์ และโฮมสเตย์สร้างผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

ประเด็นร่วมและความท้าทาย

- ต้องการเรื่องการพัฒนาบุคลากรหรือการเพิ่มขีดความสามารถในการทำงาน
- ต้องการการติดตามในการนำเอามาตรฐานไปใช้ในการปฏิบัติจริง
- ต้องการเรื่องการตลาดและการส่งเสริมการขาย
- มีข้อจำกัดในการทำงานกับภาคีที่หลากหลายในระดับท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนกันอย่างกระตือรือร้น
ระหว่างภาคที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ
 - ประเทศลาว : ยังไม่มีการพัฒนาเรื่องมาตรฐาน CBT แต่มีแนวทางปฏิบัติในระดับท้องถิ่น
 - อินโดนีเซีย : มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้มีการพัฒนาในปี 2552 โดยใช้เป็นเครื่องมือ
ในการให้ชุมชนปรับปรุงเรื่องบริการ
 - เวียดนาม : มาตรฐานขึ้นอยู่กับกฎระเบียบหรือแนวทางปฏิบัติของแต่ละจังหวัด และมีการจัดตั้ง
คณะกรรมการบริหารเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน
 - พม่า : การท่องเที่ยวโดยประชาชนมีส่วนร่วมเป็นนโยบายและกำลังจะมีการร่างมาตรฐาน มีการ
ดึงเอาภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น ในกรณีของอินเลอร์สอร์ท

ประเด็นร่วมและความท้าทาย

- การทำงานในระดับนโยบายและแนวทางปฏิบัติสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เริ่มขยายไปสู่เรื่อง
ธุรกิจชุมชน
- การกระจายผลประโยชน์ การบริหารจัดการรายได้จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ผลกระทบด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนขาดความหลากหลาย
- ข้อจำกัดเรื่องการลงทุนด้านการพัฒนาบุคลากรและโครงสร้างพื้นฐาน

จากนั้นเพื่อให้มีการระบุถึงความท้าทายร่วมกัน อันจะเป็นฐานในการขับเคลื่อนความร่วมมือในระดับอาเซียน ผู้จัดได้แจกสติ๊กเกอร์ให้ผู้เข้าร่วมลงความคิดเห็นว่าเรื่องใดมีความสำคัญเร่งด่วนที่ควรทำ

ภาพที่ 6.21 : การเลือกประเด็นที่ผู้เข้าร่วมเห็นว่ามีความจำเป็นเร่งด่วนที่ควรทำ

หมายเหตุ : จำนวนตัวเลขที่อยู่ในวงเล็บ บอกถึงจำนวนคะแนนที่ผู้เข้าร่วมเห็นว่ามีความจำเป็นเร่งด่วนที่ควรทำ

ประเด็นที่ 1 : การพัฒนาในระดับนโยบายและการปฏิบัติการ

1. ความร่วมมือของภาคีที่เกี่ยวข้องในการแลกเปลี่ยนและร่วมพัฒนามาตรฐาน CBT (35)
2. พัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในฐานะเป็นเครื่องมือในการประเมินผล หรือกระตุ้นชุมชนให้มีการพัฒนา (18)
3. ต้องการให้มีคณะทำงานในระดับชาติในการสนับสนุนกระบวนการพัฒนามาตรฐาน (10)
4. มุ่งเน้นกระบวนการและการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวให้มีมาตรฐาน (5)
5. พัฒนาเครื่องหมายรับรองด้านการพัฒนาธุรกิจเพื่อสิ่งแวดล้อม (0)

ประเด็นที่ 2: ตลาด/การตลาดและบทบาทของภาคเอกชน

1. ผลิตภัณฑ์ขาดความหลากหลายและพัฒนาคุณภาพ (24)
2. มุ่งไปที่ตลาดภายในและภายนอกประเทศ (6)
3. การตลาดและการส่งเสริมการตลาดถูกจำกัด (6)
4. ภาคเอกชนขาดความรู้และมีข้อจำกัดในการเข้ามามีส่วนร่วม (1)
5. การลดลงของทรัพยากรวัฒนธรรม อาทิ การเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียม พฤติกรรมและการใช้ชีวิต (2)

ประเด็นที่ 3 การส่งเสริมความเข้มแข็ง

1. มุ่งเน้นเรื่องการมีส่วนร่วมและกระบวนการทำงานร่วมกันของภาคีที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่น (28)
2. มาตรฐานต้องการการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ในการใช้มาตรฐานเหมือนเป็นเครื่องมือในการทำงานเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน (21)
3. ข้อจำกัดด้านการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรในระดับท้องถิ่น (10)
4. ข้อจำกัดเรื่องการเรียนรู้เรื่องมาตรฐานของชุมชน (4)

ประเด็นที่ 4 การเพิ่มประโยชน์ให้ตกกับชุมชน /อุปสรรคที่ชุมชนจะได้ผลประโยชน์

1. การกระจายผลประโยชน์ให้กับหมู่บ้าน (5)
2. การที่คนยากจนจะสามารถเข้าถึงการช่วยเหลือ (3)
3. ชุมชนบางแห่งขาดความกระตือรือร้น (2)
4. พุงเป๋ไปที่รายได้ (0)

จากนั้น Mr.John Hummel ได้ตั้งประเด็นสำคัญที่ผู้เข้าร่วมให้คะแนนมากและน้อยมาแลกเปลี่ยนในที่สัมมนาเพื่อความร่วมมือในอนาคต

ภาพ 6.22 : Mr.John Hummel ผู้ดำเนินรายการในการระดมความคิดเห็นเพื่อความร่วมมือในอนาคต

การพัฒนาในระดับนโยบายและการปฏิบัติการ : จุดอ่อนในการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้อง

- ผู้ดำเนินการ ได้นำเสนอว่ามี 2 ประเด็นที่สำคัญที่นำเสนอโดยผู้เข้าร่วม คือ
 - ต้องการความร่วมมือของภาคีที่เกี่ยวข้องในการแลกเปลี่ยนและร่วมพัฒนามาตรฐาน CBT
 - พัฒนามาตรฐานการทอเกี่ยวโดยชุมชนในฐานะเป็นเครื่องมือในการประเมินผล หรือกระตุ้นชุมชนให้มีการพัฒนา
 - การให้ความสำคัญเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่า เราต้องการกระบวนการที่ดีมีคุณภาพ ของดีไม่ได้เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว สิ่งที่ดีมีคุณภาพต้องการการมีส่วนร่วมการสนับสนุนอย่างจริงจัง เราต้องทำงานด้วยกัน
- การมีส่วนร่วมและภาคีที่เกี่ยวข้องคือกุญแจสำคัญ มาตรฐานCBTกำลังพัฒนา และเราเห็นผู้เข้าร่วมที่นี้กังวลว่าภาคีที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้-ส่วนเสียไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม เราต้องการที่จะเข้าใจว่าอาเซียนสามารถดึงภาคีที่เกี่ยวข้องมามีส่วนร่วมอย่างไรเท่าที่สามารถทำได้ และภาคีเหล่านั้นต้องการมีส่วนร่วมอย่างไร รวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการปรับปรุงมาตรฐานCBT
- จากนั้นได้มีการเปิดรับฟังและมีการแสดงความคิดเห็นเรื่องมาตรฐานการทอเกี่ยวโดยชุมชนพอประมวลได้ ดังนี้

Mr.THOK Sokhom

ในอาเซียนมีกลไกและระเบียบการ ดังนั้นคณะทำงานระดับสูงคือระดับรัฐมนตรีเป็นผู้แทนประเทศในการทำงานคณะทำงานระดับชาติในระดับอธิบดีเป็นผู้แทนกระทรวงท่องเที่ยวของแต่ละประเทศ ถ้าเราต้องการให้มาตรฐาน CBT มีความสมบูรณ์และได้รับการยอมรับ เราจะต้องมีการสัมมนาวาระพิเศษ โดยการเชิญทุกภาคส่วนเหมือนที่มีการจัดในครั้งนีหรือผู้เชี่ยวชาญมาร่วมสัมมนา ปัญหาอยู่ที่งบประมาณ หากมีงบประมาณเราสามารถจัดการสัมมนาได้ ซึ่งหากต้องการการมีส่วนร่วมก็อาจต้องเชิญคนถึง 500 คนจากประเทศสมาชิก

Mr. Steven Schipani (Social Sector Specialist, ADB):

หากจะช่วยให้เรามีความเข้าใจในเรื่องกระบวนการทำมาตรฐานในระดับอาเซียนมากขึ้น จะพบว่าในอาเซียนมีคณะทำงานหลายชุด คณะทำงานชุดไหนที่รับผิดชอบเรื่องมาตรฐาน พวกเขาพบปะกันบ่อยแค่ไหน ใครเป็นผู้กำหนดวาระการสัมมนา มีความเป็นไปได้หรือไม่ที่จะใส่เรื่องมาตรฐานเข้าไปในวาระการสัมมนา

Mr. John Hummel:

งบประมาณมักจะกลายเป็นประเด็นที่สำคัญ แต่มันอาจจะไม่ใช่เรื่องงบประมาณอย่างเดียว แต่น่าจะเกี่ยวกับกระบวนการและการให้ความสำคัญกับกระบวนการ ซึ่งการสัมมนาสามารถทำได้ในประเทศต่าง ๆ กลุ่มต่าง ๆ ในแต่ละประเทศมาสัมมนาแลกเปลี่ยนบทเรียนเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ไม่จำเป็นต้องทำให้เกิดมาตรฐานอย่างเร่งรัดและรวดเร็ว อาจจะใช้เวลาสัก 3 ปี ภาควิชาที่เกี่ยวข้อง เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถใช้และทดสอบมาตรฐาน หากเราเสนออย่างนี้ท่านคิดว่าเลขาอาเซียนจะให้ความสนใจหรือไม่

Mr. THOK Sokhom:

ในแต่ละประเทศคุณสามารถเรียกสัมมนาของแต่ละประเทศได้ โดยเป็นการสัมมนาที่ฟังความคิดเห็นของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง สามารถเชิญผู้นำ ภาคเอกชน สมาคมท่องเที่ยว องค์กรพัฒนาเอกชน หรือหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมสัมมนา และสามารถนำเสนอข้อคิดเห็นของที่สัมมนาผ่านการประสานงานรัฐมนตรีกระทรวงการท่องเที่ยวในแต่ละประเทศเพื่อให้นำเข้าสู่การหารือระดับรัฐมนตรีต่อไป ซึ่งเร็ว ๆ นี้จะมีสัมมนาในวันที่ 3-5 กรกฎาคม

คุณกรรณเดช พันธ์วิเชียร

ผมเคยเป็นเลขาธิการมูลนิธิใบไม้เขียว ในอาเซียน เราควรจะทำางานด้วยกัน แต่เราไม่จำเป็นต้องมีมาตรฐานเดียวกัน ทำให้คล้าย ๆ กับทำงานภายใต้ร่มเดียวกัน แบ่งปันข้อมูล ความเชี่ยวชาญ เราไม่สามารถวัดมาตรฐานบนฐานวัฒนธรรมที่แตกต่าง ความพร้อมของประชาชน แต่เราต้องการที่จะทำงานด้วยกันและช่วยกันในพื้นที่เป็นข้อวิพากษ์-วิจารณ์ ในเรื่องมาตรฐาน ก้าวไปข้างหน้าทีละก้าว ภายใต้ความเป็นปัจเจก แต่มีเป้าหมายหลักร่วมกัน อาจเริ่มต้นกับการให้การรับรองกับผู้สนใจ หาพันธมิตรและทำงานด้วยกัน สร้างเกณฑ์มาตรฐานร่วมเรียนรู้เกี่ยวกับต้นแบบที่มีการทำงานอยู่แล้วในแต่ละที่ และกำหนดระดับที่สูงไว้ จากนั้นก็สร้างเกณฑ์ที่อยู่เหนือค่าเฉลี่ย เรียกว่าขั้นพื้นฐานที่แต่ละชุมชนพอที่จะทำได้ และพยายามยกระดับให้ถึงเกณฑ์มาตรฐานหน่วยงานภาครัฐไม่มีบทบาทที่จะรับรองมาตรฐานแบบสมัครใจ รัฐบาลควรจะมีบทบาทในการรับรองหน่วยงานรับรองที่เป็นบุคคลที่สามในการให้บริการตรวจประเมิน และรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว

Mr. THOK Sokhom:

ผมเห็นด้วยว่าเราต้องบูรณาการแนวทางการทำงาน มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนเคยมีการยกย่องขึ้นที่บาหลิประเทศอินโดนีเซียที่ในขณะนั้นอินโดนีเซีย กัมพูชา และไทยได้ร่วมร่างด้วย ร่างมาตรฐานได้มีการส่งถึงผู้ที่เกี่ยวข้องในแต่ละประเทศเพื่อให้ข้อคิดเห็น ร่างสุดท้ายเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 25 เมษายน ที่ผ่านมา ซึ่งเป็นที่แปลกใจมากกว่ามาตรฐานไม่ได้มีการนำลงไปแลกเปลี่ยนกับภาคีที่เกี่ยวข้อง แต่ละประเทศจะต้องแลกเปลี่ยนกับรัฐบาล หรือในระดับคณะทำงานด้านการท่องเที่ยวแต่ละประเทศ ซึ่งอาจใช้เวลาในการให้การ

รับรองอย่างเป็นทางการความซับซ้อนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติเราต้องมีศิลปะในการประนีประนอมที่จะบรรลุความร่วมมืออย่างราบรื่น ซึ่งทาง **Mr.THOK Sokhom** ยืนยันว่าจะนำเสนอเรื่องนี้ต่อเลขาธิการอาเซียนในการนำเอามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้าไปบรรจุในวาระการสัมมนาที่จะเกิดขึ้นที่ประเทศพม่า แนวคิดของเรื่องนี้คือการมีส่วนร่วมของภาคีที่เกี่ยวข้องในการทำมาตรฐาน

ArySuhandi:

เป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วมในแต่ละประเทศ มีความจำเป็นที่ต้องฟังเค้าโครงการเตรียมการเรื่องมาตรฐานของแต่ละประเทศ ซึ่งก็มาพบกันในฐานะที่เป็นผู้นำที่รับผิดชอบเรื่องนี้ ควรจะมีการศึกษาสถานการณ์และความพร้อมของแต่ละประเทศด้วย

Mr.THOK Sokhom:

ร่างมาตรฐานได้ส่งให้ทุกประเทศในการพิจารณาและแลกเปลี่ยนในการสัมมนา มาตรฐานไม่สามารถมาจากความคิดของประเทศใดประเทศเดียว มันควรจะเป็นคล้ายร่มหรือกรอบ มาตรฐานก็คล้ายกับกฎหมายที่มีรายละเอียดในแต่ละระดับ ผมจะปรึกษากับเลขาธิการอาเซียนเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่าจะสามารถดึงใครเข้าไปมีส่วนร่วมในกลุ่มได้บ้าง อย่างไร และภาคเอกชนหรือสมาคมท่องเที่ยวจะเข้ามามีส่วนร่วมได้หรือไม่ อย่างไร

การส่งเสริมความเข้มแข็งและความหลากหลายของผลิตภัณฑ์

- John Hummel ผู้ดำเนินการ ได้นำร่องว่า ในประเด็นนี้มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมและความร่วมมือของภาคีที่หลากหลายในขั้นตอนการทำงานตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับภูมิภาค ในฐานะที่มีผู้แทนจาก **Greater Mekong Sub Region Coordinating Office-MTCO** จึงอยากถามว่า ข้อจำกัดเรื่องความหลากหลายของผลิตภัณฑ์และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ เป็นบทบาทของศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวลุ่มน้ำโขงอะไรบ้างที่ MTCO สามารถทำได้

ภาพ 6.22 ซ้าย Mason Florence, MTCO Executive Director ขวา Wita Simatupang จาก INDECON

Mason Florence, MTCO Executive Director:

โดยทั่วไปคนยังมีความเข้าใจว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเรื่องลำบาก ยาก เฉพาะพวกนักท่องเที่ยวแบกเป้ (Backpackers) หรือกลุ่มเยาวชนเท่านั้นที่สนใจ แต่จริง ๆ แล้วกลุ่มชอบความหรูหรา และพวกกลุ่มที่มีกำลังซื้อต้องการที่จะมีประสบการณ์กับความเป็นพื้นถิ่นดั้งเดิม ยังคงเป็นช่องว่างทางการตลาดสำหรับ

กลุ่มหรรษาและกลุ่มผู้มีกำลังซื้อ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำเสนอโอกาสเหล่านี้ให้กับชุมชนท้องถิ่นผ่านบริษัททัวร์ที่มีลูกค้าที่มีกำลังซื้อสูง คนจีนก็เป็นกลุ่มตลาดหนึ่งซึ่งมีศักยภาพสูงและเป็นโอกาสของอาเซียน

John Hummel

คืออย่างไรกับรูปแบบรัฐ เอกชน เป็นพันธมิตรกัน มีความแตกต่างหรือไม่

Mr.THOK Sokhom:

เวทีความร่วมมือของรัฐ เอกชน ในประเทศกัมพูชา เรากับสมาคมท่องเที่ยวทำงานด้วยกัน มีการสัมมนาทุก ๆ 3 เดือน ในการรับฟังความคิดเห็น ปัญหาของภาคเอกชน และช่วยเขาเหล่านั้นแก้ปัญหา

ทำอย่างไรเราจะทำการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ดีขึ้น

John Hummel ผู้ดำเนินการ ได้เปิดประเด็นว่าเรามีผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวจำนวนมาก เราต้องการความหลากหลายที่มากขึ้น ปัจจุบันเรามีอินเทอร์เน็ต เราจะใช้มันอย่างไรให้เป็นประโยชน์เพื่อที่จะเข้าถึงการตลาดที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียน หรือเราควรจะทำงานกับผู้ประกอบการท่องเที่ยว

Wita Simatupang (INDECON)

ในประสบการณ์ของฉัน มันเป็นความท้าทายในการกระตุ้นชุมชนในการปรับปรุงมาตรฐาน คงต้องให้ผู้แข็งแรง มีพลังในการขับเคลื่อนนำผู้มาเยือนผู้ที่เห็นความสำคัญเรื่องมาตรฐานและดำเนินการไปก่อน ตลาดที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเรื่องที่สำคัญ ประเทศของเราดูแล้วคล้าย ๆ กัน เราจำเป็นต้องแสดงให้เห็นถึงความแตกต่าง เราควรจะทำตลาดด้วยกัน และเรียนรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ของแต่ละประเทศ ที่ประเทศอินโดนีเซีย ระหว่างเกาะต่าง ๆ แนวคิดนี้สามารถทำได้ เราสามารถช่วยในการส่งต่อนักท่องเที่ยวไปให้กันและกันในแต่ละภาคในประเทศของเรา เราต้องการที่จะเรียนรู้จากประเทศไทยและประเทศอื่นในอาเซียน เรียนรู้เพื่อที่จะไม่ผิดพลาดซ้ำแล้วซ้ำอีก

John Hummel:

เรามีประสบการณ์ ความรู้ ทักษะ และเช่นเดียวกันเรามีปัญหาและความท้าทาย เราต้องการที่จะหาแนวทางแก้ไขและทำงานด้วยกัน เราได้รับฟังกรณีศึกษาใน 8 ประเทศ ที่มีประสบการณ์ที่แตกต่าง และได้แสดงให้เห็นว่าอะไรบ้างที่เราต้องการจะพัฒนาต่อ เราจะทำอย่างไรที่จะนำปัญหาและความท้าทายเหล่านี้เดินหน้าต่อ เราต้องการที่จะได้บทเรียนออกมา เรียนรู้จากกันและกัน และเราจะได้ประโยชน์ร่วมกัน เราต้องการจุดร่วมที่จะได้รับข้อมูลและถ่ายทอดข้อมูลออกไปอย่างต่อเนื่อง ทำอย่างไรเราจึงจะมีความต่อเนื่องในการเรียนรู้และร่วมกันก้าวต่อไปด้วยกัน

Ary Suhandi:

- เราควรพบกันทุกปี
- เราควรมีคณะทำงานในการจัดงาน
- ทุกคนจ่ายค่าใช้จ่ายเองที่จะมาพบกัน
- มีการประสานความร่วมมือกับรัฐ
- ใช้อินเทอร์เน็ตให้เป็นประโยชน์

6.3 ปิดการสัมมนา โดย คุณภราเดช พยัฆวิเชียร

ประเด็นที่ผู้เข้าร่วมเห็นความสำคัญในการพัฒนา CBT ASEAN

1. ในการพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ที่เกี่ยวข้อง ครอบคลุมทั้งมิติชุมชนและการตลาด
2. มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถเป็นเครื่องมือในการประเมินตนเอง ซึ่งผลของการดำเนินงานตามแนวทางมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะช่วยให้ชุมชนได้พัฒนาคุณภาพชีวิต
3. ในการพัฒนาการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน การทำงานร่วมกับภาคีที่เป็นภาคเอกชนจะช่วยให้ชุมชนมีการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวได้หลากหลายและมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น
4. การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ควรเปิดโอกาสให้ภาคีที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา
5. การใช้มาตรฐานเป็นเครื่องมือในการประเมิน ควรมีการฝึกอบรมให้กับผู้นำชุมชนหรือพี่เลี้ยงชุมชน มีความเข้าใจหลักการและวิธีการในการประเมิน

ผู้เข้าร่วมในการสัมมนาเห็นร่วมกันว่ามาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความจำเป็นในอาเซียน และสามารถช่วยในการในการขยายภาคีที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในอาเซียนในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีความยั่งยืน มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถเป็นเครื่องมือที่เป็นประโยชน์ในการช่วยชุมชนและพันธมิตรในการพัฒนารายการนำเที่ยวที่มาจากฐานของชุมชนในเรื่องสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่มุ่งสู่ความยั่งยืนในขณะเดียวกันก็สร้างคุณภาพของการบริการและสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายทางการตลาด

สิ่งที่สำคัญคือการแลกเปลี่ยนบทเรียนการทำงานระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่ล้วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และมีบทบาทที่แตกต่างทั้งด้านการพัฒนาและการตลาด ในท้ายที่สุดมาตรฐานสามารถสร้างแนวความคิดร่วมในการเป็นเครื่องมือที่จะสร้างแนวคิดร่วมระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในการทำงานร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นชุมชน ภัตตาคาร หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา และองค์กรพัฒนาเอกชน

มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถเกิดขึ้นได้ถ้ามีกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วม มีกระบวนการทำงานกับภาคีที่หลากหลาย มีการทดสอบภาคปฏิบัติในชุมชนโดยที่ชุมชนมีความเต็มใจ มีเวลาเพียงพอในการเตรียมการและทดสอบภาคสนาม และนำผลที่ได้มาบอกกล่าวในเวทีอาเซียน

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนและพันธมิตรหวังว่าเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะมีบทบาทในการกระตุ้นการพัฒนาและปรับปรุงมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาเซียน และการสัมมนาครั้งนี้จะเป็นจังหวะก้าวที่สำคัญในเรื่องความร่วมมือของภาคีต่าง ๆ ในการเรียนรู้ร่วมกันและช่วยกันพัฒนาคุณภาพ และสร้างสรรค์การท่องเที่ยวโดยชุมชนในอาเซียน